

Ketabton.com

مها تمي

ژوند فکر او مبارزه

ليکوال: پروفیسور عبدالخالق رشید

مهاتما گاندي

ژوند، فکر او مبارزه

ليکوال:

پروفیسور عبدالخالق رشید

۱۳۹۴ ل کال

د کتاب پښندنه:

- د کتاب نوم: مهاتما گاندي- ژوند، فکر او مبارزه
ليکوال: پروفیسور عبدالخالق رشید
خپروندی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانګه
وېبپاڼه: www.melitahrik.com
ډیزاینګر: ضیاء ساپی
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحریک د خپرونو لړ: (۱۱۸)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

اهدا:

شاغلي کرزي ته!

چې که د باندنيو بنکېلاکي او کورنيو فسادي ځواکونو

نارواوې يې په څنگ کې نه وي،

بڼه گاندين ملگری دی.

رشيد

فهرست

سرلیک

مخ

سریزه ۱-----

لومړۍ څپرکی

ګاندي : ژوند او مبارزه ۷-----

دویم څپرکی

ګاندي او عدم تشدد ۴۸-----

درېیم څپرکی

ګاندي او سرحدی ګاندي ۶۹-----

څلورم څپرکی

ګاندي دیوشمیراوسنیوهندیانو او نړیوالوپه نظر: ۹۰-----

پنځم څپرکی

دګاندي مرغلرې ۲۱۰-----

ماخذونه : ۲۱۳-----

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلابېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كال د كې پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

« که کوم شی تاسو تنگوي ، تاسوپه قهرکیدای شی ،
خوځان به نه گناهگاروي » (دمقدس کتاب زبور آیت)

سریزه:

فکر کوم نن سبا به په نړۍ کې داسې ملت او داسې ژبه نه وي چې هغوی به دداسې یوه سترانسان او یوه نومیالی (مهاتما گاندي) له نامه ، مفکورې او مبارزې څخه نه وي خبر ، په دې چې دغه لوی انسان په خپل عصر کې په دې وتوانیده چې دانساني تقوا او وینې فکري تمایل په مرسته په هغه پلو کې ودرېږي ، هلته چې دانساني ذلت ، غلامۍ او بدمرغۍ په وړاندې په خپله پراخ انسانیت دمقابلې یوه پراخه او ناپایه جبهه جوړه اورامنځ ته کړې وه. هلته چې دتورتم په وړاندې درنا ، دغلامۍ په وړاندې د آزادی اودخواری پرضد دپرمختگ پوښتنه په جدي توگه نه یوازې هندیانو بلکه ټول محکوم انسانیت دخپل برخلیک ټاکلو اوخوندې ساتنې یوازني لاره وبلله . اودغو ټولو نومونو او اصولونو پرمهدغه تاوده مهال کې دمهاتما (لویي اروا) گاندي له تلپاتې نامه سره ځان وښلاوه.

گاندي اوس په نړې کې یوازې دیوه خوار اوډنگرهندي مبارز نوم نه دی بلکه دغه نوم اوس دنړې دعدم تشدد دمبارزې دتاریخ یولوی اوژوندی څپرکې دی ، هغه څپرکی چې انسان اوس په دغه اتومي نثارکې تربل هروخت هغه ته اړدی اودهغه په لوربې تربل هروخت زیاته ورمخه کړې ده ، ځکه نو داباید ووايو چې عدم تشدد دشلمې پیرې یوداسې مفکوروي بهیردی چې په گرد بشریت پورې اړه لري او دیوه گډبشري تلپاتې میراث په نامه سره یې یادولای شو. .

زه چې په دغو حالاتوکې دگاندي اودهغه داندوژوندپه اړه خبرې کولوایووخه لیکلو ته اړشوی یم ، دهغو یوڅرگند لامل دادی چې نورنو زموږ په شاوخواکې تشدد او زورزیاتی دومره زیات شوی چې دهرانسان تر زړه اوپښولاندې مخکه لږزوي او سرې داویلاي شي چې که دغه اوسني حالات همداسې خپله لږۍ اوږده کړې ، نو لږې نه

ده چې دغه نړۍ به ډیره زر په یوه غمیزه ونه واړې ، له لویډیزه ترختیزه ، بشریت هره گړۍ اوهره شیبه یوناخرگند تورتم او دیوه بل مخروطي ناتار بربادۍ ته سترگې په لاره دی ، امریکایې وجه له شماله ترجنوبه په یوه غچ اخیستونکي بهیرباندې اوبنتې او اوسنی سیاسي تگلاره یې ددې لامل شوې چې نورو ټوله نړې له دغه پرمختللی هیوادخخه دمخ اړولو په تکل کې شي . افریقا لاهم دلورې اوخواری له منگولو نه ده وتلی ، لاهم پرمختللي نړې ته سترگې په لاره ده چې مرسته ورسره وکړي اودانسانی خواخوږۍ یوه انساني تگلاره بایدله دغې الماس تولیدونکې وچې سره وڅارل شي . ایشیاهم داسې درواخله ، دلته ددغې وچې په زړه کې عراق ، فلسطين او افغانستان همداسې په اورکې سوخي ، عراقی ملت دهیخ په خاطر لولپه شو، دپاکستان په دننه کې هم یوېم مخ په چاودیدو دی داچې کله اوڅنگه ؟ دې ته به یوڅه نورهم سترگې په لاره شو، هندوستان هم که دگاندې تگلاره ونه څاري له یوه سخت گواښ سره مخامخ کیدونکی دی، لوږه او دوگړو زیاتوالی ، اتومي لیوالتیا او پرهغې یارکول ددغه گواښ لاملونه دي ، ایران هم دامریکایې غیرمستقیم گواښ په وړاندې دخپل تقدیر ټاکلو په لورخپلې شپې ورځې شمیري .

داټولې خبرې دي چې په نړۍ کې یې دنشه یې مافیا او اتومي وړتیا پراختیا ته لاره پرانیستې ده اوبشریت یې دې ته ناچارکړې چې باید دځان دخوندي ساتنې لپاره له هغو ټولو هلوځلوخه کارواخلي هغه چې ددغه پراخ ناتاراودغې بدمرغې غمیزې په مخنیوي کې له بشریت سره مرسته کولای شي .

موږ هم ناچار یو چې دیادوشویوناورینو دپای ته رسیدو لپاره باید دبودا ، عیسی ، گاندی اوپاچاخان په لورسترگې وغږوواوددغه پراخ مکتب تگلارو او اصولو ته ورمخه کړو . بشریت اوس په دې پوهیدلې چې داوسني اتومي ناتارترچترلاندي دخوندي ساتلو یوه لاره همدا نه زورزیاتی دی چې باید دهغې په مرسته بشریت وروزو ، بشریت خبرکړو اودا حقیقت یې باید په مخکې کیردو چې که تشددته دهرچامخه کیږي اویانړیوال زورځواکي ځواکونه یې دځان لومړنی او وروستنی حق بولې هغوی باید په دي هم پوه شي چې د دوی ددغه کار پایله له عامې بربادۍ پرته بل څه نه ده . بشریت ته دم گړۍ یوازې همدغه دعدم تشددمعنویت وړپاتې دی چې په هغه کې

دهر قام ، دهر ملت او هرې انساني عقيدې انساني وړتيا او مرام خوندي دي او دازموږ په عصر کې يوازنی رېښتی معنویت دی چې انسانیت ته تسل ورکوي او په ډاگه هغه دمولانا دفکرې معنویت دکانې کرښه خبره يې پرسترگو دالهي ډالې په توگه راکارې چې :

از ديو ودد ملولم انسانم آرزوست .

معنویت په رښتيا او رښتياينې سره دژ وند دسترې کاروان لارښونه کوي او په بري سره يې دسرمنزل پولې ته رسوي ، ديوه هندي ليکوال خبره ده چې : « درښتيا او رښتياينې مخ په سرو زرو پوښل شوی ، څوک چې غواړي دغه حقيقت ته په رښتيا يني سره ځان ورنژدې کړی ، نوکله چې له هغوسره تماس نيسي هغه خپله په سرو زرو اوړي...»

(Prof. S.P. Kanal , *Quest for trust* , New Delhi , 1976 P 738)

دپورتني نامي خبرې دليکوال په نظرله دغې خبرې سره داتکي هم مل دی چې په سرو باندي اوښتل په خپل وار دومره ساده خبره هم نه ده لکه چې دلته يې سرې په ساده توگه لولي ، مانا داچې دغې رښتياينې ته رسيدل په خپله دسرې په کړواوعمالوپورې تړلې اصل دی چې عملي کيدل يې يوه تياري اوپوره قرباني ته اړتيا لري ، قرباني په دغه ترڅ کې يوازنی شرط دی ، داسې چې بايد په هراړخيزه اوڅوبعدي توگه په پام کې ونيول شي . په دغه برخه کې زياتره پوهان په دې باوردي او دگاندي په اړه هم داخبره کوي چې دگاندي لويه ځانگړنه داوه چې هغه بې ادعا سرې و ، چې په خپل ټول ژوند کې يې دادعا لپاره يوځل هم غږ پورته نه کړ ، په دې چې ده نه غوښتل ځان له عامې هندي ټولني لوړوبولې ، ددې لپاره چې هغه دخپلې ټولني په رښتياوو باندي ځان پوه کړی وي ، تل يې هڅه کوله چې له خلکو سره دهغوی په شان وي ، دهغو په شان ژوند وکړي ، له هغو سره په هغه شان لکه څنگه چې دوی دي په اړیکو کې وي اوپه هماغه شان لکه دی بايد خپلو همنوعانوته ځان وښيي .

دگاندي په نظر يوازې هغوی چې عمل اونظريې سره يوشي وي کولای شي په رښتياينه باندي پوه اوبرلاسی شي .

گاندي به تل له مور سره تليپاتي وي ، په دې چې ده دانسان لپاره دهغه دانسانيت دپاښت په خاطر په خپل زمان اوخپل چاپيريال کې ژورعاطفي فکروکړ، همداده چې دده په اړه ويل شوي دي :

« هغه زموږ مورالي ايديالونه اوارزښتونه له يوې خوا رانوي کړل اوله بلې خوايې راتازه کړل ،ايی . ايم . فوسترپه دې باوردي اووايي چې هغه بايد زموږ دعصر ترټولو لوړاواوچت انسان وبولو...»

همداسې جي . اچ . هولمس بيا گاندي دهند دستروياري بودا او دستراستازي عيسی په شان لوړبولي ...

ددغو ټولوخبرو موخه داده چې گاندي خپل تيرمهال له خپل اوس مهال سره په داسې يوه پياوړی ديالکتیک کې طرحه کړ چې دهغه بنسټ يې پر معنويت باندې کيښود ، هغه په معنويت باوري انسان و اوپرهغه يې دخپلې پياوړې عقيدې په توگه په ژوند کې کلک ټينگاروکړ، ان چې معنويت يې دشخصيت اوکرکتر دپياوړتيا رمز وباله دزغم وړتيايې پرې ورزياته کړه اودزغم درس يې ترهرڅه دمخه په خپل ځان باندې په خپل ژوند کې عملي هم کړ .

ما ډيرکاله په هندوستان کې تيرکړل دگاندي په اړه مې وليکل او په ډيروکنفرانسونوکې مې برخه واخيسته او اوس مې دادي يوڅه گډې وډې دکتاب په بڼه هم پرې وليکلې ، په ډيروعلمي ناستو کې ډيرو پوه اوشعوري هندوانو له ماڅخه داپوښتنې وکړې : نورې خبرې نه وې چې پرگاندي اودهغه په مفکوره باندې دې په داسې وخت کې چې نورنوډيري هندوانو هم خپل باورپرې له لاسه ورکړی ورمخه کړه ؟

دهمدغې پوښتنې په تړاو غواړم خپل لوستونکي ته داخبره وکړم چې ما په رښتياهم دغې ليکنې ته په داسې ناچاره شيبه کې ورمخه کړه لکه چې گاندي جي په خپل وخت کې له ناچارۍ عدم تشدد دخپلې ستونزې دحل يوازنی رمز او راز وباله اوپرهغه يې ورمخه کړه . گاندي به ويل چې انگریزان داسې څوک اوداسې ځواک نه دی چې هغه به دتورې په زورله ملکه وباسو، دده په نظر دا يو ناشونی کار و ، ځکه يې په پای کې داخبره غوره وبالله چې له شعوري دښمن سره بايد په شعوري توگه مبارزه

وشي ، په دې مانا چې هر څوک که ټوپک ته لاس کړي نو بيا هم مرگ دهغه لمنه نيسي ، دهغه ملت تباہ کيږي او د بنمن يې نور هم د ځان لپاره پر هيواد باندې دواکمن کيدو لاملونه موندلای او تر لاسه کولای شي . گاندي په دې پوهيده چې انگريز مقدوني سکندر او چنگيز نه دی او نه هم داسې ځواک دی چې په پتوسترگو يې پر هندوستان باندې خيټه اچولې ده . انگريز يوشعوري ځواک دی ، شعوري عمل کوي ځکه نو دهغه په وړاندې مبارزه هم بايد شعوري وي نه جذباتي ...

زمالپاره هم دغه ټکی زموږ د عصراو زموږ دستونږې دحل په برخه کې دپاملرنې وړ شو . هغه چې بايد ددغه عصر دليونيو او يرغلگرو ځواکونو پاملرنه هغه ته راواړول شي ، دوی او موږ دواړه بايد ځان په دې باوري کړو چې : هغه څه چې سوله کولای اورامنځ ته کولای شي هغه جگړه نه کولای شي او نه رامنځ ته کولای او هغه څه چې نه زورزياتي يې کولای شي هغه زورزياتي او تشدد نه شي کولای ، عدم تشدد يوه انساني تجربه ده چې سپری پرې دزړه له کومي باور کولای شي ، ځکه نو زموږ لپاره هم په دغه ترڅ کې تر ټولو ښه او دپاملرنه وړ خبره داده چې بايد پردغې کاني کرښې باندې د ځان او خلکو باور داسې پياوړی کړو لکه چې گاندي اودهغه ملگرو په خپل عصر کې دانساني غميزې دحل په خاطر دغه بشپړه او رغنده تگلاره دستونزو دپای ته رسيدو په خاطر په عملي توگه رامنځ ته کړه او عملا پرې مخ په وړاندې ولاړل .

په دغه رساله کې تاسې گاندي پيژنئ اودهغه تگلاره ، تاسې عدم تشدد اودهغه ښيگړې اودننی نړۍ په ستونزمن چا پيريال کې ددغې معنوي پديدې اړتيا درک کوی ، تاسې په دې پوهيږئ چې په دغه نړۍ کې هتلمر ، استالين ، چرچل ، روزولت ، موسوليني او ترهغو راوروسته تارچر ، ريگن ، بوش او په سلگونو داسې نور زورياتي چې په جسمي اوظاهري لحاظ دهر څه خاوندان وو له يوه خوار ځواکي سابه خوړونکي هندي مشر سره په يوه وخت او يالږ وړاندې وروسته عصر کې راوپر کيدل ، خو کوم څه چې هغوی وکړل او څه چې ده ترسره کړل ، هغه گرده په همدغه عصر کې وو ، چا نازيزم وپاله ، چا دکمونيزم په نامه او چاهم دشونيزم او راوروستو مختورو خو ددموکراسۍ په نامه هم خپل اوهم دنورو سرونه مات کړل ، خو هغوی چې له نوموړو ايديو سره په يوه وخت کې له دوی سره ولاړ نه شول اود دوی برعکس يې خپله

سوله بيزه تگلاره رامنځ ته او پرمخ بوتله ، هغوی نن دانسانيت پر آسمان باندې دهغو ستورو ځای غوره کړ چې دځمکې دکړې پرمخ په هره خوا اوهر ځای کې هر چا اوهرې خوا ته روښانه ځلېږي او دهر چا مينه پرې راځي . گاندي اوهغه مفکوره له همدغو ستوروڅخه يوداسې ستوري دې چې په خپل عصر کې يې له خپلو يارانوسره دژوندسوله بيزه بېرې داستعمار پرظالم زړه وروخيژوله او ځان يې ترهغه ځايه پورې په بري سره ورساوه ، چې هلته يې دهرچاله خولې داووريدل چې :

هغه زړه به له توپانه په امان وي چې کښتۍ غونډې دخلکو باربردارشي

گاندي اودهغه شعوري تگلاره نن په ټوله نړۍ کې دهغوی لپاره چې دسرې وژونکي اتم بم دغور پر وزرونو نه دي ناست يوهوسا اوخوندي دمه ځای دی ، بايد چې ددغه دمه ځای (ساتياگرۍ) تر چترلانډې دآزادۍ او تلپاتې هوسايۍ په لور دهغوی په وړاندې چې په جگړه نازيږي ،انسان وژني ، دنورو پرهيوادو وربلوسي ، تمدن له منځه وړي اوانساني شتمۍ لوتی له گاندي اودهغه له نوميالي دوست پاچاخان سره يوځای يوځل بيا دآزادۍ پرکاروان پسې روان شو. ځکه چې دا دبشریت او بيا زموږ لپاره داوسني امریکايی يرغل چې لمنه يې نوره هم دختيږ پرلور راخوريدونکې ده دنجات اوژغورنې يوازني لارده . او گاندي دغه هدف ته درسيډو په خاطر موږ ته په (ځوان هند - ۱۹۲۹ کال دجنوري ۵) کې مشوره راکوي چې :

« موږ بايد دغلطيو ، درغليو او نورو نيمگړتياوو پرمخ يوازې دخوږو (خيتي) له امله پرده وانه چوو ، په دې هم بايد پوه وو چې که زموږ ورور هم زموږ معنويت اودهغه ودې ته په زيان رسولو باندې لاس پورې کوي بايد چې ځان پرې ناگار او ناخبره ونه نيسو»

پای

يو وروړ بايد په قصدي توگه دبل ژوندي موجود ژوند ترې وانخلي ...

«بودا»

لومړی څپرکی

گاندي: ژوند او مبارزه

مهندس کرم چند گاندهي دهنداوختيز دشلمې پېړۍ له نومياليو لارښوونکو ، آزادي غوښتونکو اوسمونوالوڅخه و ، دده په اړه نن سبا دنړۍ په هره برخه کې ليکنې کيږي ، درناوی يې کيږي اوله افکارو يې ځانونه خبروي ، ځکه نو زه دلته دده داندو ژوند په بيلا بيلو برخو باندې تنه رڼا اچوم داسې چې دهغې په ترڅ کې به دده د ژوند

جزیات په وار وار سره ځان گرانو لوستونکو ته ددغه اثر دیلابیلو څپر کو په ترڅ کې دده له نړۍ لید او فلسفې سره یوځای راڅرگند کړي .

گاندي جی ته یې ټولني ډپلار په سترگه وکتل اود(بیو)په نامه یې یاد کړ ،داځکه چې ده په خپل وخت کې دشلمې پیړۍ دنړیوال زورورځواک په وړاندې دمبارزې یوه ځانگړې لاره چې هغه دنه زور زیاتي یاعدم تشدد لاره وه غوره کړه اودایې دخپل قوم اوخلکو داوړدومبارزو ترټولو غوره ، بریمنه اوژغورندویه پایله اومبارزه وبلله ، دی که په خپل هیواد کې و اوکه په جنوبې افریقا کې ، په دواړو هیوادو کې یې دتیري اوتجاوز په وړاندې خپلو هلوځلو ته کله بشپړ او کله هم نیمگړی دوام ورکړ،همداوه چې نړۍ ډیرزر دده دمبارزې په حقانیت باوراوایمان پیداکړ اوملت یې دی دانگریزي بنکیلاک په وړاندې دیوه سرسپارلي او پیاوړي لارښود په توگه دآزادۍ په خاطر په خورا ایماندارۍ اورښتیاينې سره بدرگه کړ.

ده دنه زورزیاتي مبارزه دانگریزي بنکیلاک په وړاندې پیل اوپرمخ بوتله ، اوخپله دغه تلپاتي تگلاره یې ددغه بنکیلاک په وړاندې په خپله گجراتي ژبه د (ستیاگری) په نامه یاده کړه ،گاندي دغه ویی له خپلې مورنۍ ژبې گجراتي ژبې څخه راغوره کړ چې (سات) یې د(رښتیا اومینې) او(اگره) یې د(صبر، زغم ، نرمښت، هوډ) په ماناده . ساتیاگره په عمومي لحاظ هغه غورځنگ شو چې په هغه کې دگاندي تگلاره هغه چې په رښتیاينه ، نه زورزیاتي ، نه جنگیدوباندي ولاړه وه اودهردول توپیر) مذهبي ، ژبنی ، ملي ، رنگ اونورو) ضد د انساني حقونوترلاسه کولو لپاره په گوته شوي وه راپیل شوه ، یاپه بله وینا دغه تگلاره دخپل ماهیت له مخې هغه تگلاره هم ده چې دگاندي فلسفه ورته ویلای شو،په دې چې گاندي خپله ددغې تگلارې په اړه داخبره کوي چې ده داشان مبارزه په جنوبې افریقې کې پر هغه مهال چې هلته داپارتاید واکمني وه دهندیانود حقوقو ترلاسه کولو په خاطرپه عملي توگه راپیل کړه . دده په اند دایوانۍ لاره وه چې دهغې په مرسته گاندي او نورو هندیانو کولای شول دمقاومت فلسفه دزورزیاتي په وړاندې له یوې خوا راهڅوي او له بلې خوا یې پیاوړې کړي .

په ساتياگره کې ولسې سرغړونه اودولسونو پوره يوالی اودزورزیاتي په وړاندې مقاومت ددغې تگلارې زړی جوړوي. ددغې فلسفې يواصل داهم دی چې که ټول ولس په آرامه توگه دخپلو حقوقو لپاره لاس يوکړي اوسره يوموتی شي ، په دې کې شک نشته چې زورزیاتي ځواک به ددغه يوالې اويوستون په ترڅ کې دې ته غاړه ږدي چې ددوی خبره اوددوی حق به مني اوله ناچاری به هغه لړی پای ته رسوي هغه چې په تشددسره ددوی اونوروانساني حقوق پايماوي او بنکيلاکي زورزیاتي زيږوي. سره له دې چې په هند اونړی کې يومهال يوزيات شمير نظروالو(په تيره مارکسستانو او انقلابی هندیانو) دغه تگلاره ډيره زیاته گتوره اوبریالی ونه شميرله ، خو زمانې زموږ ترعصره داد ه راورسوله اودايې راوښوده چې دغه تگلاره دداسې يوه ملت لپاره چې تش لاس و ، او په سووکلونه انگریزانو په مادي اومعنوي لحاظ خپلی و ، دمبارزې ترټولو غوره او بريمنه تگلاره شوه . ددغې تگلارې کره کوونکو به په دغه اړه داخبره کوله او ويل به يې چې که ملت سره يوموتی شي ، کولای شي دخپل برخليک ټاکلو لپاره تورې ته هم لاس واچوي . لکه چې اوس په خپله په هند کې هم يوشمير ټولني په همدغه نظر دي .

خوگاندي بيا په دې باوري نه و، هغه به ويل چې ساتياگره يوه داسې تگلاره ده چې هغه پوره قربانی ته اړتيا لري، ساتياگره له زغم او تحمل سره ملگرې مبارزه ده اوترټولو لويه ځانگړتيايې داهم ده چې په دغه سوله ييزه مبارزه کې له وينو توييدوڅخه ډډه کيږي ، اومخه يې په شعوري توگه ددغې تگلارې داصولو له مخې نيول کيږي .

گاندي جي په دې باور وچې په زورزیاتي سره رامنځ ته شوې خونبسي او هوسايی دڅوورڅوخوشالي اوهوسايي وي ، خوکه نه زورزیاتي له ژوند سره پتليزپه پام کې ونيول شي اوپه دغه ترڅ کې پرمخ بوتلل شي ، زغم يې زیات دی ، سره له دې چې خواری اوزيار ته اړتيا لري خو ميوه اوپايله يې خوږه اوتلپاتي ده.

دگاندي دغه ميراث په نړيواله کچه دنه زور زياتي دپلويانو له خوا منل شوی او ستايل شوې دی ځکه چې دهمدغې تگلارې اوفلسفې برکت و چې دی دهغې په مرسته دخپلې ټولنی دپلارگلوۍ پراوته راپورته شو اوپه خپل همدغه نه زورزياتي دريځ سره دهرچا له خوا په ټوله نړۍ کي ومنل شو، ځکه دامريکاخارجه سکرتر سي . مارشال (۱۹۴۸) گاندي په خپل دغه سترانساني وياړ باندي **دانساني ټولني اوتفکرلوی اوبريالی وياند وباله .**

*****

پيژندنه:

مهنداس کرم چند گاندي د ۱۸۶۹ کال داکتوبر په (۲) دپور بندر په ښارگوټي کې وزیږید، پوربندر دلویدیز هند دگجرات ایالت اړوند ښاردی چې عربي سمندرگي ته ورڅیرمه پروت دی ، دپلار نوم یې کرم چند اودمورنوم یې پوتلوبایي (دکرم چند څلورمه میرمن ، چې نورې یې مړې شوې وي، هندومذهب کله هم له یوې میرمنې دزیاتو سپارښتنه نه کوي.) مهنداس یا موهن دخپل پلار په ماشومانوکې ترټولو کوچنی و، په ۱۸۷۶ کال کې یې پلار چې دولتي مامورو له پوربندره راجکوټ ته بدل شو، مهنداس (موهن) هم له ده سره همدغه ښار ته ولاړ، په عمومي لحاظ پر هغه مهال دغه سیمه داسې وه چې دلته دانگریزانو برلاسی لکه دنورو سیمو په شان دیر څرگند اودپاملرنې وړ نه و.

انگریزي ښکیلاک پرهمدغه مهال دخپل ماهیت له مخې یوازې یوه اوساده ښکیلاکي بڼه نه درلوده ، د دوی ترسیوري لاندې عیسوي مبلغینو هم خپل بازار بڼه

تود کړی و، په هره توگه چې کیدونې وه ، دوی په هندې ټولنه کې دخپل دین دخورولو کار په خورا پیاوړتیا او زور تیا سره ترسره کاوه. په زیاتو برخو کې یې دمذهب، اوژبې لپاره له خپلو ټولو مادې شونتیاوو او امکاناتو څخه په سخاوت سره کار اخیست ، هندې ټولنه چې پر دغه مهال یوه وروسته پاتې ټولنه وه ، زیاتو خلکو اوزیاتو قشرونو یې هڅه کوله چې له یوې لارې نه یوې لارې باید له دغه نوې برلاسي اوبشکيلاکې نظام او کلتور سره له یوې خوا ځان وتړې اوله بلې خوا دهغه منځ ته ځان ورننېسي ، دگاندي پلار هم چې په راجکوت کې خورا نامتو اولدو یې څوکی خاوند و داهيله درلوده چې زامن یې باید خپل ژوند په انگریزي سبک او ستایل سره جوړ کړي ، انگریزي ښوونه او روزنه باید ولري او انگریزي ژبه یې باید دخپلې روښانه راتلونکې په خاطر زده وي .

د هندوستان ټولنه له پاتکو اوطبقو څخه جوړه ټولنه ده ، هره طبقه آن تراوسه پورې په دغه هیواد کې خپل ځای او وړتیا لري ، برهمن په سر کې دي ، کشتريه اوسوداگرو رپسې دي او وروستی پاتکې بې دټولنې وروستی ډله شودر دي چې دهرڅه بوج ددوی په غاړه دی ، دگاندي کورنۍ په لوړه طبقه کې راتله، چې د (وايسيا) په نامه یادېږي. دوی زیاتره ددولتي کارونو اوسوداگري کړو وړ مسوول وو.

مهنداس په خپل کورني چاپیریال کې دپلار په انډول دخپلې مور تراغیز لاندې رالوی شو، هغه خورا مذهبي میرمن وه ، همداره چې موهن هم په دغه برخه کې دمور دټینگار له مخې له خپل هندو مذهب اومعنویت سره له ځانگړې احتیاط څخه کاراخیست یاپه بله مانا دهغې دارادت له مخې یې له خپلې عقیدې سره مینه درلوده او په سمه توگه یې په دغه ډگر کې دخپلې مور په پله اومرسته گام ایښودداڅکه چې دهغې په باره کې داخبره شوې وه چې :

(دا به ترخپل عبادت مخکې دخپلې ډوډوې په فکر کې هم نه وه .)

گاندي په خپلو یادښتونو کې هم دخپلې مور دغه دریځ خورا زیات یادکړی ، په دې چې هغه په خپله عقیده باندې خورا کلکه وه، دده په وینا دده مور به د (چتوماس) اوږده روژه چې څلور میاشتې وه نیوله . همدانگړتیاوه چې دده زیات تمایل هم

ترخپل پلار دخپلې مور پر خوا شوی و. اومور يې (پوتلوبايې) دده لپاره پرمعنويت باندي د باور يوه په زړه پورې اومنلې بيلگه شوې وه .

په هر ډول ، گاندي چې په کوم ښوونځي کې زده کړه کوله ، هغه په انگريزي سستم جوړشوی ښوونځي و ، تر کومه ځايه چې اسناد ښي اويادی په خپله په خپلو آثارو کې اشاره ورته کوي ، گاندي خورا چوپه خوله زده کوونکی و ، ده په خپلو يادښتونو کې دغه ټکی بيان کړې چې گواکي دومره غلي زده کوونکی و چې له خپلو همزولو اوهم ټولگيوالو سره يې هم خبرې نه کولې ، کله به چې له درسه خلاص شو ، نوبيا به يوازي خپل کورته راروان و ، دی يوځای ليکي چې کله به يې ښوونځي رخصت شو ، له خپلو کتابوسره به اخته و اوله هغو به يې سر نه پورته کيده او تل به دهغو په لوستلو بوخت و ، په دوولس کلني يې لومړنی دوره زده کړې پای ته ورسولې اومنځنی دوره يې په راجکوټ کې پيل کړه ، همداسې يې خپلې زده کړې په الفريد ښوونځي کې وکړې ، د منځنيوزده کړو پرمهال پر دې وتوانيده چې لږ بايدله شرمناکي څخه راووزي اوله نورو همزولو سره بايد ناسته پاسته پيداکړي . شيخ مهتاب دده دماشومتوب له خوړو ملگرو څخه و ، چې له هغه سره يې خورا زياته ناسته پاسته درلوده ، همده ورته ويلې وو ، چې دمسلمانو اوانگریزانو پياوړتيا په دې کې ده چې دوی غوښي خوړونکي دي ، اوهندوان چې دومره کمزوري دي ، دهغو لامل همدغه سابه ساک خوړل دي . داخبره پر ده باندي تر يوه حده منطقي لگيدلې وه ، ځکه به يې کله کله په زړه کې ورتيريده چې دی هم بايد په دغه کار باندي لاس پورې کړې ، خودموراوپلار ويره يې ددې لامل شوې وه چې بايد له دغه کاره لاس په سر پاتې شي . مانا داچې ده کله هم ځان ته په غوښو خوړلوسره پياوړتيا ورنه کړه .

په ۱۸۸۳ کال کې يې په خاصوهندې مراسمو له کستوربانومې ښايسته نجلی سره چې دواړه ديارلس کلن وو واده وکړ . وايې چې دواده تر وخته هم له کستوربا سره

دواده کولوپه خبره نه پوهیده ،خوکه یې چې کورته درزي ورغی اودواده لپاره یې ددوی کچه اخیسته پوه شو چې گواکې رښتیا هم دده واده دی او اوس به ضرور څه چل کیږي .

ددوی واده وشو، لکه چې دخټیزو او هندي ټولنو دود دی ،د دوی ژوندلکه دښارې اولویدیزو هیوادو دکورنیواوځوانانو په شان نه و، چې له واده وروسته دې زیاتو خرڅو اوبیسوته اړتیا ولري ، په دې چې دوی له واده وروسته له خپل پلاراکورنۍ سره یوځای اوسیدل اوهرڅه یې دهغوې پر غاړه وو. ده خپله میرمن (بیه) بلله چې وروسته یې په خپلو لیکنوکې هم په همدغه نامه سره یاده کړې اولیکلې ده. ان داچې په خپلو یادښتوکې داخبره هم ددې په باره کې ولیکله :

(ده دنه همكاري دمقاومت دنظريې اساسات له دې څخه زده كړل). كستوربا دگاندي په ژوند باندې نيغه اغيزه درلوده اوله ده سره يې يوځای دگډ ژوند درندوييتو ته اوږه وركړه ، گاندي دهغې په اړه داهم وويل : (چې دازمانمايې برخه ده) . په ۱۹۸۵ كال كې دگاندي پلار مړشو ، له دې پيښې سره سم پرمهدغه مهال د كستوربا زوی پيداشو، چې لنډه موده ژوندی و .

گاندي چې كله ښوونځی پای ته ورساوه، يوشمير ملگرو اودوستانو مشوره وركړه چې بايد دلوروزده كړو په تيره دحقوقو د زده كړې لپاره لندن ته ولاړشي ،دوی فكر كاوه چې داكار به ددې سبب شی څوموهن دخپل پلار په قدموباندې گام كيږدي . دده

لپاره پر دغه مهال داچانس و چې بايد انگلستان ته ولاړ شي او هلته خپلې زده کړې و کړي ، ځکه يې دغه کار ته ملا و تړله که څه هم مور يې له دغه هوډ سره رضایت نه درلود ، ځکه هغې داخبره ورته کوله چې : ((چې انگلستان ته مه ځه ، هغه له فساده ډک هيواد دی ، چيرې چې خلکو هلته ايمان او اخلاق له لاسه ورکړي دي)) .

دې داهم ورته ويلي وو چې گاندي بايد هلته ځان له غوښې خور لو او شرا بوڅښلو وساتې . هو ، مور يې دا خبره ورته کړې وه ، هغې داهم اوريدلي يې وو چې څوک هلته ولاړ شي دا ډيره نادره ده چې دهغوی په خوی دې نه شي ، ځکه يې دده له تگ سره خپل رضایت نه و ښودلی .

مهنداس گاندي په ۱۸۸۸ کال له هنده دانگلستان په لور په داسې حال کې چې خپل دويم بچې (چې په همدغه کال زيږدلي و اوهرې لال نومیده) اوکستوربايې په هند کې پرېښودل روان شو، له دې امله چې ميرمن اوزوی يې ترې پاتې شول خورا خواشینی و.

انگلستان ته لاړ، او هلته يې په زده کړو پيل وکړ، سره له دې چې ده په هند کې انگریزي ژبه لوستې وه ، خو په پيل کې له سختو ستونزو سره مخامخ شو او هلته يې زياتې ستونزې درلودې ، همداوه چې ددرسونو په څنگ کې يې ديوشمير نامتو ورځپاڼو لکه ډيلي تلگراف او پال مال گزیت اونور و په لوستلو باندې هم لاس پورې کړ .

دانگلستان چاپيريال دده لپاره په هراړخيزه توگه نوی اوله ستونزو ډک چاپيريال و، دده خپله يادونه ده چې کله هلته ورسيد، په خپله ډوډوی خوراک حيران و څو يې چې يوداسې هوټل وموند چې هلته له سبو پرته دغوښو پته نه وه ، وړبلد شو، او خپله مړی به يې هلته خوړه . ورو ورو يې خپله هنديواله بېرته له سره راوښوه اوله يوشمير هندوانو او د لندن د سبو خوړونکو له ټولني سره يې ناسته پاسته پيداشوه . گاندي له دغو ستونزو سره سره خپلوزده کړو ته ملاوتړله او په پرله پسې توگه ديوشمير نامتولیکوالو لکه انگریزي شاعر (پرسی بایسشي شيلي) امریکايي شاعر (هنري ديويډ توريو اوروسي ليکوال تولستوی له آثارو او دهغو له اغيزوسره مخامخ شو . دغو ليکوالو پر گاندي باندې زياته اغيزه وکړه او ان چې دې يې دې ته وهڅاوه

چې دمعنویت اومذهب په لور ورمخه کړي اوپه دغه ترڅ کې دې نوي گامونه اوچت کړي ، جالبه خو داوه چې کله دی لندن ته ورسید ، هلته دی له داسې خلکو اوکسانو سره مخامخ شو، چې هغو دهندي مذهبي لارښونو اوآثارو په اړه ژورمعلومات اوڅېړنې درلودې ،داسې او دومره چې دده لپاره دحیرانۍ وړوې ، په کومو مسایلو به چې هغوی دهندي مذهب په باره کې خبرې اوڅېړنې کولې په هغو باندې گاندي نه پوهیده ،لکه چې خپله هم وايي چې خپل مذهبي کتاب بهگوت گیتا يې تر دغه مهاله نه ولوستی ، ده دلومړی ځل لپاره دخپل مذهب دغه کتاب ولوست ، دلومړي ځل و چې په یوشمیر مذهبي اساطيرو،څيرو اوخدايانو لکه وشنو، کرشنا، ارجن اوهمداسي دکايناتو اوجهان په باب دخپلو آثارو اوکتابوپه اهميت باندې پوه شو. کله يې چې هندي سپيڅلې کتابونه ولوستل ، له مذهبي مسایلو سره يې نوره هم مينه پيداشوه ، اودخپلو دغو معنوي ارزښتونو په اهميت لکه دنورو ختيزوالو په شان پرمهدغه مهال اودغه لويديز هیواد کې پوه شو او له لويديزوالويي دهغو اهميت او اغيز په پاملرنې اوغور سره واورید. گاندي هلته پوه شو چې دی څوک دی ، اودکوم معنوي ،کلتوري اوفرهنگي چاپيريال او ارزښتونو لرونکی دی. ، دی په همدغه مهال په شعوري توگه دبهگوت گیتا زړه ته ورننوت اوپه هغه کې يې ديوه او واحد ذات ننداره وکړه اوددغه تلپاتې کتاب په پانوکي يې باور پرې وشو.

گاندي په ۱۸۹۱ کال خپلې ازموينې ترسره کړې ، ددغو دريو کالو په ترڅ کې يې زيات شيان زده کړل ، دده لپاره په دغه موده کې يوشميرڅيزونه اوتکي ددې وړوو چې ده ته دنوي درسونه ورکړي اودده په نويو برياوو باندې داغيزوښندي. ، دی په دې پوه شو، چې دخه شان کلتور ،معنويت اوميراث خاوند دی ، په دې پوه شو، چې څنگه کولای شي آزاد واوسي ، اوداپته هم ورته ولگیده چې په څه شان له څه ډول خلکو په تيره بيا له انگر يزانو سره څنگه چال چلند وکړي. .

دابايد ووايوچې کله ده ځان اوبښکيلاک دواړه وپيژندل ، بيا په دغه اړه له ټولو زده کړيو تجربو اوبرياوو سره دخپل هیواد په لور راستون شو.

گاندي هند ته راغی خوله بدمرغه چې مور يې له نړۍ سترگې پټې کړې وې ، هغې چې ټول عمر يې دده په باره کې فکر کاوه اوويل به يې چې بايد لندن ته ولاړ نه شي ځکه

چې هلته خلکو خپل ایمان او اخلاق له لاسه ورکړي دي، خو گاندي برعکس له هغه ځایه له ډیروښو او ورتو تجربو او پوره ایماندارۍ سره یوځای را ستون شو، او هغه څه چې یې مور دده په باره کې فکر کاوه پر هغه لاره یې گام کینښود ، پر گاندي باندې دموردمړینې خبر خورا سخت تمام شو، داسې چې هغه یې دځان لپاره (یودردونکی شوک) وباله .

گاندي له دې ټولو بریو او ماتو سره سره بیرته راجکوټ ته راوړسید ، ډیره موده لانه وه تیره شوې چې په راجکوټ کې یې هم ټیکه ونه شوه ، هغه ښاریې د یوې بلسې دورې زده کړې په موخه پرېښود او د بمبي د ښار په لور دهندد حقوقې ستم د زده کړې په مقصد وخوځید، په دغه ښار کې یې په پرله پسې توگه خپلو کتنو او څیړنو ته دوام ورکړ، دلته یې هم زیات شمیر تجربې تر لاسه کړي ، او پر هغه څه چې تراوسه نه پوهیده پر هغو یې هم ځان دچا خبره ملاکړ، داسې چې په همدغه وخت کې دیوشمیر جالبو کړنو او فعالیتوله مخې دیوشمیر کسانو دپاملرنې وړ هم شو. گاندي دخپلو لیکنو له مخې هوډکړی و چې له دې وروسته به له خپلې میرمنې سره خپل ژوند اودندې ته دوام ورکوي ، ده غوښتل چې په دغه موده کې دده میرمن هم باید یوڅه زده کړي او په دغه برخه کې دی باید مرسته ورسره وکړي. دادده وروستی ژمنه او پر یکره وه. خودا چې تقدیر دانه وه ورتنه ټاکلې ، په خپل دغه مقصد باندې بریالی نه شو،

یوشمیرهندي مسلمانو سوداگرو ، چې دجنوبي افریقي په (نائل) کې چې انگریزي مستعمره وه اوسیدل ده ته بلنه ورکړه چې له دوی سره هلته دنده ترسره کړي ، له هغوی سره یې ومنله اوخپله مخه یې پر هغه خواکړه. په پیل کې یې کورنی اومیرمن یوځل بیا لکه دلندن دتگ پرمهال دلته یوازې پاتې شول اوپه خپله ۱۸۹۱د کال داپریل په میاشت کې جنوبي افریقي ته روان شوچې دمی په میاشت کې دهغه هیواد دداربن ښارته ورسید.

په جنوبي افریقي کې پر دغه مهال یوزیات شمیر هندوستانیان اوسیدل ، په دوی کې یوشمیر داسې کسان هم ول چې هغوي په دغه هیوادکې خپله سوداگري اوخپل کاروبارو او تجارت درلود. گاندي پر دغه مهال په خپله وړتیا سره دا وپتيله چې ددوی له گتواو حقوقو څخه ننگه اوساتنه وکړي اوځان باید ددوی دمرستې کارته وگماري ، په جنوبي افریقا کې هندي میشتو خلکو له ښکیلاکي رژیم سره په بیلابیلو برخوکې زیاتي ستونزې درلودې ، په یوشمیر ښارو کې دوی ان دشپې گرزیدو حق نه درلود، په زیاترو ځایونو کې لکه دمریانو په شان چال چلند ورسره کیده ، ان چې په

اورگادي کي به ترخوسپينو ته خوندي اوددوی په زړه ځای نه و، ترهغو دوی هلته دکیناستو اوسپریدو حق نه درلود، هغوی چې په سوداگری اونور کسبونو باندې اخته وو او شتمن هم وو له هغوی څخه درنه مالیه اخستل کیده، داشان نورې ستونزې هم وې چې گاندي هلته دبنکیلاکي قانون په وړاندې ددغو خلکو په ملاتړملا وټرله اوله دوی سره یې ددوی دحقونو اوحیثیت داعادي په لټه کې خان له دوی سره یوکر، اوله هغه څرگند توپیر سره چې ده له بنکیلاک سره درلود دکلکې مبارزې اومجادلې لپاره خپله پوهه او مهارت وکارول. دده هڅې دنژدې یوه کال په ترڅ کې تردې حده ورسیدې چې هندیانو داحق ترلاسه کړ چې په اورگادي کې دې په لومړۍ درجه برخه کې دسفر کولو حق ولري.

گاندي په ډیره لنډه موده کې په جنوبي افریقې کې دیوه ښه وکیل، یوه ښه منځگړې او یوه پوه مشر په توگه ځان راوځلاوه اودیوه ښه استازي او لارښود په ځانگړنو باندې نامتو اووپیژندل شو.

په ۱۸۹۴ کال کې د ناتال یوشمیر مشرانو له ده څخه هیله وکړه چې دوی ته په دغه سیمه کې درا یو ورکولو حق هم ترلاسه اوپه دغه لاره کې له دوی سره مرسته وکړي. گاندي ددوی داخبره ومنله اوزر یې یوجریان چې د ناتال دهندیانود کانگرس په نامه یادشو راوباله. ددغه غورځنگ یوشمیر هندو شتمنوگډون والو هڅه وکړه چې دغه جریان یوازې ددوی پر گټو را وڅرخيږي، خو گاندي له دوی سره ددوی داطرحه ونه منله اودایې ورته په گوته کړه چې په دغه جریان کې باید ټول هندیان، شتمن اوغریب، هندو، مسلمان او عسیویان برخه واخلي. داکار سره له دې چې دیوشمیر شتمنوپه خوښه نه ودگاندي په غوښتنه او پخه لارښونه ترسره شو، کانگریس جوړشو، اوکانگرس گاندي دخپل سکرتر په توگه وټاکه. پردغه مهال هم گاندي په خورا مهارت سره خپلو هڅو ته دوام ورکړ اوددغه غورځنگ له اهدافو او غوښتنوڅخه یې په خورا هوښیاری سره ننگه کوله، ان تردې چې اپارتایدي حکومت ته یې هم داخبره وکړه چې ددوی کانگرس په خپله دهندیانو اواروپایانو ترمنځ دهم غاړې اوتفاهم په ترڅ کې گامونه پورته کوي.

گاندي دخيلې دغې دندې په ترڅ کې پرهنديانو باندې داغږ هم وکړ چې دوی بايد دخيل کلتور اوخيل زاړه فرهنگ سره په بې پروايې چال چلند ونه کړي ، دوی بايد له هغه څخه بې برخې پاتې

نه شي اونه هم نورو ته داوښيي چې گواکي دوی له خپل فرهنگه پرته د نورو دکړو او دودونو زغموڼکي نه دي . گاندي په دغه ترڅ کې دمنځگړې لارې پلوي و. ده دامنه چې هم بايد له نورو زده کړې اوهم بايد خپل ارزښتونه هيرنه کړي. ان پرهغه مهال چې گاندي له هندوستانه دباندې و، ده دغه ستونزه په لويديز کې لیده، دغه چې ان اوس هم په ټوله لويديزه نړۍ کې دختيزو اوسيدونکو لپاره په يوې خواشينونکې ستونزې باندې اوښتې ده ، اوس په امريکا ، کاناډا اواروپايي هيوادو کې افریقایي او آسیایي اوسيدونکي په خواشينونکې توگه له خپلې ژبې او خپلوکلتورونو څخه پردې کيږي ، داسې چې په دغو متمدنو اوپرمختللو ټولنو کې له دوی سره هيڅ ډول خواخوږي ددوی دفرهنگونواوهويتونو دساتلو په برخه کې نه شته او نه ښودل کيږي

گاندي جي ان يوه پېړۍ دمخه دهنديانو اونوروولسونو دغې ستونزې ته ځيرو ځکه يې پرخپلوهندوستانيانو باندې غږو کړ چې دخپل تاريخ او خپلومعنوي ارزښتونو دغه مهم اهميت ته ددغومتمدنو او پرمختللو ټولنو په زړه کې ځيروي او هغه بايد له ياده ونه باسي ..

گاندي په جنوبي افريقا کې دهنديانو له حقو اوگټوڅخه په خورا زړه ورتياسره ننگه وکړه ، ان تردې چې دخپل مسلک له مخې يې پرسپينوباندې داسې قضې هم راوستې چې دهغوله مخې يې دوی قانون ته وسپارل اودخپلو بې عدالتيو له مخې يې ترزندانه پورې ورسول، دغه کار اودغه مسلکي مهارت دگاندي په لاپيژندنه اوور تيا باندې مثبت اغيزه وکړه اوپه ټوله جنوبي افريقا کې يې دی ديوه رښتني اتل په بڼه را څرگند کړ. په دغه اړه څوڅېرې د يادونې وړ دي ، لومړې داچې گاندي په جنوبي افريقې کې دهنديانو له څرگند ملاتړ څخه برخمن و، دويم دا چې گاندي پر دغه مهال په دغه هيواد کې چې د بيلابيلو اروپايي توکمو ټاټوبې و او اوس دلته په يوه سيالی کې سره اوسيدل په موخو، توپيرونو اونيتونو باندې دزړه له کومې پوهيده ،

اوپه دې باوري و چې که دوی له یوه اوبل سره نښلي باید په دغه نښته کې داسې نه شې چې هندیان په پتوسترگو برخه واخلي اوپه راتلونکې کې دغه هیواد ورته سور تنور شي . کله چې وایو گاندي ښه لارښود و، ددغه ټکي مانا دانه ده چې گواکي دی ښه توریالی و، نه ، دده لویي په دې کې وه چې له پوهې او تدبیره یې دژوند په حساسو شیبوکې کار اخیست . په جنوبي افریقا کې هم دده طرح سمه وخته. پر ۱۸۹۸ کال په دغه هیواد کې دجرمن آرو استوگنو او انگریزانو ترمنځ ددغه هیواد دنیولو اوپر دغه هیواد باندې دپوره برلاسي په خاطر جگړه ونښته، دغه جگړه چې ددغه هیواد په تاریخ کې د (بویر وار) په نامه یادېږي . جرمن آرو اوسیدونکوچې دلته ترانگریزانو دمخه میشته شوي وو نه غوښتل چې انگریزان په دغه هیواد باندې برلاسي شي ، همدغه سیالي وه چې پرله پسې جگړه په خپله داروپایي سپینو ترمنځ ونښته، په دغه جگړه کې ددغه هیواد د استوگنو قومونو دریځونه په دوو خواوو وو ، په دې مانا چې یوشمیر له انگریزانو اویوشمیر نور دهغو له مخالفو سره ودریدل ، گاندي پر دغه مهال دادرک کړه چې انگریزان په دغه جگړه کې وړونکې دي ، اوپه راتلونکې کې دوی پردغه سیمه باندې برلاسي کیږي، ده خپل دریځ پر دغه مهال دانگریزانو په گټه غوره کړ اوله دوی سره یې دهندي توکمو پیوستون او خواخوږي په ډاگه کړه ، جگړې نژدې دری کاله دوام وکړ ، په پای کې په رښتیا هم انگریزان بریالي شول اوخپل جرمن سیالان یې ددرې کلنې جگړې په پای کې له ماتې سره مخامخ کړل. ما نا داچې له انگریزانو سره دهندیانو ملاتړ په خپله ددې سبب شو، چې کله په پوره توگه برلاسي شول ، نو بیابې هندیانو ته پاملرنه له یاده ونه وته ،هماغه وه چې دگاندي یې هم دده د پوره پیوستون له امله ستاینه وکړه اوددغې جگړې په مهمو مدالواوبهادریو یې سرلوری کړ. له دغې بري وروسته هندیان په گرد هیواد کې ددې جوگه شول، چې په ټولو برخوکې دې د خپلو حقونو پوره خاوندان وي. ددغه لوی بري په پایله کې گاندي داپریکړه وکړه چې نور نو دغه هیواد باید پرېږدي اودهند په لور دمخه کړي .

وکیل گاندي هند ته راگري:

وکیل گاندي د ۱۹۰۱ کال په اکتوبر کې د هند په لور راوخوځید. یوه خبره چې باید له بامه ونه غورځوو هغه دا چې گاندي ته پر همدغه مهال له هند څخه دملي کانگرس دگوند دمشرانو بلنه هم ور رسيدلې وه ، هغوی ترې غوښتي وو چې دی باید نور هیواد ته راستون شي ، مانا داچې پر دغه مهال دگاندي هغه مهم رسالت چې دخپلو خلکو لپاره یې په افریقا کې درلود، هغه ترسره شوی و اوپه دې هیله و چې نور باید په هیواد کې دننه دخپلو خلکو په تیره دمحرومویا تکودحقونواودهیواد دآزادی غم هم وخوري.

گاندي چې پر کوم مهال هند ته راوړسید په دغه وخت کې دهند کانگرس گوند په یوه پوره انگریزي ضد مخالف غورځنگ باندې اوښتی و ، هغه ددغه جریان کار اوکړه له نژدې ولیدل اوپه دې فکر کې شو چې ددغه جریان په سمه رغونه باندې باید په فکري اوعملي توگه لاس په کار شي . په دې مانا چې له دغه جریانه باید هغه توکونه چې نه شي کولای ددغې ټولني انساني وړتیاوې په پوره توگه تمثیل اوځواب کړي له منځه یوسي ، گاندي په دې پوهیده چې په دغه جریان کې بیلابیل افکار اوتمایلات روان دي، هغه نه غوښتل چې دغه تمایلات باید تردې وروسته په دغه غورځنگ کې وده وکړي، په دغو تمایلاتوکې داسې څه هم وو ، چې هغو دهندې ټولني له دودیز او تاریخي شته والي او ارزښتونو سره مخالفت درلود، هنديواله اومسلمانواله اوهمدانشان انگریز واله داگرد توکونه وو چې باید هره یوه ته ځواب ورکړ شوی و ، گاندي همدغه حالت وځوراوه ، ځکه یې وغوښتل هماغه تگلاره اوهماعه پالسي چې په افریقایې کانگرس کې یې څارله دلته هم پلې کړي ،ده غوښتل چې کانگریسان باید په دې باورمن کړي چې هند وستان دیبلایلو خلکو، مذهبو ، ژبو، تاریخي اومذهبي ویاړو هیواد دې چې ددغه هیواد په بیلابیلو قومونو اومذهبو پورې اړه لري . گاندي که په زړه کې هرډول و، دده له ښواولو یوځانگړنو څخه یوه داوه چې ده لکه دیوشمیر مذهب پالو هندوانو غوندې چال چلند دنورو مذهبود پلویانو په تیره بیا دمسلمانو په وړاندې نه شو زغملای اونه یې ترسره کاوه ، په دې چې دی په دې پوهیده چې مسلمان په

هرډول دهند په ټولنه ، سياست او تاريخ کې داسې ځای لري چې له هغو څخه د يوه عيني ، تاريخي اوربښتيني واقعيت په توگه سترگې نه شي پټيدای . همداده چې سرې دده په اړه ويلای شي چې گاندي بې شکه چې يوسياسي سپړی و ، خوله دې سره سره دده دايوه بڼه ځانگړنه چې دهرې عقيدې پلوی يې دده دشخصيت په اړه له پامه نه شي غورځولای هغه داده چې دی پرمعنويت باوري او هغه ته يې په هره بڼه چې و درناوی درلود . دغه لامل و چې ده دهند په ټولنه کې ددغې ټولني ټولو مذهبي اومعنوي ارزښتونو ته په خورا درنښت سره کتل دابه بې ځايه نه وي چې ووايو دده دغه ځانگړنه اودغه لوی معنوي ارزښت اومعنوي درناوی ده ته دمرگ په بيه هم تمام شو .

گاندي سره له دې چې په جنوبي افريقي کې دانگريزانو پوره باور دخان کر ، خو کله چې هند ته راستون شو ، ده هغه تگلاره په هيڅ ډول دلته نه شواي عملي کولای ، په دې چې دلته انگرېزي ضد مبارزه په ډير شدت او په اوچتو ملي او مذهبي احساساتواوژمنو سره روانه وه ، همدواوجه وه چې دده دنده او ونډه يوازې دسازش اونه زور زياتي په پوله ونه دريده ، داځکه چې له يوې خواآسيايي تمايلات او له بلې خوا په بيلابيلو سيمو او هيوادو کې انگرېزي خلاف مبارزې او جگړې خلکو ته دا چانس ډير لږ ورکاوه چې دگاندي په تگلاره اوفلسفه دې هغه چې په جنوبي افريقا کې يې روانه کړې وه گام کيردې ، په چين کې د تر ياکو جگړې ، دکور يا نښتو ، په افغانستان کې دانگريزانو پرله پسې ماتو په خپله يوډول آسيايي ملي پاله روحيه راپارولې وه چې دزياتو ملتو لپاره يې دخپلو برخليکونو په ټاکلو کې مهمه دنده اوونډه در لوده . سره له دې چې گاندي د نه زورزياتي پلوې و ، خوله دې سره سره يې دهيواد په هره برخه کې زورزياتي کيدل اودښکيلاک په وړاندې دخلکو توده مبارزه روانه وه چې انگرېزانو په ډير مهارت اودتوطيويه زور سره دهغو دپټه خوله کولو اوماتولو لپاره گامونه اوچتول اوپرضد يې نه سترې کيدونکې هلې ځلې کولې . گاندي ناچارشو چې ددغه تاوده بهير په ترڅ کې خپل ملت دخپل برخليک ټاکلو يوشمير مهمو اړخونو ته متوجه کړي ، هغه هند ته له راتگ سره سم په دې باورمن شو ، چې دهند دآزادۍ په لاره کې ترټولو گټوره اومهمه تگلاره داده چې په دغه هيواد کې هر ځواک بايد پرځان

باندې دباور روحیه رامنځ ته کړي . دا دده له درسونو څخه و چې باید خپل غریبان له خواری وژغوري ، پوهې ته یې راوبولی ، په خپله ډوډی ماړه شي ، خپل واغوندي اوځان له هغو نولتیاووڅخه چې په بنکیلاکي گتویورې اړوندي وې وژغوري . پرمهدغه مهال په زیاترو ختیزو هیوادو کې دازادی غوښتنې مبارزې په خورا اوچت غږ سره روانې وي ، په هند کې هم په کوم تدبیر چې گاندي دهند ټولنه دآزادی په لور لارښونه کوله هغه په خپله هغه تگلاره وه چې ډیرزړی له خارجې گتوسره ټکر رامنځ ته شو . او هغوی یې دې ته ناچار کړل چې ددغه هیواد په اړه په نویو تگلارو ، پالیسیو او توطیو باندې لاس پورې کړي .

گاندي په خپله مبارزه کې دایوه خبره دهندې طبقاتي ټولني ټولو قشرونو او پاتکو ته وررسوله چې ددغه هیواد دغه ډیرکې غریبه ، خواره او ککره طبقه دهندې ټولني لویه برخه ده ، چې په هیڅ ډول له هغو څخه سترگې نه شي پټیدای ، ددې پرځای چې هغه ځان خوار او توهین شوی وانگيري بڼه داده چې هغه باید ځان ددغې ټولني دیوه مسلم او مهم ځواک په توگه ددغه هیواد په برخلیک کې په هراړخیزه توگه گډ او دخپل وگني . گاندي په خپل دغه دریځ باندې بې له شکه دهندې ټولني ډاکثریت دزړونو دترجمان دریځ ونيو او په دغه برخه کې یې هغه تگلاره دځان کړه هغه چې دهند په پراخه ورشو کې تردغه دمه یوازې مسلمانانو دخپلو اسلامي اصولو او انسان ته ددرناوي او برابرۍ په نامه په دغه هیواد کې داسلام له پبله ترننه په پوره بې توپیری سره عملي کوله ، ځکه نو دهند ټیټه او له نظره لویدلې طبقه اودهغې پراخې پرگني په پوره پیوستون لیکه پرلیکه پرگاندي پسې ودریدی .

خوداچې انگریزانو خپل جالونه غوړولي وو ، زیاتو هندي لوړو کورنیو ته یې دهیواد په هره برخه کې دولتي ځوکی ، جاگیرونه او منصبونه ورکړي وو ، په آرامه او سوکاله توگه دښه ژوند خاوندان شوي وو ، هغوی په عمومي لحاظ اوس داسي حالت درلود چې ترانگریزانو دوی ډیرهند او ددغه هیواد دخلکو په وړاندې لیوان گرزیدلي وو ، دوی دخپلو هیوادوالو په وړاندې په دومره شدت او زور زیاتي سره عمل کاوه چې انگریزانو هم نه کاوه . گاندي دغه ټکي یوڅه انديښمن کړ او په دې لټه کې شو چې ددغه درانه درد لپاره چې اوس دده په هیواد کې په یوه درانه ناسور باندې اوبښتی با

يد ددرملني يوه سالمه لاره چاره ومومي . هغه غوښتل په دغه كارسره له يوې خوا دانگريزانو توطيې دده دملت اوخلكو په وړاندې تس نس كړې او له بلې خوايې داپه پام كې درلوده چې كه دغه روحيه كمزورې شي ، دغه كاربه ددغه هيواد له ملي هڅون ، پاڅون او يووالي سره په زړه پورې مرسته وكړي .

گاندي سره له دې چې پردغه مهال دكانگرس اوهند يانو په دې شان يوشمير كړو باندي خواشنی و ، لايې يو كال په هند كې نه وپوره شوی چې دجنوبي افريقيې دهند يانو كانگرس بيا بلنه وركړه چې په خپله كړې ژمنه چې ويلي وو چې زړه بيرته راځي وفا وكړي او بيرته بايد راشي ، گاندي يوځل بيا په هغه لوري ورمخه كړه اوله خپلې كورنۍ سره هلته روان شو. دده له رسيدو سره سم په جنوبي افريقيې كې داخل دده لپاره دكار كولو لاره چاره اواره وه گاندي اوس كولاى شول چې دبوير دپلويتوب په نامه په يوشمير نورو ستونزو چې لا هم دهند يانو په وړاندې وې لاسبري شي، خوداچې گاندي ته دده په وينا كوراو كورنۍ وردغاړې وو ناچار وچې دخان لپاره يې يوكار اويوه بوختيا موندلې واى ، ځكه نو دخان لپاره دكار په لټه كې شو. او داخل يې دخان لپاره ديوه كار موندلو په خاطر په جهانزبورگ كې ژوند كول پيل كړل . اوپه عين حال كې يې (اندين اوفينين) انگرزي ژبې اوونيزه هم خپره كړه. ددغې اوونيزې چلوونكې (منسوك لال نظر) دگاندي له هغو پيروانو و چې پرته له معاشه يې په دغه برخه كې له گاندي سره مرسته كوله ، خوله دې سره سره يې بياهم هرڅه په خپله په گاندي پورې اړوندول اودهغه په هڅوچليده .

ددغې خپرونې مطالب ترزياتي اندازې په قانوني اوحقوقو مسايلو پورې راخرخيدل اوله زيات شمير خلكو سره يې په نوموړې برخه كې مرسته كوله ،ددغې خپرونې دخپريدو

په ترڅ كې له ده سره دده يوزيات شميراروپايي دوستان هم مله او دده په لاره يې گامونه اوچت كړل .

گاندي په دغه دوره كې هم په جنوبي افريقيې كې دانگريزانو دواكمنۍ دليوالو اوملاترو په ډله كې و. گاندي په خپله دغه خپرونه كې پردغه مهال په يوشمير نورو مسايلو لكه نه زور زياتي هم يوشمير نړيوالې تجربې خپرې كړي . چې په پای كې يې

پر هغو تجربو باندې خپل نظرياتې سستم ودراره او په جنوبي افريقې کې يې سره له دې چې دنه زورزياتي موضوع رامنځ ته کړه خوددغې نظريې دپياوړلپاره يې هغه تجربې چې په امریکا يې وچه ، هند ، چين او روسيه کې رامنځ ته شوې وې هم له پامه ونه غورځولې . ددې خبرې مانا داهم ده چې دده په نه زورزياتي فلسفه باندې ددغو هيوادو ديوشمير ليکوالو او مخکښانو اغيزهم واوپه دغه برخه کې يې دهغوله تجربواو افکارو څخه هم په زړه پورې گټه واخيسته .

په جنوبي افريقې کې دگاندي د نه زورزياتي پر تگلارې باندې ان په هغه حالت کې چې ده په دغه هيواد کې دانگريزي واکمنۍ ملاتړ کاوه ، يوې خورا دردونکې جگړې چې هغه د بنکيلاگرو انگریزانو او زولو قبيلې ترمنځ وه خپله پوره اغيزه په نښه کړه .

دا د زلو قبيلې جنگيالي دي چې په ۱۹۰۶ کال کې يوې غونډې ته راټول شو، دوی دانگریزانو له خوا په وحشيانه توگه وځپل شول، چې دگاندي لپاره هم دردونکی چلند و.

داجگره د ځایې تور پوستو اوانگریزانو ترمنځ وه چې په خورا وحشیانه توګه یې د زولو قبیلې عام وژنه ددغې جګړې په ترڅ کې ترسره اود زولو دغه پاڅون یې د تورې په زور په خورا وحشیانه ډول غلی کړ، د زولو قبیلې وحشیانه وژنه اوځپنه د جنوبي افریقي له هغو خواشینوونکو پینځوڅخه یوه ده چې ددغه هېواد په تاریخ کې د اتلوالو مبارزو یو روښانه ملي انځور دنړۍ د مقاومت تاریخ ته سپارلی شي . پرګاندي باندي ددغې جګړې په ترڅ کې د نیول شویو بندیانو بې سوال اوځوابه وژنې اوتراژیدۍ هم خپله درنه اغیزه درلوده ، هم داوه چې ده د زولو له عام وژني وروسته د انگریزي بنکیلاک مانا اومفهوم نورهم په سمه توګه درک کړل او هڅه یې وکړه چې له دغې تاریخي او انساني غمیزي څخه باید دخپلې تگلاري او مبارزې په ترڅ کې نوې درسونه او تجربې ترلاسه کړي . همداهو چې بیا یې په خپله دا یاده کړه چې دا هسې یوه ساده جګړه نه وه بلکه دایو(وحشیانه انساني ښکار) و چې انگریزي پوځیانو په بربري توګه په تش لاسو بې گناه زولو خلکو باندي عملي کړ. زولو گاندي ته نوی درس ورکړ او ده ته یې د نه زور زیاتي او زغم په ترڅ کې لومړی دیوه انسان او په راوړوسته کې د یوه لارښود په توګه نوې روحیه ور وښلله او دده د نه زورزیاتي په ژمنه او تگلاره باندي یې ژوره اغیزه وکړه .

څرګنده ده چې دنه زورزیاتي فلسفه له ډیر پخوا څخه دختیز معنویت له خورا مهمو فکري ډالیوڅخه وه ، چې دلته یې ډیپریوپه اوږدوکې په خورا وړتیا سره وده کړې وه، دایوه انساني طرحه وه چې دانسان اودهغه دابدیت په لور یې انسانی کړه وړه په ټولنیزه اواخلاقي وړتیا سره دبشري میراث په توګه رالیږدولی وو، ان داچې دبیلایلو مذهبواومعنویتونو موضوع هم شوې وه ، زردشت ، بودا اوله هغه راوړوسته مسیح او محمد (ص) دوی ټولوپه خپلو کړکړونو اوتعلیماتو کې دغه آرته پوره اهمیت ورکړ او په هغه کې یې دبشریت تلپاتي والی لیده ، گاندي هم په خپل عصر کې دنوموړیو لویو لارښوونکو دغه تعلیمات په معنوي بڼه وڅارل اودهغو په ښکاري یې خپل خلک دزورزیاتي په وړاندي چې پر هغه مهال پر هندوستان اودنړۍ په پراخه برخه باندي دانگریزانو له خوا عملاً روان و نه زورزیاتي ته راوبلل اودغه لاره یې دانسان اوانساني میراث دژغورنې یوازني لاره وبلله .

دگاندي په نه زور زياتې فلسفه او مبارزه کې دا لاندې ټکې خورا مهم او دپاملرنې وړ وو:

- ۱ - د مخالف اودبښمن په وړاندې کلک زغم اوصبر.
- ۲ - ساتياگري يا پياوړی وگړيز او خلقي مقاومت ، خونه د قهراو زور له لارې .
- ۳ - دنورو اوان دښمن نه توهين او همداسې دنورو د توهين په وړاندې سوله ايزه پاريدنه ،
- ۴ - له خپلو شتو او گټوڅخه دعامه گټواو شتو په وړاندې تيريدل.
- ۵ - د زورزياتي په وړاندې په رښتياينې سره پاريدنې او تروروستې پولې پورې مقاومت .

گاندي په افريقې کې د خپلې ساتياگري تگلارې لومړنۍ مزه هغه مهال وځکله چې کله يې د (بلک اکت) په وړاندې خپله سرکښي په ډاگه کړه ، همداوو چې هنديانو په دغه هيواد کې دغه قانون ته غاړه نه ايښوده او دهغو حقونو هيله يې کوله لکه چې نورو اروپايانو درلودل ، گاندي دهمدغه حق اخستنې په ترڅ کې لارښود شو اوپه مظاهرو يې لاس پورې کړ ، مظاهره کې کوڅو ته راووتې پوليسو د هغو په وړاندې له زوره کار اخيست خو مظاهره کوونکو دغه زورزياتي ته په پټه خوله ځواب وايه ، دغو مظاهرو اوږده موده دوام وکړ ، او په غيرمستقيه توگه ورو وورپه کوڅو اوبازاروکې هنديانو له يوشميرقوانينو اواصولو څخه د سرغړونې تگلاره خپله کړه ، گاندي دهمدغې عامه سوله ييزې پاريدنې په ترڅ کې زندانې شو ، خو هنديانو دده زندانې کيدو دغږ په اوريدو سره بياهم خپلې خاموشي سرکښي ته دوام ورکړ او په همدې شان يوشميرنورهندي مشران اوعادي خلک هم د بلک اکت په ترڅ کې پرگاندي پسې زندان ته واچول شول .

دهنديانو پټه خوله سرکښي همداسې روانه وه ترهغو چې دجنوبي افريقې انگرېزي مقاماتو دهندې چارو مسوول جنرال (کريستين سومتس) په خپله زندان ته ورغی ، هلته يې له گاندي سره وکتل او له هغه سره يې داژمنه وکړه چې دوې به په دغه اړه نوې کتنه وکړي .

اوپایله داشوه چې گاندي اونور زندانيان له زندانه راخوشي شول او هغه سرغړونه چې تراوسه دهنديانو له خوا روانه وه هغه هم پای ته ورسیده خولکه چې دانگریزانو عادت و ، ددغه کار پایله هم داشوه چې انگریزانو په خپله ژمنه وفاونه کړه او نه یې ددوی غوښتنې ته عملي پاملرنه ورته وکړه، گاندي پردغه مهال په خپله په خپل سازش اوجورجاري کې چې له انگریزانو سره یې منلی ودخلکو ترگواښ اوگوټیوي لاندې راغی، په دغه ترڅ کې به غوره وي چې یوه بیلگه یې دلته دیوې یادونې په توگه ولیکو :

پردغه مهال دهندیانو دحقونو دغوښتنې په اړه په افریقا کې یوه لویه غونډه جوړه شوه چې درې زرو هندیانو په کې گډون وکړ، په دغه غونډه کې یوه خبره داوه چې له انگریزانوسره باید دهرډول سازش اوجورجاري په نامه یوه خوله نه شواونه یې هرڅه باید په پتوسترگو ومنو، خو گاندي له انگریزانو سره د راجسترشن خبره ومنله : ((د گاندي خبرو اووینو ټول خلک آرام کړي وواوددغه سازش خبره ټولو ومنله خو یوازني څوک چې په دغه ټکي راوپارید هغه هماغه ۶ فوټه دنگ پټان میرعلم و چې له خپل ځایه راپورته شو او په گاندي یې د (۱۵۰۰۰) پونډو بدې خبره چې گواکي ده اخیستی دي رامنځ ته کړه ، او ویې ویل چې ، خدای شاهد اوواحد دی چې زه به هغه سړی ووژنم چې هغه داومني چې مور باید ځانونه راجستر کړو .

خو گاندي یې خبره په نرمۍ سره واخیسته او ورته ویې ویل چې : « زه به لومړنی څوک یم چې ځان به راجسترکړم » (۱)

گاندي خپل کار کاوه او په پرله پسې توگه یې په دغه ترڅ کې دخپل غورځنگ په پیاوړتیا کې له بیلابیلو لارو چارو کار واخیست ان تردې چې ددغه جریان پرله پسې مظاهروته دهندي ټولني ښځو هم رامنځته کړه او دحکومت پرضد یې دخپلو ملکې حقوقو داعادي لپاره خپل غږ پورته کړ.

په ۱۹۱۳ کال کې دگاندي میرمن کستوربا په خپله ددغه غورځنگ له یو شمېر نورو ښځو سره په مظاهروکې برخه واخیسته اودایې وښوده چې په دغه غورځنگ کې یوازې نارینه نه ، بلکې ښځې اودهغوی برخه اخیستنه هم دیادونې اوپاملرنې وړ ده . دگاندي په غورځنگ کې بې له شکه د ښځو ونډه او برخه اخیسته یو مهم اصل و، ده

په دې باور درلود چې ښځې دده دمبارزې په ډگر کې دده ارمان او ایديال په ښه توگه او سرې سښې سره عملي کولی شي ، دی په دې هم باوري و چې ښځه په ډبرو برخوکې د ملي خدمت اوملي مبارزې خورا ښه نښه کيدای شي . همداده چې باید دپوره حقوقو په ډگر کې دهغې کړو وړو ته په درنه سترگه وکتل شي او دژوند په ټولو برخوکې باید له نارینه وو سره مساوي ونډه او برخه ولري .

گاندي د ۱۹۱۳ کال په نوامبر کې يوځل بيا په افريقې کې دپياوړو مظاهرو له امله زنداني شو، په دې چې مظاهرو او پاريدنو خونړۍ بڼه غوره کړه زيات کسان تپيان او يوشمير ووژل شول. ددغو وژنو انعکاس په شاوخوا هيوادو اوسيمو کې ديوه وحشيانه عمل په توگه خپور شو او انگرېزان يې په نړيواله کچه له يوې پراخې غندنې سره مخامخ کړل ، انگرېزانو هم گاندي زيات په زندان کې ونه شو ساتلی په دې چې دوی ته دهنديانو خبره يوازنی په افريقا کې سرخوړی نه و، بلکه پر دغه مهال چې دوی پر هند باندې واکمني کوله ، دهغه ځای دپاريدنو او ستونزو سوال هم ورسره و ځکه يې گاندي له زندانه را ويوست.

په عين حال کې گاندي په دې بريالی شو څو دجنوبي افريقې واکمنان دې ته ناچار کړي چې په بلک اکت کې بدلون رامنځ ته کړي .

گاندي په خپله پر دغه مهال دهغو پوښتنو لپاره ځواب وموند چې يوشمير خلکو به هلته اودلته دده دتگلاري د ماتې په اړه کولې ، ده څرگنده کړه چې ساتياگري ، دزغم، او صبر تگلاره ده چې يوه ورځ نه يوه ورځ به په يوه څرگند بري باندې پای ته رسيږي . گاندي وروسته په دغه ټکې باندې رڼا واچوله او ټولو ته يې دا په ډاگه کړه چې په جنوبي افريقې کې دده ددغو هڅو هدف د نه زورزياتي دتگلاري دودول وو هغه تگلاره چې دانسانانو لپاره ددوی دستونزو او غمونودحل په ترڅ کې يوازنی خوندي تگلاره ده ، ده داهم په ډاگه کړه چې کيدای شي انسانان ديووالی او تحمل او همداشان دزغم له لاري خپلو فردي او ټولنيزو ستونزو ته له دغه لارې هم دحل لاره پيدا کړي او هم دپای ټکې ورته کيږدي.

گاندي د ۱۹۱۴ کال دسامبر په مياشت کې له جنوبي افريقې څخه بيرته هند ته راغی ،

---

(1) Calvin Kytle Gandhi Soldier Of Nonviolence 1982. P 93 U.S.A

STUDENT:

انگرېزي واکمن په دغوشپوور څوکې له افريقې څخه هند ته دده په راتگ باندې خورا خوشاله وو ، ان داچې کله دی له دغه هیواده راووت انگریزي جنرال داخبره ورپسې وکړه چې : « هو، دغه سنت زموږ له سواحلو ولاړ . هیله من یم چې دغه تگ به یې د تل لپاره وي ...»

ګاندي بيا د کور په لور:

ګاندي له جنوبي افريقي څخه لکه چې نور د تل لپاره خپل هيواد ته راغی انګريزانو فکر کاوه چې ګواکي نور به دوی له غمه به غمه شول او هغه څه چې ده په جنوبي افريقا کې ترسره کول د هغو لړۍ به هم نوره په دغه هيواد کې له ده وروسته پای ته ورسېږي. خو داسې نه شوه، په پيل کې ده غوښتل چې په هند کې هم خپلې مبارزې ته لکه د جنوبي افريقي په شان دوام ورکړي، خو په دغه کار کې دده نژدې دوستانو لکه ګوپال کرشنا ګوکهیل ده ته مشوره ورکړه چې دده له پاره تر وار دواړه تودې مبارزې دابنه ده چې دهندي ټولني ټولې هسکې ټيټې وګوري، له هغوسره ځان اشنا کړي، بيا به له هغه وروسته سره ګورو. هغه داهم ورته وويل چې تر يوه کاله بايد دی ځان د ټول هند په سفر باندې بوخت کړي او دغه هيواد بايد په هراړخيزه توګه د زړه له کومې داسې لکه څنګه چې ددغه هيواد مادی او معنوي جوړښت دی وګوري، ګاندي دا کار وکړ او له راتګ سره سم د ټول هند په سفر باندې ووت، او تر کلي کلي پورې يې دخلکو له بيلابيلو قشرونو او پاتکوسره ليدنې کتنې وشوې، ده ته داروښانه شوه چې دهند ترقي او پرمختګ ترزياتي اندازه ددغه هيواد په بزگرانو پورې اړه لري، او په دې باور شو او دا يې وويل چې له دغې لارې کيدای شي موږ دخپل هيواد د پرمختګ په باره کې فکرو کړو، ده داهم وويل چې زموږ ټولنه نه شي کولای د اوسنيو اسانتياوو او ټولنيز شعور په پام کې نيولو سره په هغه لور په چټکۍ سره ګام اوچت کړي لکه چې انګريزان پرې اوچت شوي دي، دده ټينګار په دې و چې د هيواد دخلکو د ژوند د سطحې په پام کې نيولو سره بايد د پرمختګ يو پلان ترلاس لاندې ونيول شي. دادګاندي اند واید يوه چې زياتو ملګرو ان نهر و هم نه ورسره منله او نه په دغه برخه کې ورسره يوه خوله وو. په دې چې هغوی فکر کاوه چې هند د دوستان اوس ددې توان لري چې په تخنيکي او صنعتي برخه کې په هغه شان لکه چې پرمختللي نړۍ روانه ده په اسانۍ سره چټک ګامونه پرته له دې چې دخپلې ټولني ټولنيزو ستونزو او وروسته پاتې والي ته وګوري پورته کړي.

گاندي دهنديپيژندنې ددغه اوږده سفر (ياترې) په ترڅ کې دهندي ټولنې او ارزښتونو په پام کې نيولو سره دخپل ژوند ډول هم دهغو په شان برابر کړ، په احمدآباد کې په سابرمتي اشرم* کې استوگن شو، ده نور دلويديز کالي اولباس وانه غوستل ،دهغوی کړه وړه يې گرد سره پر يوه خوا پريښودل اود ساده ژوند په لور يې ورمخه کړه. په کليوباندوکې يې خپل مرام په سراسرې توگه ترخلکو پورې ورساوه او هم يې له هغوي څخه دهغوی دردونه او رازونه واوريدل. په سامبرمتي اشرم کې يې لکه هندو سادو غوندې ساده ژوند او هم هغه کالي دځان له پاره غوره کړل چې دژوند ترپايه يې هغه په وياړسره اغوستل، گاندي دځان لپاره هغه جامې غوره کړې لکه چې پوهندو روحاني يې اغوندي همدغه لامل و چې دخلکوپه منځ کې په مهاتما باندې نامتو شو.

دگاندي لپاره ددغه شان ژوند پيل کول او په دغه شان اوسيدل په دې مانانه وو چې گواکي ده دژوند له اساسي مسايلو چې په سر کې يې دهنددخلکو برخليک و، په يوه خوا شو، نه ،دده لوي کمال په دې کې و چې خپلې ټولنې ته ددوی په شان اوددوی دخپل ژوند او دوديز جوړښت له لارې ورننوت ، داکار په دغوشپوورڅوکې چې نړۍ نوې د پرمختگ په لور سترگې خلاصې کړې وې ډيراسانه کار نه و، ځگاندي وچې په دغه کار سره يې هم دخپلې ټولنې دبيلابيلو قشرونو تل ته لاره ومونده او هم يې هغوی چې په لوړو منصبوباندې وو او په وياړ يې انگر يزي قانون چلاوه په خپل دغه حيرانوونکی عمل سره گوته په غاښ کړل . په دې مانا چې گاندي که په عين حال کې له

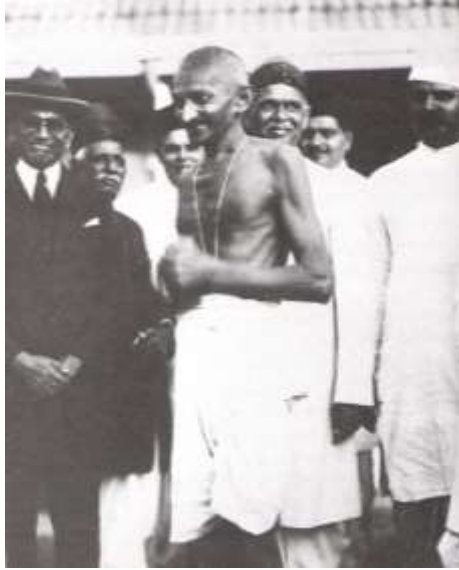
(*) سابرمتي اشرم دهنددگجرات ولايت داحمدآباد دښار چې ددغه ولايت بلازمينه هم دی په زړه کې دسابرمتي سيند پرغاړه پروت دی ،دغه ځای اوس هم په شنو ونو پټ دی او دگاندي دژوند دډول اړين څيزونه او شيان لکه دهغه کالی ، څرخه ، سترگې اونورهلته خوندي دي . هره ورځ په لسگونو سيلانبان او زړه خوږي مينه وال دسابرمتي دغاړې دغه اشرم ته ورځي اودهنددغه نوميالی مشرمهاتماگاندي روح اوياد ته خپل درناوي څرگندوي .

دگجرات په احمدآباد کې دسامبرمټي اشرم چې دگاندي ځاني شيان ، سترگي ، قلم او ليکني ، اوهمداسي دده نامتو څرخه په کې ساتل کيږي .

يوې خوا لوړې او حاکمې طبقې ته يوگواښ شو، خو له بلې خوا يې دټولني دډيرکې دملاتړ او پيوستون په ترڅ کې دمها تما (ستره اروا) لقب هم دځان کړ.

يوه ټکې ته موباید پام راوارم او هغه داچې دغه لقب ده ته له پيله چا نه وورکړی بلکه گاندي په دغه وياړ هغه مهال سرلوړی شوچې کله ده ځان په پوره توگه ديوه ساده هندي سادوپه شان ټولني ته راويوست دمهاثما لقب هم په پيل کې دده له پاره ديوه مذهبي تبرک له مخې ورکړ شوچې وروسته يې ملي بڼه غوره کړه ، په هند کې داشان لورينه همدا اوس هم برهمن پاتکې پرهغوی چې له اصله په برهمنه طبقه پورې اړه ونه لري نه کوي ،زما دسترگو ليدلې خبره ده دهند جمهور ريس نارايانن (د نويې لسيزې په پای کې) ته د(بي جي پي) يوشمير مشرانولکه ادواني اونورو چې دده دولس مشری په وخت کي يې حکومت جوړکړ اودوزيرانو په توگه يې کار ورسره کاوه په ډيرو وختوکې لاس نه ورکاوه په دې چې هغه له کوزنی طبقې څخه و. خو دگاندي له پاره داوياړ په خپله دخپل هيواد له پاره ددغه هيواد دراتلونکی په لور يوه نوې بريا او دټولنيزبري په لورنوې هيله شوه .

په لويديز کې کې دگاندي څيړونکې په دې باره کې هم فکرکوی او وايی ، کومه ملي اوسياسې طرحه او تگلاره چې گاندي دهند له پاره ترلاس لاندې ونيوه ، ايا دداسې

یوه مهم کار له پاره یوه پوره اقتصادي پروگرام ته هم اړتیاوه که نه ؟ په دغه اړه تر ټولو دمخه داځواب دویلوور دې چې گاندي په لنډه موده کې دخپل هیواد د ډیرکي (اکثریت) ملاتړ ددې جوگه کړ، چې اقتصادي ملاتړ دهم په هند کې ترلاسه کړي ، په دغه اړه یوشمیرملي اقتصادي سرچینې ددې له پاره تیارې شوې چې گاندي دې په هراړخیزه توگه ملاتړ کړي، (بريلا) ډله په دغه برخه کې لومړنی مرستندوي ځواک و چې له گاندي سره یې خپل پیوستون وښود اودده له اقتصادي تگلارې یې خپل اقتصادي ملاتړاوتیاری دزړه له کومې څرگند کړ.

خوله دې سره سره هنديانو ترهرڅه دمخه گاندي دیوه ستانه او روحاني مشرپه توگه ومانه اوداسې درناوی یې ورته وکړ چې تراوسه پورې د یوشمیر خلکو اودهندو مذهب پلویانو په منځ کې ده ته په خپل وخت کې داوتار په سترگوکتل کیږي .

بله مهمه خبره چې دده په اړه یې باید په پام کې ونیسو هغه داده چې دهندد نامتوشاعر اولیکوال رابیندرانات ټاگور چې نوې یې په ۱۹۱۳ کې د نوبل جایزه ترلاسه کړې وه کمپاین دده له پاره بې اغیزې نه و، هغه گاندي د (Great Soul in peasants's grab) په نامه سره یادکړ. مانا داچې دعامة اومذهبي اړخونو ترڅنګ ټاگور هم دده په اوچتیاو لوړتیاکې خپله پوره ونډه درلوده.

مهاتما گاندي او رابندراناتهه ٿاگور:

له ۱۹۲۹ کال څخه را په دې خوا په هند کې دکانگرس هلې ځلې په خورا پياوړتيا سر دپرمختيا په لوري شوې ، گاندي هم په دغه ترڅ کې ترديره حده ځان فعال وښود ، له همدغې مودې را په دې خوايي ددووموخوله پاره دسرته رسولو سريزه پيل کړه ، يو داچې دمالگې خبره يې را پورته کړه اودايې په هنديانو باندې ومنله چې دوی بايد دانگريزي فابريکو جوړه کړې مالگه وانه خلي ځکه ده ويل چې دا دهرهندي حق دی چې دهند په دومره زياته مالگه کې دوی بايد په مالگه پيسې ورنه کړي. دويمه خبره چې گاندي کلکه ونيوه هغه د ۱۹۳۰ کال دجنوري ۲۱ نيټه وه چې ده دهند دآزادۍ دورځې په نامه اعلان کړه ، ده ددغه کار په ترڅ کې پرتولو هنديانو غږ وکړ چې په نوموړې نيټه بايد ددغې ورځې په درناوي سره په يوموتې والي سره خپل غږ پورته کړي.

گاندي په دغو کالونو کې ددغه شان غوښتنو دعملی کولو په ترڅ کې په خورا جدیت سره عمل کاوه، چې لاملونه یې دوه وو ، یو دا چې انگریزانو پر هغه وعده باندې چې دلومړی نړیوالې جگړې په ترڅ کې یې کانګرس ته دهند دخپلواکۍ په اړه ورکړې وه وفا ونه کړه ، گاندي هم داژمنه منلې وه، اوهمدغې شیبې ته سترگې په لاره و، خو کله چې له جگړې وروسته خبره برعکس شوه، په دغه حال کې دې دکانګرس دمشرانو او یوشمیر خلکو ترانتقاد لاندې راغی ځکه چې ده په کانګرس زور اچولی و، چې باید دجگړې ترپایه انتظار وباسي ،ده داکاراوخپل پیوستون د دویمې نړیوالې جگړې په ترڅ کې هم له انگریزانو څخه څرگندکړ. په داسې حال کې چې دده داکار دکانګرس ډیرکي مشرانویوه ناکامه هڅه وبلله. دویمه داچې انگریزان په دغه کار سره ترجگړې وروسته نورهم پرځان غره شول ، دخپلو ژمنو پروایې ونه ساتله ، دهند په بیلابیلو سیمو کې یې سوله ایز پاڅونونه په خونړیو پاڅونو واړول او دهندیانو پاریدنوته یې دتورې اوتوپک په زور ځواب

گاندي اودکانګریس ملګري یې پرهغه مهال چې دی ددغه گوند مشر اولارښود دی.

ور کړ . په جلیانواله* پېښه کې یې په سلگونو بې گناه خلک ووژل چې ددغه ستر ناوړین پر همدغه دهنډ زیاترو مشرانو پر گاندي اودهغه په تگلاره باندي وراچوله . همدواوه چې گاندي دهمدغولاملونو اونيوکوله امله خورا جدي شو، دهند وپسرای ته یې له گواښه ډکه لیکونه ور واستول او په هغو کې یې دهند دآزادی او دهند پرځان ډاډه کیدلو خبرې دهغه اونوروانگریزي واکمنانانو ترغور ورسولی . همدغه هلې ځلې وې چې انگریزان یې ددې له پاره تیار کړل چې باید په لندن کې دهند پرموضوع باندي دښه نیت خبرې پیل کړي .

په ۱۹۳۱ کال کې گاندي دلندن په لور حرکت وکړ. گاندي لندن ته ولاړ او هلته یې له انگریزانو سره خبرې پیل شوې ، گاندي له انگریزانو څخه هیله وکړه چې بې له دې چې دی او خلک یې نور هرتالونو او پاریدنوته زور ورکړي ښه به داوي چې هند ته په خپله خوښه آزادي ورکړي، انگریزي پارلمان هم دهند په راتلونکې باندي خبرې پیل کړي، یوه انگریز مشر سامویل گاندي ته وویل :

“ one must hate sin but ... lover the sinner”

Gandhi said : “ I think it is just as bad for their [English] character to be ruled. I want to save my british friends from the sine of colonialism and exploitation.”

(*) جلیانواله باغ دهند دپنجاب ولایت دامر تسریه ښار کې دی چې په دغه سیمه کې انگریزانو په بې گناه پاریدونکو باندي په ۱۹۱۹ کال وحشیانه دزې وکړې اودهغې په ترڅ کې یې تر پنځوسو زیات بې گناه لاریون کوونکي ووژل . دهمدغې پېښې لامل وچې دهنددبنگالي ژبې نومیالی شاعر ټاکور دانگریزي مقاماتو له خوا د (سر) لقب ونه مانه اودهغه د ردولو په ترڅ کې دوپسرای په نامه ولیکل :

“The time has come when badges of honor make our shame glaring in their incongruous contest of humiliation, and I, for my part wish to stand, shorn of all special distinction, by the side of my countrymen , who for their so-called insignificance, are liable to suffer a degradation not for human beings”

وگورئ : بنګلادې په اردو ژبه ۷۵۲ مخ)

گاندھي دا عڪس ٻه لنڊن ۾ ٻه ۱۹۳۱ کال ۾ اڃا به ، پر هغه مهال ۾ هڪ ڪولھ انگريزان ٻه ڏي
قانع ڪري ۾ ڏي ٻايد هندوستان ته خپلواڪي ور ڪري .

گاندھي ۾ له لنڊن نه را غبرگ شو، انگريزانو هم ڊپخواني ويسراي پر خاي نوي ويسراي
(لارڊ ويلينگ ڊون) هندنه را واستاوه ، ددغه ويسراي له مهمو او عملي دنڊو خخه

یوه داوه چې دهندیانوپه ستونډي کې باید دآزادی غږ غلی کړي. اودايې هم دنده وه ، هغوی ته چې دآزادی نارې اوسورې وهي بایدسزا ورکړي ، ده ترهرڅه دمخه دهندیانو دآزادی عوښتې پلان ته په سپکه سترگه وکتل ، ټول هغه فعالیتونه چې دآزادی په لاره کې ترسره کیدل دهغوی دمخنويې په لټه کې شو، په لومړي گام کې یې دهند دگانگرس فعالیت ته دپای ټکی کښیږد، هغه یې غیرقانوني اعلام کړ اودهغه زیاتره مشران ان دگاندي په گډون یې زندانو ته واچول .

گاندي اودهغه څرخه چې دښکيلاکي تولیداتو دنه اخیستلو په ترڅ کې یې خلکوته سپارښتنه کړه .

د گاندي اونورو مبارزینوزندان ته تگ وچې دهیواد په یوه اوبله خواکې دپاریدنو لړی وار په وارراتوریده ،دزندان پرمهدغه مهال دانگریزانو له سیاسته ، گاندي ته هم داخرگنده شوه چې دوی هند ته آزادی ورکولوخیال نه لري ، بلکه غواړي چې په دغه هیواد کې ددووډلو هندوانو اومسلمانو دبیلتانه خبره را پورته او په همدغه شان دغه بیلتون ورو ورو نور هم دپیاوړتیاپه لور لارښونه کړي .

گاندي چې تر ۱۹۳۴ کال پورې په زندان کې و، په همدغه کال له زندانه راووت، له راوتو سره سم يې له سياسته هم ځان په يوه خوا کړ، په دې مانا چې دکوم سياسي مقام لرونکې نه واونه يې غوښتل چې دمقام له مخې يې بايد خلک درناوی وکړي. له همدغه مهاله راپه دې خوا يې دسياست له پاره خپل بل نژدې ځوان ملگرې چې پر دغه مهال يې دسياست له پاره هم ځواک اوهم وړتيا درلوده را مخې ته کړ چې هغه پندت جواهرلال نهرو و.

گاندي سره له دې چې پردغه مهال په سياسي لحاظ هڅه وکړه چې ځان له سياسته پر يوه خوا کړي خوله دې سره سره يې هم هلې ځلې په خپله پياوړتيا سره پرمخ تلې، ده په عقيدتي اوارداتي لحاظ هم په داسې حالت کې ځان واچاوه چې دټولو عقايدو دپيروانو هم باورپرې کيده اوهم يې د شک په سترگه ورکتل ځکه چې ده تل دخپلې عقيدې په اړه دا خبره کوله:

((زه يوعسوي يم، يويهود يم، يومسلمان يم او هم يوهندو يم.))

زه فکرکوم چې دگاندي دنه زورزياتي دمفکورې خبره هم ترډيره حده له همدغه ټکي سره تړاو لري، په دې مانا چې دگاندي له امله دنه زورزياتي نظريه په نژدې يوه پيړۍ کې په يوه نړيواله مفکوره باندې واوښته، دنړۍ په بيلا بيلو برخو او وچو کې يې ديوشمير خورا مهمو او نومياليو کسانو، پوهانو، مورخينو او آن روان پوهانو پاملرنه ځانته ورواړوله، دغه مفکوره اونظريه سره له دې چې نړۍ يې بيلگې له پخوا څخه په خپل تاريخ کې درلودې، خو داچې دغه مفکوره او نظريه په خپل عصروزمان کې څوک په څه شان دخپلې بنسټگرې له پاره کارولی شي، دمسالي اهميت په همدغه ټکي کې دی، په يوه نظر دنه زورزياتي فلسفه په دغه عصر کې چې گاندي را پورته شو نژدې دخلکو له ياده وتلې او له پامه لويدلې خبره ښکار يده، خو گاندي په دغه ځانگړې زمانې شيبه کې چې بشريت دوې نړيوالې جگړې په هراړخيزه توگه زغملي وې په دې وتوانيده چې له دغه سترانساني ميراث څخه ديوه زورزياتي قام په وړاندې په ميرانې سره کارواخلي، ده دآسيایي اند اوژوند له دغې معنوي تجربې څخه ښه کار واخيست. په دغه اړه داهم ده چې، گاندي اودهغه زمانې سره له دې چې دغې مفکورې ته دنه زورزياتي نوم ورکړ، دخارجي ځواک په وړاندې يې د يوې حربي په

توگه وکاروله خو په هیواد کې دننه یې ونه شو کولای چې دغه مفکوره او ایدیه په هغه شان لکه چې د باندني بنسټيکلاک په وړاندې یې په عمل کې پلې کړه عملي کړای شي . تر کومه ځایه چې زه گاندي او دده قام او آن دده طبیعت پیژنم ، ده ونه شو کولای چې خپل ولس دنه زور زیاتي په فلسفه باندې باور من کړي ، نهرو ، او دهند دخپلواکۍ د غورځنگ زیاتره مشران له ده سره دده په فکر روان نه شول ، همداده چې سړی ویلی شي چې ده په کورنۍ کچه هغه هم دهند د نيمې وچې د ویش پرمهال ونه شو کولای عدم تشدد په رښتیا هم په عملي توگه د یوې داسې وسیلې په توگه چې په رښتیا یې هم دخلکو له پاره نیغ په نیغه د سوکالی زيرې له ځان سره میراث کړي وي رامنځ ته کړي ، دده یوشمیر کره کتونکي په دې اړه داهم وایی چې هند دده دنظر یاتو پراساس نه جوړ شوی او نه خپلواک شوي ځکه ، هند چې کوم زور زیاتي د گاندي په عصر کې وگالل دهغو بیلگه دهند په تاریخ کې خورا لږ لیدل کیږي، دخپلواکۍ پرمهال چې په هر ځای کې خلکو دنه زور زیاتي په مفکوره عمل کړی هلته د یوې مثبتې پایلې زيری ، خلکو نه لیدلې او نه یې محسوس کړی، دوی وایی چې هند د گاندي او دده د عدم تشدد تر سترگو لاندې وویشل شو، په لکونو انسانان د تشدد قربانی شول او په دغه څرگند تیرې او تجاوز کې یې هر څه له لاسه ورکړل چې اغیز یې تراوسه پورې په زیاترو هندي سیمو او کورنیو کې پاتې دی، په کلکته ، امرتسر ، پښتونخوا او دهند په نورو سیمو کې چې کومې پاریدني وشوې او په خونړۍ توگه وځپل شوې ، هغه ټولې د همدغه عدم تشدد تر سیوري لاندې دهند په نیمه وچه باندې وتپل شوې .

د گاندي کره کتونکي په دغه اړه یو دلیل داهم وایی چې گاندي دخپلې مبارزې په ډیرو وختو کې له انگریزانو سره په سازش او جوړجاړي کې پاتې شوی ، په دی مانا چې په جنوبې افریقي کې هم ده دهغه هیواد د روا مقابلي او مقاومت ملاتړ ونه کړ ، برعکس د زولو د پاڅون پر محال یې دانگریزانو په گټه ودریداو خوله یې پټه ونيوه ، همداسې دهند د ویش پرمهال هم گاندي داسې نه ښکاري چې گواکې دی د عدم تشدد تر سیوري لاندې هر څه ته گوري ، بلکه داسې ښکاري چې دی یوازې دخپل ځان او خپلومحدودو گټو په خاطر ددغې سترې انساني داعیې (عدم تشدد او آزادی) پراخه دایره په لوی لاس دیوه قام او یا یوه مذهب ترکچې پرې راتنگه کړې ، په

داسې حال کې چې بودا داسې نه و، پاچا خان چې له ده سره يوځای په دغه ډگر کې را پورته اولوی شو، پر گاندي باندي دانتقاد په ډگر کې ودرید، دهغه انتقاد پر گاندي او خپلو هندي ملگرو باندي له همدې امله و، چې گاندي دغه لوی انساني ارزښت ته په خورا وړه دايره کې وکتل، همدواوه چې پاچا خان دهند دآزادی له دغه ډول خپلواکۍ سره لکه چې گاندي اونورو دهند دنيمې وچې دويشل په بيه ترلاسه کړه مخالف و، په دې چې هغه پوهیده چې داډول آزادي نه دهندو، نه دمسلمان او نه هم دانسان په گټه ده اونه هم له هغو بنسټونو سره برابره ده لکه چې نه زورزياتي يې سپارښتنه کوله . .

دگاندي او نهرو په اړه دا يوه خبره دپاملرنې وړ ده او هغه داچې ددغودواړو مشرانو د سياسي اواقصادي دريځونو ترمنځ يولړ توپيرونو وو، په دې مانا چې گاندي سره له دې چې په يوه پرمختللي ټولنه کې زده کړه وکړه او دعصر دپرمختگ هرڅه يې په خپلو سترگو وليدل، په جنوبي افريقي کې يې د توکميز توپيرونګ او خوند په عملي توګه محسوس اووليد، هغه تجربه ورسره وه، خو له دې سره سره يې هم ونه شواي کولای چې ديوه داسې چا په بڼه دې ټولنی مخ ته راووځي چې دزړو اړيکو او روابطو سره دي په تمامه مانا اوياتريوه حده خدای پامانې وکړي او د نوي هند له پاره دديوه پرمختللي سسټم د رامنځ ته کولو غږ په اوچته توګه پورته کړي، ددې خبرې مانا داهم ده چې ده ونه شواي کولای ځان د هندي ټولنی له زاړه چوکاټه يوپه يوپه په يوه نوې لور ورمخه کړي، همدواوه چې نه يې له بنکيلاک سره په نره غږه ورکړه، او نه يې دهند دمنهبي نظام نيمګړتياوته په په هغه انتقادې سترګه وکتل لکه چې د شلمو کالو په ترڅ کې په خپلو ليکنو کې ورته کتلي وو، اونه يې هم په عين حال کې نوي تمدن ته ديوې حتمې او اړينې پديدې په توګه دخپلي څرخې په انډول زړه بڼه کاوه. همدواوه چې ترننه پورې گاندي ته دنوي هند، دپرمختللي او عصري هند بنسټ وال نه شې ويل کيدای، په دې چې دهند دغه بې ساری او په چټکتيا سره پرمختگ دده له افکارو او انديبننو سره په تضاد کې و،بله خبره داهم وه چې ده نه غوښتل هند دی په داسې يو ناڅاپي تخنيکی بري باندي ورمخ شې دنوي هند تخنيکی وده او

پرمختیا تردیږي اندازې پورې دنهرواوسرسیداحمدخان ، ابولکلام آزاد،سویهاس بابو اونوروسیاوسې اوعلمي مخکینانوله نظریاتو سره تړاو لري . اودگاندي دڅرخې برعکس دپرمختگ دغه حرکت دهند ددغه وخت شرایطو اوزمانې دپندت نهرو غاړې ته ورواچاوه ، هغه څوک چې په هرڅه کې یې عصري فکر اونظریات دگاندي له نظریاتو سره په مخالفت کې را وپړکیدل، نهرو نه غوښتل چې دگاندي نظریات دې دنوې هند دپرمختگ او پیاوړتیا په بهیر کې گړدسره له پامه وغورځوی خوله دې سره سره یې خپله تگلاره درلوده اودژوند ترپایه پورې یې دهغې د عملې کولو په ترڅ کې گامونه پورته کړل ، نهرو له گاندي سره یولړتویرونه درلودل ، نهرو مذهبي مشر نه و، اونه یې په دغه ټکي باندې ټینگار کاوه ، کله که سړی دده نظریات لولي نودا پوښتنه ورحل کیږي چې ده په رښتیني توگه دنوي اوخپلواک هند په زړه کې دنوې تمدن اوپرمختگ داسې بنسټونه کیښودل چې دهغو پرستنه ترنن پورې حرکت کوي ، اوپرهماغه لاره کې نن سبا دآسیا په جنوب کې دیوه لوی او پیاوړې صنعتي او ان اتمي ځواک په توگه ځان په خورا پیاوړتیا سره ځلوي .

مقصد دادی چې گاندي به ویل چې دهند دترقی پلان باید له کلیو را پیل شي ، خوننهرو په دغه تگلار باندې باور نه درلود ، اودایې یوه نیمگړې او دترقی له اساساتو سره مغایره مفکوره گڼله . ځکه خو یې په هیواد ترهرڅه دمخه دهند دترقی په لاره کې دغه هیواد تخنیکي او ساینسي بنسټونو ته خپله اود خپل حکومت او حکومتی پالیسی پاملرنه راواړوله . چې له ده وروسته دهند نوي نسل دپیاوړې تعلیمی پالیسی په مرسته دهغه دنومیالی لور اندراگاندي په مشرۍ دپیاوړي هندلپاره عملي کړه .

اندارا گاندي په خوانی کې

دويم څپرکی

گاندي او عدم تشدد فلسفه

ستا له ستمونو دوره چا وته فریاد کړم

وله مې په غشو ما همت درته نیولی

(اشرف خان هجري)

دنه زورزیاتی ، یاعدم تشدد په اړه تراوسه پورې په هنداونوره نړۍ کې ددغې پوهې اومفکورې پوهانوخورازیاتی لیکنې کړې دي ، نه زورزیاتی داسې څه او داسې تگلاره نه ده چې هغه به په رښتیا هم گاندي رامنځ ته کړې وي ، همداده چې

This photo, taken on January 27, 1948, is believed to be the last photo of Gandhi alive. He was assassinated four days later.

موږ دغې تگلارې ته دهغه ايجاد نه شو ويلای ، گاندي په خپله هم په دغه اړه په دې نظردی چې عدم تشدد دومره لرغونی او پخوانی دی لکه چې زموږ په شاوخواکې دغه غرونه دي ، مانادا چې دغه تگلاره له انساني نیچرسره مل رامنځ ته شوې اودهغه له پرمختیایي بهیرسره یې یوځای په انساني چاپیریال کې دیوې تلپاتې پدیدې په توگه وده کړې ده .په دغه اړه عمومي باوردادی چې کیدای شي دمعنویت دغه روښانه اوبنیرازه کرونده اوږدمدتي چارواعمل ته اړتیاوړي ،اوکیدای شي ترڅوپښتونواو نسلونو پورې ځان وغزوي ځکه نوډا په خپل حساب سره کومه بې

ارزښته پدیده نه ده. دا یوه اوږده لار، یواوږد سفر دی، چې دخپل لاروي د عملي تجربو او کړنو په ترڅ کې ځان دېدایې ترپولې پورې رسوي .

د بشر ټولې معنوي هڅې ددغې تگلارې ستایوالې او څرگندويې دي ، داسې معنوي اثراو آسماني کتاب به نه وي چې هغه دی پردغه ایدیاو مفکوره باندې ستایل شوی نه وي ، ځکه نو دادهر انسان ویاړ دی چې ووايي نه زورزیاتې یوه انساني هڅه ده چې انسان ته له ډیر پخوا څخه دانسان دیوه ستراوو یاړن معنوي اوانساني میراث په توگه وړدالی شوې چې ترننه پورې یې دپالنې حق او ویاړ په یوه وړه انفرادي دایره کې دخپرنې او وینې وړ نه دی .

نه زورزیاتې یاعدم تشدد دهر مذهب پیاوړې اود باملرنې وړلومړنی اوبیلنی سرلیک دی . که دنړې له هر معنویت اومذهب څخه دغه آر لرې کړې ، هلته نور داسې څه چې هغه باید معنویت اوروحانیت ولبل شي نه پاتې کیږي، په دغه اړه زه په دې باوریم چې نه زورزیاتې ترهر څه دمخه دغه لاندې ټکي په خپله غیږ کې رانیسي :

نه زورزیاتې مینه ده،

نه زورزیاتې ځوانمردي ده ...

نه زورزیاتې د ټولو معنوی کتابو پیلامه ده ...

نه زورزیاتې دهر ټولنیز چلند له پاره هوډدی ...

نه زورزیاتې دانسان اوانسانیت ترټولو پیاوړې وسله او توره ده...

نه زورزیاتې دانسانی ارزښتونو ساتندویه او پاسوالو مفکوره ده...

زمونږ په عامه ژبه او ورځني ژوند کې دعامو خلکو یوه خبره چې خورا عامه ده او کولای شو هغه دنه زورزیاتې جوهر او زړی وبولو لکه چې وایی : (گذشت اوبخښل دمیرنو ځانگړنه ده) .

دا ټولې هغه اشارې دي چې سپری یې په یوه سرسري نظر دهرې ټولني او ټولنیز بهیر په ترڅ کې لیدای شي ، خوکه چیرې موږ لږنور هم دانساني آثارو او میراثونو تل ته ورننوو ، هلته تردې هم زیاتې خبرې په دغه اړه لیدای او لوستلای شو، په دې چې دغه تگلاره له یوې داسې هستې څخه راپیل کیږي چې هغه لایزالي ده ، ځکه نوداویلا شو هغه خدایي اوتلپاتې هستي ده چې په خپلو ټولو آسماني کتابوکې

يې سپارښتنه كړې ده ، داسې سپارښتنه چې يوازې دانسانى پوهې په يوه ټاكلي مرحله كې انسان دهغې په عملي كيدو او غوره كيدو باندې لاسبرى شوى دى ، همداده چې نن هم دبشریت په وړاندې دغه تگلاره دژوند په يوه لوړ پړاو كې دپاملرنې او يادونې وړ ده.

نه زورزياتي دخپل ماهيت له پلوه دبديواناوپرتياوو پرضد يوه هڅه ده چې دهغې په مرسته انسان كولاى شي ديوشميرستونزو لكه ډار، عقدي ، قهراوتيري پرضد دانسانى پوهې اوبوره شعوري تياري په درشل كې شي . كه ډار دتل لپاره پړوند باندې برلاسى وي ، دهغه ترسيوري لاندې هرډول انسانى هڅه مري ، كله چې انسان له هڅې ولويد دهغه لپاره مرگ ترهر څه دمخه دور كې سنگرنيولى او په هغه يې سپاري .

كه انسان عقده اوسرټمبگې له خپل كركتر سره مله كړي ، نو نه يوازې به ځان تباه او برباد كړي چې ان بشریت به هم دخپلو عقديو په ماتم اوبشكيل كې داسې راايسار كړي لكه حيوان ...

قهر هم داسې درواخله چې زياتې بدمرغۍ رامنځ ته كولاى شي او څومره ستونزې چې فكركوى له دغې بدمرغې پديدې سره ملگرې دي چې پاى يې په تيري او تجاوز باندې اوړي ...

په علمي توگه دنه زورزياتي دفلسفې يوه ځانگړنه داهم ده چې دغه تگلاره انسان ته دپوهې او منطق په لور لوړتيا وربښي ، دغه فلسفه په همدغه ټكي باندې ټينگار كوي او وايي چې داانسانى موخو ته درسيديو يوازنى معقوله لاره ده چې دهغې په مرسته پرته له جگړې ، ډار، اوځورونوسړى هدف ته رسيداي شي . په يوشميرفرهنگو اوكلتورونو كې دالاره زياترو پوهانو درياضت په نامه هم ياده كړې ، گاندي هم دهمدغې لارې په اړه په دغه ټكي باوري و.

اودغه عملى رياضت يې دځان ځانگړنه كړې ده ، دى په دغه اړه وايي چې ددغې برياد ترلاسه كولو په مخه دى يوازې تريوه حده پردغه لاره تللى دى ځكه نوليكي :
((څه شى چې ماغوبښتل هغه ترلاسه كړم ، اوڅه چې ما په دغه ديرشوكالوكې په هغه لورگام اوچت كړ ، هغه زما فنافية ذات وه ، چې ماغوبښتل خپله له خداى سره مخامخ

شم او ترموکشا پورې ورسپړم ، زه وهڅیدم او ددغې موخې په لور وړاندې ولاړم او هغه مې وڅارله ، په هغه څه کې چې زه یې په ویلو او لیکلو کې ویلای شم اوڅه چې زما سیاسي افکار او کړنې دي ، هغه ټول پرمه دغه ټکي باندې درپړي))^{۱۰}

ګاندي په دغه مفکوره باندې سړي ته دا ورنیسي چې روحانیت ددې لامل کیږي چې انسان په انسانیت ورګډکړي ، او کیدای شي انسان د هغه په رڼاکي د ژوند اصلي مقصد هم د ځان لپاره په عملي توګه غوره او معلوم کړای شي او هم دنورو لپاره ، داسې ښکاري چې نه زورزیاتي په دې نه زده کیږي چې سړی باید په کور او انزوا کې ورته کینی ، بلکه دازده کړه تر هرڅه دمخه دې ته اړتیا لري چې د هغې په ترڅ کې یو څوک باید دخپل ځان خوند او رنگ درک کړي ، ځان باید وپیژني اوله هغه څخه باید د غیر ضروري خطرو او مرګ په وړاندې د دفاع اولامل په لټه کې شي او د هغه په زړه کې باید د سختیوله هر ډول سره ځان بلد کړي .

ددغې ایدې له مخې کله چې دوه کسه سره جنګیږي او یوبل سره وهي ، یوزورور اوبل کمزوری دی ، دوی دواړه جګړه ماردې ، دلته دنه زورزیاتي سوال نه رامنځ ته کیږي ، په دغه ترڅ کې نه زورزیاتي هغه دی چې یوکس له دغو دوو تنو څخه دمقابلې پرځای د ځان د دفاع په لټه کې هلې ځلې وکړي ، په دغه ترڅ کې په څرګنده سړی ویلای شي چې زورور هغه څوک چې زورزیاتي کوي نه دي ، بلکې زورور او زورور هغه دی چې ځان له

ظلم او زورزیاتي څخه پرته له کټ مټ عمل څخه ژغولاشي .

دنه زورزیاتي مفکوره لکه څنګه چې یادونه یې وشوه ، له ډیر پخوا ترننه دانسانۍ تفکر په تاریخ کې دانسانانو لپاره دپاملرنې وړ موضوع وه ، په دغه اړه دهندي گروهی سپیڅلی کتاب (بګوت ګیتا) تر ټولو پخوانی کتاب دی چې ددغې مفکورې اړوندې نښې نښانې له ځان سره لري ، ګیتا په دغه اړه یولړ یادونې لري چې دهغو له مخې

---

^(۱) Gandhi .M.K An Autobiography introduction P. 11

سړی کولای شي ووايي چې دا به لومړنی اثروي چې دعدم تشدد په اړه يې یادونې ته په خپلودرسونوکې ځای ورکړی دی ، په گیتا کې راغلي دي :

« اجازه ورکړئ ، اوسختې خبرې يې په سره سينه واورئ ، اجازه ورکړئ ، اوهیڅوک مه توهینوئ ، یوه قهرجن سړي ته دا اجازه ورکړئ چې دزړه خبره ووايي او پرمخ يې قهرمه ورغبرگوئ ، هغه پرېږدئ چې په قهر کې ځان وغوړوي او هرڅه وویلی شي ...»

له دغو تلپاتې خبرو په دیکخوا په (۵۰۰م) پېړۍ کې ساکایي شهزاده بودا دخپل معنویت په هڅه کې چې په بشپړه توګه دنه زورزیاتي پرېنست و او یوځل بیا په دغه لړ کې ځان راوپرکاوه او په ځانګړې توګه يې په دغه اړه وویل :

« یوورور باید په قصدي توګه دبل ژوندي موجود ژوند ترې وانخلي ، دځان دژوندي پاتې کیدو په خاطر باید بل ژوندي موجود ونه وژنو... »

دنه زورزیاتي په اړه ترهرڅه مهمه خبره داده چې دهند په نیمه وچه کې ددغې مفکورې څرګند اخځ بیا هم بودایي درسونه دي ، چې دزیاترو مذهبوله خوا په خپل وخت کې څارل شوي اووده ورکړه شوې ده .

"When people will forget the Gautama Buddha, there will come another Buddha who will be called Maitreya. That is the Buddha of compassion and peace."

جن بل پخوانی مذهب دی چې په اصولوکې يې په نه زورزیاتي باندې خورا زیات ټینګار شوی دی ، زیاتره پوهان په دې باور هم دي چې پرګاندي باندې هم ددغه مذهب داغیزې له لارې دنه زورزیاتي اغیزو چې دی يې په دغه مفکوره باندې دژوند ترپایه استوار او پابندوساته ، جن مذهب تربودیزم هم په دغه ترڅ کې جدي دی لکه چې په دغه اړه وايي :

ټول ژوندي له دردونو اوځورونوځورېږي ،

همداده چې څوک باید هغوی ونه وژنی ...

دادعقل اوبوهې ترټولونښه او په زړه پورې خبره ده چې :

هیڅ شی باید ونه وژل شي ،

یاداچې :

دوسلې زور هغه څه نه شي کولای ، هغه چې سوله يې کولای شي ...

کله چې ته کولای شي خپل هدف په خوږه ترلاسه کړي ، نو بيا د زهر و اچولو ته اړتيا نشته .

(وگورئ : نيتيرا کايام نتيا ، د جن مذهب لارښونکی کتاب ، ۲۰۳ مخ)

جن مذهب په خپلو تعليماتو کې په نه زورزياتي باندې زيات ټينگار کوي او اساسی اصول يې په همدغه تگلاره باندې ولاړ دي ، دغه مذهب اود هغه اصول هم نه زورزياتي هسې ديوې سرسري پديدې په توگه نه مني او نه يې تبليغوي ، په دغه مذهب کې هر پيرو بايدنه زورزياتي يا عدم تشدد په عمل اونظر کې دخپل ژوند معنوي رمز وگنی ، په دغه برخه کې دوی څومره چې په سابه خوړلو باندې ځانونه پابندي گنی په همدغه اندازه دخپل معنوي ژوند دلارښونې لپاره هم په نه زورزياتي باندې ځانونه پابندبولي .

په هندي ژبه کې د (اهنسا) ديوې مانا هم نه ټپي کول او نه وژنه ده ، خو په پراخه مانا دغه ويی د نه ځورونې په مانا هم کارول کيږي . خو يوڅه چې بايد په دغه ترڅ کې په پام کې ونيول شي ، هغه دادی چې په لاسی او قصدي توگه به نه وي .

نه زورزياتي دگاندي له نظره هم په دوه لحاظه تعبير او تفسير شوی دی ، يوددغه اصل مثبتنه ځانگړنه ده او بله يې منفي ، منفي يې کيدای شي ، داوي چې دهرژوندي موجود لپاره دغه اصل کارول شوی دی ، مانا داچې هر ژوندي موجود ته بايد په مادي اوجسمي اوهمداراز په فکري اومعنوي لحاظ زيان ونه رسول شي ، په دغه ترڅ کې د زيان رسونکي اونه زيان رسونکي موجودخبره نه مطرحه کيږي .

خوترکومه خاږه چې ښکاري دگاندي مراد په دغه ترڅ کې يوازې په مثبتنه خوا کې دی ، هغه په دې باوري دی اووايي : « زه به کله هم هغه څوک چې بدکوي او ناوړتياوې يې پرفکر باندې برلاسي وي ونه شم زغملای »

گاندي په دې باوري دی چې په هندي ژبوکې داهنسا مانا هم پراخه مينه ، پراخه اولويه ځان تيريدنه اودتولو لپاره خيرغوښتنه ده ، اوپه دې يې هم باور دی چې : « که زه په رښتياهم د اهنسا پيرو او پلوی يم ، نو زه بايد له خپل دښمن سره دومره اوداسې مينه ولرم لکه چې له خپل پلار او زوی سره يې لر م ... » .

مانادا چې نه زورزیاتي داسې مفکوره نه ده چې هغه باید یوڅوک اویوه ټولنه دخپلې کمزورۍ نښه وبولي ، نه ، نه زورزیاتي دخپلې فلسفې له مخې یوه پیاوړې رښتیا ده او یو پیاوړې زوروتوب ، دگاندي په وړاندې هم دغه آر په همداسې بڼه مطرح دی ، ځکه یې له رښتیا یې اوحقیقت سره یوشان اویوډول بولي ، دهغه په نظر نه زورزیاتي هدف دی ، وسیله نه ده ، گاندي په دې نه دې راضي چې دغه لوړمفهوم دوسیلې پړاو اودرجې ته راتیټ کړي ، بلکه هغه غواړي چې دغه مفهوم دمیني اودرنښت په پوله کې دهدف په کچه کې وساتي ، ځکه یوازنی څه چې گاندي پرهغه باندې ډاډمن دي هغه دادی چې دی مینې ته دیوه اوچت حقیقت او واقعیت په سترگوگوري ، دده په نظر هیڅوک نه شي کولای چې دمیني او نه زورزیاتي ترمنځ توپیر رامنځ ته کړای شي ، همداده چې گاندي په دغه اړه ډیر پخوا ويلي وو :

“In this age of the rule of brute force, it is almost impossible for anyone to believe that anyone else could possibly reject the law of final supremacy of brute force. And so I receive anonymous letters advising me that I must not interfere with the progress of non-co-operation even though popular violence may break out. Others come to me and assuming that secretly I must be plotting violence, inquire when the happy moment for declaring open violence to arrive. They assure me that English never yield to anything but violence secret or open. Yet others I am informed, believe that I am the most rascally person living in India because I never give out my real intention and that they have not a shadow of a doubt that I believe in violence just as much as most people do. Such being the hold that the doctrine of the sword has on the majority of mankind, and as success of non-co-operation depends principally on absence of violence during its pendency and as my views in this matter affect the conduct of large number of people. I am anxious to state them as clearly as possible.....”

(Source: Young India, Ahmedabad, Wednesday, 11th August, 1920)

مانا داچې هرڅوک باید دنه زورزیاتي دمفکورې له مخې په دې وتوانېږي چې دیوه مطلق هويت خاوند شي اودخپلې پیاوړتیا په خاطر باید دنه زورزیاتي پرلاره باندې گام کېږدي ، یوه خبره چې په دغه اړه باید وشي هغه داده چې گاندي په خپل وخت کې دغه لرغوني مفکوره دنوي عصر له غوښتنوسره سمه راپورته اودعمل ډگر ته لکه چې مارتین لوتر کینگ هم ويلي وو راوايسته ، گاندي په خپله هم په خپلولیکنو کې په دغه اړه څوڅوځلې یادونه هم کړې ده ، ماناداچې گاندي دیومعنویت پلوي انسان په

توگه په هغو ټولو معنوي وړتياوو باندې پوهیږي ، هغه چې بشریت ته دلارښونې په خاطر ورمیراث شوي دي ، گاندي په خپله وایی چې ده ټول آسماني کتابونه لوستي او پر هغو باندې باوري دی ، همداده چې دده مفکوره هم دهماغو مقدسو کتابو پراشاداتو باندې ولاړه ده ، گاندي په دغه ټکي باندې هم باوري دی لکه چې په قران کریم کې رانازل شوي :

يا ايها الذين امنوا استعينوا بالصبر والصلوه ، ان الله مع الصابرين

ژباړه : ای ایمان والو ، د آخرت د ثواب تر لاسه کولو په خاطر په صبر او لمانځه سره د مرستې غوښتنه وکړئ ، بې شکه چې خدای له صبر کونکو سره دی ، (سیقول ، ۱۵۲ او ۱۵۳ ایتونه)

په نه زور زیاتي کې د پوهانو په نظر دوه ټکي په ځانگړې توگه د پاملرنې وړ دي ، دغه ټکي لومړی ځاني دسپلین (Self Discipline) او دویم یې نفسی مجادلده (Self Renunciation)

دی ، په دغه اړه اوس په خورا آسانی سره سپری ویلای شي چې په الهي کلام کې دغه دواړه اصله د یوه داسې انسان په وړاندې چې هغه د دوو ټکو (صبر او عبادت) په مانا پوهیږي د یوې خورا مهمې سپارښتنې مثال لري ، گاندي په دغه رمز باندې پوهیږي ځکه نو هغه عدم تشدد ته د داسې یوه مفهوم په نظر گوري چې هغه دهرچا اوهرې عقیدې د پیروانو لپاره د منلواو عملي کولو وړدی ، که چیرې انسانان په رښتیا هم په دغه اړه په رښتینې توگه ددغې ډالۍ د لاس ته راوړلو هڅه وکړي ، هغه کولای شي په د یرو هغو ستونزو چې بشري په خپل ژوند کې لري او یاور ته ناحله بریښي بریالی شي .

دنه زور زیاتي عمل او تگلاره دهغوی له خوا چې نه غواړي د تابعیت او تسلیم په بنسټ کې رابنسټل شي عملي کیږي ، هغوی ، چې په خپله مبارزه کې دخپل کړکيچ دحل لپاره نه زور زیاتي (عدم تشدد) یوازنی گټوره لاره بولي .

نه زور زیاتي عملا هغه هڅه نه ده چې دهغې په ترسره کولو سره به څوک له کړکيچ څخه ځان پر یوه خوا کړي ، بلکې دا هغه یوازنی مثبت ځواب دی چې دهغه په مرسته سپری کولای شي له خپل ځواکه په گټوره اوموثره توگه کارواخلي او یایی په عمل

کې پلي کړي . دگاندي ساتياگره هم پر دغه اصل راڅرخي او په دې ټينگار کوي چې رښتيا بايد دمينې او سم عمل له لارې دټولني اووگړي دکر کتراو خصلت ځانگړتيا شي ، ددغې تگلارې غوښتنه داده چې دتشدد په وړاندې په انفرادي او ټولنيزه توگه په خپل ټولنيز ، اقتصادي اوسياسي چاپيريال کې گام واخيستل شي ، لکه چې په دغه ترڅ کې دگاندي دمالگې ساتياگره تر ټولو ښه او روښانه بيلگه يادولای شو.

عيسويانو هم په خپلواصولوکې داخبره منلې ده چې (خدای يعنی مينه)

Christians generally accept the proposition that 'God is love'. This leads to the logical corollary that the main enemy is hatred itself. Relying particularly on New Testament texts, such as the sayings of Jesus that "Whoever shall say [to his brother] , Thou fool, shall be in danger of hell-fire" (Matthew 5:22) and "anyone who hates his brother is a murderer" (1 John 3:15), Christians have interpreted the terms 'brother' and 'neighbour' (following the parable of the Good Samaritan) at their widest. And this means loving opponents and even enemies:

Care as much about each other as about yourselves...

Never pay back evil for evil...

If your enemy hunger, feed him; if he thirst, give him drink...

Do not let evil conquer you, but use good to defeat evil.

(Romans 12:16-21)

(وگورئ دپورتني مطلب په اړه په انگرېزي ژبه دنه زورزياتي ويبپاڼه)

په ختيزوټولنو کې چې يوشمير ته يې دنه زورزياتي زانگووې ورته ويلای شو، دغې فلسفې ددغوخلکودمعنوياتو پر شنه اوروښانه آسمان باندې تل خپله وړتيا او اغيزه په ژوره توگه ساتلی دي ، مانا داچې عدم تشدد ختيزانسان ته دهغه په معنوي ژوند او برخلیک کې ديوې حياتی اومهمې پديدې ځای په نښه کړی دی ، همداده چې دلته دغې مفکورې ځان دپياوړي معنوي ارزښت پراو ته رسولی دی ، ان دومره چې که له معنوياتو څخه دغه پدیده په يوه خوا کړو، هلته معنويت ته نورڅه نه پاتې

کیري . دایوازي گاندي نه دی چې په دغه برخه کې یې افکار باید مخکښ وي ، دفارسی او پښتو ژبوا دبیات پر هغو وړتیاوو ډک دي لکه چې سانسکریت او پالي ژبې یې دهندي گروهې په اړه انسان ته وړدالی کولای شي ، سنایی ، مولانا ، عطار ، دهرات دپیر او همداسې د پښتو ژبې عرفانی څیرې او میراثونه لکه روښان ، ارزاني ، میزاخان انصاري ، دولت ، رحمان بابا او د خوشال خان دکورنې یوشمیر نومبالي لیکوال او عارف شاعران په دغه برخه کې هغه څوک دي چې ددوي افکار دنه زورزیاتي او عدم تشدد ډیرښه استازي بلل کیدای شي . مانادا چې عرفان او تصوف دشعراو ادب په ترڅ کې له مذهبی لارښوونکو وروسته دآسیایي ادبیاتو دپاملرنې وړ موضوع ده . همدغه ادبیات دي چې دغه سترانساني میراث ته یې په ډیره ښه او هنري بڼه انعکاس ورکړی دی .

د عرفان اوسلوک مساله په ټولو سرچینو کې دپوهې غوندې اوهم له هغې سره انډوله طرحه موضوع ده ، عارفان او پوهان په دغه برخه کې له یوه اوبل سره هیڅ ډول توپیر نه لري او نه هم ددغه انسانی ارزښت په وړاندې توپیر ته اهمیت ورکوي ، دهر شاعر او روحانی پرافکارو باندې نه زورزیاتي دومره برلاسی دی چې له هغه پرته یې فکر او ایجاد بل څه نه ویني او نه یې انځورولی شي . د پښتو ژبې نومیالی شاعر اشرف خان هجري له هغو شاعرانو څخه دی چې دده په اشعارو کې دنه زورزیاتي یوه بیله او ژوندی نړۍ زموږ په واک راکړل شوې ده ، زه په دغه اړه له تاسې درنولوستونکو سره یوازې د عرفانی ادب پر یوله باندې نه تم کیرم ، موږ دغه تلپاتې ارزښت دهغو شاعرانو دایجاد پر فضا باندې هم لیدای او احساس کولای شو چې هغوی له ژوند سره یوازې په مادي لحاظ ډیراوپه معنوي لحاظ لږ چلند کوي ان چې دوی هم په دغه ترڅ کې خپل هغه ایجادات چې زموږ لپاره یوازې دهغو دایجادې تجربې په توگه اهمیت لري بیا هم د تفاهم اونه زورزیاتي دبلغ په توگه زموږ په واک کې راکوي ، کله چې موږ د خوشال خان خټک دنومیالی زوی هجري غږ دبیجا پورا ورنتمبور له دنگو کلاگانو څخه اورو ، په هغو کې هغه ترنم او هغه ځوښ چې د خوشال په افکارو کې ژوند کوي نه لیدل کیري ، هلته دغه شاعر لکه څنگه چې

دهغه ارادتي کلام ده ته د صبر قومانده ورکوي ، هغه څه مور ته په داسې ژبه وايي چې هغه د صبر او تحمل تر ټولو بڼه او تلپاتې درسونه بلل شو:

ستا له ستمونو د وړه چا و ته فریاد کړم   وله مې په غشو ما همت درته نیولی

ګاندي د همدغو اوډې ته ورته آسیایي افکارو پر پخو زینو باندې د عدم تشدد د لوړ تیا آسمان ته راپورته شو، دده داندوژوند دغه پیاوړې فلسفه یوازې دیوه مذهب ، یوه عرفان او یوه سلوک په زړه کې رامنځ ته شوې فلسفه نه ده ، هسې چې دی په خپله نه شي کولای په دغه ترڅ کې ځان یوې ټاکلې عقیدې ته وسپاري ، دهغې لامل هم دغه دی ، چې ده په خپله پوهه او خپله څیر کې سره ځان تردغې پولې راوړسواوه چې خپل سپیڅلي هدف ته درسیدو لپاره یې یوه سپیڅلې وسیله یا تگلاره هم غوره کړه ، مانا دا چې کله مور د ګاندي فلسفه یو ه ټولنیزه او سوله ییزه پاریدنه بولو ، دهغې لوی لامل هم دادی چې هم یې هدف سپیڅلی دی او هم یې هغه ته درسیدو وسیلې ، که چیرې له دغو دواړو (هدف اووسایلو) په یوه کې هم خلل وای ، نو په دغه حال کې به دده ساتیاګره په خپله یوه جعلی اودروا غجنه هڅه وای .

بله خبره چې د ګاندي د عدم تشدد په اړه یې باید وکړو هغه داده چې دده تعبیر له دغې مفکورې څخه دادی لکه چې پاچا خان دده له خولې لیکي :

«... سبا له بمبې ته لاړم ، ګاندي جي دبر لا په کور کې و ، زه هم ورغلم هلته ولاړم او هغه سره اوسیدم ، یوه ورځ یې د عدم تشدد بحث شروع کړو ، نو ما ورته ووی چې ګاندي جی تاخو د ډیرې مودې نه په هندوستان کې د عدم تشدد سبق ورکړی دی اوزما خو ډیر لږ موده وشوه چې پښتنو ته مې داسبق شروع کړی دی ، ما سره هغومره ذریعې او کارکنان نشته څومره چې تاسره دي ، ته وگوره چې د ۱۹۴۲ کال په جنگ کې هندوستان کې څومره تشدد وشو ، لیکن په صوبه سرحد کې باوجود دانگریزانو د ډیر ظلم او اشتعال نه پښتنو تشدد ونه کړو حالانکه هندوستان سره تشدد د هغومره سامان هم نشته څومره چې پښتنوسره دی ، ددې په ځواب کې ګاندي جی ووی چې عدم تشدد د بزدل سړي کار نه دی ، دادیوه بهادر سړي کاردی او

پښتانه دهندوستانیانو نه زیات بهادران دي ، دغه وجه ده چې هغوی تشدد ونه کړ...»

(جدوجهد ۶۸۵ مخ)

ګاندي په پښتونخوا کې

ګاندي په ۱۹۱۸ کال کې دخپلوساتیاګرانو لپاره یوشمیر لارښونې په ګوته کړې په دغو لارښونو کې مور کولای شو ، دعدم تشدد او رښتیا یې هغه مرامې څه چې ددغې تگلارې لپاره دده له خوا لارښود وو په لاندې ډول سره ولولو:

ساتیاګرانو ته لارښونې

ساتیاګره کمپ ، نادیا ، د ۱۹۱۸ کال د اپریل ۱۷

- ۱- رضاکارانو ته وږده چې ، دا د نه زورزیاتي کمپ دې ، دوی باید په هر ډول حالاتو کې د رښتیا اورښتیا یې امرومني اودهغو پیروي باید وکړي .
- ۲- په ساتیاګره کې د لوړتیا اوځان لوړبللو لپاره ځای نشته ، په دې مانا چې د ساتیاګرۍ داصولو له مخې باید پرچا باندي فشار نه وي .

۳- سرمه گي اورخه په ساتياگره کې ځای نه لري، ان دهغوی په وړاندې چې پوهیږو زموږ مخالف دي باید د دوستی له مخې چال چلند وکړو، کلیوال هم باید په همدغه روحیه باندې وروزل شي . رخه اوکینه کولای شي زموږ مبارزه له خپلې وړتیاڅخه راوغورځوي .

۴- رضاکاران باید داپه یاد ولري چې دایوجهاد دی ،موږ په دې ځکه ټینگار کوو چې موږ له دې پرته نورڅه نه لرو،اوکه داهم په سمه توگه ترسره نه کړو مانا داچې موږ دخپل مذهب په وړاندې په څه کولو کې ناکام یو. ټول هغه څه چې دژوند اومذهبي لارښونو په ترڅ کې اړین اومهم دي ، هغه باید دلته په پام کې ونیول شي .

۵- موږ د واک اوځواک له برلاسي اوغرور سره مخالف یو،اوهمداسې دقانون په وړاندې ږانده ،ځکه چې په دغه برخه کې بیواکه یو،خودابه ددې مانا هم نه لري چې گواکي موږ څه نه وینو، زموږ دنده داده چې موږ له مامورینوسره ددوی دنورو کارو په برخه کې مرسته وکړو.

۶- موږ دلته هم دهغواصولو لپاره وړاندیز کړی ،هغه چې موږ یې په خپل کورني چاپیریال کې په پام کې نیسو، موږ باید دحکومت اوخلکو ترڅنګ دیوه داسې ځواک په توگه چې دیوې لویې کورنۍ جوړونکی اوعملي کوونکي وي فکروکړو.

۷- موږ باید له هغوی څخه چې له موږ سره هم نظري نه دي ځان په یوه خوا نه کړو،دابه زموږ دنده وي چې له دوی سره تړاو ولرو او دوی دخپل نظر اوفکر پرخوا راوکاږو.

۸- موږ باید ددې لپاره هڅه ونه کړو چې ځان دچالاکۍ په دریځ کې واچوو،موږ باید هڅه وکړو چې رښتیني اوپرنښتیا باندې باورمن واوسو.

۹- کله چې رضاکاران په کلیوکي تمیږي ، باید دکلیوالو دکړو وړو اوارتیاوو په پام کې نیولو سره دهغو لپاره دچوپړ تایباهم وکړي ، هغوځایونو ته چې کولای شی په پښوسفروکړي ددې اړتیاښته چې له گادوڅخه کارواخلي،په عین حال کې باید ځان له ساده ډوډۍ خوړلو سره هم آشناکړي .

۱۰- هرمهال چې رضاکاران پرکلیوورځي ، دوی باید دکلیوالو اقتصادي حالت ته جدي پاملرنه له یاده ونه باسي ، له هغوی سره باید د زده کړې په برخه کې مرسته

وکړي او هغوی ته باید دخپلې بیکارۍ په وخت کې خوښي او خوشالي ورپه برخه کړي

۱۱- که دوی وخت لري باید دکلیوالوله ماشومانو سره دزده کړې په کار کې مرسته وکړي .

۱۲- که چیرې دوی (رضاکاران) په کلیوکې داسې څه چې هغه ددوی روغتیا ته زیانمن وي ویني هغه باید کلیوالو ته هم وروښيي اودهغو پام باید ورته راواړوي .

۱۳- په هرځای کې که رضاکاران داسې څوک ویني چې له یوه اوبل سره په خپل منځي شخړوکې ډوب دي، لومړۍ باید هغودې ته راوبولي چې په خپله له یوه اوبل سره جوړشي او که داشونې نه وي ، بیادې دهغوی ترمنځ منځگړیتوب وکړي .

۱۴- دوی باید دخلکوپه وړاندې دلوستلو دنده هم پرمخ بوزي ، کله چې دوی ساه اخلي اودمه کوي پرهغه مهال باید داسې څه چې دساتیاگری دپیاوړتیا سبب کیږي له هغوی سره ولولي .

۱۵- په هرډول شرایطوکې دوی باید دهرډول وسلې کارونې ته اجازه ورنه کړي ، اوهم باید داله یاده ونه باسي چې دعدم تشدد دمبارزې اصلي موخه اوهدف دنه زورزیاتي پاسوالي اوساتنه ده . دعدم تشدد مانا داده چې په زغم سره خپله عادلانه جگړه پرمخ بوځو، دلته داپوښتنه نشته چې یوپربل باندې یوڅه وزغمو. عدم تشدد همیشنی بریالیتوب دی ، داسې چې کله هم ماته نه مني . راځی چې هررضاکارترهرڅه دمخه په همدغه رمزیوه کړو څوهغه بیاوکولای شي نورپرهغه باندې پوه کړي .

مهنداس کرم چند گاندي

دعدم تشدد اوسني هندي کره کتونکي

دگاندي اودهغه دنه زورزیاتي په اړه یوه نظریه چې زه یې دهغه عام ذهنیت له مخې چې په هندکې په دغه اړه شته او کله کله یې خبره ان علمي ناستوته هم راغزیږي

دخپلې څيړنې او کتنې په ترڅ کې دلته رالیکم ، هغه دا ده چې وایې گاندي په خپل ژوند کې په دې ونه توانېده چې دخپلې فلسفې په رڼاکې دې یواځې او آرام هندوستان وویښي ، دده کره کتونکي داهم وایې چې ده دهند دآزادۍ پرمهال په یوشمیر عیني واقعیتونو باندې داسې سترگې پټې کړې چې هغه دده لپاره دژوند ترپایه پورې دروح عذاب شول ، هند آزادي واخیسته خو دغه آزادي په کومه بیه او کوم نه زورزیاتي ورته تمامه شوه ؟ په دې اړه ، ده دکانگرس دزیاترو غړو په وړاندې دزړه نازپه چال چلند تگلاره غوره کړه ، په دې چې ده فکر کاوه دی په دغه برخه کې برحق دی ، په دغه اړه باید پر یوه ټکي باندې هرڅوک پوه شې چې گاندي دنه زورزیاتي پلار نه و ، هندي پوهان او دگاندي کره کتونکي په دغه ټکي باوري دي چې گاندي نه زورزیاتي ، دهغه مفکوره ، اودهغه اصول لکه څنگه چې پیل شوي وو دعمل پرمهال یانې دآزادۍ پرمهال عملی نه شواي کړل ، د نه زورزیاتي د فلسفې اوتگلارې ترټولو گران او سخت اړخ دتاریخ په اوږدو کې داو چې ددغې مفکورې زیاترو پلویانو هغه په عمل کې سمه نه ده تطبیق کړې ، داسې فکر کېږي چې دگاندي ستونزه هم په دغه پایله باندې پای ته ورسیده چې هند یې په دوو برخو وویشه ، دهندو اومسلمان خبره ، دهند اوپاکستان خبره خو دده ترسترگولاندې دهمدغې مفکورې په درشل کې دعدم تشدد ترسیورې لاندې په درانه تشدد سره عملی شوه ، همداده چې اوس دهند اوسنی نسل په دغه برخه کې په دې نه دی باوري چې دغه تگلاره باید دخپل ټولنیز او سیاسي ژوند لپاره دمرامې تگلارې په توگه ومنی . دوی داهم نه مني چې له دغې لارې به هند دنيکمرغۍ په لور گامونه اوچت کړي ، اوس نو ، په دغه اړه سړی په څه شان کولای شي حکم وکړي چې هند په عدم تشدد سره آزادشو ، که همدا اوس په هند کې له هغو زرو کسانو څخه پوښتنه وکړي چې دوی ولې د پارتیشن پر وخت له اوسنی پاکستانه په شړلو محکوم شول ، دوی همدا خبره کوي چې که داعدم تشدد وچي ملیونونه یې تراوسه پورې دردونه زغمي ، نو تشدد به څه شی وي . مانا داچې داشان خبرې دگاندي او دهغه د نه زورزیاتي دمفکورې په اړه نن سبا دهند دځوان نسل له خوا پوښتنې وړ خبرې دي . کله چې مورډ گاندي او دده د فلسفې فکر په اړه خبرې کوو ، نودا راته څرگند پري چې دده عمل او وینگ په عمومي لحاظ

دهند دويش پرمهال دده دتگلارې له اصولو سره برابر تيا نه کوله ، په دې مانا چې دې په عملي توگه مخکې تردې چې دانساني ټولنی او انسانیت په ترڅ کې خپله تگلاره پلې کړي ، دويش پرمهال ددې پرځای چې یواوچت انساني شعار چې هند باید نه وای تجزیه شوی رامنځ ته کړي حوادثو په داسې یو عمل ورمخه کړ چې دهغه په ترڅ کې دی ترهرڅه دمخه عملاً دیو خورا پیاوړی هندوبالي چا پر کرښه لکه چې محمدعلی جناح دمسلمانانو په مخ کې راوپر کیده ودریده ، سره له دې چې ده په دغه برخه هیڅ هم نه دي ویلی خو عملاً دهغوپه څنگ کې پاتې شو چې هندوستان یې دهندوانو لپاره غوښت او هغوی یې له ځانه بیل وبلل چې دپاکستان په نامه دلوی هند له پیکرې څخه بیل شول . ان دده دلارې نومیالی پیرو پاچا خان هم په خپل اثر کې دغه ټکي ته (دکانگریس بې وفايي) نوم ورکړ او په هغه کې یې خپله گیله ترهرڅه د مخه له گاندي چې څخه وکړه ځکه دهمدغې تگلارې له امله وه چې دوی خو دهند دنیمې وچې دآزادی ژمنه سره کړې وه نه دهغې دويش .

دهند له وروستی ویسرای او هغه له میرمنې سره د گاندي له دغې کتنې وروسته
یوڅو ورځې وروسته هند تجزیه شو .

دهند تجزیه د آزادی په نامه ده او نورو کانگرس مشرانو له انگریزانو سره ومنله ، کله چې پاچا خان د دغې آزادی په وړاندې دمخالفت او نه منلو غږ پورته کړ ، دی لومړنی سپری و چې دهغه په خوله یې لاسونه ونیول او ورته ویې ویل چې اوس کار تکرار تیردی باید دادزهر و غږپ ترستونې تیرکړو ، پاچا خان بیا هم ورته وویل چې زموږ اوتاسې پیوستون خو دهندد آزادی لپاره په دغه شان لکه چې تاسې اونهر و یې عملې

کوی نه و. دوی هغه ته یوازې پورتنی ځواب ورکړ او په دغه حساس وخت کې پر هغه دریځ کې چې هغه دانگریزانو هیله اوموځه وه آرام پاتې شول ، کله چې ولسونه سره تباہ شول ، کله چې له یوه اوبل لور په خلک په تینتیدو او وتوشول ، گاندې پر هغه مهال حیران شو، او په ډاگه یې خپله دغه تیروتنه ومنله او داېې لاورزیاته کړه چې په دغه کار سره دده د ژوند دوی لسیزې رالندې شوې .، مانا داچې دغه کار دده په وینا دده ژوند رالندې کړ.

مامخکې وویل چې گاندې په یوزیات شمیر هیوادو او ټولنو کې د یوه نامتو اتل په توگه ومنل شو، او هغه په دغه ټکي چې گاندې یو سیاسي لارښود و، د گاندې په اړه د بهرنيانو خبرې له هغه عام ذهنیت سره توپیر لري هغه چې په هند کې دده له مړینې وروسته اوان نن هم برلاسی دی ، باندنیوکسانو او څیړونکو دی په هند کې دننه نه دی څیړلی او نه یې مطالعه کړې دي، ددوی ستاینه زیاتره داسې بڼه لري چې سړی نه پوهیږي دوی گاندې ستایي او که هغه لرغونې فلسفه چې هغه نه زور زیاتې دی ، د گاندې کره کتونکي دامني چې د گاندې د ژوند اصول پر عدم تشدد باندې ولاړ وو ، خو داچې وایې ددغو اساساتو په زور په یوه بریالی پایله باندې واوښت دا خبره بیا دهغوی لپاره د پوښتنې وړ ده . باندنی پوهان هم دده په اړه په دوو برخو ویشل شوی دي ، یوه هغه ډله اوبرخه ده چې هغوی عدم تشدد ته درناوي کوي اود هغه له مخې د گاندې نوم هم په دغه ډگر کې په درناوي سره یادوي . بله ډله هغوی دي چې د هند دخپلواکۍ غورځنگ څیړی چې په دغه برخه کې یې د څیړنو ژبه او تگلاره په تمامه مانا بدله ده . مارتین لوتر کینگ هم د گاندې د غورځنگ عملي تگلاره ستایي لکه چې په ډاگه دا وایې چې :

((عیسی مور ته د نه زور زیاتې ستراتژي راکړه ، خو گاندې په دغه ترڅ کې مور ته تاکتیک را په گوته کړ)) .

سړي په دې پوهیږي چې مارتین لوتر کینگ په دغه اړه تر هرڅه دمخه د تاکتیک خبرې ته اهمیت ورکوی او په دغه ترڅ کې دده هدف گاندې دهغه په سیاسي لیدر شیف کې دی .

هغه پر دغې یادونې پسې داهم ولیکل چې نړۍ اوانسان ته دگاندي ميراث داو چې په زغرده يې نړۍ ته داوښوده چې انسانان کولای شي خپلو هدفو ته پرته له دې چې زورته لاس اوږدکړي ورسپري، دده حرکت ديووالی او يوموتی توب استازی و، دغه حرکت وکولای شول چې خلک سره راغونډ اوپه خپل يووالی سره يې دبيري پرلور لارښونه کړي .

ما مخکې ياده کړه چې علمآ دنه زورزياتي په برخه کې دعملی کولو موضوع خورا گرانه اوپېچلې ده ، تاسې ټول په دې ښه پوهیږئ چې په دغه لاره کې ترگاندي دمخه دبودا اوترهغه راپه ديخوا حضرت عیسی اوپه زرگونو اسلامی عارفان مخکښان وو.چې زياتره يې په خپل وخت کې په يوه ناکام برخليک کې نيمه خواشول.

په اوسنې هند کې هم د نه زور زياتي دتگلاري په باب څيړونکي ، ليکوال او پوهان او آن عام خلک په دې نظر دي ، چې که گاندي په دې پوهيدای چې هند به يوه ورځ داسې پياوړې ځواک کيږي ده به کله هم دالاره نه وای غوره کړې ، ده ان په خپل وخت کې ونه شوای کولای چې دهند خلکو ته په رښتيا سره دقناعت وړ ځواب ورکړي ، په عامو خلکو کې داهم ډيرعامه خبره ده چې که دی د نه زورزياتي پلوی اوپاسوال وای ، نو دده انځوربه په هغه څه باندې چې دتشدد مور بلله کيږي اوهغه پيسې دي، نه چاپيده. ددې خبرې مانا په خپله دهغوی لپاره چې دی يې دخپل ملي مشرپه توگه منلی تراوسه نه ده روښانه ځکه نو دهغوی يوه ډله (لکه دسوپهاس پلويان) په دې نظرهم ده چې وایي : گاندي چې دکومې ايدي لپاره ټول عمر خوارې وکړه په عملی اوسياسی توگه (نه په معنوي لحاظ) يوه ماته تگلاره وه ځکه يې دی خپله هم قرباني شو .په داسې حال کې چې گاندي خپله دغه قرباني يوه ځان تيريدنه بلله اوهغه په دغه ډگر کې پرځان باندې عملي کړه .

Nehru addressing a huge throng at the Ramlika grounds in New Delhi Feb. 1, 1948, the day following Mahatma Gandhi's funeral

درېم څپرکی

ګاندي اوسرحدي ګاندي

... حقيقت دادی چې عدم تشدد دهغوی پالیسی وه او زموږ عقیده وه اوده .

پاچا خان

دپاچا خان پورتنې خبره هغه مهال دده له خولې راووته چې هندوستان دده هغو ملګرو چې له ده سره یې ژمنه کړې وه چې دوی به د هندوستان دخپلواکۍ لپاره په یووالی او پیوستون سره تربري پورې جنگیږي په دووبرخو وويشه ، کله چې انګریزانو وغوښتل دهند نیمه وچه تجزیه کړي دوی هم ورسره شول او پاچا خان یې دلیوانو (پاکستانې واکمنانو) او پرانګانو(انګریزانو) په منځ کې یوازې پرېښود...

دهنددنيښمې وچې په تاريخ کې چې د نه زورزياتي خبره رامنځ ته کيږي ، هلته دوه نومونه کله هم له يوه اوبل څخه څوک نه شي بيلولای چې هغه مهندس کرم چند گاندي او عبدالغفار خان دي ، يودگاندي په نامه مشهورشو او بل دسرحدي گاندي ، يوه دعدم تشدد په تيوري کاروگر ، خو دويم په عمل کې دهغې لپاره لاس په کارشو او هغه يې دآسيابه يوه داسې برخه اوداسې قام سره دعمل ډگر ته راويسته چې هغوی کله هم خپله ساده خبره په ټيټ آواز سره نه وه کړې ، يوه ځان درام ترنامه لاندې په يوه معنويت پورې وتاړه اوبل د رحيم ترسيوري لاندې دبشریت لپاره دعدم تشدد دميني تخم په خپله پراخه لمنه کې واچاوه او دانساني کروندې په الکه باندې يې دهغه په کرلولاس پورې کړ .

دواړه پر يوه خوله شوي وو او په دې يې باورو چې دغه تگلاره زموږ په زمانه کې دانساني ژوند اوتمدن ، معنويت او ميني يوازينی ژغورندويه تگلاره ده چې له هغې پرته انسان نه شي کولای دخپل ژوند بدمرغيوته دپای ټکی کيږدي .دهمدغه مرام او موخې پربنسټ دوی يوې داسې فلسفې ته کاروگر چې دهغه په زور يې له يوې خوا ځان دزمان له داسې بنکيلاک سره چې لمريې د نيواکې واکمنی پرسيمو باندې نه پريوت مخامخ کړ اوله بلې خوا يې دخپلوملتونو دپيا ژوند يتوب اوروزنې په برخه کې په هغه وياړ باندې لاس پورې کړ چې دهغو له مخې خلکو دپلار ، فخر او پاچا پروياړنو باندې سرلوړي کړل ، گاندي د بېو(پلار) او غفار خان د پاچا خان اوفخراغان په نامه ياد شول .

دغه پاچا خان دخپلې زما نې په يوه واکمنه اوبدایه کورنې کې چې له نژدې يوې پېړۍ يې په دغه سيمه کې دپلرونو او نيکونو نومونه په خانانواو واکمنانانو کې ياديدل د ۱۸۹۰ کال په شاوخواکې په چارصده کې زيږيدلی دی ، دی دمحمذيو واکمنانانو چې دهنددنيښمې وچې او افغانستان دتاريخ دنولسمې پېړې په شپوور څوکې په سياسی ، اقتصادي او کلتوري لحاظ دپاملرنې وړ کورنې وه ، رالوی شو ، دپلار(بهرام خان) دويم زوی و ، دنبوونې او روزنې په برخه کې يې دخپل وخت علوم په عصری او دوديزو بنوونځيو او پوهنځيو کې ولوستل ، ان چې په نامتو پوهنتون عليگر کې يې هم يوه موده په لوستلو باندې تيره کړې او ددهغه پوهنتون په نو مياليو کې دده نوم هم ثبت

دی ، داچې زه نه غواړم دده دژوند په ډيرو جزياتو باندې خبرې وکړم ، داوړبولم چې زما ددغې ليکنې لوستونکي زموږ ددغه نوميالي لارښود او مشر ژوند ليک په خپله دده (زما ژوند اوجدو جهد) کې په هراړخيزه توگه ولولي ، زه به دلته يوازې په دغولاندې ټکو باندې په لنډه توگه دخپلې موضوع سره په تړاو کې رڼاچوم .

۱- پاچا خان او نه زور زياتی ،

دلته او هلته ډير خلک په دې باور دي ، وايی او ليکي چې پاچا خان دعدم تشدد خبره له گاندي څخه راکاپي کړه او دهغې پر بنسټ يې دخپلې مبارزې تگلاره پرانيسته ، په داسې حال کې چې داخبره نه گاندي کړی او نه هم پاچا خان په دغه اړه په ډاگه دغې موضوع ته اشاره کړې ده ، داځکه چې گاندي جي په خپله لکه چې دمخه يې يادونه وشوه نه زورزياتی ته دخپلې ايجادې تگلارې په سترگو نه گوري ، بلکه په خپلو ټولوليکنو کې په دغه ټکي باندې ټينگار کوي چې په انسانی ژوند او تاريخ کې دغه تگلاره يوه لرغونې تگلاره اولاره ده چې دوی هم په دغه لاره باندې په خپل وخت کې گام پورته کړی دی .

کله چې دپاچاخان په ليکنو او کړنو کې په دغه اړه څه لټوواو يايې ليکو ، هلته هم په ډاگه له دغه ټکی سره مخامخ کيږو چې :

“There is nothing surprising in a Muslim or pathan like me subscribing to the creed of nonviolence .it is not a new creed . it was followed fourteen hundreds ago by the prophet all the time he was in macca”

badsha khan

» په دې کې هيڅ دحيرانې ځای نشته چې يومسلمان او يايوپښتون لکه ماغوندي دنه زورزياتی لاره څاري ، ډاکومه نوې خبره او مفکوره نه ده ، بلکه داتگلاره له هغه مهاله چې پيغامبر څوارلس سوه کاله دمخه لاپه مکې کې و پيل شوې ده «

ماناداچې داخبره اوس يوڅه گرانه ده چې سپری يې ووايې اويايې ومنې چې پاچاخان به له گاندي دامفکوره اخيستې وي ، ځکه چې زه ددوی دواړو په اړه يوازې يوڅه چې نوي يې دلته وړاندې کوم ، دادی چې نه پاچاخان اونه هم گاندي دعدم تشدد

ایجادگروو ، بلکه دوی دواړه په دغه لاره کې ددوو بیلو عقیدو دپلویانو او پیروانو په توګه ددغې انساني لرغونې فلسفې لپاره په عملي توګه په خپل عصر کې درسالت لرونکو اوسترګورو انسانانو په توګه راوړاندې شول ، سره یو شول او دغه له پامه لویدلې او یا هم دکتابو پرپاڼو کې خوندي پلرنی فلسفه دوی دواړو په یوه شان عملاً دژوند او ټولنې په مخکې د خپل عصر له غمیزو څخه دوتلو په اړخ کې رامنځ ته او هغه یې په جدیت او مسوولیت سره دخپل ژوند اومبارزې سره پتلیز او پرمخ بوتله . که ووایو چې دابه ددغو دوو لارښوونکو له خوا دخپلوعقیدو ترسیوري لاندې رامنځ ته شوې وي ، داهم سمه نه ده ، په دې چې په نه زورز یاتي کې ترهرڅه دمخه یوازې مذهبي آر نه ، بلکې دیوه پراخ انساني مفهوم په توګه دپاملرنې وړدی داسې چې پرمذهبو باندې سیوری غوړوي او دهغو په رڼاکې په خپلو ټولنو کې خپل اغیزمنتوب ساتي .

زما په فکر دپاچا خان په اړه دوه څیزه په ځانګړې توګه دیادونې وړ دي یودعدم تشدد اسلامي او افغاني کول او بل دغې پدیدې ته لکه دګاندي اوددغې فلسفې دنورو لارښوونکو غوندې دیوه لرغوني انساني اصل په توګه وده اواهمیت ورکول دي . برسیره پردې یوشمیرنورې مسالې هم شته چې پاچا خان دهغو دسمون لپاره بنسټیز فکر کوي چې په هغو کې ددې لاندې ځانګړنو یادونه کیدای شي :

— دپاچا خان لپاره نه زورزیاتي په خپله دبدیوپر ضد یوه داسې ننی جګړه ده چې دهغې په مرسته انسان په یوګړی اوډله بیزه توګه کولای شی د ډار ، قهر ، کینې اوتیري پر ضد عملي جګړه وکړي ، دده په نظر دده ټولنه په آسیاکې داسې یوه ټولنه اوقوم دی چې دوی کله هم ځان له پورتنیو ټکواو ځانګړنو څخه پر یوه خوا نه دی ساتلی ، مانادا چې له دوی سره ډار ، قهر ، کینه اوتیري دیوه فن اومهارت په توګه روزل شوي او په روانی اوفزیکي توګه یې ددوی ټولنیزاو فرهنگي جوړښت له اوږدې مودې راپه دیخوا ترخپلې اغیزې لاندې راوستی دی ، همدغه ټکي دي چې دوی یې په ټولنیزو اونورو نیمګړتیاوو باندې ور اړولي دی .

پاچا خان په دې باور لري چې دغه منفي ځانگړنې حيواني جرړې لري چې بايد دهغودلرې کولو په لټه کې شو ، دی په دی هم پوهيږي اودامنې چې مور حیواني طبيعت لرو، هغه زموږ په جوړښت کې اخل شوی ، خوله دې سره سره مور انسانان هم یو اوځان په انساني ارزښتونو باندې تر حیواني هغوبڼه سمبالولای شو .

دهمدغه تحلیل له مخې پاچا خان غواړي ددغو ستونزو په وړاندې سخت مقاومت وکړي اودغه بدمرغی چې په خرافاتی توگه یې دپښتنې ټولنې ژوند تر خپل کنترول لاندې راوستی له دغوپه بدمرغیو کې ډوبو خلکو پر یوه خواکړي ځکه نو ددغې سمونې لپاره دده په نظر یوازنی لاره عدم تشدد او امن دی چې کله پر ټولنیز نظم باندې برلاسی کیږي ، دهغه له برکته انساني ژوند له شکه پرته په یوه نوی بدلون او تحول باندی پای ته رسیدای شي .

— پاچا خان دخپلویښوونو په ترڅ کې غواړي چې خپله ټولنه دپوهې اومنطق په ارزښتونوباندې وپسولي ،

څه فکر باید وکړو چې دپاچا خان ولې دغه مهم اصل ته ورفکرشو، په دغه اړه دده لپاره تر ټولومهمه خبره داوه چې باید دده ټولنه زده کړه وکړي ، زده کړه دده لپاره هغه لومړنۍ طرحه ده چې دی یې د ډار، وحشت ، کرکې ، ځان غوښتنې اونورو بدمرغیو لپاره د علاج یوازني لاره بولي ، مدرسې اوشوونځي جوړول اوهلته دهلکانو اونجونو روزل هغه تگلاره وه چې انسان په عملی توگه پر پورتنیوځانگړتیاوو باندې دبرې پولې ته رسوي ، دپوهې اومنطق پر بنسټ دیوې ټولنې جوړول هغه تگلاره ده چې انسان د انسانیت لوړو پوړیو ته رسوي ، پاچا خان په دې باوری دی چې دده په تیرنسل کې څه ډول کسان ، پوهان او دمعنویت دلاري لارښونکي رامنځ ته شوي وو آیا دده په زمانه کې دغه چانس دده دخلکوپه برخه کیدای شي ؟ دی په دې باورې دی چې دا کار په هغه حال کې شونی دی چې دده ټولنه یوځل بیا هغه وړتیا دځان کړي ، هغه چې ددوی پخوانو دپوهې له لارې دپوهې په مرسته دځان کړې وه . دی ددغه کار لپاره په رښتینې توگه لاس په کار شو هم یې خپله دچا خبره ځان ملاکړ

اوهم يې دنورو لپاره دخپلې تگلارې اواصولو له مخې زده کړه اوسبق دپښتنې ټولني د ودې او پرمختگ يوازني لاره وبلله.

— پاچا خان دانسانيت يوپښتون خواخوږی و ،

پاچا خان په داسې يوه زمانه کې راوړ کيد چې دهغې په ترڅ کې انسان اوانسانيت دخپل انفرادي اوډله ييز جوړښت په ترڅ کې يوه څرگند عاطفې سيوري ته اړتيا درلوده ، شلمه پيړۍ دانسان اوانسانيت لپاره له دردونو اوغمونو ډکه پيړۍ وه ، داسې چې ترننه هم ددغې پيړۍ دپيل هماغه حيواني غرور ديوشميرانسانانوپه ذهن اوضمير کې ژوندی دی ، تراوسه هم دوی د لومړۍ او دويمې جگړې له بدمرغيوڅخه عبرت نه اخلي اوتراوسه هم په دې لټه کې دي چې دانسان دبدبخته کولو په برخه کې په څه شان گام اوچت کړي ، پاچا خان د لومړۍ ، دويمې نړيوالې جگړې اودهغود بدمرغيو ننداره په خپلو سترگووکړه ، دغودوو جگړو په مليونو انسانان دهيڅ لپاره پوپناه کړل اودانسان په وړاندې يې ديوې انساني غميزې يوخورا بدرنگ انځوروراوړاندې کړ ، پاچا خان ددغو بدمرغيو په زړه کې رالوی شو او ددغو ټولو بدمرغيو په زړه کې يې خپلې مبارزې او هڅې ته ملاوتړله ، اوهغه يې دهند په نيمه وچه کې په يوه غورځنگ باندې واړوله . پردې برسیره پاچا خان په دغه موده کې پرنړيواله غميزه برسیره دهند په نيمه وچه کې هم يوه درنه تراژيدي وليده چې هغه ددغې نيمې وچې ويشنه وه ، داپه خپله داسې يوه انگيزه شوه چې دهغې په ترڅ کې دپاچا خان مبارزه دهرې ورځې په تيريدو سره بياوړې کيده او پخیده ، او په دغه ترڅ کې دی دومره په انسانيت باندې وځوريد چې بيلگه يې دهند په نيمه وچه کې خورا لږه وليدل شوه ، همداده چې دی دغې انساني خواخوږۍ په يوه درانه اوسترخواخوږي باندې بدل کړ ، داسې چې دهغې له مخې په خپل قوم اوسيمه کې دهرچا لپاره يومنل شوی او ددرناوي وړلارښود شو ، مور وينوچې په پښتونکي داډيره نادره خبره وه چې په هغوی به يوڅوک او يومشر دهغه په ژوند ني په اوچتودرناويو سره يادشوی وي ، خو پاچا خان يوازنی څوک و ، چې په دغه برخه کې يې يوازې له دې امله چې انساني خدمت اوچوپړ ته يې له عاطفې اوخواخوږۍ سره يوځای په

رېښتيني توگه ورودانگل په خپل وخت کې نه يوازې خپلوخلکو په درنښت ومانه بلکه دسيمې اونړۍ دحساساوانسان دوستوپه منځ کې يې نوم په وياړسره يادشو. ددغه کار يوازني لامل داو چې دده زړه اوفکر دواړه په عمل اونظر کې دانسان په خدمت کې شول. ددغه ټکي ماناداهم ده چې ده په خپل وخت کې په شعوري توگه دانسان لپاره ترعصر لوړفکر وکړ، ده خپل قوم ته درښتياينې، وفا، او خواخوږۍ داسې درس ورکړ چې دهغه په مرسته يې خپل قام په ميرانې سره دنوې نړۍ اوتمدن په لور وړلارښونه کړ. داوه خواخوږي اوداوه ديوه فکرهغه انساني هڅه چې دهغې له مخې په خپل قوم کې دپاچان اوفخرافغان اوپه نورو ټولنو کې په نورو خواخوږو اودرنو نومونو باندې په سرلوړۍ سره يادشو.

دپښتو غزل پلار هم دې دفخرافغان په اړه پرهغه مهال چې په ۱۹۸۸ کال کې يې له نړۍ سترگې پټې کړې وويل:

فخرافغان لار

چې داعي و تل دامن او د امان لار   يو پيکر دپيرزوينې دانسان لار
 هسې نه چې پاکستان په هندوستان لار   دادغم خبر يې نن په کل جهان لار
 چې غرور دپيرنگي يې و مات کړی   د دنيانه نن هغه سپين ږيري ځوان لار
 اوس به تل دحریت گلان تازه وي   پسرلی که دپښتون دگلستان لار
 په خدا لکه دگل و په اغزو کې   چې و تل دقام په غم څيرې گريوان لار
 پسته ډير ځلانده ستوري يې پرې ايښي   په دا څه شی که مو دا ماه تابان لار
 چې مدام به افتخار دقام اوملک وي   نن هغه مپرنی ځوان فخر افغان لار

حمزه فکر دتاريخ کره هاتف ووي:

«ای لله يغفر له « لوی مسلمان لار

(۱۹۸۸ جنوري ۲۱)

(۲) پاچا خان ،

خپلې فلسفې په برکت په نوي تمدن ورگډ شو

... زما مذهب رښتيا ، مينه ، محبت اودخدای دمخلوق خدمت دی

پاچا خان

ښايې داهم دډيرکسانو لپاره ديوې معما ځای ولري ، ښايې ډيريې ونه مني چې پاچا خان دخپل فلسفې ليد له مخې په يوه مدني ټولنه باندې ورگډشو، کيدای شي تاسې ته به دهندپه نيمه وچه کې دپښتنو اند اوژوند هم داسې ښکاره شي لکه دافغانستان دپښتنو په شان ، همدغه ټکی کله کله داتيروتنه هم رامنځ ته کوي چې زياتره افغانان دپښتونخوا دپښتنو په اړه هم دافغانستان دافغانانو په شان فکرکوي ، ان کله کله خو داهم پسې وايې چې دوی نورهغه څه ، هغه ارزښتونه چې افغانان يې لري له لاسه ورکړي ، مانا داچې په نوي ډول پښتونکي يې شميري .

زما لپاره ددغه بحث په ترڅ کې همدغه ټکي په ځانگړې توگه دپاملرنې وړټکی دی ، په دې مانا چې دغه ليد په خپله پښتنې ټولنه کې په ټولنيزلحاظ دټولنيزي

قانونمندی له مخې په دوو برخو (پرمختللي) ، او د (پرمختگ په حال) يا وروسته پاتې باندې ويشلې ده ، چې لومړی سستم په کوزه او دويم په بره پښتونخوا باندې اطلاق کيدای شي . کوزه پښتونخوا له شکه پرته د اقتصادي او ټولنيز سستم له مخې دهندد نیمې وچې په سستم کې راځي ، ددغې سيمې پښتون ذهنيت د افغانستان له هغه سره په هراړخيزه توگه توپير لري ، وگورئ داکوزني پښتانه دي چې دنوي تمدن له بنيگرو سره له نژدی يوې نیمې پيړۍ راپه ديخوا آشنادي او د ژوند تگلوری يې پر هغه خوا باندې روان اوعيارشوی دی ، بناري ژوند او دنړيوال کلتوراغيز له ډير پخوا څخه پردغو خلکو باندې سره له دې چې موږ يې د ناخپلواکو ورونوپه نامه سره يادوو برلاسی شوي او دټولنيز خوځون لوري يې دنوي عصر په لور په هر اړخيزه توگه روان دي . زده کړه ، دنوي تمدن له ځانگړنوسره آشنایې ، بنسوونځی اوس په کوزه پښتونخواکې دژوند له اړينوځانگړنوڅخه بلل کيږي ، دمدني ټولني جوړول او په هغې کې دمدني ټولني مقررات په پام کې نيول اوس دپښتونخواکې په بناري ژوند کې په يوې منظمې ټولنيزې قانونمندی باندې اوبښتي دي ، ان چې ددغو ارزښتونوله مخې اوس ددوی اړيکي له لويديزو ټولنوسره تړل شوی ، ددوی د ژوند يوه مهمه برخه په مستقيمه او غير مستقمه توگه اوس له لويديزو ژوند او پرمختگ څخه اغيزمنه ده ، چې داگردې نښې نښانې اودغه پرمختگ ددغو پښتونودژوند پرتولو برخو باندې خپله څرگنده اغيزه او ټاکونکی رول لرلای شي . زه په دې باوريم چې له دغه شان حرکت سره اړوند دپاچاخان اودهغه دهلوځلواغيز په مستقيمه توگه دپاملرنې وړدي ، په دې چې دپاچاخان فکري تمايل په رښتيني توگه نور دنولسمې پيړۍ دلومړيو کلونو تمايل نه و، هغه تمايل چې پښتنوهلته يوازې دواکمنی اوبرلاسي لپاره فکر کاوه اويایې پرسيمه باندې دخپل تير خوبونه ليدل ، نه ، دې دپښتون فکري تمايل دودې اوسمونې لپاره دشلمې پيړۍ په ترڅ کې داسې لکه اروپايې سمونوالي (ريفورمستان) ودرید، دده لويه ستونزه له خپلې ټولني اوخپل عصر سره داده چې دی نه شي کولای خپلو لوړو غوښتنوته ديوه مرکزي سستم اواکمنې دمرکزيت ترسيوري لاندې کارو کړی ، ځکه يې دفکري تمايل اغيز په پرېښتنې ټولنه باندې په کمزوري او کمزورگي ډول سره ډير ورو ورو راڅرگند شو.

دادپاچا خان فکري تمايل و چې پښتون ته يې دنوی فکر شعور ورکړ، اودغه ځواک يې په آرامی اوسولې سره ددې جوگه کړ چې ځان دې دهغه وچ پښتنې قالب څخه راوباسي هغه چې دپير يوپوه اوږدوکې دپښتنو د وروسته والي لامل شوی و. يوشمير خلک ښايې ووايې چې دپښتنو دغه نوي خوځون په پاچا خان پورې اړه نه لري خو زه وایم چې دا په تمامه په دغه بهير پورې اړه لري ځکه چې دغه نظريه په خپله له يوه سوله ييز حرکت اويوه ځانگړي زمانې واټن سره ملگري و ه چې دپاچا خان په عصر کې يې آني اثر په ظاهري توگه ډير کمزوری ښکاريده خو له دې سره سره بيا هم دغه بهير رامنځ ته شو او وده يې وکړه ، کټ مټ کار گاندي په هند کې رامنځ ته کړ، که دا خبره وکړو چې دهند په اوسني فکري وده باندې دگاندي دافکار اغيز نه و، فکر کوم دا به يوه تيروتنه وي، بله دا چې که دا خبره نه وای نو نن خو به يوه هندي هم دگاندي نوم په خوله نه وای اخیستی .

ځکه نوددغې خبرې ويل اړين دي او بايد په ډاگه وويل شي چې دپاچا خان فکري تمايل اومبارزې په پښتني ټولنه کې يو داسې پاڅون رامنځ ته کړ چې له پير يوپير يو وروسته يې دغه ټولنه داسې وخوځوله چې په پايله کې يې پښتون ټولنيز جوړښت ته ديوه نوي ژوند اوتمدن وياړ هغه چې دوی دلودي اوسوري واکمنيو له راپرزیدو وروسته په معنوي او فرهنگي لحاظ لاسه ورکړی و بيا دنوي عصر اونوي تمدن په زړه کې ورپه برخه کړ. ځکه نو دا ويلای شو چې پاچا خان اوسني پښتون را وپښ کړ اوننی نسبي پرمختگ يې دده له برکته دی .

(۳) پاچا خان غواړي سوله او ورورولي رامنځ ته کړي ..

دپاچا خان اوگاندي له گډوميراثونو څخه يوه خورا ستره ډالۍ سوله او انسانی ورورولي اوخواخوړي ده چې دوی دخپل عصر ديوې پياوړې اړتيا په توگه انسان اوانسانيت ته په دغه حساسه پيرۍ اودښکيلاک ترنفوذ لاندې په دغه حساسه سيمه کې وردالۍ کړه . له هغه مهاله چې انگرېزي ښکيلاک دهند پر نيمه وچه باندې راوخوت له هم هغه مهاله تراوسه پورې دغه سيمه په هر لحاظ له ډول ډول ستونزو سره مخامخ شوې ده ، دهند نيمه وچه اوپه دغه وچه کې اوسيدونکي ولسونه او ددوی گاونډيان په

هرارځيزه توگه په سياسي ، ټولنيز او فرهنگي لحاظ له يوه درانه رکود سره مخامخ شول ، مانا داچې دوی په دغه ځانگړي پړاو کې سره له دې چې آزادي يې له لاسه ورکړې وه ، له خپل پخواني معنوي بهير څخه هم په يوه خوا پاتې شول اوان چې په ډيرو وختو کې يې رابطه له خپل پرتمين تير سره وشليده ، يوازې يوه خبره چې په دغه ترڅ کې په ډاگه وه هغه دا وه چې

Gandhi travels from village to village in India, spreading his message of nonviolence. Gandhi hoped that his presence would encourage Hindus and Muslims to cease hostilities.

بنسټيزه او دهنديمې وچې ته هغه څه راوړل هغه چې ددوی دگټواو موخو دځوندي کولو ضمانت يې کاوه ، تشدد په دغه ترڅ کې لومړنی توره وه چې دوی له هغې څخه دخپلې ادارې او ثبات دپياوړتيا په برخه کې کارواخيست . دا يو واقعيت دی په هغه ځای کې چې تشدد لپاره شعوری کارکېږي او دایې دسياسی تگلارې برخه وي ، په هغه حال کې دا خبره گرانه ده چې سړی ووايي هلته به عامه ځوندي ساتنه برلاسې وي او هلته به يوه ټولنه ديوې پياوړې عاطفي ځوندي ساتنې ترچترلاندي ساه باسي ، نه ، په دغه حال کې يوازنی اصل دادی چې دلته خواخوږي او عاطفي ارزښتونه يوازې او يوازې دټولنې دغولونې لپاره کارول کېږي ، همداده چې ټولنه په هرارځيزه توگه

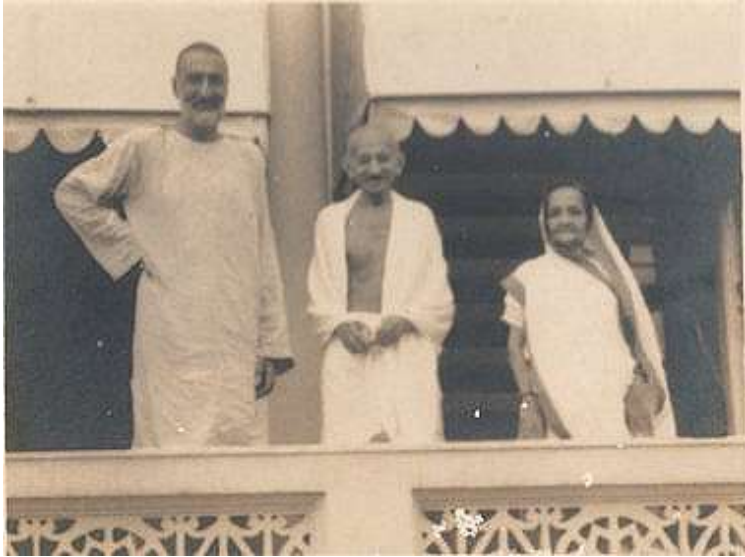
له يوه څرگند رکود سره مخامخ کېږي . د ټولنپوهانو له نظره هم دا خبره داسې ارزول شوې چې په دغه ترڅ کې يوازنی ځواک چې کولای شي د ټولني مخکښۍ ته ورمخه کړي هغه به روښانفکران وي اوبس ، ددوی په نظرونو اندي کولای شي د ټولني مخې ته ترهېل ځواک دمخه راوځي او دهغوی دژغورني لپاره دحل لاره اوکلي په گوته کړي . هغه هم په داسې حال کې چې دغه کار به ددوی لپاره هم دحلوا وېشل نه وي ، په دې مانا چې ښکيلاک او برلاسی کله هم ددې لپاره نه حاضرېږي چې دهغوی غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړي بلکې برعکس دهغودخولي پټولو په برخه کې لاس په کار کېږي ، وژني يې او يايې له صحنې څخه پر يوه خوا کوي .

په پاچا خان باندې همدغه کانه وشوه ، دهند دنيمې وچې دخېلواکۍ په برخه کې يې معامله اوسازش ونه منل ، کومه لوړه اوژمنه يې چې کړې وه هماغه يې ترپايه پورې خپل شعارکړه اودهغې دتحقق لپاره يې خپل لاس له گاندي اودهغه له غورځنگ سره مل کړ ، ده په دغه ترڅ کې ترهرڅه دمخه دا يوه هيله درلوده او هغه داچې دوی په سيمه او هيواد کې با يد سوله او ورورولې چې دښکيلاک او غلامۍ په له منځه وړلو کې يوازني مرستندويه تگلاره وه دخپل مرام په توگه په گوته اووټاکي . دوی پوره باوردلود چې دهند نيمه وچه دخپلې پياوړتيا اوآزادۍ لپاره هغه وخت لاس په کارکيدای شي چې ځان په امن کې احساس کړي ، هندوان اوپښتانه دجنوبی آسيا په توکمی جوړښت کې ترډيره حده ورته ټولنيزاکرلری ، په دې مانا چې په هروخت کې چې دوی له جگړې اوشخړې څخه پر يوه خوا پاتې شوي ددوی لپاره دهرارخيږي فکری ، سياسی او فرهنگي ودې لاره هم پرانيستل شوې ده ، همداده چې گاندي هندوانو او پاچان پښتنوته خپل دغه پيغام دخپلې مبارزې په ترڅ کې ورساوه چې بايد دټوپک پرځای ځان دپوهې او زده کړې اوقلم لارې ته وقف کړي . دوي په دې پوهيدل چې زمانه نوره ديوه پياوړي بدلون منگولو ته لويديلی ، ښکيلاک په هرډول چې وي ځان له هغې سره بدلولای شي ، دوی هم همدغه خبره کوله چې ددوی دولسونولپاره هم اړينه ده چې ددغه کاروان له خوځون سره ځان عيارکړي اوکه نه داخپه به داسې خپيره ورکړي چې بيا به يې دتلافي لپاره لسيزې لاڅه چې پيړۍ په کاروي اوپه تلليو اوبوپسي به په افسوس افسوس سره منډې وهي .

گاندي او پاچا خان دواړه په دغه بری باندې ورمخه شول، ننی هندوستان چې ځان دنړۍ له بیاوړو ځواکونو څخه شمیري، پښتانه هغوی چې د پاچا خان دمبارزې په چاپیریال کې وواوس تر ډیره حده د علم پرخوا شوي او د عصر د پوهې ډیر ارزښتونه یې د ځان کړي دي. دا ټول د هغوی دهغون برکت دی چې دوی دخپلو ملتونو لپاره په نښه کړ.

ځکه نو ویلای شو چې ددوی دسولې او ورورولۍ اصل د یوه فلسفې تفکر له مخې و چې ددغو دواړو ملتو نونیکمرغي پر هغه پورې تړلې وه. پاچا خان له گاندي سره په مرامی لحاظ په تیره دسولې او انساني خدمت په کار کې تل یوه خوله او په یوه نظر و ځکه نو لیکي:

« د گاندي جی په زړه کې د ټولو مذهبونو د یوشان احترام او هغه به دا ټول مذهبونه حق گڼل اوزما عقیده هم دغسې ده. د قرآن شریف اود گیتا مطالعه خوما په ښه شان سره کړې وه او څه وخت چې زه په ډیره غازي خان جیل کې سکهانوسره قیدوم نو د هغوی نه مې دگرنه صاحب زیاته حصه اوریدلې وه، ددبه مذهب دمطالعی سره زما ډیر شوق و، ولې چې موږ خلک داسلام نه مخکې ددبه مذهب پیروکاروو لیکن ددبه مذهب کتاب ماله په لاس راغی. انجیل مې دطالب علمی په زمانه کې په مشن سکول کې ویلی وو، ولې چې زه د هغوی د سکول طالب علم وم تورات مې لږ ډیر جیلخانه کې کتلې و، د زردشت د پارسیانو مذهب د کتابونو د کتلومې هم ډیر شوق و، ولې چې هغه خدای موږ له الیرلی و او په بلخ کې پیداشوی دی. خدای په قرآن کې وایی چې ما هرقوم ته د هغوی نه یوهادي لیرلی دی. لیکن تردې وخته پورې ما د هغه متعلق هیڅ لیتریچر بیا نه مونده. خورشیدبهن اونورو پارسی دوستانو ماته ویلي وو خو هیچا د هغه یو کتاب ماته راونه لیره. زما مذهب رښتیا، مینه، محبت اود خدای دمخلوق خدمت دی. مذهب همیشه دنیا ته داخوت اومحبت پیغام راوړی دی. دکومو خلکو په زړونو کې چې دبنی نوع انسان دپاره رواداري، مینه نه وي، اود کوم سړي په زړه کې چې نفرت، بغض، کینه وي نوداسې سړی دمذهب نه ډیر لري وي ... (جدوجهد ۶۸۷ مخ)

کتوربا ، گاندي او پاچا خان

پاچا خان له گاندي او دهغه له تعليماتو سره دزره له کومې مينه درلوده ، کوم څه چې گاندي په خپله عقیده کې پرې باوری و ، هغو ته پاچا خان هم دزره له کومي درناوي درلود ، دپاچا خان مخالفينو خو تل دا ټکی دده د شخصیت نيمگړی اړخ باله خو ده يې کله هم پروا ونه کړه او هغه څه چې انساني وو هغه يې دخپل عمل محک وگرزول چې په دغه ټکي يې نه يوازې گا ندي بلکي د انسانيت ټول خواخوږي قانع وو. وايي چې :

“When Gandhiji started Seagram Ashram, he invited Khan Abdul Gaffar Khan popularly known as the Frontier Gandhi, to come and live with him for sometime. Gaffar Khan lived in the Adi Nivas in the ashram with Gandhiji. The Frontier Gandhi lead a simple life of an Ashramite. He used to serve the sick also besides attending to other duties. Though looking to his habits Gandhiji had permitted him to eat meat yet, he never ate any meat and followed the Ashram discipline. He lived like a villager and
“...called himself

(۴) پاچا خان اوخدايي خدمتگار

ددغه کتاب په وروستی برخه کې سونیا گاندي دکانگرس اوسنې مشرې پر هغه مهال چې د اکتوبر پر دویمه یې د نه زورزیاتي دورخې په ویاړ دملگرو ملتو له ستر نړیوال سیتج څخه وینا کوله ، دغه ټکی ته اشاره وکړه چې :

« یوڅه شاته گورو ، که شلمه پېړۍ دانساني تاریخ په ترڅ کې یو خونړۍ پېړۍ وه ، خو ورسره دغه ټکی دپاملرنې وړو، چې نه زورزیاتي هم په دغه حالت کې خپله پوره وړتیا او اغیزه ولیده ، داسې چې په خورا مهارت سره یې ځان دوچاودوگمی باورونو ترپولو پر هغه ځواک، په دغه ترڅ کې داهم دپاملرنې وړده چې باید ووايو دولسي پاریدنې اوسرکبنۍ په ډگر کې یوازني پوځ چې په نه زورزیاتي سره لارښونه شو، هغه دخان عبدالغفار ځواک و ، هغه څوک چې په تاریخ کې د سرحدي گاندي په نامه سره یاد شو.»

خدايي خدمتگار له شکه پرته دنه زورزیاتي هغه پوځ و چې ددغې لارې پیروانو پر هغه باندي د زړه له کومي باور کاوه ، دغه سوله ییز پوځ دلومړي ځل لپاره په پښتونخوا کې دپاچا خان په مشرۍ له پښتونوڅخه جوړ شو، خدايي خدمتگار یو سیاسي سوله

بیز حرکت و چې په پښتونخوا کې دهندله کانگرس سره په مساوي اوموازي توگه رامنځ ته شو او موخه یې په یوه حساب دهند او په بل حساب دپښتونخوا خپلواکي وه ، په سیاسي لحاظ یې دهند له ملي کانگرس سره نیغ اړیکي درلودل ، خو په نورو برخو کې یې خپل پښتني دریغ او ارزښتونه په تمامه مانا په خپلواکه بڼه پالل ، ډاکترخان چې له کانگرس سره یې دیوالي پالیسی پرمخ بیوه له ۱۹۲۰ څخه بیا تر ۱۹۴۷ کال پورې دخدایي خدمتگارو پرسر والی سره دپښتونخوا مشري کوله او دلته یې له کانگرس سره په ارتباط کې خپل حکومت هم جوړ کړ ، دخدایي خدمتگارو نفوذ پردغه سیمه باندي ترهغو پورې و چې څه وخت محمدعلی جناح او یارانو یې داسلام په نامه پاکستان جوړ کړ اودلته یې دډاکترخان حکومت له منځه یووړ .

په هرډول خدایي خدمتگارو په رښتیني توگه دهند د نیمې وچې دخپلواکي په لاره کې درنه خوسوله بیزه مبارزه وکړه ، پرهغه مهال چې گاندي دمالگي لاریون پیل کړ او له هغه سره یې یوځای دنه همکاري اوعامه سرغړونې غږ هم اوچت کړ ، دغه حرکت ته خدایي خدمتگارو په پښتونخوا کې تود هرکلی ووايه او داانگریزانو په وړاندې یې دخاموشي مقابلي په نامه له گاندي اوکانگریس سره یوځای بدرگه کړ ، لاریون دگاندي په مشرۍ په هند کې ترسره شو ، انگریزانو دهغه لاریون په وړاندې پرته له دې چې تر څارني لاندې یې ونیسی نورڅه ونه کړل ، خو دهغه پیوستون په وړاندې چې په کټ مټ ډول په پښتونخوا کې دهمدغه حرکت په شان اوملاتر راپورته شو ، انگریزانوداسې عکس العمل وښود ، چې څرگند وحشت یې په قصه خوانۍ کې دخونړۍ عمل په ترڅ کې دخدایي خدمتگارو تاریخ ثبت کړی دی ، په دغه خونړۍ پیښه کې په سلگونه خدایي خدمتگارواوانگریزي بسکیلاک ضدکسان شهیدان شول . خویوه خدایي خدمتگارهم په دغه ترڅ کې دتشددیوه وړه نښه هم له ځانه ونه ښوده .

لکه چې سونیا گاندي وایي خدایي خدمتگار دعدم تشدد خورا پیاوړی پوځ و ، څه چې دغه سوله بیزپوځ درلودل هغه داوو چې دځان ساتنې په خاطر یې نه وسله غوښته او نه یې پرهغې باندي نازکاوه ، پاچاخان به همداوایل چې انسان باید خدایي خدمتگاري دځان لپاره دیوې مقدسې دندې په توگه وټاکي ، ځکه چې دادانسان

لپاره هم وسله ده اوهم وياړ ، که پښتون وغواړي چې په دغه وياړ باندې سرلوری شي او هغه دځان کړي ، مانادا چې ده به دانسانیت له یوه ستر او ابدی اصل سره ځان وصل کړی وي . جالبه خوداده چې دپاچا خان په نظر عدم تشدد یانې عاطفه او خواخوږي ده ، ځکه یې خدایي خدمتگارانو ته ددغې ځانگړنې درلودل اړین بلل او په دغه روحیه یې دهغو دروزلو سپارښتنه کوله ، ده ددغه سوله ییز غورځنگ په اړه خپل تاکید په ټول ژوند کې له لاسه ورنه کړ ، دعدم تشدد په اړه دپاچا خان نظر ان پر هغه مهال چې دده یارانو دده په مخ کې هندوستان تجزیه کړ او دده په وینا (بې وفایي) یې ورسره وکړه هم بدل نه شو ، همداده چې ده په دغه ترڅ کې پر گاندي جی باندې هم داگوت نیوی وکړ چې ، دوی ځان د عدم تشدد پر پوله دوطن دبرخلیک ټاکلو په حساس وخت کې پابندونه ساته ځکه یې ولیکل چې :

« هرکله چې زه هندوستان ته تللی يم نو هغه مینه اومحبت دهغو هندوانو اوسیکهانو په زړونو کې محسوسوم . تاسې وگورئ چې څه وخت په هندوستان کې دتقسیم په وخت کې فسادات شروع شول . نو خدایي خدمتگارو دلته دخپلو هندوانو اوسیکهانو

دحفاظت دپاره څومره تکلیفونه تیر کړي دي ، او کوم ځای کې چې خدایې خدمتگار وو نوهلته یې دوی بیج کړی او ددوی دمال اوځان حفاظت یې کړی دی ، بل طرف ته تاسو کانگرس ته وگورئ چې دهندوستان په هندو او مسلمان کې یې څومره نفرت پیدا کړو او څومره تشدد یې وکړو ، خو حقیقت دادی چې عدم تشدد دهغوی پالیسی وه او زموږ عقیده وه او ده . (جدوجهد ۷۴۰ مخ)

خدایې خدمتگار دسولې او امن رامنځ ته کولو په ترڅ کې نه یوازې په عملي توگه دپاملرنې وړ ځواک و بلکه کیدای شي هغه دتولې نړۍ په وړاندې دیوه سمبولیک ځواک په توگه هم دځانگړې پاملرنې وړ ځواک و بولو ، پاچا خان دخپل دغه ځواک په جوړولو سره نړۍ ته دا ونښوده چې دانسان او انسانیت ننگه او ساتنه دداسې پوځ په جوړولو سره هم شونې ده چې له هغه سره د زور او فشار وسیله یعنی (وسله) گردسره نه وي . پاچا خان په خپل دغه گام سره دا ثابت کړه چې انسان هغه وخت دانسانیت پراسلي وړتیا باندې پوهیدای شي چې هغه له انسان سره مینه ولري او له انسان سره دجگړې ، کرکې ، رخې او دښمنې احساس په مینه واړوي ، ده دغه انسانی طرحه دداسې قام په وجود کې دلومړي ځل لپاره دانسان په مخ کې کښنوده چې دهغه نوم تل د جگړې او دښمنۍ پررنگ رنگول شوی و . یوشمیر غرضي خلکو به پسې ویل چې دایومات حرکت و او کومه بریایی له ځان سره نه درلوده ، خو پاچا خان په دغه اړه خپل ځواب په خپل عصر کې ووايه چې :

« دموږ په ملک کې ځینې کسان شته چې زموږ دبدخواهانو په لمسه زموږ خلاف داسې پراپیگنده کوي چې خدایې خدمتگارو څه وکړل ؟ اوداهم وایې چې عدم تشدد څه وکړل ؟ اوزموږ ډیر ساده گان وروڼه دخودغرضو کسانو ددې خبرونه متاثره کيږي . نو زه دوی ته وایم چې دخدایې خدمتگارو دوه مقصده وو : یو دملک آزادي اوبل په پښتنوکې دقامولۍ ، ورورولۍ ، مینې محبت اتفاق اواجتماعي ژوند احساس پیدا کول . تاسو خو وگورئ ، دا احساس خو پیدا شو ، اوملک هم آزاد شو اوبیادې ته وگورئ چې داهرڅه دعدم تشدد په ذریعه وشو ، تشدد خو نه دی شوی . تاسو وگورئ خدایې خدمتگاری په خلکو کې دمسلمان ، هندواوسیک په زړونوکې داسې مینه ، محبت پیدا کړو اوداسې د ورورۍ جذبه یې راوښه کړې وه چې تراوسه پورې هغه هندوان

اوسیکان چې دصوبه سرحد نه په زورایستل شوي دي اوهند ته تللی دي ځان ته اوس هم خدایي خدمتگاروایي .. (جدوجهد ۷۴۰ مخ)

خبره روښانه ده او هغه داچې دپاچاخان دخدایي خدمتگاری طرحې عملي کولو ته تراوسه هم لاوخت شته ، تراوسه هم نړیوال ځواکونه د وسلو په سیالیو اخته دي ، چې دغه سیالي ددغې ایدې لپاره داوخت نه ورکوي چې هرځواک باید په یوه داسې طرحه باندې لکه چې پاچاخان په خپل نبوغ سره رامنځ ته کړه ځان باوري کړي ، دخدایي خدمتگارو طرحه دپاچا خان داسې یواوخت انساني تیزس دی چې لاتراوسه هم انسانیت دخپلې وړتیا هغه شعوراو ودې ته نه دی رسیدلی چې په دغه ترڅ کې فکروکړي ، خو دازموږ دنده ده چې باید دنړۍ دانسان ترغږو یې همدا اوس ورتیره کړو چې که نړیوال په دغه برخه کې په دغه سترانساني تیزس باندې فکروکړي اووکولای شي چې ددغه تیزس لپاره عملي لارې چارې دنړیوال بشري تکل په ترڅ کې رامنځ ته کړي اونړیوال په گډه دخدایي خدمتگاری داصولو په رڼا کې لاس په کارشو ، کیدای شي چې په ډیره اسانه توگه نړۍ دعامه وژني او بربریت له دایمی خطر څخه دامن او نیکمرغی په لور لارښونه کړو .

دباچا خان په مرگ

چې فرنگ یې سرگردان کړو باچان و
چې سامراج یې نن حیران کړ باچاخان و
تیت کتل یې دپښتون دزړه نه ورک کړل
چې سرلوری یې افغان کړو باچا خان و
چې خاني په فقیري یې کړه بدله
دغریب دزړه ارمان و باچا خان و
سره کافر یې دنامې نه په هیبت وو

چې سپېڅلی مسلمان و با چا خان و

***

جوړ ځوانۍ ته رسيدل څه کامل نه دي
ځوان هغه چې حوصله همت يې ځوان وي
که بودا عبدالغفار مو وي ليدلی
بل به چيرته په دنيا کې داسې ځوان وي

***

نمر که پړيوځي نو بياهم پريتوتی نه دی
چې ترې پسته ځلنده ستوري روښان شته
پاچا خان که له دنيا کړې سترگې پټې
غم يې څه دی چې ترشايې ولي خان شته

دحمزه شينواري کليات ، دکابل چاپ ۱۳۸۷ (۱۹۶۲-۶۳) مخونه

Khan Abdul Gaffar Khan (1890–1988)

Photograph by Vanguard Studio, Bombay -2

څلورم څپرکی

ګاندي د یوشمیر اوسنیو هندي

اونړیوالو سیاستوالو په نظر

په دغه برخه کې چې کومې خبرې او لیکنې تاسې لولی ، هغه ترډیرې اندازې هغه لیکنې اونظریات دي چې هغه د نه زورزیاتي په اړه دهند اوله هنده دباندې داوسني نسل سیاست پوهانو نظریات اوانگیرني د عدم تشدد او ګاندي په اړه څرګندوي ، داسمه ده چې په دغو مقالو کې به یوشمیر په سیاسي موخه د یوشمیر سیاست والو له خوالیکل شوې وي ، خو مهمه داده چې دغه مقالې په شلمه پېړۍ کې دګاندي ژوند، دهغه پراخ نظریاتي سستم او دمبارزې انعکاس په خورا ښه توګه زموږ په واک کې راکولای شي ،زه باورلرم چې موږ به په دغه ترڅ کې په ګډه ډیرې داسې خبرې ولولوچې هغه ما ددغه کتاب په نورو برخو کې نه دي راوړي .

په دغه ترڅ کې داهم دپاملرنې وړخبره ده چې یوشمیرلیکوالو دګاندي اوعدم تشدد په اړه هغه څه چې له هندوستان څخه دباندې ویل شوي اولیکل شوي په ګوته کړي دي ، په دغه ترڅ کې ترهرڅه دمخه داهم روښانه شوي چې ګاندي اودهغه دعدم تشددتګلاره له هندوستان څخه دباندې دمقبولیت په کوم پړاواوکومه کچه کې دي ، په اروپا ، امریکا اوجنوبي آسیا کې دعدم تشدد اوګاندي جی څومره سیاسي ، ټولینزاو معنوي اغیز خور شوی اوهغه اوس په دغه عصر کې په څه شان په دغو وچو کې دآزادۍ ، خواخوږۍ او اخلاقی وړتیا او روزنې سره په اړخ کې څه ډول ارزول

شوی او په څه ډول اوس هم د گاندي د فکري تمايل په توگه د پراختيا او ودې په حال کې دي .

په دې کې شک نشته چې گاندي او دهغه نظرياتو او مبارزې د نړۍ په معاصر تاريخ کې د مبارزې يونوی ډول رامنځ ته او تريوه حده يې په اذهانو کې د بري ترپولې پورې لارښونه کړ، دده آواز د نړۍ دنامتو مبارزينو لکه مارتين لوترکينگ او په سلگونو نورو نومباليو له خولو راووت چې په ډيره لنډه موده کې په نړۍ واله کچه دنړيوالو له خوا په درناوي سره بدرگه شو ، کومه ساتياگره چې مهاتما گاندي دختيز په دغه څنډه کې راپيل کړه ، هغه دنړۍ په يوزيات شمير هيوادو کې دهغو هيوادو يوشمير مبارزينو دخپلومبارزوپه ترڅ کې د بري ترپولې پورې دخپل مرام او هدف لاره کړه اودوی هم هغه دخپلو ملتو دخپلواکۍ ترلاسه کولو په لاره دحل يوازني او تلپاتې لاره وبلله ، گاندي خپل خلک اوخپله پيړۍ په دې باوري کړل چې انساني بريا او آزادي ترلاسه کول يوازې دجنگ او جگړې له لياره شونې نه ده بلکې کيدای شي دانسان دنیکمرغۍ او آزادۍ دغه پياوړي سرمنزل ته په سوله ييزه توگه هم ورسپرو .

(۱)

سونياگاندي :

راڻي چي ڄاڻونه دگاندي دلاري مله ڪرو

زمانه ڀاره تر هر ڇه دمخه دادو ڀار اودرن نيت خبره ده چي دملگرو ملتو دعمومي غونڊي ڀه وړاندي دلومري ڄل له ڀاره دگاندي دزوکري دکاليزي پرمهال د(نه زور زياتي دنريوالي ورڃي) له امله وينا کوم .زه فڪر کوم چي دنريوالي ٽولني له ڀاره دا يولوي درنيت دي چي پرسیاست برسیره دلويوکسانو، هغوی چي ڀه ٽول بشریت پوري اڙه لري هم خبري کوي ،زه هم ڀه دغه اڙه تر هر ڇه دمخه دغی عمومي غونڊي ته دخپل هیواد تريوبليون زياتوخلکو درناوي اوبني هيلي وړاندي کوم . ڀه عين حال کي دهغو دولتونودغرو هڃو او ڪر نو ته هم د درناوي سرتیتوم چي ددغه پريکڙه ليک ملاتري ڀه له مور سره وڪر او هغه ڀي ڀه درنيت سره ومانه .

مهاتماگاندي د ۱۹۰۶ کال دسپتمبر په (۱۱) دجنوبي افريقي په لور خپل سياسي اوروحاني سفر ساتياگره (رښتيايي پياوړتيا) غورځنگ پيل کړ. جگړو، شخړو او وینو تویدنوله ډیرپخواڅخه دانساني تاريخ په جرړو کې د واک اوځواک ساتلوپه خاطر ځان کلک کړی دی، ځکه نو زورزیاتي ددرناوي دريځ اوپراو ته رسيدلی اونه زورزیاتي بيا دليونتوب اوغيرنورمال حالت په پراوکې ساتل شوی دی، داخبره دپوښتنې وړده لکه چې يوه کتونکي داپه گوته کړې چې د نه زورزیاتي دکليمی له پاره په يوه ژبه کې هم يووړاومناسب لغت نشته، په دې چې دغه کليمه داسې لکه چې مانا يې ده نه ده درناوی شوې، بلکه داصلي مانا پرځای يوازې په ساده توگه ديوه بل مقصد په خاطر کارول شوې ده.

خونورمفاهيم بياخپل سيال اومخالف لري لکه سوله او جگړه، گناه او خدمت، کرکه اومينه. سره له دې چې دنړۍ ټول مذهبونه په يوه ډول نه يوډول له نه زورزیاتي سره اړيکي لري، خو هلته هم داسې ښکاري چې ددغه مفهوم لپاره وړ تعريف اولغت نه دی په گوته شوی، همداده چې زموږ ډټولو فکري بهیرونو په ترڅ کې د تشدد اوزورزیاتي کليمه يوه مهمه اوآره کليمه بلل شوې اونه زورزیاتي بيا برعکس فرعي اوله پامه لويدلې پاتې دی.

داڅه دحيرانتيا وړخبره نه ده چې وايي د نه زورزیاتي ددغه فرعييت يولامل دادی چې گواکي دغه نظر په ديوشمير په نظر دکمزورتيا اوډارښه ده. په داسې حال کې چې دلته له رښتياينې اوحقانيت څخه پرته نورڅه ځای نه لري. نه زورزیاتي دولسي نافرماني اومقاومت فعاله او دپاملرنې وړ بڼه ده، په دې خاطر چې دغه تگلاره په سمه توگه دعمل ډگر ته راوباسو، ترهرڅه دمخه بايددهغې له پاره په دغه برخه کې ديوه فعال نظم اودسپلين غوښتنه له پامه ونه غورځوو، د زورزیاتي په وړاندې دريدل، اخلاقي باور، دمخالف او موافق دواړو دهرډول ناوړتياوو په وړاندې د زغم پياوړتيا، ددغې تگلارې عملي بڼه ده.

دمهاتماگاندي د فلسفې زړې يا همدغه نه زورزیاتي په خپله دهغه باور و، هغه چې دهغه له رښتياوالي څخه يې سرچينه رااخيستي وه.

پیاوړتیا او ځواک تل له رښتیا څخه راپیل کیږي او اتلولي بیا په خپل واردخپل ماهیت له مخې د اوچتې روحیې هڅونه اوسمبالونه په خپله غیږه کې سمبالوي داسې چې پرچا باندې باید په زور ونه تپل شي . گاندي وایی چې دیوې خبرې پیل او پای دواړه دیو ههام په مانا دي، ځکه نو پیل په خپله د پای څیره اوښه زموږ په واک کې راکوي . هغه په دې باور دی چې بې ارزښته مانا به کله هم ارزښتناک پایلیک ونه لري .

تاریخ ، په دواړه زمانو اوسنی او پخوانی کې داپه گوته کوي چې تشدد او زورزیاتې په ناپایه توگه په خپله تشدد اوزورزیاتې پیاوړی کوي ، ځکه چې دکرکې اوکینې لامل کیږي ، تشدد تل غواړي چې پر نرمی او آرامی باندې بر لاسی شي ، ځکه نو موږ هغه ته باید داتلولی ښه ونه وایو او نه باید داتلولی ښه ورکړو ، خو برعکس عدم تشدد بیا یوازې په دې لته کې دی چې ځان پر هغه څه باندې بوخت وساتي چې په پای کې پریوه پایله او یوه بریا باندې واوړي او هغه له ځان سره ولري .

سره له دې چې دگاندي دنه زورزیاتې تگلاره په څوښو کې راڅرگنده شوې ده ، خودی بیاتل په خپله ددې غوښتنه کوي او ټینګار یې په دې دی چې ځان باید له خپل مخالف اودښمن سره تل ښکیل وساتي ، هغه لویه وړتیا او اتلولي چې دهغې له مخې مهاتما گاندي دغه ډگر ته وروړاندې شوی داده چې ده په خپله په دغه برخه کې د روحانیت او زغم لویه او روښانه لاره اووړتیا دځان کرې ده ، هغه لاره چې له شکه پرته د (بل اونورو) له خواهم دتفاهم او ستاینې دتگلارې په توگه منل شوې ده . هغه پرموږ غږکړی چې له هغه څه سره چې زموږ له پاره دستونزو لامل کیږي باید ځان ښکیل کړوځکه چې دازموږ مسولیت دی ، آیادا کیدای اویا هرڅوک په دې توانیدای شي چې رښتیا او حقیقت باید دځان له پاره انحصار کړي؟ نه ، موږ باید دتفاهم له پاره فضا برابره کړوځود هغې په ترڅ کې انسانیت په خپله ددې جوگه شي چې ځان له خواشینۍ او یوازیتوب څخه پریوه خواکړي ، داسې چې په عین حال کې انساني روحیه دغچ اخیستنې له خطر څخه هم وژغوري .

له بلې خوا داهم زیاتره ویل شوي چې دمهاثما گاندي زمان له دغه زمان سره چې موږ په کې ژوند کوو توپیر درلود ، یوشمیر پوښتنې په دغه اړه داسې هم شته چې ، له هغې تگلارې سره په تړاو کې دي چې اوس هغه په نړیواله کچه په نړې کې له رامنځ ته

شویوستونزوسره په څنگ کې طرحه کېږي. هغه څه چې نن سبا یې سوله، امنیت او ټولنیزه هم غږي په ټوله نړۍ کې له څرگند خطر سره مخامخ کړې ده .
دمهاتما گاندي درنښتیا یې زړې او وړتیا دغه ټکي دی چې په هغې کې حقیقت نه دې بدل شوی ، په دې چې انساني طبیعت په خپله تراوسه له کوم بدلون سره نه دی مخامخ شوی.

یوڅه شاته گورو ، که شلمه پېړۍ دانساني تاریخ په ترڅ کې یوه خونړۍ پېړۍ وه ، خو ورسره دغه ټکي دپاملرنې وړو، چې نه زورزیاتي هم په دغه حالت کې خپله پوره وړتیا او اغیزه ولیده ، داسې چې په خورا مهارت سره یې ځان دوچواو دوگمی باورونو ترپولو پر هغه ځواک، په دغه ترڅ کې داهم دپاملرنې وړده چې باید ووايو دولسي پاریدني اوسرکښی په ډگر کې یوازني پوځ چې په نه زورزیاتي سره لارښوونه شو، هغه دخان عبدالغفار ځواک و ، هغه څوک چې په تاریخ کې د سرحدي گاندي په نامه سره یاد شو.

وگورئ نن سبا په ټوله نړۍ کې له انفرادي کسانو رانیولې بیا تر گوندونو اوډلو پورې دټولو ټینگار په نه زورزیاتي دی اودزړه له کومي یې ملاتړ کوي ، هغوی په دې باوري شوي چې دغه تگلاره دتوپېرونو او جگړو په مقابل کې دموکراسۍ په جوړولو اورامنځ ته کولو باندې بریالی کېږي ، پر هغه څه چې له هغوسره دهیلواو امیدونو شمعی بلې اوځلاندي ساتل شوې دي.

مهاتما گاندي دخپل کرکتر دجوړښت له پلوه دعمل سړی و، پرخپل مهال هغه له شکه پرته دژورې هڅې اوتلاش مېړنی و. هغه په رنښتیا هم یوهڅاند اوځواکمن انسان و ، په داسې ځواک سمبال وچې ده ته یې داتوان ورکاوه چې باید دتوپیر پالنې اونامعقول مخالفت له ډگره لوړ پاتې شي . له هغه سره داسې یوځواک و چې ده ته یې که له یوې خوا ځواکمني ورکوله نوله بلې خوا یې دده په نوبت سره دپرمختگ او ودې په لور لاره هم پرانیستله لکه چې یوممهال یې په خپله وویل: ((مور باید ځانو ته داسې بدلون ورکړو لکه چې غواړوی))

کله چې مور نن خپلې شاوخوا ته گورو هر ه خوا زورزیاتي نیولې ده :

● دهر يوه په وړاندې د ترهه گړۍ په بڼه خطراو تشدد هغه څه دی چې بايد د نښاندولتې لوبغاړو اوزمور دډله ييز غورځنگ ناکامي ورته وويله شي، ځکه مور ونه توانيدو چې پر هغې باندې داتمی بې وسلې کيدنې په ترڅ کې بری ومومو.

● زورزياتي د بيوزلو، په تيره بيا د ښځو او ماشومانو په وړاندې په خورا بې رحمۍ سره روان دی. دې ته هغه ډالۍ ويلای شو چې دنړيوالتوب په هنگامه کې دنړيوال اقتصاد له امله رامنځ ته شوې او پياوړې شوې ده.

● او تشدد زموږ دسيارې اومخکې په وړاندې، دانسان په لاس دجوړوشو يو اقليمي فعاليتونو او دژوند د بې ثباتۍ عکس العمل دی، لکه څنگه چې مور دمها تما گاندي له ژونده الهام اخلو، راځی چې ځانونه د گاندي د لارې په کړو وړو باندې د زړه له کومې سمبال کړو، په هغو کړو وړو چې هغه د جوړونکو پايولومله او لرونکي وي، راځی چې دغه ورځ تل په يادولو، هغه بايد يوازې دکلنۍ نمانځنې په نامه خلاصه نه کړو. راځی چې مور دخپل عصر اوسني گواښونه اوننگيښت او دهغو ډولونه اورنگونه هم په پوره غوراو څيرکۍ سره په پام کې ونيسو.

ښاغلو او ميرمنو! نن ورځ دلته او هلته هدف دانه دی چې گواکي مهاتما گاندي دنن ورځې پوښتنه دی، بلکې په دغه ترڅ کې تر ټولو لويه اود پاملرنې وړ پوښتنه داده چې مور بايد ددې توان ولرو او په دې بايد ډاډه شو چې ځانونه دخپل ژوند اومرگ په وړاندې په عملي توگه ساتلی او خوندي کولای شو، آخوا يوشمير په دې نظر اوباوردي چې تشدد دانساني کرکتر او خصلت اړوند توک دی، خو له بلې خوا يوشمير نور بيادهغه په اړه وايي چې انساني کرکتر ددې توان لري چې په دغه برخه کې ځان له بدلون سره مخامخ او په هراړخيزه توگه ورسره غاړه غړۍ کړي.

نن سبا مور په نړيواله کچه دمها تما گاندي شخصيت په درناوي سره نمانځو، دهغه چا چې نه زورزياتي اوعدم تشدد يې په هره خوا کې له لويو برياوو څخه وگټل شو، (هغه کوم روحاني څوک نه و).

راځی چې دنه زورزیاتي دغه پرتمینہ اوبریمنه لاره په بري سره ونمانځواوویې پالو
خوپه دغه لاره کې مور د رښتینې بشریت په ویاړ اوځانگړنوسره یادوسرلوري شو.*

(*) دادسونیاگاندي هغه ویناده چې دملگروملتو عمومي اسامبلې ته یې دنه زورزیاتي د ورځې له امله د
۲۰۰۷ کال داکتوبر دمیاشتې په دویمه نیټه اوروله ، اعلې گاندي اوس دهند دپرمختگ په لور دټولني
اوکانگریس گوندمشره ده .

(۲)

سویتا سینگ

ساتیاگره ،

دگاندي دنه زورزیاتي عقیده

کیدیای شي ۱۹۰۶ کال دمهنداس کرم چند په ژوند کې دپاملرنې اوبدلون د کال په توگه وستایو، ځکه همدغه کال و چې ده ځان په ځانگړې او ژورې توگه دیوې روحاني وینستیا په څپو کې دبشریت دچوپړ له پاره ډالی کړ. هغه ځان ددې لپاره تیاروښود چې په ځیرکی سره پریوه نری کرښه باندې داسې گام کیږدي چې له هغې دیوې بیولوژیکي کورنۍ له انگرځخه ټول بشریت ته لکه دخان په شان وگوري او خپل بې وگنې ، چې دغه کرښه اودا تگلاره هم کولای شو د ۱۹۰۶ کال په تلپاتې

اغيزو کې وشميروڅکه چې مهنداس کرم چند گاندي خپله دغه لاره په همدغه کال (ساتياگره) وبلله .

دساتياگرې دنبوغ زېرون په جنوبي افريقي کې پر هغه مهال چې هلته پرهندي مهاجرو باندې داپار تاي د ناوړه چلند روان و ترلې دى ، ددغه نافذ شوي قانون له مخې له هندي استوگونوماشومانو او بنځو څخه غوښتنه کيده چې ددغه هيواد له ادارو سره بايد خپل نومونه ثبت او وليکي . گوتې بايد ولگوي اوداسې اسناد دې دوى جوړ کړي چې هغه بايد په هروخت او هره شيبه کې له ځان سره ولري ، په دغه اړه داهم ويل شوي وو چې که هر هندوستانی له دغه قانون څخه سروغړوي له هغه څخه به په دغه هيواد کې داستوگونې حق اخيستل کيږي ، زندان ته به اچول کيږي اويابه له هيواده شړل کيږي.

همداسې په دغه اړه داهم منل شوې وه چې که هر څوک په کوڅه اومالت کې پرته له دغو اسناد وگرزې اويابې له ځان سره ونه لري ، هغه هم کيدای شي زندانى شي اوياهم له دغه هيواده وشړل شي . ان داسې څوک چې که په دغه هيواد کې شتمني اوتجارتی راکړه ورکړه هم ولري.

تردوو لسيزو راوروسته ،هغه تاريخی شيبې رايادوو چې دهغو په ترڅ کې مهاتما گاندي دهغوناوړتياوو په وړاندې داسې نسخه وړاندې کړه چې دده دژوند پيښولیکوال يې په داسې الفاظوکې زموږ په واک کې راکوي چې ته به وايی داخبره هم داپرون دلته تيره شوې ده :

« د ۱۹۰۶ کال دسپتمبر په (۱۱) نژدې دريوزروکسانو دامپراتوری دواک په وړاندې په جهانزبورگ کې دااعتراض غږ پورته کړ ، په هغه لوي تالار کې داسې آوازونه چې په هندي ژبو : تاميلي ، تيلگو، هندي اوگجراتي کې دپوهيدو وړوو په انگازوشول ، يوشميرميرمنې چې ساری يې اغوستی وې هم په دغه ځای کې ترسترگو کيدې ،نارينه وو هندي اواروپايی دواړه ډوله جامې اغوستې وې ، يوشمير لانگوټې اوخولی هم په سرکړې وې ، يوشمير مسلمانوخوسرونه هم ترلې وو (ماناداچې څادرېې اغوستي ول) . په دوې کې زياتره بډای سوداگر، کان والا، قانونپوهان ، کارگران ،جواليان ،کورنې مزدوران او واړه دکانداران ټول راغونډ شوي ول . عبدالغنی چې

دلته په دغه بریتانوي ترانسوال کې د ټولني مشراوديوې لويې کمپنۍ مديرو دغه غونډه پرانيسته او سيټ حاجی حبيب الله په دغه غونډه کې ددغې غونډې اساسي وينا واوروله .

د سپتمبر د يوولسمې ددغو پيښودپرمخ بيولو په خاطر گاندي چې ځان جهانزبورگ ته ورساوه او هلته يې د هندي ټولني له غړو سره وکتل ، د ترانسوال حکومتي جریدې د ۱۹۰۶ کال د اگست په ۲۲ هغه مسوده خپره کړه چې دغو مقرراتو ته يې رسمي بڼه ورکوله ، که چيرې دامنل کيده نو په دې کې شک نه و چې دهغې عملي کيدو به دجنوبي افريقي ټولو هنديانوته سخت زيان رساوه. همداوه چې گاندي جی وويل : « دداسې قانون ترمنلو خومرگ غوره دی ».

د ۱۹۰۶ کال غونډه يوه مقدماتي غونډه وبلل شوه ، په هغې کې داعتراض اوگواښ پرډول باندې خبرې وشوې ، کوم څه چې ددغې غونډې په ترڅ کې روښانه وو هغه داوو چې دا په کې ومنل شوه چې : « يا بايد مړه شو او يا هم بايد يوڅه وکړو ».

گاندي په يوه ټکي د زړه له کومي باوري و او هغه داچې ده به ويل چې ددغه قانون په وړاندې بايد مقاومت وشي ، ده داخبره کوله چې : « په نړۍ کې چيرې هم آزاد خلک له دغه شان ستونزو اودقانون له داسې غيرانساني چلند سره نه دي مخامخ »

گاندي په افريقي کې هندي ټولني ته دامشوره ورکړه چې دوی بايد دهغه حرکت په وړاندې چې هلته يې ترسره کوي له آرامۍ اوسرښت څخه کارواخلي ، دوی بايد هغه څه اوس پر يوه خوا پرېږدي چې هغه په هندويزم اواسلام کې دتوپيرونو لامل اوسبب کيږي. ده هغوی ته دا په ډاگه کړه چې :

« مور ټول په يوه واحد اوورته خدای باندې باورمن يو » بايد چې دخپل ځان دخوښۍ اوخوشالۍ په خاطر له خدای سره دالوره وکړو او په دې بايد دزړه له کومي باورمن واوسو چې هغه سيال اوجوگه نه لري ، که زه رښتيا هم دخپل ځان اوآرامۍ پرضد گام اوچت کړم ، ددې مانا داده چې زه خپل باور ترپښو لاندې کوم او هغه ته اهميت نه ورکوم . که داسې وي نو مور دخدای په وړاندې گناه گار يو. زما مراد په دغه برخه کې هغه کسان دي چې هغوی هوښياردی ، پوهيږي خو بياهم په دغه برخه کې په پتوسترگواوقصدي توگه گام پورته کوي اوانساني ارزښتونه اوژمنې د ماتې پرخوا

بيايي . هغه څوک چې تل په دغه باره کې خبرې کوي او په عمل کې دهنغو پر ضد وي ، هغه نور څه نه شي کولای ، بلکې په دغه عمل سره يوازې خپل ځان ته سزا ورکوي . « گاندي په دغه ترڅ کې پر خلکو غږ وکړ چې : « که چيرې زموږ په ټولنه کې کوم کړکيچ او ستونزه رامنځ ته کيږي ، دابه هغه وخت وي چې ټول به په يوه خوله په پريکړونې چلند باندې لاس پورې کوو. پريکړون به هم يو حداو شرط لري ، مانا دا چې زموږ دريځ به داوي چې حکومت بايد خپل چلند ته څير شي اودهغه ټول اړخونه بايد په پام کې ونيسي ، په عين حال کې موږ هم بايد ددې جرات ولرو څوهغه نيمگړ تياوې چې موږ يې لرو سمې کړو او په هرڅه کې دې ته ونه گورو چې اعتراض به هرڅه زموږ له پاره خوږه حلواکړي »

په پريکړه کې دباندني نړۍ په اړه څه خبره نه وه په گوته شوې ، رايه ورکونه په دغه نظام کې هغه څه نه وه چې په دغه ترڅ کې يې دهرچا واک اوځواک په گوته کاوه هغه په تمامه مانا په دغه برخه کې په هرچا (ده اودې) پورې اړونده خبره وه. که به له دغه چوکاټه وتلي وه نو بيبي خبره زندان ته رسیده ، په زندان کې وهل ټکول وو، کيدای شوای چې هلته دوی دپخني او گرمۍ په سزاوو باندې هم وگواښل شي. ان چې کيدای شوه چې پايله يې ددستمنۍ په له لاسه ورکولو او شړل کيدو باندې هم پای ته رسيدلي وای .

مبارزه تل يوه اوږده موده وي داسې چې کله کله کلونه غواړي ،زه په پوره باور سره لکه چې گاندي په خپله په دې باوري و باوري يم چې خلک تل دخپلې خوبسۍ او خوشالۍ په فکر کې وي ، په مبارزه کې تل دا يوه پايله شته چې هغه هم اتلولي ده. اوريدونکو د گاندي دغه ويني وستايلي ، خو گاندي خپل غږ يوڅه سره راټيټ کړ او بيبي وويل : « له تاسې څخه يوزيات شمير کيدای شي په دغه تالار کې نن ځانونه دليوالتيا او غرور په لوړو کې ليدلی اواحساس کړی وي ، خودوی بايد دسبا سهار اوراتلونکې مياشتني په اړه فکر هم وکړي ، دبيلگي په توگه يوازي بر يا چې په دغه برخه کې کيدای شى زموږ له پاره وي هغه به له حکومت سره دمقابلې ډگروي » دداسې کسانو له پاره کيدای شي داهم بې توپيره وي او په دې ځان قانع کړي چې :

(زما له پاره دلته يوازې يوه دوره پرانستل شوه) خوگاندي بيا په دغه اړه په دې فکر کې نه وځکه يې وويل چې: ((مور بايد ومرو خو نه دا چې دغه قانون ومنو)). دلته ډيرکسان راغلي وو، پرهنديانو باندې ټول تالار، برنډې، سټيج او گالري ډک شوي وو، په تيره پر هغه مهال چې د ټولني مشر غونډه پرانيسته، په څلورو ژبو باندې تودو ويناوو د اوريدونکو د احساساتو کچه خورا لوړه کړې وه. سيټ حاجي حبيب پريکړه ليک ولوست، هغه پريکړه ليک چې گاندي جي د هغه په ليکلوکې د نه راجسټر کيدو غوښتنه د دلایلو په ترڅ کې ياده کړې وه. حاجي صاحب پر غونډه باندې غږ وکړ چې دغه پريکړه ليک ته بايد په سرسري نظر سره ونه کتل شي اونه يې بايد يوازې په خوله ومنی، بايد چې رایه پرې واخيستل شي، ځکه چې که نور څوک نه پوهيږي خدای خو پر هر څه باندې شاهد اوناظر دي.

دغه انگرېزي قانون په نيغه توگه د هندیانو خلاف و ځکه نو هندیانو نه مانه، که چيرې هغه منل کيده او يا پاس کيده، نو هغه به دجنوبي افريقي دنورو برخو لپاره هم دمنلو وړ کيده او هلته به عملی کيده، او پایله به يې دا وه چې نورتوبه په جنوبي افريقا کې د هندیانو له پاره گردسره ځای نه و، برسیره پردې دغه قانون پولیسونه داحق ورکاوه چې په کوراوکوڅه کې چې هره هندي ميرمن له کوره دباندې وځي اواسناد ورسره نه وي وپوښتی، هغه څه چې ديوې هندي ميرمنې په ژوند کې دهغې له پاره گردسره ناآشناوو. ددغه قانون دباوواو فشار پر هندو اومسلمان دواړو باندې خورا زيات و، هرچا به همداوويل چې:

((هر څوک به راځي او زما دميرمنې تصديق به گوري!))، دهمدغې ادعا په ترڅ کې د هندیانو له غونډې څخه چې گاندي هم په کې و داغږ راپورته شو: ((لومړي خوبه زه هغه څوک چې زما له ميرمنې څخه دتصديق غوښتنه وکړي ووژنم، له هغه وروسته چې هر څه راځي، راځي به)).

دادهغې غونډې آره موخه وه چې د ۱۹۰۶ کال دسپټمبر په (۱۱) باندې دجنوبي افريقي په جهانزبورگ کې جوړه شوه.

دغونډې مشر خپلې تودې خبرې وکړې ، رایه واخیستل شوه ، هرچا له ځان سره یوګلاب راوړی و، ټولو لاسونه پورته کړل اودخدای په نامه یې لوړه وکړه چې دوی به دحکومت دهغې طرحې خلاف وي ،هغه چې دهندیانوحقوق ترپینولاندي کوي.

حساسو اواحاساس لرونکو کسانوپه خورا چټکې سره دمهنداس گاندي ترغورو دا ورورسوله چې د دوي دغه غونډه یوه خورامهمه اودپاملرنې وړ پېښه وه اودایوه مذهبي لوړه وه چې نوره نو ماتیدای نه شوای.

په رښتیا هم داڅه عادي حرکت نه و، بلکې دا داسې یوترون و چې په آسانی سره دهیریدو وړهم نه و، په بله ورځ دسپتمبر په (۱۲) دمقاماتو ډرامه په هراړخیزه توګه تس نس اوهیڅ شوه ، زیاتروهندیانو په دغه اړه دافکرکاوه چې دا قانون به نافذیږي اوهندیان به دهغه تابع اودهغه ترسیوری لاندي خپل ژوند ته دوام ورکوي ، خوداسې نه شوه ، دگاندي جی له پاره دایوتصادف و،چې په پای کې مهنداس کرم چند پردغه بري باندي ورواوبښت.

بله دپاملرنې وړ پېښه چې پر دغه مهال دگاندي جی په وړاندي طرحه وه ، هغه داوه چې ده باید ددغې غونډې هويت اونوم په ډاګه کړی وای ، د ((مثبت مقاومت)) خبره چې ددغې غونډې دګډون کوونکوله خوا دده ترغوره ور رسیدلې وه . دغه ټکی هغه څه و چې دجهانزبورګ صنعتګر هوسکین یې شاهد و :

» دهندیانوترانسوال دیومثبت مقاومت پیلامه وچې دنورو خوندي هڅو په شان یې مخنیوی ناشونی و،دوی ډیرزیات نه ول ،ددوی شمیر ډیرنه و ، دوی یوازې یوڅو ول ،دوی وسله وال نه ول ، ځکه نو ددوی مقاومت یومثبت مقاومت و ، هغه چې دکمزورو وسله ورته ویلای شو»

گاندي په خپله په دغه اړه لیکي :

((دغه حالت زه له حیرانتیا سره مخامخ کړم اوهغه ویناچې ما باید کړې وای هغې زه خپله له یوې څرګندي پېچلتیا سره مخامخ کړی وم .د هوسکین پرخلاف زه له خپل مقاومت څخه دیوه (روحي ځواک) په توګه ننگه کوم ، ما دغه غونډه ولیده چې هغه دمثبت مقاومت په نامه یاده شوه ،خو په دغه برخه کې باید له یوه توپیر څخه هم سترګې پټې نه کړو ،هغه داچې زه به یې د (روحي ځواک) او مثبت مقاومت ترمنځ په

توپیرسره وڅیږم ، ما مخکې له مخکې څخه د یوې غونډې تابیا هم کړې ده چې دهغې په ترڅ کې به داهرڅه روښانه شي)).

هلته دځوان گاندي په وړاندې څه شي ناشوني اوغیرفعال نه وو،ده په خپل اثر (په جنوبی افریقی کې ساتیاگره) کې ټول جزیات په دغه اړه په ډاگه کړي دي ، داچې دی ولې دمثبت مقاومت خبره په دغه اړه نه خوښوي ددغه کار سرچینه په خپله دواکمنی دډرامې په وړاندې د سپتمبرد (۱۱) نیټې د غونډې له لورې سره په تړاو اواغیز کې بولي .

اوداتولون له شکه پرته دعدم تشدد هغه څرگنده نښه وبلل شو چې ددغې غونډې لپاره چې دحکومت ضد انتظام یوه په زړه پورې نښه وه دیوه ښه اوله هغې سره دور ټاکل شوي نامه لپاره یې هم دجایزې غوښتنه کوله .

مگن لال گاندي دگاندي دتره دویم زوی هغه چې په فونکس فارم کې اوسیده ، گاندي ته د(ساداگره) نوم وړاندیز کړ چې مانا یې (له ښه دلیل سره هوډ اوکنترول) و.خوگاندي دغه نوم په ساتیاگره باندې سم کړ چې د ساتیا مانا (رښتیا) چې له مینې سره انډوله وه ، او (اگره) مانا (هوډ اوځواک) وه. دساتیاگرې بله مانا (روحي ځواک) هم وه. دگاندي دلارې لاروي ډاکتر آر.آر.دیواکریې داسې تشریح کوي :

((ساتیاگره دژوند نوې تگلاره ده چې له روحي پیاوړتیا ، دنه زورزیاتې له تگلارې سره خپله هم غاړې ساتي ، روحي وړتیا دغه اصل ته د نه ماتیدونکي اونه بدلیدونکي توک ځواک اووړتیاورپه برخه کړې ده.

دساتیاگرې په اړه په خپله گاندي ویلی چې :

دغه تگلاره دحقیقت لامل اودلیل ده خوداسي نه چې هغه باید پرمخالف لوري باندې دعکس العمل په ترڅ کې وزغمل شي ،بلکې دنورو پرځای باید چې په خپل ځان باندې تطبیق اووزغمل شي. ځکه چې دا ترهرڅه دمخه دخانی کنترول غوښتونکی تگلاره ده. دساتیاگرې وسله اوتوره په خپله په هغې کې ده چې دقناعت په رڼاکې خپله وړتیا اواغیزه ښندي. گاندي چې په دغه پله باندې دپرمختگ تگلاره پیل کړه ، دهغه آرهدف داو چې په دغه ترڅ کې په ډله ییزه توگه دغه تگلاره هرچا ته څرگنده اودعمل ډگرته راوباسي . ده پرهغه مهال چې دتوربلاک په وړاندې یې پراخ غورځنگ

راپيل اولارنبونه کړ، زنداني شو، مانادا چې دی په نړۍ کې هغه لومړنې ساتياگردي چې دبشري حقونودننگي له امله يې زندان ته اوږې ورکړې . دگاندي له پاره داله هغو تجربوڅخه وه چې دنړۍ دروازه يې ديوې لويې اوپراخۍ هيلې په لورپرانيسته . داتگلاره په عين حال له هرچاڅخه د ځان تيريدنې او اتلولۍ غوښتنه اوهيله کوي داسې چې په ترڅ کې يې بايد يوازې حيوانيت پياوړی نه شی بلکې په دغه ترڅ کې بايد ديوې پراخې الهی رڼا په لورگام اوچت شي. دهمدغو ځانگړنو پربنسټ وه چې ساتياگره په خپله دگاندي جي د ژوند فلسفه شوه ، اودامذهب وچې له هغه سره ده ژوند وکړ اوله هغه سره ومړ .

دپوه څارونکي ليکوال په توگه بايد ووايم چې دگاندي جي په دغه بې ساری دريځ نه يوازې محکومو خلکو وويارل بلکې دهغه دغه فداکاري په خپله په جنوبي افريقا کې دسپين توکمو له خوا هم وستايل شوه اودهغوی له خوايې هم که څه هم هلته لږکی وو درناوی وشو. گاندي په دغه باره کې دخپل باور په اړه ليکي چې :

((لکه څنگه چې غورځنگ پياوړی کيده انگریزانوهم په خورا جدیت سره سترگې ورته نيولې وې اوپه خورا ليوانياسره يې ددغه غورځنگ ننداره کوله . سره له دې چې په دغه وخت کې دلته انگریزي ورځپاڼوداروپاينو دپياوړي ملاتړ په ترڅ کې خپرونې کولې اوهم يې دتوربلاک دقانون ملاتړ کاوه ، خوپر همدغه مهال يې دپوشميرهنديانو دفعاليتونو او برځي اخیستې په اړه هم په زړه پورې ليکنې کولې . همدارنگه يې په حکومت کې هم دهنديانوداستازيتوب په اړه ليکنې اويادونې درلودې داسې چې ان کله کله خوبه يې دخپلو مهمو غونډو راپورونه هم هنديانو ته استول . کله چې به کومه پيښه په زړه پورې نه وه ، موږ هم کولای شول چې دځينوراپورونوپه اړه خپلې رايې اونظريې دوی ته وروليږو. داکاران په هغه مهال کې چې لاساتياگره په غيررسمي حالت کې وه دهنددي ټولني له خوا ترسره کيده. موږ داسې اسناد هم په واک کې لرو چې گاندي په خپل نبوغ سره داندین امبولانس دبيور دجگړې لپاره برابر کړ هغه چې په هغه کې نژدې څلورو سوو هنديانو برخه درلوده اوگاندي په خپله په هغه کې دسرچن ميجر دنده ترسره کوله اوتوله هڅه يې پردغه ټکي باندې راخرخيده چې دوی بايد ځانونه په سيمه ييز سياست اوستونزه کې ورگډ نه کړي . گاندي جي خپلې

ٽولي هڻي ٻه دغه مهال کي دهندي ٽولني ٻه منڻ کي پرخيلوهلوڻلوباندي
راخرخولي .

ٻه ١٩٠٦ کال کي ده يوشال ورونکي يونٽ دنڙدي دوو درجنوهنديانوپه گدون د زولو
ياغيانو ٻه خاطرچوڙڪر . د ١٩١٣ کال داکتوبر ٻه (٢٨) گاندي جي هغه تاريخي لاريون
لاربنوونه ڪرڇي له نيواڪاسٽل ڇخه تر ولڪسروٽ پوري غزيدلي و، ٻه دغه لاريون کي
نڙدي دريوڙو ڪسانو برخه اڃيسٽي وه لکه ڇي دغه حرڪت د (دندي) لاريون لپاره
يوه وړاندوينه شو. ددغوخلکو اعتراض دهغو دريو پونديو ماليي ٻه اڙه و ڇي هغه بايد
هندي کارگرانو دولت ته ورڪڙي وای .

اوپه پای کي جنرال سموتس د ١٩١٤ کال دجنوري ٻه (٢١) دساتياگري **مقاومت** ته
غاڙه کيسنوه ، اوساتياگره کله ڇي جنرال دگاندي جي وړانديزونه ومنل وڃنديده.
ٻه جنوبي افریقا کي دساتياگري غورڻنگ ٻه جوڙولو سره گاندي جي دٽولنيزي
برابري ٻه ترخ کي دپاملرنې وڙخدمت له هغي ورڇي ڇي دغه هيواد ته ٻه کال ١٨٩٣
کال راغي اونتر ١٩١٤ پوري دلته پاتي شو وڪڙ. ده له دغي لاري له هيوادوالو ڇخه
دعدالت دڇوندي کولو له پاره ٻه هغه هيواد کي ڇي دسختو توپيرونو قرباني شوي
وغوڻستنه وڪڙه اوپه دغه برخه کي يي خپل غڙ اوچت ڪڙ، ٻه تيره بيا ڇي کله دي نائل
ته د نولسمي پيري ٻه نيمايي کي ورسيد.

ٻه هغه مهال ڇي ساتياگري ٻه عملي توگه دٽولينزعدالت له پاره ٻه ڪارپيل وڪڙ ،
گاندي جي ٻه دغه ترخ کي بياهم ديوه وتلي مشراوپياوري لاربنود ٻه توگه وستايل
شو. ٻه جنوبي افریقا کي گاندي جي دافكاروپه رنگارنگي باندي ولاڙپاتي شوڇي ٻه
دغه ڪارسره هغه داسي معنوي بوزغلي شوڇي دراتلونکو له پاره دخپلي تجربسي ٻه
ترخ کي راوتوکيده. اودده خپلي ٽولنيزي ، سياسي ، او اقتصادي فلسفي هم ٻه دغه
ڇای کي خپله بنه دڇان له پاره غوره ڪڙه.

هغه ٻه خورا بيرې سره دجان ريفکن (تردهغه پاڻه) دليوتولستوي (دخداي واڪمني
ٻه خپله ٻه ده کي ده) دهنري ديويديتوريو (ولسي سرڪيني) اونورا آثارولوستل ڇي
دغوٽولودده پرڏهن باندي ژوره اغيزه وڪڙه.دده دسرودايا فلسفي ٻه خپل ذات کي
ددغو آثارو پرنواوباندي خپله رنادهڇان ڪڙه.

دمهاتماگاندي لپاره ساتياگره او سرواد/يا دواړې ديوې سکې دوه مخونه وو چې په څرگنده توگه يې داوسني عصر له ټولینز - اقتصادي بدلون او دهغه له څرگند اهميت او فکري تمايل سره ځان داسې هم غړی کړ چې يوله بله پرته کله هم بشپړيدای نه شي. دساتيا/اوهميسا دکليمو آره موخه اوماننا رښتياينه اوعدم تشدد دی چې په دغو ماناوووسره يې په زياترومذهبواوفلسفي افکاروکې ليدالای شو. گاندي چې کومه لويه دنده په دغه اړه په پاملرنې سره ترسره کړه هغه داوه چې دغو دواړو مفاهيموته يې عملي بڼه ورکړه ، دده ساتياگره اونه زور زياتی او سرواد/يا يادکيانتي همکاري دوکتورينو دواړو په خپل وارسره دغه لاره پرانيسته چې دانساني طبيعت بنسټيزه وړتيايې په سمه او عملي توگه له سياسي او ټولنيز سمون سره هم غاړې کړه.

په جنوبي افريقې کې هلته چې دده له مورنې هيوادڅخه لرې پرته سيمه وه ، هغه ځای دده له پاره ديباهستونې په څيره کې دده دمینې وړ هيواد شو ، ده هلته داخبره تحليل او راپورته کړه چې داوسني تمدن په زړه کې له ستونزوڅخه دوتلو لاره موندنه په خپله يوپرمختگ دی ، ده خپله دغه طرحه اودژوند فلسفي اړتيا راوسپړله او هغه يې په خپل هند سوراچ (دهندخپل واک) کې په ۱۹۰۸ کال کې وليکله. هندسوراچ چې دگاندي چې له مهمواودپاملرنې وړ آثاروڅخه دی ، دغه اثردهغوخلکو له پاره چې دريجنريشن دهڅې پلويان اوپيروان ول دانجيل ځای غوره کړ.

په کال ۱۹۰۸ کې گاندي چې په خپله دولسي سرکښی تجربه عملي اوپرهغې باندي زندان ته ورسيد، دده له پاره داپه خپله ساتياگره وه ، داسې چې گاندي دلومړي ځل له پاره دهغې په ترڅ کې دښځينه ځواک ننداره دکستورباپه څيره او کړو وړکې وکړه ، دی په دې پوه شو چې دښځوځواک دژوند په بهيراوانډول کې يونه انکارکيدونکی آراواصل دی ، داسې اصل چې بياده هغه د(سترې شکتی) يا سترې ځواکمنی په نامه سره يادکړ.

دجنوبي افريقې دغوټولو تجربو له ده سره دامرسته وکړه چې له هغوڅخه يې دهندپه راخوځيدو اودهند له لارې يې دنړۍ په راخوځيدو کې خپل ونډه په بڼه توگه ترسره کړه. اودايې په ډاگه کړه چې نورنوځانونه بايد دظالم ځواک په وړاند يا دکرکې اوباهم دمنلو په دريغ کې ودروو.

ساتياگري ياعدم تشدد د ۲۰۰۶ کال دسپتمبر په (۱۸) نيته خپله يوه پيړۍ لاره بشپړه کړه، په دغه ترڅ کې ترهرڅه دمخه په دغه ټکي باندې رڼاواچول شوه چې، په هند کې دعدم تشدد له لارې څومره بدلونونه رامنځ ته شوي لکه چې په نورو هيوادو کې دتشدد له لارې رامنځ ته شوي دي او په څه شان دا ثابتولای شو چې څنگه کيدای شي په يوه ټولنه کې بدلون او انقلاب پرته له وينې تويدنې څخه رامنځ ته کړو. ساتياگره دخپل مفهوم له مخې په بشپړه توگه دهمدغه ټولنيز انقلابی پوه مهاتما گاندي دژوند پيغام دی، چې دترهگری او ترورویزم او جگړې چې دتمدن ژوند له پاره دخطر اصلي سرچينه ده يوازني الترنټيف دی.

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندنيو چارو وزارت له خوا خپرېږي له انگریزي ژبې پر پښتو ژباړل شويده.

(۳)

ایلا گاندي

د مهاتما گاندي د جنوبي افریقي تجربې

د بدلون بیسارې بیلگه

موهن داس کرمچند گاندي د خپل عمر په (۲۴) کلنۍ کې جنوبي افریقي ته ورسېداو په (۴۵) کلنۍ له هغه ځایه راستون شو. دغه (۲۱) کالونه دهغه د ژوند تر ټولو ډېر ازمیښتي کالونوو څکه چې په همدغه وخت کې د گاندي د ژوندې سارې فلسفې خپله بڼه راڅرگنده کړه. هغه فلسفه چې پر هغې باندې گاندي د مهاتما لقب تر لاسه کړ او هغه فلسفه چې دهغې د لوړتیا په لاره کې د دومره وړتیا تر لاسه کیدل چا نه شواى اټکلولى .

مهاتما گاندي نه فیلسوف و، نه د علمي هنري ټولنې غړى او نه هم یومسلکي لیکوال ، خوله دې سره سره هغه داسې لیکوال ولکه چې خپله وایى : ((زما ژوند زما پیغام دی)) . هغه خپله فلسفه لکه دیوه لیکوال اود علمي هنري ټولنې د غړي په شان نه ده لیکلې. په بنسټیزه توگه ، هغه یواکتیو (فعال) سپرى و چې د لوړ شعور خاوند ورته ویلاى شو . دا دهغه خپل شعور اود عدالت ټولنیزه نظریه وه چې هغه ته یې د بدلون په لور لارښونه وکړه .

موږ وینو چې لندن دده په دغه شعوري وده کې د پاملرنې وړ اغیزه رامنځ ته کړه . په لندن کې هغه د خپلو لومړنیو ورځو په ترڅ کې خپل زیات وخت پر خپلو کالیو باندې خرڅ کړ ځکه ده غوښتل چې لکه د انگریزانو غوندې داشرافي ژوند په لور گامونه اوچت کړي . خو هغه زر په دې پوه شو چې دده کورنۍ پر کوم څه او کومو ارزښتونو باندې چې ډېرې قربانۍ ورکړې دي هغه له لاسه نه شي ورکولای . همدواو چې په خپل خرڅي کې یې کمی راووست اود خپل ژوند ورځني خرڅ یې دحساب له مخې

کاوه . هغه په ارزانه استوگنځي ځای ونيو او د سپرلی پر ځای يې داسمه وبلله چې بايد پلې له يوه ځايه بل ته ولاړشي راشي . ده په هرڅه کې د ځان لپاره دانډول (تبادل) خبره په پام کې ونيوه . دغه ټول بدلونونه هغه څه وو چې ده هغه دخپل ضميردنی آواز په انگازوکې د عمل ډگر ته راوايستل .

هغه سابه خوړونکی و، له شراب خوړلو څخه يې ډډه کوله او له بنځو سره يې هم ناسته ولاړه نه وه ځکه چې ده له خپلې مور سره ژمنه کړې وه چې هغه به له شرابو، بنځو او غوښې څخه ډډه کوي . هغه ډيرزر په دې پوه شو چې سابه خوړل د ژوند يوه روغه لار ده چې هغه به نه يوازې د ژمنې په خاطر بلکه د يوې طبيعي چارې په توگه په خپل عملي ژوند کې په پام کې نيسي . دی په دې هم پوه شو چې شراب خوړل يوداسې چل او عادت دی چې له زيانه پرته بله گټه نه لري . خپلې ميرمنې ته يې وفادارۍ ده ته دا اجازه نه ورکوله چې له نورو بنځوسره دې ايل وغيل شي . خو وروسته په هر حال ، دی د بنځمنتوب (فيمينزم) په ارزښت د پلارواکۍ په مقابل کې پوه شو، بنځوته يې درناوي د زړه له کومې شو، او هغوی ته يې يوازې د جنسي موخي د نښې په توگه نه کتل .

په ۱۸۹۳ کال جنوبي افريقي ته دده تگ له لندن څخه کور ته له راستنيدو څخه دوه کاله وروسته ترسره شو کيدای شي دغه کال دده د برخې اخيستني له امله دده دشعورې ودې کال هم ونوموو، ځکه ده د افريقي پر ځواديوې ودې او يوې ناچاری له امله ور مخه کړه ، دده انديښنه دده دلرعايد په برخه کې وه چې پر هغه مهال په هند کې دده د ژوند کولو له پاره نه بس کيده. هغه دخپل مسلک لپاره انديښمن نه و ، بلکه ددې له پاره انديښمن و چې دی لندن ته د تگ او زده کړې پر مهال دخپلې کورنۍ د مرستې هم پورورې و . جنوبي افريقي ته دده سفر د پېسو گټلو او ددغه پور د ادا کولو لپاره يوه ښه شيبه شوه . او دغه ښه دده له زياتو کړو وړو څخه هغه هيواد ته له رسيدوسره سمه روښانه هم شوه ، دی په طبيعي توگه په طبقاتي شعور او ژوند کې راپورته شوی او په هغه کې نښتې و . همداوه چې دی بايد په هغه سيمه کې اوسيدلی وای چې دده له مسلک اودريغ سره يې برابرې کوله اودده په شان کې مټ مسلکي کسان هلته اوسيدل . دده مسلک هم ده ته دا امتياز ورکاوه

چې دی بایدخان له هغوی څخه چې عادي خلک دي لکه دخوراکي شيانو خرڅوونکي ، دهوتلو کارکونکي ، نایان اونورچې په مسلکی کسانو کې راځي لورابیل وبولي .دده زیات پام دخپل فیشن اوخپلوکالیوپه لورو، پرتله له دې چې هغه دهوا اوموسم څرنگوالی په پام کې ونیسي ،ده تل دریشي اونکتایی په سمه توگه اغوستل اووینسته به یې په ښکلې شان رمنځول . دغه اغیزجنوبي افریقې ته دده په دویم سفرکې هم له ورايه ښکاریده ، ده په دغه سفرکې خپله میرمن اوماشومان هم له ځان سره راوستل اوهغوي ته یې هم ویل چې په لویدیزډول سره باید ژوند وکړي، په هم هغه شان کالي اوجورابې لکه چې لویدیزواشرافیانو به اغوستل دوی هم اغوستل .

خوکلکه چې ده ته په ډاگه شوه چې سپینان په جنوبي افریقا کې کله هم ددې له پاره تیارنه دي چې د ناسپینو دود دې ترسره کړي ،دغه تگلاره ده ته یوغروراوکیرمعلوم شو،دده وجدان ده ته دا اجازه ورنه کړه چې دی دې نورنایی ته ورشي ،همداوه چې هوډ یې وکړ چې خپل وینسته باید په خپله جوړکړي . همداوه چې هغه په دغه پړاوکې دځاني درناوي اوویار په فکرکې شو، اوپه دغه کارسره یې ان چې دنوروخلکو ملنډواوځنداوو ته هم ونه کتل .

هغه له دې وروسته داهوډ هم وکړچې نورې خپلې جامې دمینځلولپاره دوبي ته هم ورنه کړې اوبایدپه خپله یې ومنځي .

دده ضمیر دروحاني پوهې دمطالعې اوپرخدای باندې دپوره باورپه ترڅ کې وده کړې وه ، مور دغه اغیزدده دهغې لوستنې اووینې په ترڅ کې وینوچې دی په لندن کې واوهلته یې دمقدسوکتابوله لوستلوسره ځانگړې لیواتیا پیدا شوه ، پرده باندي دغه بهیردومره اغیزه وکړه چې په ژوره توگه دمذهب تراغیزه لاندې راغی خو دیوه ټاکلي مذهب په وړاندې یې گوندې ونه وهلي ، دی نه دمذهبي اوتعصبي تگلاروسره مل شو اونه یې پرمذهب باندې دباورلاره له پامه وغورځوله ځکه دی په دې باوري وچې دهرمذهب مثبتو اوبنوتکوته بایدهم پام وشي اوهم درناوی . دادده دمذهب پیژندنې په اړه دده ځیرکتیا وه په تیره پرهغه مهال چې دی کله په جنوبي افریقا کې و، ان پرهغه مهال دی په دې باوروچې اسلام اویا مسیحیت ته په زوراوبنستنه په خپله یوه درنه ستونزه ده ، ده پرخدای ایمان درلود ،خوکلکه یې هم دیوه ځانگړي مذهب

سپارښتنه ونه کړه ، دی دیوه روحاني بهیر په لور هغه مهال چې په افریقا کې و ورمخه شو، داچې په دغه ترڅ کې یې ژوره مطالعه ترسره کړه او په دغه برخه کې یې ډیر مهم او ډیپلمرنې وپرمعلومات درلودل همداوه چې دیوشمیر باورونو په یوشمیر عملي ناور تیاوو او نیمگړ تیاوو باندې چې خلکو د دودونو په ترڅ کې منلې اورامنځ ته کړې وې انتقاد وکړ . له بلې خوا همدغه مهال وچې ده ډله ییز عبادت کولو ته په اهمیت باندې سر تیت کړ او دایې هغه لاره وبلله چې په دغه بهیر کې هر چا کولای شول چې دخپل دین اومذهب لکه هندوییزم ، اسلام ، مسیحیت ، زردشتي اونورو مقدس مراسم اودعاوی دیوه اوبل په مخ کې په آزاده توگه ترسره اوولوي . په دغه ترڅ کې دیوه مذهب نښې نښانې هم نه ترسترگو کیدې .

زه باور لرم چې په دغه ترڅ کې دهرسړي ضمیر دخدای په لوردودې او پرمختگ خپله لاره وهي اوځان ترهغه پورې رسوي . . . په داسې توگه چې هلته دیوه مذهب نښه اوسمبول هم دچا پرمخ کې نه وي . زه یقین لرم چې دیو سړی د ضمیر پرمختگ په مستقیمه توگه له خدای سره دهغه داړیکوپه پیاوړتیا او پرمختگ پورې تړلی اصل دی . ننی آواز یا په بله وینا دزړه او وجدان غږ هم په دغه ترڅ پیاوړتیا مومي او دباور وړکیرې . . گاندي جي تل اوپه سمه توگه پخپله دننی رغ په باره کې خبرې اترې کړې دي . اکثرأ ، کله که غمولو سیاست پوهانوله ده څخه دکومې نابری فیصلې پر خلاف کومه پوښتنه کړې ، ده پرهغه مهال دخپل زړه غږ ته رجوع کړې ده . گاندي جي دخدای ژبه لکه دیوه ځانگړي خدای په شان هغوي ته چې اړتیا ورته لري څرگندوي . . دی ټولو انسانانوته هرڅه دی (دی په مور کې دی ، له مور په پورته او له مور په ها خوا) . دده دا ټینگه عقیده د وخت په تیریدو سره پرمخ لاړه اودومره وده یې وکړه چې دهغې له مخې گاندي جي دژوند له بېلابېلو لارود عملي تجربې کار پیل کړ .

دده رنځور پالې مېرمن کستوریا دختیاواوبه د عملي معالجې په ترڅ کې دخپل زوی منیلال ناروغي دخښتوپه تمهپراپي سره دارودرمل کړه ، دخپلې روغتیا اودرملني په کار کې دطبعي معالجې له بېلابېلو شکلو څخه کاراخیستل دده لپاره هغه څه وو چې پر خدای باندې دپوره باور اونښې څرگندونه کوله اودایې په ډاگه کوله چې ده

پرخدای باندې باور دهرڅه اوهر درد درملنه گنله . دده له دغه شان طبيعي درملنې سره ليوا تياهم له جنوبي افريقي څخه راپيل شوه .

. کله چې هغه دخپلې کورنۍ په وړاندې د خپل دين اوپورله ادا کولوڅخه ډاډه شو، ده له هغه وروسته په رښتيايي توگه ديوې آرامۍ په ترڅ کې دساده ژوندکولو ډول دځان له پاره په تيره بيا په ۱۹۰۴ کال کې په فونکس له ځای پرځای کيدو وروسته غوره کړ . دلته دده ساده اوبزگري ژوند وده وکړه ، اوپه دغه کارسره يې ديبواکو اومزدورانو دعزت دلفسفي بنسټ کيښوداوهغه طبقاتي بهير چې تردغه وخته دلته دډيروپرځهن اوژوندباندي برلاسی و ، هغه يې له عملي ماتې سره مخامخ کړ . هغه په دغه ترڅ کې دخاوري او اوبو په مرسته اوهمداسې دحيواناتو دساتنې په کارسره دژوند اوروغتيا په برخه کې دآسانو تجربو له لارې دلارښوني کار ترلاس لاندې ونيو. ده دلته دطبعيت له قانونه هغه زده کړه وکړه هغه چې دهرساکښ له خوا په خپل خپل ډول سره کنترول او کارول کيږي . ده چاپيريال په تمامه مانا درک اوولوست اوپه هغه کې يې دهغه دموجوداتو هراړخيزه څيره له ورايه وليده. په دغه وخت کې ده له منگوري څخه دپارطلسم هم له لاسه ورکړ اوځان يې په هغه رمز باندې پوه کړ ، چې له هغه سره بايد په يوه چاپيريال کې گډ واوسيږي . دمنگوري دډارکيسه هغه مهال نوره هم روښانه اوله خطره ووته چې کله دی په فونکس کې په برنډه کې پروت واوهغه پرې تيرشو. ډيرخلک چې هغوی دارگانیک فارمونو په کارباندي باورمن وو،گاندي جي ان په هغوورڅوکې په دغه اړه د (بايو رنگارنگۍ) خبره کوله اوپه دغه اړه پردغه ارزښت باندې دزړه له کومي باوري و.

گاندي په دغه ترڅ کې ډيرڅه اوډيرارزښتونه زده اودځان کړل ، هغه په دغه ځای کې دومره جدي شو چې دخپلې ميرمنې اوماشومانو دباورپه خاطر يې له خپلوملگرو اودوستانو څخه هغه ډالۍ اوسوغاتو چې دده دکورنې له پاره به يې راوړل نه منل اوهغه به يې په بې پراوایي سره ردول . ان چې پرېدل کې يې هغه مهال چې دی په جنوبي افريقا کې اوسيده د سلوايکرو په اندازه ځمکه دټوليزنو موخو اوخدمتو له پاره په فونکس مرسته کړه اوهم يې په دربن کې خپله دپاملرنې وړ شتمني د ناتل اندين کانگرس (ان . ای .سی) په واک کې ورکړه ، برسیره پردې يې خپله يوه زياته

اندازه گينه يې هم دان . ای . سي په واک کې ورکړه . له بله پلوه يې په هند کې هم دخپلې پلرنۍ شتمنې ټول حق خپل هغه ورور ته چې دده په زده کړه کې يې ونډه اخيستی وه ور وېښله . اوپه پای کې کله چې ده په ۱۹۱۴ کال کې غوښتل له هغه ځايه دهندپه لور راشي پر هغه مهال يې خپل ټول پورونه هم خلاص کړل .

گاندي جي جنوبي افريقې ته د دادا عبدالله سوداگر په امر اومرسته ته رسيدلی و . همداهه چې هلته دده زيات دوستان ا وياران هم دغه سوداگر ول . يوکال وروسته چې کله هغه په جنوبي افريقا کې خپل دفتر پرانيست ، له هم هغه راپه ديخوا دده اړيکي له مزدورانوسره هم پراخ شول . او اوس دده ملگري ترمنځنۍ طبقې په کوزه هغې کې زيات وو . په تيره بيا پر هغه مهال چې دې په فونکس کې اوسيده په هغه ځای کې زياتره دگنيو کروندې وې چې په هغو کې زيات کارگران په کار بوخت وو . او هلته په کورونو او بارکونو کې اوسيدل . کله چې دی له جنوبي افريقې څخه راووت ده پر هغه مهال هغه کالي او جامې اغوستې وې ، هغه چې همدغو کارگرانو به اغوستې . دقانون دکارولو په اړه دده په نا کرار تصور او خيال کې هم دکرار يولوی بدلون راغی . دده په لومړني دعوه کې چې هغه د دادا عبدالله له کورنې سره اړونده وه ، ده په هغه اړه محکمې ته دبل الترتف دعملې کولو خبره ور په گوته کړه ، ده غوښتل چې په دغه اړه دهغې دندې آزموينه ترسره کړي ، هغه چې بايد دقانون پوهانو او وکيلانو رول په کې وکتل شي ، هغه اوس په دې باوري شوی و چې د دادا عبدالله دعوه چې دکورنۍ دغړو ترمنځ يوه خورا پېچلې اوستونزه منه موضوع وه ددغه نوي وړانديز په ترڅ کې حل کړي . ده په دغه اړه دا خبره په ډاگه کړه چې : « ديوه وکيل دنده دانه وه چې يوقانوني کار پېچلی کړي ، بلکه دهغه دنده دخپل رښتيا نې رسالت له مخې داده چې په ټاکلې موضوع کې سم حل او پخولاي نه هم له پامه ونه غورځوي »

اوداهغه پای و چې په دغه توگه له هغه سره ده هم معامله وکړه .

مارتين لوتر کينگ (جونير) دگاندي دارزښتونو په اړه وايي چې :

«دنه زورزياتي تگلاره ټاکل ، دکمزوری او ډارښنه نه ده . له تشدد سره په عدم تشدد باندي جنگيدل په خپله دعمل يوه زړه ورتوب ته اړتيا لري . چې دنه زورزياتي په واسطه لارښونه کيږي »

گاندي جي وکولای شول چي دخپل عدم تشدد اونه زورزياتي په لورخپل باورا وځپل پيروان اوشاگردان په جنوبي افريقا کي راوکاري ، دوی دواړو گاندي اومارتين هڅه وکړه چي دخپلو درسونو په رڼاکي خپل پيروان ددي لپاره وهڅوي چي دنه زورزياتي دکمپينگ ددفاع لپاره لاس په کارشي .

دعدم تشدد اونه زورزياتي آره موخه داده چي يوڅوک بايد دنورو لپاره دستونزو لامل نه شي ، بلکه يوازې په دغه حد کي بايد وي چي دخپل ځان په سمونه اوزغمنه باندې ولاړ پاتي شي ، کړاو اوستونزه بايد پرخپل ځان باندې وزغمي . زغم اوتحمل ترهرڅه دمخه ديوه ځانگړي ډول دسپلين او روژې نيولو په ترڅ کي عملي بڼه دځان له پاره نيولای شي ، دغه مهم په خپله دمعنوي پياوړتيا لپاره دخوږو اوډوډي ځای لري . مهمه لاداجي له هغه سره ديوه روحاني ځواک شته والی هم اړين اودپاملرنې وړدي ، داخبره په دغه اصل کي يوه منل شوې ځان تيريدنه ده چي کله يوڅوک جريم کوي ، اعتراف کوي اوځان په خپله جيل ته سپاري ، مانا داجي په دغه ترڅ کي ددي لپاره اړتيا نشته چي پوليس دي تا ترلاس ونيسي او سزادي درکړي . ځکه عدم تشددپه مانا کي دقانون يوه بله بڼه ده .

ديوه روا چلند په توگه په دغه مدرسه کي څوک بايد له زده کړي څخه ځان پريوه خوانه کړي ، نفرت اوکرکه بايدپه دغه بهيرکي دده موخه اودنده نه وي ، له دښمنانو سره بايد دروغې جوړي اوميني تگلاره غوره کړای شي ، ددغي تگلارې پلوی بايد دتشدد دهرې بڼې په وړاندې دزغم اومقاومت په ډگرکي ودريږي . اوددي انساني هڅي د عملي کيدوپه ترڅ کي بايد په عمل اونظرکي تياری ولري . دغه تگلاره پردښمنانو باندې دبرلاسي اويرغل پيغام نه ده . ځکه کله که يوڅوک په دغه اړه په دغه نيت گام اوچت کړي ، پرته له دي چي نور ورته وگوري ، دی په خپله هم په خپله تيروتنه له ورايه پوهيدای شي .

ددغي لارې لاروی بايد په دغه ترڅ کي هم هڅه وکړي چي په کرکترکي دعمل اونظرواټن له منځه يوسي ، ستاتپول کوښښونه بايد دخپل عمل په اړخ کي وي ، دهغوی چي څه کوي بايد پرضد نه وي ، په دي چي ترټولو مهمه اودپاملرنې وړ خبره په دغه ترڅ کي داده چي دغه تگلاره پرخدای باندې دباور دپياوړتيا

اوايماندارۍ په پياوړتيا کې لويه مرستندويه مفكوره ده. همداده چې دهرچا له پاره دا اړينه ده چې په خپل ورځني ژوند کې دغه تگلاره په پام کې ونيسي. ځكه نودغې چارې او عمل ته دژوندلاره او تگلاره هم ويلای شو.

دعدم تشدد آره موخه او هدف هم دمخالف لوري گواښل اوماتول نه دي، بلکه پرسمه لاردهغه برابرول دي. ، دغه مفكوره هغه سترېستيز باور دی چې دهغه له مخې هرڅوك پردي وتوانېږي چې په ځان کې بدلون راولي. راشی چې په دغه اړه دگاندي د فلسفې زړه ته ورننوزو اودهغې له دود او آرونو سره سم په هغې کې ددرناوي هغه نښې ووينوچې له هغه څخه په جنوبي افريقې کې دجنرال سموتس په وړاندې څرگندې شوې .

كله چې مور دده په سياسي كړو کې دلوپومعاملو او كړنو يادونه كوو، نوداهم بايد له ياده ونه باسو چې په دغه پراخ بهير كې له دغې وړتيا سره سمه دعادي خلكو ونډه هم دگاندي جې په فلسفې كې تر ټولو مهمه اود پاملرنې وړ ځای جوړوي .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ كال د (هندليد) له مجلې څخه چې دهند دباندنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتوژباړل شويده .
ليکوال په جنوبي افريقې کې دگاندي دودې اوخيرنښکينې د ترست مشردی .

(۴)

تارا گاندي بتاچر جي

دمالگي حماسي لاريون

۱۹۳۰ کال دجنوري په (۱۸ مه) هغه مهال چي رابند رانات ٽاگور د سابرمتي د سيند پر غاږه د گاندي داشرم د ليدو په حال کي و له گاندي څخه وپوښتيدل چي :
— زه شپه او ورځ په دې باره کي فکر کوم چي « گاندي به دهيواد له پاره په ۱۹۳۰ کال کي په خپله خورجين کي څه لري ؟ »
گاندي جي ځواب ورکړ: ((زه فکر نه کوم چي يوه رڼا به هم له دغه راچاپير تور تم څخه راو وځي)) .

ان له هغې ورځې مانا د ۱۹۲۴ کال له می څخه راپه ديخوا مهاتما گاندي په پوره او عملي توگه د سياست له اساسي تگلارې څخه ځان پر يوه خواکړ او ټوله پاملرنه يې د جوړونکو تگلارو هغه چي ده (له صفر څخه د جوړونې خورا مهمه دنده) وبلله پر خاور و اړوله.

له بلي خوا داهغه مهال وچي ده دهيواد په اورډواولنډوکي دگرزیدو اوسفرونوکارهم راپيل کړ، دده ددغوکالوپه ويناوو اولیکنوکي پنځه ټکي له ورايه څرگندوو: څرخي، کوزني طبقه، لومړنی زده کړې، ... اوپه فرقه يي هم غاړی کې دښځوونډه، او.... دده سفرونو ترهڅه دمخه دایوه نښیگره درلوده چې خلک يي داوردې مودې هیریدني، ډارواوخرافاتوپه منگولوکي راوینن کړل. ده هغوی په دې باوري کړل چې دوی به دده له پاره پیسې خوشې خوشي نه څرخوي.

» دگلو دهرې غاړی کی دپیسوپه سپما سره تاسې کولای شی چې شپاړسو میړمنوته یووخت ډوډی ورکړئ. « په رښتیا هم ده دخپلو سفرونوپه ترڅ کې دغه پنځه مراښي ټکي تر کلیو، ښارگوټواوښاروپورې ورسول. ده دخلکوغوږو ته داهم ور ورسوله چې » ترهغه وخته چې جارواوبوکه په خپلولا سوکي ونه نیسی، تاسې به کله هم په دې ونه توانیږئ چې خپل ښارونه پاک کړئ. «

په ۱۹۲۸ کال کې په کلکتې کې دکانگریس غونډې انگریزي حکومت ته دجواهرلال نهروپه خوله په خورا ادبي توگه داوړانديزوکړ چې دغه حکومت باید په ۱۹۲۹ کال کې هند ته ددومنیون هیواد دریځ ومني، خو هغوی دغې خبرې ته زیاته پاملرنه ونه کړه. مهاتما گاندي له دغه وړانديزوروسته په خورالیوالیتیا سره ددغه حالت څارنه کوله، د ۱۹۲۹ کال په دسامبر کې داخبره روښانه شوه چې په دغه ترڅ کې باید مبارزه وشي. د ۱۹۲۹ کال د دسامبر د ۳۱ په نیمه شپه کې هغه مهال چې کال راتوی کیده دهندملي کانگرس په لاهور کې دخپلواکۍ جنډه د روي سیند په غاړه باندي جگه کړه. چې د ۱۹۳۰ کال دجنوري په (۲۶) د پورنا سوراچ ژمنه اولوره رامنځ ته شوه.

په دغه ترڅ کې یوځل بیا دټولوسترگي دسابرمتي په لور شوې څوپوه شي چې گاندي جی به اوس په څه باندي لاس پورې کوي.

مهاتما گاندي هم په دغه مهال کې ترخورا درانه فشارلاندي واوپه دې فکر کې وچې څنگه کولای شی یوځل په داسې یوه تجربه اولاریون باندي لاس پورې کړي لکه څنگه یې چې په ۱۹۱۹ - ۱۹۲۱ کلونو کې عملي کړی و. دشپراوونیلپاره گاندي جی په دغه اړه دیوه غیبې آواز په انتظارو، څوچې د ۱۹۳۰ کال د فبروري په (۲۷) یې خپلې پوښتنې ته یوجادویي ځواب په یوه کلیمه کې ترلاسه کړ چې هغه مالگه وه.

په پای کې ددغه نوی حیرانوونکي زيری دتحقق له پاره دځواک په لټه هلې ځلې پیل شوي ، دگاندي له خوا دهيوادپر نارينه وو اوبنځوباندي غړوشوچې دمالگي دقانون له امله بايد دبريتانوي واکمنۍ په وړاندي راوپاړيږي چې غواړي هغه (مالگه) هم پرمور باندې وپلوري.داچې دگاندي دمبارزي په ډول اوتولنو باندې له اوږدې مودې راپه ديخوا خلکودزړه له کومي باوردلود همداوه چې خلکو داوړسره ومنله چې گاندي دکوم څه لپاره لاس په کارېږي هغه دبري تريولې پورې خامخاپه خپله درايت اوپوهې سره رسوي..

گاندي په دې باوردلودچې يولارښوداوليدږ هغه مهال کولای شي يوغورځنگ اوبهيريامنځ ته کړي چې هغه د غونډې اوتولون په هراړخ باندې له هره پلوه پوهه اوبرلاسی ولري . گاندي جي په خپله داويلي دي چې : « هغه کله هم حالت نه دی راييجاد کړی . هغه يوازې په دغه اړه داکار ترسره کړی چې ځان يې دغونډې اوتولني په رمزاوهدف باندې پوه کړی اوييايې دهغې له پاره دپروگرام اوکړنلارې په جوړولو باندې چې نښې نښانې يې هلته له پخواخه وې لاس پورې کړی دی..

دمالگې دساتياگرې څيړنه دا په گوته کوي چې مهاتما گاندي په دغه اړه ټول توکونه خپل لرل ،دايوازي گاندين غورځنگ و چې له هره پلوه گاندي په خپلواصولواوتگلاروسره عيارکړی و ، همداوه چې په پايله کې له يوې پرتمينې برياسره دخلکومخې ته راڅرگندشو. دغه لاريون دگاندي هنراودده نبوغ دراتلونکو اونويولرليدونه پرلور راوښانه کړ. برسیره پردې يې دده دبړياوود تگلارې نه زورزياتي وړتياواهميت نورهم دپياوړتيا تريولې پورې ورساوه . دغه بري داهم وښوده چې دعدم تشدد اصول اوتگلارې په څه شان برياوې له ځان سره درلودې ، گاندي چې په دغه ترڅ کې داروښانه کړه چې دده دعدم تشدد تگلاره دده دخلکو دپوهې اودرک پياوړې پايله وه.

دمالگې ساتياگره يالاريون په رسمي توگه د ۱۹۳۰ کال دمارچ په(۱۲) دسهارپه شپږنيمو بجوپيل شوه،تولويې ننداره کوله چې گاندي جی له خپلو (۷۸) پلويانوسره ددندي په دغه تاريخ لاريون باندې پيل وکړ. له پياوړی گني گونې سره مل و، په ميلو ميلوسرک باندې اوبه پاشل شوې وې ،هرخوا په شنو پاڼو باندې پته شوې وه،بيسرغ

دغې غونډې ته په خپلې رڼا سره نور پر تم هم ور په برخه کاوه . گاندي ددوي ټولو په مخ کې داسې چې خپل کالي يې په خپل لاس کې نيولي وو روان و .

« دزيارت لاريون په خپل اوږده سفر روان شو » جواهر لال نهرو دغه بهير ته داسې کتنه کړې ده : هغه کالی به لاس ، رنې سترگې او استوار گامونه د گجرات په خاورينو لارو باندې له خپلورنښتنيو يارانو سره چې پرده پسې روان دي اخلي ، هغه پر دغه لوري باندې پخوا هم ډيرې گامونه اوچت کړي ، ډيرو په دغه لاره کې دده د ملتيا ضمانت کړی و او له ده سره يوځای وو . خو په دغه برخه کې ټوله تودوخه او ټوله ليوانيا اومينه په خپله په ده کې وه او له ده سره وه ، هغه چې دده د هيواد والوله خوا په تودوخې اومينې سره هر کلی کيده . دغه هر کلی په ميني او رښتيا يني سره ، په خپلواکۍ او اغيز سره و ، داسې چې هيچا هم دده په وړاندې ددې توان نه درلود چې له ده څخه ځان پر يوه خوا کړي اودې دې ورتي . له يوه خاورين انسان څخه د ژوند رڼا راڅرکيږي ، هو ، دادهند د آزادۍ او خپلواکۍ پروان باندې يوه اوږده لاره ده او يواږد مزل چې دهغې په ترڅ کې ددغه هيواد مليونونه وگړي له نېکيلاک څخه د ژغورني غيږې ته گام ور پورته کوي ..

دغه لاريون اودغه سفر يو روحاني سفر و ، داسې چې په څرگنده يې د يوې کايانتي رښتيا يني په لور لاره پرانيسته . مهاتما گاندي دغه خوځون د سابرمتي سيند له غاړې څخه د دسمندر د غاړې (دندي) په لور پيل کړ ، دا چې د سابرمتي اشرم نوم په دغه ترڅ کې يادوو له هغه سره ټولې مادې نړۍ ته د نادارۍ اونه تر اوپيغام هغه چې د ټول بشريت له پاره اړين اود پاملرنې وړ دی په خپلو وړانگو کې په روښانه توگه رسوي .

د مالگې د ساتياگري ورمې د ټولې نړۍ پاملرنه پر خپله خوا راواړوله ، له همدغه امله وه چې د گاندي نوم اوڅيرې هر چيرې ځانته په زړونو کې ځای وموند . اودنرې په هره خوا کې گاندي ددوي له پاره داسې يو څوک شو ، چې دوی فکر کاوه ، هغه تر هر چا دوی ته نژدې اود دوی مل دی ، ځکه نو هغه په خورا ساده گۍ سره ددوی په ژوند کې ددوی له پاره په يوه الهامي اود درناوي وړ څيره باندې بدل شو .

گاندې دمالگې دلاريون پرمهال

مهاتما گاندي په خورا ليواتياسره دغې پوښتنې ته ځواب ورکاوه اوپه دې باورو چې دده خلک اوټولنه بايد ترهرڅه دمخه دالمومني څه دځان له پاره ولري ، زده کړه ، روغتيا، اوډونډلومړنۍ اړتيا وې هغه چې دغه خلک هغو زياته اړتيا لري . ده به ويل چې زماخيالي سوراچ زماډيبوزلوخلکوسوراچ اوخپلواکي ده، زما دخوب اوخيال آزادي کله هم پولې اوقاصلې نه پيژنې ، دابايد يوازې ديوچا او يوې ډلې په واک کې نه وي، سوراچ اوخپلواکي مانا داچې هغه بايددهرچا ، سترگور ، راننده ، وړي اوټري ټولوپه واک کې وي . رښتني خپلواکي به هغه وي چې هغه ټول نارينه ، ښځې اوماشومان په خپل ژوند کې درک کړي اودځان يې وټولي .

رښتياخوداده چې مور تراوسه هم رښتني خپلواکۍ ته نه يورسيديلي ، هغه چې لاتراوسه هم اوږده ، خو نه ناشوني لاره يې برياوو ته پاتې ده . دمهاثما گاندي دژوند پيغام تل هغې ته درسيده ولارې او بر ياوې مور ته په گوته کړې دي .

همداده چې کله مور دمالگې دلاريون ساتياگره هغه چې گاندي جي په وياړ سره دبري پولې ته ورسوله په درنښت سره يادوو، مور بايد دهغې په ترڅ کې دهغې مهم

اوبنستيوال ځواک چي هغه خلک دي هم له ياده ونه باسو. ځکه چي دا تر ټولو دمخه
دهند دخپلواکي دمبارزي مهم او دپاملرني وړ ټکی و.

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چي دهند دباندنيو چارو وزارت له خوا خپرېږي له
انگريزي ژبې پر پښتو ژباړل شويده .
دمقالې ليکوال دگاندي سمرتي او درشن سمرتي مشردي..

(۵)

ډاکټر سوشیل میتل

نه زورزیاتی په زورزیاتی نړۍ کې

« زه کوم نوي څه نه لرم چې نړۍ ته یې ور زده کړم ، رښتیا اونه زورزیاتی دواړه دومره زاړه دي لکه دغه غرونه او غونډۍ »
مهنداس کرم چند گاندي

کله چې مامې یوملگري ته وویل چې موږ غواړو په جمیز مادیسون پوهنتون کې دنړیوال نه زورزیاتی (عدم تشدد) مرکز جوړ کړو ، هغه راوپارید اوزر یې ځواب را کړ :
« زموږ ټولنه په داسې یوه جگړه کې راښکیل ده چې له منځني ختیز څخه پیل کیږي اوان ترمکزي آسیا پورې رسیږي ، زموږ ولس مشر دترهه گری پر ضد دجگړې اعلان کړی ، فکر کوم دابه ډیره گرانه وي چې موږ دې په دغوشیبوکې د نه زورزیاتی نړیوال مرکز جوړ کړای شو .»

خوله یوې لنډې چوپتیا وروسته زما ځواب داو :

« هو، دابه ډیره گرانه وي ، چې یوڅوک دې دیوې لنډمدنې آرامۍ په هیله ویده شوای شي ، رښتیا خبره خوداده چې دااوس تربل هروخت ښه وخت دی چې خلک باید په دغه اړه دیوه الترنیتیف په باره کې فکر وکړي اوپه دغه اړه لاس په کار شي . ټول پردغه حقیقت بانډې ښه پوهیږي ، چې زموږ هیوادوال سرتیري دهرې ورځې په اوږدو کې دتشدد قرباني کیږي اومري ، همدغه ښه په خپله داپه ډاگه کوي چې زموږ لپاره دغه لړۍ دیوه ښه پای زیرې اورنا نه راپه گوته کوي. ځکه نوموړباید اوس خپلې

ټولې هڅې او شونتیاوې وکارو ، خووکولای شو، دغواوسنیو روانو گواښونواوننگینوته خپل ځواب ومومو»

خوهغه لاهم ټینگاروکر:

« آیاواوې عدم تشدد کولای شي چې دنړیوالو ټولوستونزو په وړاندې ځواب ووايي؟ ما په زور سره ځواب ورکر: ((نه)) ،

زما ملگری ځکه په دغه اړه زړه نازړه و چې هغه نه شواي کولای د نه زورزیاتي اوهغه غیرفعال دریځ چې دیوچا له خوا ښودل کیږي ترمنځ توپروکړای شي ، په عمومي توگه نه زورزیاتي(عدم تشدد) ترعمل کولودمخه دځواب ورکولو ترټولوبڼه اوپه زړه پورې وسیله اوتگلاره ده . داسې یوچلند دی چې په څرگنده توگه هرچا ته یوناشونی کاراودنده ښکاري.

خوداچې آیاد نه زورزیاتي تگلاره یوه غیرریالستیکه تگلاره ده؟ هغه په دغه اړه تراوسه هم باوري نه و، نوځکه یې وویل :

« کیدای شي دا یوښکلې څه وي ،خوباید فکرېږي وشي . کیدای شي په دغه ترڅ کې ارزښت څه ترسره کړو. ځنگه چې زما ملگری یوحساس اوڅیرک سپړی دی ، کیدای شي تاسوهم له هغه سره دم گړۍ هم نظره اویوه خوله شی ،څوکه تاسې دنه زورزیاتي دتگلارې تاریخ ته لږ وگورئ اوپه دې لټه کې شی چې بریایې څه وه ، تاسې کیدای ددغه حقیقت له مخې په دغه اړه له یوې حیرانتیاسره مخامخ شی .

دنه زورزیاتي اغیزه دبېرني بدلون په بهیرکې په څرگنده توگه خطرناکه ، غیرعملي، ځورونکې او ان چې بې هدفه معلومیږي ،همداده چې کیدای شي دغه چلند پرواکمن دود باندې دهغو له گتوسره چې په بې اتفاقی اوغیرعادلانه بنسټ باندې ولاړې دی یورنگي اوجورجاړی ونه ښي ،ځکه نو (**ناش ویلي**) مور ته دادرس راکوي چې کله په ۱۹۶۰ کال کې جمیز لاسون دخپل ښارپه مرکز (ډون ټاون) کې لومړنۍ سوله ییزه ناسته سره له دې چې دسوداگرواوسیمه ییز حکومت له مقاومت، دپولیسوله بندیزونو سره مخامخ شوه اوهڅه کیده چې دغه په نظم برابره غونډه له عادي تگلارې څخه پریوه خواکړي اوراویې پاروي ،خو له دې سره سره دغه ټولون اوغونډه په بریالیتوب سره په خپل هغه هدف چې دوی لاره اوڅاره یې بریالی اویاپله

يې هم په ښار کې د يوه مثبت بدلون سبب شوه . دغه تگلاره په (ناش ويلی) کې خو کاله هم داسې چې بدلونونه ورسره مل وو د لوسون تر نه زورزياتي لارښوني اومشری لاندې ترسره شوه ،ان ددغه ښار پوهنتون يې تر ډيرو پورې په خپله غيږ کې ونيو، دوندرييلت پوهنتون مقاماتو لوسون چې پر هغه مهال دالهياتوزده کوونکی و له پوهنتون څخه ويوست،اوهم يې د مذهبي پوهنځي تکړه اوځواکمن ځوان زده کوونکی (دين) وشاره. ځکه چې ده دخلکو په وړاندې دلوسون دشرلو په عمل باندې انتقاد وکړ.

جی .رابرت نلسن هم خپله دنده له لاسه ورکړه ، خو تر هغه يې ښه اود درناوي وړ دنده په بل ځای کې ومونده. په پای کې ريوړند جيمز لوسون داوړد مدتي ځنډ پيژند ونډه هغه وخت تر لاسه کړه کله چې په ۲۰۰۵ کال کې د (وندرييلت) له پاره ونومول شو.

نه زورزياتي اغيزمنه تگلاره ده خو له دې سره سره زده کړې اونظم ته له کار کولو سره په څنگ کې اړتيا لري ، همداده چې برخه اخيستنه يې گرانه تماميږي .

لوسون له څه الهام واخيست ؟ په دغه ترڅ کې تر ټولو مهمه خبره له مارتين لوتر کينگ سره هغه کتنه وه چې داواهايوپه اوبرلين کالج کې په ۱۹۵۶ کال کې و شوه . خو په دې کې شک دې چې ددوې کتنې به يوپه يو په دراماتيکه توگه دومره شوې وي چې دومره لويه بريا دې ولري ، ددوی په اړه دا يوه خبره له مخکې څخه څرگنده وه چې دوی دواړه له مهنداس کرم چند څخه مخکې تردې چې ددوی دغه کتنه سره و شي اغيزمن وو. لوسون په هند کې د مذهبي مبلغ په توگه کار کړی واودگاندي دژوند اوکارونو په اړه يې نيغ معلومات په هند اوجنوبي افريقا کې تر لاسه کړي وو ، کينگ په بوستون پوهنتون کې له هاورد تورمن سره زده کړې کړې وې ، اوتورمن (دشمالی فلوريدا دمريانوبچي) له اوږدې مودې دگاندي نه زورزياتي تگلارې ته دزړه له کومي درناوی درلود. کينگ دامشوره ورکړه چې لوسون بايد امريکا يې جنوب له يوه بدلون سره مخامخ کړي،ځکه نودی له اوبرلين څخه وندرييلت ته وليږديد. ددغه غورځنگ دجوړيدو دغه کيسه په ناش ويلی کې دمنطقي قضاوت په خاطر د ډيويد

هالبيرستان له خوا دهغه په ډيرعالي کتاب (ماشومان ، درنډوم هوس چاپ ، ۱۹۹۸) بيا ويل شوی ده .

گاندي ، هغه څوک چې په خپل عصر کې پر دوو پيرو او دريووچوباندي راوځليد. په پراخه توگه دشلمې پيرې دجوړونکي اوددې پيرې په ترڅ کې ديوې سترې اړتيا اوهم ديوه نه وړاندي وينه کيدونکي وحشت په مقابل کې راوپرکيد. دی دنه زورزياتي په دواړو (سيمه ييزو اوملي) ډولومقاومتونو په مشرتابه کې مخکښ و داسې چې په دغه ترڅ کې نه يوازې يې دهنديانو دخپلواکۍ لپاره دوچ سرو انگرېزي حاکمانوپه وړاندي سرښندنه وښوده بلکه ده له خپلې دغې تورې سره د عقيدوي ، جنسي ،قومي توپيرونو اوهمدارنگه دمسيحي کولونيزدآزادۍ لپاره هم هڅه وکړه چې دپرمختللي تکنالوژۍ په مرسته يې تريوه صنعتی انقلابه ورساوه. هغه غوښتل چې انگرېزان هم بايد آزاد شي.

دده عمل په تمامه مانا اوخورا جدي ډول سره دده دعقيدې ترسيورې لاندې دارپايانو دماټې په لور داسې يوخوځون وچې دده دخپل هندي کلتوردلارښوني په زورپرمخ روان شو. په رښتياۍ توگه دگاندي په اړه ويل کيږي چې ده په دويم غورځنگ کې دهنديانودناهيلى اوکمزورۍ کچه راتپته کړه ،ځکه چې دوى لومړى ځانته اجازه ورکړه ،خو سره له دې يې بيا په دغه برخه کې گامونه اوچت کړل چې دې روحه تکنالوژيکي پوهې دودې په لورلاره پرانيزي. (دگاندي تحليلونه تراوسه پورې له خپل باورڅخه نه دي رالويدلي،چې نښې يې اوس هم موردمتحدہ ايلاتودسياست په آرامي ،دشمالى امريکا اوپه پاى کې دټولې بشري ټولني په اندوژوند باندي ليدای شو) .

هغه په ۱۹۶۹ کال کې وزيريد، زده کړې يې په هندواونگلستان کې وکړې ،په ۱۸۹۳ کال کې جنوبي افريقي ته لاړ،هلته يې په انتروالزکې ترهغه مهاله چې بيا هند ته راستنيده کاروکړاود لومړۍ نړيوالې جگړې په ترڅ کې بيرته هند ته راستون شو. دجگړې په شپوورځوکې يې د ۱۹۱۹ تر ۱۹۲۲ اوبيايې د ۱۹۳۰ او ۱۹۳۳ کالونو ترمنځ دعدم تشدد دوي پاريدنې لارښونه کړې . هغه دلومړۍ هغې په ترڅ کې وويل چې ، گډون کوونکي په سمه توگه نه وولارښونه شوي، داسې چې دتشدد ډاکرپه وړاندې

مقاومت وکړای شي، خودویم حرکت یې په هراړخیزه توګه یو بریالی حرکت و ان دسمندریه لور دده د حرکت په ګډون . دده د ژوند لویه غمیزه دښکیلاک د دورې د پای په شپوورځو ۱۹۴۷- ۴۸ کلونو کې رامنځ ته شوه. له دویمې نړیوالې جګړې راوروسته انگریزي حکومت د جګړې له امله نور په اقتصادي لحاظ له پښو لویدلی او خالي لاس شوی و. هند هم ډیر زړه په دوو برخو د مسلمانانو او هندوانو د مذهبي توپيرونو له مخې وویشل شو، او دانگریزه ګډ اتباع اوس په دوو هیوادو کې دنوي نوي هویت په نامه سره یاد شول .، خومشرګاندي د هیواد په لور په سفرونو باندې پیل وکړ او په هر لوري یې د عدم تشدد اوسولې هنگامه خوره کړه.. ګاندي خپل ټول ژوند خپلونه زور زیاتو اصولو ته ونډه کړ.

د ګاندي د ژوند دغه پېښې هغه څه وې چې هغه ټولې تورمن، لوسون او کینګ ته په سمه توګه معلومې وې، دوی په دغه اړه په کوم خیال کې نه وو راګیر، دوی په دې ټولو شیانو پوهیدل ځکه یې خپل ژوند د عدم تشدد تګلارې ته ونډه کړ، دوی په دې پوهیدل چې : څوک چې دخپلواکۍ په قدر پوهیږي او په دغه ډګر کې لاس په کار او مبارزه پورې کوي ، هغوی باید د پوره زغم په زور د عدالت غوښتونکي واوسي. په ۱۹۶۳ کال کې کینګ په لنکلن میموریل کې د (زه یو خوب لرم) تر سرلیک لاندې یوه وینا وکړه چې دهغې په ترڅ کې دده خورا مهم او اورښتینو پلویانو د ګاندي خولی پر سر کړې وې ، هغه چې په نیغه یې ددوی اړیکې دهغه سرې له اصولو سره نښودل چې هغه په مهاتما باندې نامتوو ، او هغه چې دهند ستره اروا بلل کیده.

د ګاندي اصول دنړۍ زیاترو برخو ته دنه زور زیاتي د مبارزې په موخه دهغو پلویانو او انقلابونو ته ورسیدل ، دابه دلته ګرانه وي چې دهغولست په بشپړه توګه راوړل شي، یوازې یوه اشاره باید هغو هڅو او هغو بریاوو ته وشي چې ددغې تګلارې په رڼا کې له پولنډ څخه لیچ ولیساراپیل کړې اوسرېي دبرلین د دیوال په رنگیدو باندې ولګید، همداسې په جنوبې افریقا کې د پخولایني غورځنګونه چې دولس مشر نلسن مندیلاو ارج بیشیپ دسموند ټوټو په نوبت سره رامنځ ته او پرمخ بوتلل شول. همدارنګه ددغه غورځنګ بله ځانګړې بیلګه هماغه سوله ییز خوځښت دی، چې د دلی لاما له خوا پرتب باندې دچین دبرلاسي په وړاندې لارښونه کیږي..

دگاندي دنه زورزياتي تگلاره دبشريت دراتلونکې لپاره يوه هيله ده ، دگاندي له نظره دجگرې خلاف ټکي سوله نه ده بلکې اهيمنسا (نه زورزياتي) ده ، مهاتما گاندي کله هم د شانتې کليمه نه ده کارولې هغه چې دانگريزي ژبې د (سولي) سره يوډول مانا لري. هغه چې له حقيقي يوالي سره مطلق پيوستون هم دی ، سوله دکوم ارمان له پاره چې موږ تل دعاکوو اويا پرنورودهغې له پاره غږ کوو، هغه کيدای په

(سن-دی) باندې مانا کړو، چې د جگرې د دريدو اوځنډيدو مانا ورکوي.. څه چې دگاندي فکرو اوڅه چې دگاندي ايجادو هغه (اهيمنسا) وه چې دهغه مانا په عمل ، خبرو او فکرسره دنوروله ځورولو او ټيپي کولوڅخه ځان په تمامه ماناژغورل دي..

دهغه لپاره دانه د دکتورينوځای لري اونه هم دکومې دگما : ځکه دا يو عمل اوکړنه ده چې په هره شيبه کې ترسره کيږي . له دې سره سم، د(سولې!) لپاره ډيرنبه مفهوم اووړانديزولکه چې هاملت يې ((خبرې، خبرې، خبرې) بولي او په دغه اړه يې ورځواب بللای شو.

گاندي له نه زورزياتي سره نه و- هغه کله هم له نوروڅخه هيله ونه کړه چې دهغه لپاره دعاوکړي ، هغه دخپلې اهيمنسا پربنسټ روان و.

هغه په خورا ځيرکۍ سره دادليل وړاندې کاوه چې يوشميرشيطاني کړه کيدای شي دبښنې پرپوله باندې سرکيږدي ، هغه هم داسې چې که چيرې واقع کيږي او دقناعت وړوي. هيڅوک ددې وکالت نه شي کولای چې که يوه وړه ناوړتيا ترسره شي نو هغه به دومره زياته ستونزه نه وي لکه يوه لويه گناه ، نه داسې بايد نه وي ځکه چې بدې اوگناه په هروخت اوهرمهال کې بدې ده اوگناه ده .

زده کړه اوبشونه دنه زورزياتي په لاره کې يوازي اودپاملرنې وړکلي ده ، دنه زورزياتي چار پوتنسيال چې ديوې غوټې په شان دی هغه په ټولنيزمسووليت، په ننۍ طبيعت اوبشري تجربې پورې اړه لري. د(ناش ويلي) د گډون کوونکو ډيری برخه چې هلته راټول شوي وو، ځوان زده کوونکي وو، هغه څوک اوهغه رښتيا چې د ديويد هالبرستام په کتاب (ماشومان) کې په ډاگه شوې او اشاره ورته شوې ده.

د جيمز مديسون پوهنتون د مهاتما گاندي دنه زورزياتي په نړيوال مركز كې مور
داوسني نړۍ لپاره دهغې سترې دندې اوچوپړ په كارباندي بوخت يو، هغه چې گاندي
دخان اومور ټولولپاره عملي تجربې په ترڅ كې ازمويلې ده. هغه ويلي چې:
« زما پلاوي، نړۍ دنه زورزياتي په لور ددوه اړخيزو سياسي، اقتصادي، ټولنيزو
اومذهبي اړيكو په ترڅ كې په خوځون راوستې ده ».

دغه مقاله په ۲۰۰۸ كال د (هندليد) له مجلې څخه چې دهند دباندنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له
انگريزي ژبې پر پښتوژباړل شويده.
ليكوال د ويرجنيا دهرسون بورگ جيمز مديسون په پوهنتون كې د مهاتما گاندي دنه زورزياتي
دمركزدايركتراودهنديزم دبرخي اسوشيت پروفيسور دی.

(۶)

پروفیسور سائیندرا نندن

مہاتما گاندھی ،

لوستونکی اولیکوال

د مہنداس کرم چند گاندھی ژوند اویغام دنیمی وچہ پہ اوږدو اولندوکہ لکه دگنگا دسیندپہ شان روان دی ، دده د فکر خپہ اوکرنہ دزیات شمیرانفرادی کسانواوتولنوترلمنوپوری لکه دسمندراوچتہ خپہ خانونہ غزوی. زمور پہ اوسنی نری له داسی یوہ پیچلی ژوند سرہ ، خنگہ یوڅوک کولای شی چہ دیوہ رنا پہ شان دہ دگردہ نری پرسروی ، آیداسی رنا ہم شتہ چہ ہم کوئی رنا کوی اوہم دنری سترسٹربارونہ ؟ ہوشتہ ، اوہغہ ایوازی دمینی ، ہیلہ اوسولہ رنا وہ .

ہغہ پہ رشتینی توگہ دشلمہ پیری یوہ معجزہ و. دہغہ پیری چہ یوازی پہ لومری نیماہی کہ یی اوہاملیونولیبونوخلکو خپل سرونہ له لاسہ ورکرل . کیدای شی وواپوچہ گاندھی وکولای شول پہ خپل روحانی څواک سرہ دیوزیات شمیرخلکو ژوند له مرینی وژغوری . یوازی دیوہ شیبہ لپارہ خیرشی اوفکروکری چہ څوک یی معاصرین وو : یوازی اشارہ ورته کوو ہتلر ، موسولینی ، ستالین اوماوو . دده پہ شاوخوا کہ ہرڅہ یوازی یورنگ درلود اوہغہ داچہ تول پہ وسلہ والویونیفورمونوکی نہ ماتیدونکی ولاړکسان وو.

ونستن چرچل گاندي (نیم لوخ سرکنس ملنگ) وباله اوگاندي بیا چرچل دلوخ پاچا په نامه یادکړ، خو هغه دچرچي ترڅوکه لاندې راونه نیو. څوک به دگاندي هغه نامتو وینا له یاده وباسې چې په ۱۹۳۲ کال کې یې دلندن دگردي میزدکنفرانس په ترڅ کې وکړه. انگریزي ژورنالست له هغه څخه په بکینګهم ماڼۍ کې خبرو ته دتلوپرمهال وپوښتیدل :

– ښاغلی گاندي ، پوهیږئ تاسې د یوې ستړې امپراتورۍ له واکمن سره دخبروله پاره په دغو کالیو کې لکه لوخ ملنگ روان یاست ؟
گاندي ځواب ورکړ :
– ته اندیښنه مه کوه زما ملگریه ، دامپراتورۍ واکمن کیدای شي زموږ دواړو لپاره دیرکالی واغوندي .

له دغه ټکي سره کیدای شي تاسې له ماسره یوه خوله وی، چې ډیرښه اوپرځای ولگیده. اوکله چې له لندن څخه روانیده یوه بل ژورنالست له ده څخه پوښتنه وکړه چې دی دلویدیز تمدن په وړاندې څه فکر کوي ؟
دی ورته موسکې شو اوځواب یې ورکړ :
– کیدای شی دایوه خورا ښه نظریه وي ...

مهنداس کرم چند گاندي لکه زموږ په خیر یوعادي زده کوونکی و، هغه دیوه شرمناک وکیل په توگه ځان دمنصب لوړتیا ته ورساوه. ددې لپاره چې خپله کورنې وساتي هغه هوډ وکړ چې خپل عملي کار په جنوبي افریقا کې دوږو هندي سوداگرو، کارگرو اوځایي اوسیدونکو په منځ کې پیل کړي . هغه په ډیره اسانۍ سره جنوبي افریقا ته راغی .

په فیجې کې دتولنیز سم سمکي خبره ډیره وروسته تردې پیل شوه . په ۲۳ کلنۍ کې کله چې دی په ناتل کې پریوه دنده باندې وټاکل شو له بمبې څخه دداربن په لور په بیړۍ کې وخوځید. دی سره له دې چې هلته دیوې لنډې مودې لپاره ولاړ خوتقدیر هلته د (۲۱) کلولپاره پاتې کړ. ده دانگریزي واکمنۍ تاریخ له یوه

بيساري بدلون سره مخامخ کړاودنړۍ په هره خواکې يې نرواوبنځوته دا ورالهام کړه چې دوی بايد دخپلوسياسي حقونو له پاره مبارزه وکړي..

دگاندي جي ژوند له زياتوايجادي ماتوڅخه ډک دی، زموږ په ټولنه کې موږ زياتره په ډيرو وړو خبرو باندې دزيات بري احساس کوو، خوژور او حساس فکرونو تل په خپل دوران کې ماتې زغمي . دگاندي جي ټولې ماتې پر تمينې اومهېمې وې ، ځکه نوموړې دې دده تر نورومعاصرینو زيات يادوو. په دغو ډيرو خبرو برسیره دی له خپلې ټولنې څخه يوشپل شوی اولرې کړل شوی څوک و . ځکه نو دې دهنددځانگړې ډول مشرانوپه ډله کې راځي . هغه خپله پاملرنه دټولنې هغه ځواک ته وکړه چې هغه له پامه لويديلی اوله هرڅه لرې پاتې کړل شوی ولکه بيوزلان ، هري جن ، کونډې ، بې ځواکه اونورسرماتي اوپښې ماتي .

گاندي جي هغوی ته ځواک ورکړ چې په رښتياهم بې ځواکه وو، هغوی ته چې دی پوهيده اوويل يې چې انسانی روح دپاک خدای تر ټولو لويه اوپوره ډالۍ ده.

هغه ترهرچا زيات دانسان دتاریخ په اوږدوکې دبشری روح په پياوړتيا اوبرلاسي باندې داسې پوهيده لکه په هغه ځواک باندې چې په يوه اتوم کې پټ دی ، کارپوهان پوهيرې هغه د روح (اتما) په ننی (درونی) پياوړتيا باندې باوردردلود اوپه دې هيله و چې هغه بايد له هرډول بنديزونو څخه آزاده اوپه امن وي .

هغه دغه لوړه اوفوق العاده اخیستننه له خپلې لوستنې اومطالعې څخه ترلاسه کړه ، هغه يوژور لوستونکی و، دهغه لپاره يونانسانې تفکراودهغه تاریخ هم پټ اونا سپرلی نه و، په لندن کې ده پرهغه مهال چې لا (۱۹) کلن زده کوونکی و، دلويديز کلتور دستروليکوالو لکه : روسکن، تولستوی اوتریو په باره کې لوستنه وکړه . په لندن کې دده پاتې کيدو له ده سره دامرسته هم وکړه چې پام يې دهندې تمدن پرلورشو . ده ترهرڅه دمخه دېکوت گيتا انگریزي ژباړه ولوسته . کله چې دده پرځوانۍ کې دده مور، دده چاپيريال اودماشومتوب ملگرو پرده باندې دخپل حساس اغيز نښه کښېنوده ، هغه له ده سره ترلويوالي پورې لکه (سرمون اف ده مونټ) اوهمداسې په لاتینسي ، يوناني اوانگریزي باندې ليکنې پاتې وه . دهغه له ذهن څخه يولورفکراو نظريه هم په

يوه خوا پاتې نه شول. دوی ټول لکه په سمندر کې څپې ، په ونه کې دپانو ، پرهسک باندې دستوراو په فکر کې د ناسپرلو څو ټیو په شان وو. کله چې هغه دخپل عمر په (۲۳) کلنې کې جنوبي افریقي ته دیوه وکیل په توگه ولاړ ، دغه تلون دده په ژوند کې یونوی څپرکی او یونوي ځواک شو، دهرپاټکي اوهرې ډلې اړوندان لکه یهود، عیسایي ،مسلمان ،هندو- سوداگر، مزدور ، نښوونکي ،سیاست وال ،منورین ، کاتبان اوروحانیون دده ملگري شول. دوی ټول دهغه سازمان له خورا مهمواړوندانوڅخه وو هغه چې ده په خپله را پیل او جوړ کړی و. هغه یوه جگړه را پیل کړه او هغه یو څراغ ددغې وچې په خورا تیاره کنج کې دنښځواونرو په ذهنوکې ولگاوه. ده وویل چې : ډار یوازې دډار لپاره ، خوتینگاریې پردې وچې که ته انصاف غواړې ، باید دنوروله پاره اودنورو په چوپړ کې وې .

اودده په نړۍ کې دپهر له پاره ځای نه و، ژوند ټول هلته گرده ننی و. دا ټول هغه څه وو چې شوي وو ،هغه مهال چې د ۱۸۹۳ کال دجون په اوومه ،دی داورگاډي له لومړۍ درجې کوټې څخه راوغورځول شو ، پر هغه مهال دی له دربن څخه پریټوریا ته روان و اود دوندي وکیل په شان یې ځان سمبال کړی و، هغه گارد چې دې یې په غیرمذهب ډول له اورگاډي څخه کښته راواچاوه ، کیدای شي هغه په خپل دغه غیرانسانی عمل باندې ترخپل کړن وروسته پوه شوی وي . دنژدې پنځوسو کالو په ترڅ کې دغه لویه امپراتوري تس نس شوه اودمنطقې توپرونوپه داسې یوه بنکيل کې راوچولیده چې په پای کې دیوې کورنۍ ناروغۍ په منگولوکې ور ولویده ، ماته شوه ، ټوټې ټوټې شوه ، داسې چې ددې ټولو کړو وړاصلي لامل بیاهم مهاتما گاندي و.

دپیترماریتیزبورگ داورگاډي تم ځای یوتیاره اوگوبښه ځای دی چې له دربن څخه (۸۰) کیلومتره واټن لري. مادغه ځای په ۱۹۹۹ کال کې نژدې یوه پیړۍ وروسته له اورگاډي دگاندي له غیرانسانی راغورځولو وروسته ولید. له سلوکالووروسته له دغه ځای سره دهغه اغیز له مخې چې زه یې دلته په خپله غیرکې ونیوم ، ماته یوه ځانگړې خواخوږي پیدا شوه، داسې چې زما لپاره دغه ځای دزیارت بڼه ومونده.

دپيترماريتيز په ساړه تم ځای کې بنايي پر هغه مهال او هغه شيبه کې گاندي داسوچ کاوه :

چې دی بايدڅه وکړي ؟ هندوستان ته ستون شي او که همدلته ددغې بې انصافی او توپيرونو سره دمبارزې جنده پورته کړي ؟ هغه هوډ وکړ چې ودريري او خپل غږ دلته دهغې بې انصافی په وړاندې پورته کړي . هغه چې په راوړوسته کې بيا يوانکارنه کيدونکی تاريخ شو . په دې چې يوه پيړۍ دلته له داسې کړو وړو سره تيره شوه چې په پای کې يې دا پارټايد بدمرغ څلی راوړيد . اودابه سل نور کالونه هم ونيسي چې دهغه دردونه اوزخموڼه دې پټۍ اودرمل شي . نن تاسې د پيترماريتيز په ښار کې ويني چې دمهاټا گاندي لوړه مجسمه ددغه ښارد يوه نامتو مجسمه جوړونکی له خوا دلته دنگه شوې ده .

په ۱۹۹۳ کال کې دغه مجسمه دولس مشر نلسن منديلا له خوا دهغه له نامتو ويني ، زما ژوند زما پيغام دی ، له کرنوسره مخ لوڅې شوه . که وايو چې جنوبي افريقا دنړۍ يوشمير خورا نوميالي مفکرين رامنځ ته کړي ددغې خبرې لامل هم گاندي جي دی چې هغه دلويښت اولويوالي دغه تخم په دغه ځمکه کې وکاره .

دجنوبي افريقي مشرانو دخپلې رښتياينې په ترڅ کې دپخولايڼي يوه بې سارې دنده اوکميسون رامنځ ته کړ ، هلته چې له دردو اوزخمي روحياتو پرته دنورڅه تاريخ نه ښکاريد ، دوی هلته دخپلې ټولني دپيل اوجورښت بنسټ په رښتياوا حقيقت باندې کيښود . گاندي چې پر هغه دښته باندې چې د تعصب اوتوپيرونو اغزي کرل شوي وو ، دروح منارودراوه او هغه ته يې د ساتياگري يا رښتيا په عمل کې جادويي نوم ورکړ . اوبيايې رښتيا اورښتياينې ته يوبل اړخ اومفهوم ورکړ چې هغه يې د (مينې او/هيمسا) يانه زورزياتي په نامه سره ونوموله . دغودواړه يوځای بيا دده په فکراوايدې کې دسترې هستۍ ځای ونيو ، چې ديوي شته والی له بلې څخه پرته ناشونی و . دا په رښتياهم لکه يوژور ، مثبت اوفعال ځواک ، لکه رښتيني مينه دتل لپاره و .

په عين حال کې دا کار په ژور توگه ديوه لوي توپير اوبدلون سبب هم شو ، خلکو له ديريخوا څخه يوبل دپيغامبر او مذهب په نامه سره وژل ، زه فکر نه کوم چې يوچا به

کله هم په يوه ځای کې يوبل دگاندي په نامه وژلی وي. زما په نظر دا يوه بې سارې بيلگه ده. خودبې شميره نارينه اوبښځينه خدايانوپه نړۍ کې گاندي چې له دغو څخه يوه هم نه شو. ځکه هغه پوهيده چې دازموږ په بشري شته والي پورې اړونده خبره ده، هغه په دې پوهيده چې دبشري ستونزودحل له پاره بشري اساسات اوبشري لارې چارې دحل تر ټولوبڼه اوسم حل اوځواب دی. هغه زموږ په منځ کې ترنوروتولو سره يواوښځو زموږ پر خپل ځان اوزړه کې دانساني حس اوانسانيت دژوندي ساتلو اودهغه دپاملرنې وړ ليوال و. هغه موږ ديبلابيلو وچو له بيوزلو اوخورانوسره په دې خاطر وټرلو چې له يوه اوبل سره خواخوږي اومرستندوی شو.

اوداهرڅه دهغو خلکو لکه زموږ له نيکونواوغورنيکونوڅخه راپيل شول، هندوستان خورا زياتې حماسې په بيلابيلوژبوکې مخکې تردې چې انگرېزان دې ليکل زده کړي رامنځ کړي وي، زموږ ه زياتره دمهابهارت اورامالين دکيسوله سمندرونوسره لوی شوي يو،خوزماپه فکر له خورا حيرانوونکو حماسوڅخه يوه هم ددغوساده نارينه وو اوبښځينه وو(زموږ دپلرونو) اديسي دی چې بيلابيلو سيموته ولاړ، هغه يې ونه نيولي بلکه هلته يې دکوچنيوسوداگرو،ديبلابيلو ټولنودايجادگروپه توگه کاروکړ. هغه ځمکه چې ده ته ورپاڼه وه، هغه اوس دده دروح يوه برخه شوه. دا په خپله يوه حماسه ده داسې چې په هغې کې وژنې اوجگړې نشته، دوی د خوروشنه کړونده رامنځ ته کړه نه دزهرو، ددوی له ژوند سره يوازې يوپيغام مل دی او هغه داچې :

مخکې تردې چې بدوکړو ښه داده چې ويې زغمو.دفيجي پيښې دغه پيغام اودهغه وړتيا په عمل کې موږ ته ثابتوي اودا رابښي چې :

په فيجي کې ديوې ټولني په وړاندې دجنایاتو ترسره کول، په نيغه زموږ له انساني چلند اوزموږ له گردې نړۍ سره ژور تړاو لري. هغه څه چې هيچا هم په دغه شان نه شوای تصور کولای. خويوه خبره ده او هغه داچې دوی زموږ دژوند له هيلې سره سم ديوه پرتم اووياړ په لوردپاملرنې وړ گامونه پورته کړل. زموږ پر خاطر و باندي به ددوی دهديرو اود شمشان گهاټ دايرو بړيوکۍ ترديروپورې خورې وي. دوی له موږ سره دي اودوي موږ ته دومره رانژدې دي لکه اوبښکې زموږ سترگوته .

دمهاتما گاندي جوړونې ، کره وړه اوموخي چې په راديکاله توگه دده له ژوند سره په تړاو کې وي ، په جنوبي افريقا کې زياتره دکارگرانو اووړو سوداگرواودکاندارانو له خوا وڅارل شوي ، دهغه لپاره هغوی له شکه پرته رښتيني اتلان هم وو. هغوی ده ته دا معنوي پياوړتيا ورکړه چې بايد دبرابري اوعدالت ، اواستوگني لپاره دمبارزې غړې دهغې بدرنگې او ظالمې واکمنۍ پر ضد چې په توپيرونواو تعصبونو باندې ولاړه وه پورته کړي. له همدې امله وه چې گاندي جي دهغوی څرگند حضور په عمل اونظر کې داسې په پام کې ونيوچې ترده دمخه بل هندي داکارنه و ترسره کړي.

همداسې ده خپل ژوند دخطرمنگولو ته هغه مهال وروچاوه کله چې ده غوښتل دبوپريه جگړه کې داراستوگنو خلکو ساتنې اوژغورنې ته اوږې ورکړي . ده دهغوی په منځ کې هم دخپلې پياوړې تورې (ساتياگرۍ) دودې اوڅرگندونې ، ددفاع اوتشريح په برخه کې دپاملرنې وړ پرمختگ وکړ.

مهمه خولاداچې ، دده دغې ودې اوپرمختگ ده ته دهندي رښتيني دولت په اړه يو نوی فکر اويوه نوې کتنه نه يوازې له بهرنۍ خوا بلکې له ننی خواهم ورکړه لکه : ددپايانووبرلاسي ، دخوارانو خوارۍ ، پرې دفاع کسانو باندې زورزياتي ، دښځوپه وړاندې ناوړه چلند ، په کليوکې زورزياتي اودليک لوست نشتوالی داتول هغه څه وو چې دده زړه اوفکر يې وخواوه چې ترنن پورې زموږ په ټولنه کې ديوې لويې ستونزې په شان ترسترگوکيږي.

اوغاندي ددغوټولوپه اړه دهرې ورځې په ترڅ کې ټول څه ليکل . ده دفيجي په اړه ليکنې وکړې اوان چې هلته يې خپل پلويان زموږ له دغو خلکو سره دمرستي په خاطر واستول څو هغو له زندۍ اوزندان څخه وژغوري .

مهاتما گاندي په خپل ژوند ليک (له رښتيا ووسره زما دتجربو کيسه) کې دهندي زيارکښ بالاسندرم په اړه دپاملرنې وړڅپرکې لري .مادلته دده له دغه کتابه دهغه له وروستۍ برخې څخه يوه برخه رانقل کړې اوداپه ډاگه کوي چې عادي هنديان کله هم نه شي کولای د داسې څه په ليکلوباندې لاس پورې کړي .

ماوويل چې بالاسندرم زما دفترته داسې چې پټکې ياسرترونی يې په لاس کې و راننووت . هلته په عين حال کې يوځانگړې حالت و چې په ځانگړې توگه يې زموږ

بترتري اوزياتي هم نبود، ما لا پخوا هغه پيښه په ډاگه کړې وه چې دهغې په ترڅ کې زما لنگوته زما له سره پورته شوې وه. دا ډول زبردستي دلته دود وه چې ته بايد خپل پتکې يا خولۍ پر هغه مهال چې له اروپا يانوسره مخامخ کيږې له سره پورته کړې. ډاگه پرسرتړلې يا ايښې خولۍ وي که پتکې او يا هم د شمال چې پرسرراناوکړشوي وي. ان چې درناوی په دواړو لاسونو هم بس نه دی، بالاسندارام فکر کاوه چې دې بايد له ماسره هم دغه چلن وکړي. دا زما په تجربوکې لومړنې هغه وه. ما په دغه کار سره دلورتيا او غرور احساس وکړ او ورته ومې وې چې خپل د شمال دې پرسروتنه، هغه ډاگه پرته له دې چې پرې و غوريزي ترسره کړ، اوما دهغه پرمخ باندې دخوښۍ نښې وليدې.

زما لپاره دا خبره په تما مه مانا يونسپرلې رازدی چې څنگه يوشمير خلک ځان پر خپل هم نوع باندې دلور تياغوښتني په ترڅ کې د درناوي اوعزت وړبولي .
زه فکر کوم کله چې وايو انسان يعني څه ، دا خبره په خپل ذات کې د يوه راديکال بدلون اوانقلاب نښه ده. لکه چې يوه نه ايساريدونکې هيله دعام انسانيت په ترڅ کې راپيل شوې ، نړې به کله هم نوره پردغه پوله خپل کاروان ونه دروي چې : (خوار يوازې خوار او بایلوونکی دی). جگړه اوس هم له جنوبي افريقي څخه تر آسپاسفیک پورې روانه ده. لکه چې دغه شاعروايي :
هلته ، شمال لرگي په دوروکې وړي ،
اوبيايې اچوي پر هسکو تیتو
يوې انساني ونې ځان کله هم آرام ونه نيو،
هماغه ونه وه په خپله گاندي ،
خواوس زه و ته يو دهغه پرمينه !

دهغه آتاردا په ډاگه کوي چې هغه ځان وپيژاند، په ډله ييزه اوانفرادي توگه دهغه ژوره موخه مورال اومعنويت ول. په سياست کې دهغه د فعالې ونډې هدف دهغه ټولنيزې څرگندونې وې :

(زه به ترهغو پورې يو مذهبي ژوند ونه لرم ، ترڅو چې مامې خپل هويت د ټول بشريت په وړاندې نه وي په ډاگه كړي ، همداسې زه به كله هم د سياست په اړه څه ترسره نه شم كړای ترڅو چې زه خپله سياست ته نه وم ورننوتلی. د سړي د گړدو فعاليتونو لاملونه او كچه د يوه ناپايه ټوليز حالت څرگندوي دی) .

دا چې سياست يې بيا يوه ځاني خبره وه. هغه په دې نه پوهيده ، هغه دا څرگندوله چې هر مذهب او روحانيت دانساني فعاليتونو يوه برخه دی ، روحاني قانون له پيله تر ننه په خپله برخه اوساحه كار نه وركاوه، خو خپله اغيزه يې د ژوند دعادي فعاليتونو په ترڅ كې تل په ډاگه كوله . بايد چې رښتني مذهبي واوسو، يو څوك هم بايد ځان په دې ډاډه نه كړي چې گواکې هماليا به دكور په انگرې كې راشكيل او په امن سره به يې وگوري .

. رښتيا ، خير نښيگينه اومينه د يوه معنويت په توگه تل دبشرداند يښنو لپاره تسل توکي وو. روحانيت اوسکيولريزم په پايله کې د ټوليز شته والي اړوند توکونه دي، گاندي دغه اړوندوالی په بې شميره توکونو او مثالونو کې د نني غږ او نظر او بهرنۍ ته دخپلې کتنې په توگه تشریح کړی دي .

ساتياگره په دغه برخه کې دده تخنيک شوه، چې د يوه عصري اونوي وړانديز اوپديدې په توگه يې خپلې چارچاپيره نړې او پرهغې برسیره خپل ځان ته وړدالی کړه . درښتيا نې ځواک په مفکورې سره هغه له خپل نظر سره سم د خدای مانا اومفهوم تشریح کړل:

زما دباور چوکاټ دادی چې هغه هم ځان له بشر سره سيال کوی. ، خومور بايد خپل غوړونه بيا هم دننۍ انگازې (د زړه آواز) په ولولو پورې تړلي وساتو. دگاندي لپاره له نني مخالف سره مبارزه تر باندني هغه خورا مهمه اود پاملرنې وړ ده. هغه مهابهارت په خپله ديوي ننی جگړې په توگه چې له انفرادي روح سره په دننه کې وه تشریح کړه . کور وکشترا د يوچا خپل شعور دی، اوده په خپله دبشریت د شعور ملتيا وکړه.

گاندي په روحاني توگه هره فکراوهر عمل له خلکو سره شريک کړ، دده ليکنې په سلو توکو کې راغونډې شوې ، چې يوه انساني لاس هم دومره څه لکه چې ده ليکلي نه

دي ليكلي. دده په خاموشۍ ، ليکنې او عمل کې یوناپايه پانگه اچونه وه دلبوتولستوی په باره کې ده وليکل : " د تولستوی تش په نامه تنوع درښتيا په اړه دپرمختگ نښه وه درښتيا اوحقيقت په باره کې دي زياتره غيرمنظم ښکار يځکه هغه ددغې تگلارې د دوام په ترڅ کې دخپلودکتورينو دودې په فکردی، دهغه ماتې دهغه اتلولۍ وې ، دهغه مبارزه او اتلولي دهغه ځانگړي وو".

داهم دگاندي رښتياده چې هغه کله هم درښتيا دزيري ورکول په شان نه ده کارولي، ده داگواښ کړی چې که هغه ان دمهاثما له خواهم راشي ، يوڅوک کولای شي ، يانه چې دده ژوندليک ولولي څو پر هغه پورې اوکچه باندي پوه شي ، هغه چې دده خوب اوخيال دي . هيڅ هم په دې کې دپتيدو نشته. هره چار ښه اويا بده دده لپاره يوه تجربه ده چې په څرگنده توگه ښينه کوي، په هره ټولنه کې ديوي رښتياني پخولايښي خبره هغه وخت په ډيره اسانۍ سره رامنځ ته کيدای شي چې هغه ټولنه ځان له رښتيا ، اوله رښتيا نۍ مينې سره مخامخ کړي. پرهديروباندي دوشواوشنليو غور يدل ديياژوندي کيدو اوپه پای کې دمرگ اوژوند ترمنځ دپخولايښي نښه ده.

هغه ترخپلې وروستۍ سلگۍ پورې خپل نبوغ اورادیکال اکشن په دغه ترڅ کې وکاراوه چې :

موږ بايد مخکې تردې چې نوربدل کړوخپل ځان دبدلون څم ته ور واچوو، دغه دکورنۍ قانون دی، څو رښتيا ، مينه اوخيرښيگنه بيا دډلې، ټولني اوملت له پاره دپاملرنې وړده. برسیره پردې نه زورزياتي بيا زموږ دنسل لپاره داسې قانون دی لکه چې زورزياتي دزورواکواووژونکولپاره دی..

زموږ په اوسنۍ نړۍ کې کيدای شي دا يوه له رښتياني څخه لرې مفکوره ښکاره شي. تراوسه پورې په دغه اتومي عصر کې که چيرې تمدن نه شي کولای چې دپراخوپرگنو منځ ته دځليدونکو اوسپينو په زور ورننوزي ، دگاندي انساني فلسفه په دغه ترڅ يوازني اوبشپړ ځواب دی چې دنړې په مخ کې بايدکيښودل شي..

دگاندي په اړه دخپرنې په خاطر ما ډير ځايونه له پيترماريتيزبورگ څخه ترسامبرمتي اشرم پورې ، له بريلا هوس څخه هلته چې هغه ومړ، ترراج گهاټ پورې ، هلته چې

هغه وسوزول شوو پلټل . دسامبرمټې په يوه کوچنې دکان کې مې يو کوچنې کتابگوټې دجان بريلى ليکنه تلويزيونى درامه چې د(گاندي) په نامه فلم له پاره يې کينلې وه ومونده چې په کې ليکي :

مادگاندي خپلوليکنوته لاس وراوړد کړ، هغه نژدې هره ورځ دهغې خبرياني له پاره چې ده په جنوبي افريقا کې خپروله يوه مقاله کينبله ، اونورې هغه چې ده بيا وروسته په هند کې ليکلې او ايدت کړې وې. دهغه همداسې ليکونه دي چې تر سلوزياتيږي. دغه ټول يوه ادبيات نه و، خو ورو ورو ددغه پرانيستې ، هيله من اونا سپرلي سرې شخصيت زما له پاره نا سپرلي پاتې شو. دهغه نيکمرغه هڅونه ، دهغه انسانيت اوسر يتوب، دهغه دناچارۍ ځواک اودهغه دانساني معما شعوري هڅون ، يوځواک چې دده د تواضع (کيدای شو چې ډير به لوړنه و) چې دخلکو له خوا پيروي کيده اوله کلتوري رنگا رنگي سره يوشان مل و ، هماغه يې نهرو ته ورزده کړه ... او دکلي بسنت له خاورو خښتو جوړ انگرځڅخه هلته چې دى په کې زيږيدلى و پنځه ميله واټن نه درلود.

او ورو ورو ما هغه گاندي هم وليد هغه چې نه امپررکټيکل او نه هم ايديالست و ، هغه چې ايده اومفکوره يې يوه درد دونکې تجربه اودژوند په ترڅ کې يوه درنه ستونزه وه او يوه سختي چې زه هروخت ورسره آشنا وم ...

د گاندي په ليکنه کې ما هڅه وکړه چې هغه د يوه زورور، هوډمن په توگه انځور کړم ، زه په دې بريالې شوم چې دده په شتون اودانسان دپيچلتيا اودهغه نه ترلاسه کيدونکې باور او جوړښت په اړه يوه نه پاريدونکې رښتيا اوصداقت کشف کړم. داسې چې وکولای شي د ښه اوبد ترمنځ انډول وساتلى شي ... هغه انډول چې دهغه له مخې يوجوړونکى گام ان ددغه اتومي عصر په زړه کې پورته کړاى شو.

گاندي ژوندى و ... هغه تر ټولو مهمه اودپاملرنې وړ درامه ،

هغه زموږ په زړونو کې دمينې اوکرکې درنه جگړه ، هغه په رښتيا هم په دې پوهيده چې دا يوه جگړه وه ، يوه جگړه له زياتو ماتواوبايلونو سره ، اوهغه يوازې په يوه اتل

باندې باوري و. چې هغه اتلولي په خپل ذات کې يوه رښتيا ينه اوسوله وه، داسې چې هغې کله هم بلهاري اوقربانيان نه درلودل .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتوژباړل شويده. ليکوال دفيجي پوهنتون دټولنيزو علومواوآرت دپوهنځي او همدارنگه دکانبيرا پوهنتون افتخاراستاد دی . دغه مقاله دليکوال هغه وينا ده چې په مهاتما گاندي های سکول کې يې دمهاتما گاندي زيږيدو دکاليزې په ترڅ کې وکړه .

(۷)

گاندې سمرتي،

يوه شېبه د بشریت له وجدان سره ؛

د ۲۰۰۸ کال لمرڅرک به له یوه خواشینونکي یادسره راوپرکیري ، هغه یادچې شپيته کاله مخکي دهيوادپرتم اوپلار مهاتما گاندي دهغه په ترڅ کې دابدیت پرلارباندي ګام کيښود، هغه دشهادت اوعبادت کتنه له خپل خواخوږي خدای سره دپيوستون په ترڅ کې په داسې حال کې چې دهغه نوم يې پرشونډو باندې و وکړه .

مهاتما گاندي د ۱۹۴۷ کال دسپتمبر په (۹) نيټه دنوي خپلواک شوي هند پلازميني دډيلي ښار ته له کلکتې څخه ، له هغه ځايه چې ده هلته په معجزه يې توګه دسولي تابياوکړه راستون شو. دا هغه شيبه وه چې هغه له ويش څخه وروسته دخپل ژوند خوراسختې اودرنې شيبې په کې تيرولې . په ډيلي کې دده پخوانی کور *بالميکي* بستۍ اوس دهغو ګڼو مهاجرو کمپ شوی و چې دوی دپولې له اخوا تر دغه ځايه رارسيدلی وو. گاندي جي داومنله چې دی بايد په دغه ټاکل شوې مينه کې چې (پلاتيل بر يلاهاوس) نومیده واوسيرې ، دادده له پاره ځکه مهم استوګنځی و چې له دغه ځايه ده له ملي مشرانوسره په ښه توګه تماس نيولای شو. له دې سره سره هم چې دغه وړتيايې درلوده داځای دده له پاره په زړه پورې نه و ، خوداچې دده دخوندي ساتنې په اړه انديښنې وې ، ځکه داځای دده له پاره تر ټولو ښه اوخوندي ځای په ښه شوی و. همداوه چې ده په دغه اړه په خندا سره يوځل وويل:

« تاسې فکر کوئ چې که زمورډوران راشي ، تاسې به په دې وتوانيرئ چې ما وژغورئ ؟ » .

دده استوگنځی په بریلا هوس کې په خورا احتیاط سره سمبال شوی وه، تشناب یې هم له کوتپې سره تړلی و، کوچونه او څوکې یې اوس دنوي خاوند دارتیا له مخې بدل شوي وو. دغه مانی دهندد آزادی په شپوور څوکې یوه له خورامهمومانیوڅخه وه چې ددغه مهال د تاریخي پېښو شاهده هم ورته ویلای شو.

خلک له هرې خوا پردغه لوري رامت شول او په دې هیله ول چې مهاتما گاندي باید دهند د گورنر جنرال اویاهم لومړی وزیر په توگه له خپلوملگروسره په دنده پیل وکړي. دده په اړه تر ټولومهمه داوه چې هغو خلکو تر هر څه زیات د (پپو) په زړه کې ځای درلود چې هغوي بیوسي او خواروو، ده تل دهغوله پار ه وخت درلود، اویوتن یې هم له ځانه خواشیني اوخپه نه ستناوه، ځکه نو گاندي جی هم ددوی په زړو کې اوچت اودرند ځای وموند.

گاندي جي پردغه مهال دادنده هم دځان کره چې دهندمشران باید دنوي هند دجوړولو کار ته ځیر اووهڅوي په سلگونونږ یوالو وتلوڅیرو ، لیکوالواوژورنالستانو سره یې په دغه وخت کې وکتل ، هغوي ټول له مهاتما گاندي سره له خپلو کتنو وروسته دهغه دخدمت پر ټکي باندي باوري شول همداوه چې داسې لیکني لکه (یوه شیبه دبشریت په فکر کې) یې ولیکلې او هغه یې خپرې کړې .

له همدغې کوتپې څخه ده پر خپلو خلکو باندي دپاملرنې اود دوی دپیوستون په خاطر د ۱۹۴۸ کال دجنوري له (۱۳) تر (۱۸) پورې روژه ونیوه.

(دنفسی سپیڅلتیا) دغه نښه اووروستی روژه یې دجوسو پر هغه گیلان باندي ماته کره هغه چې مولانا ابوالکلام آزاد ده ته ورکړل ده دا روژه په دې خاطر ونیوه څودهغوی په وړاندي مقاومت وکړي چې غوښتل یې دغچ اخستنې اورپه هیواد کې بل کړي.، ده غوښتل چې پردغه اورباندي اوبه توبې کړي اوپه هیواد کې دهرډول فرقه یې ټکرلمنه وړلنډه کړي .

له دغې روژې نیولو دوي ورځې وروسته د ۱۹۴۸ کال په (۲۰) کله چې دی په خپل عبادت کې ډوب شوی و، په همدغه وخت کې دده پر ژوند باندي د تیاري دخوریدو شونتیا نژدې شوې وه ، خودده ددعاوهڅې په پایله کې ددیلی په ښار کې دفرقه یې ټکر مخه ونیول شوه او ټول ښار بیرته امن په خپله غیبه کې ونیو.

د ۱۹۴۸ کال دجنوري په (۳۰) دجمعي په ورځ دمازديگر په پنځو بجو گاندي غوښتل چې له همدغې کوټې څخه ووځي او دوروستي ځل له پاره دعبادت په خاطر له خپل (خالق) سره وصل شي، خوشبېي وروسته دده په وینو لړلی جسد بېرته همدغې کوټې ته راستون کړشو، او په پای کې د ۱۹۴۸ کال دجنوري په (۳۱) له همدغې کوټې څخه بېوخیل سفر په ابدي توگه دجمنادسیند دغاړې په لور پیل کړ.

دمهاتما گاندي وروستی ورځ اوگړی د ۱۸۴۸ کال دجنوري (۲۸) نیټه وه، په هغه ورځ ده ځانگړی حالت درلود، دی په بریلا هوس کې له خپلې کوټې دباندې په یوه تاوده ماسپښین کې لمړته ناست و، په همدغه شیبه کې یې راج کماری امریت کور ته وویل:

« که زه دیوه لیونی سړي په گولی باندې مړشم، زه باید ډیر خوشاله شم، ځکه چې نور به پرما کې دقهرڅه نه وي پاتې، خدای به زما په زړه او شونډو باندې وي.»

دوې ورځې وروسته دې هغه سړي چې دده پر عبادت ځای کې یې ده ته تیارې نیولې و، ده ته وروراندې شو، هغه یې د درځلې ماشې په کښیکلوسره راوونړاوه اومهاتما گاندي یې دتل پاتې مرگ په سفر، په هغه سفر چې دده هیله و په داسې حال کې چې دخدای نوم یې پر شونډو جاري و ولیږه اوله دغې نړۍ څخه یې سترگې پټې کړې.

شاوخوا ټوله آرامۍ نیولې وه، په هغه شیبه کې چې دده په وینو لړلی جسد یې دلته راوړ و، دده جسد په پانواوخلوباندې پوښل شوی و، یو چا یې ترڅنګ شمه ولگوله، په همدغه تیل ماتیل کې چې په **البوقیورقو** واټ باندې جوړو گورنر جنرال لاردمونټ بیتن راورسید، ورپسې جواهر لال نهرو راغی، نژدې نیم ساعت دوی دواړه دننه دمهااتما گاندي له جسد سره وو، بیاراووتل اونهرودملت دپلار خبردملت په وړاندې په خوراجذباتي الفاظوکې اعلام کړ:

« ملگرو... اورنا نوره زموږ له ژونده کډه وکړه، تیارې هره خوا په سراخیستې... زموږ گران لارښود هغه زموږ بېو نوره مور سره نشته... هغه رڼا چې پردغه هیواد راوپرکیده هغه څه عادي رڼا نه وه، هغې رڼا چې دغه هیواد یې دډیر کالو لپاره رڼاکړ او دغه هیواد به دنورو ډیرو کالونو لپاره رڼاکړي، اودغه رڼا به زرگونه کلونه

وروسته پردغه هيواد اوگرده نړۍ باندې راوځليزې اود زرگونو زرونو لپاره به يوتلياتي
داد او تسلي وي . «

بريلا هوس دملي غورځنگ دمبارزې پرمهال خورامهمه دنده ترسره كړه ، په تيره بيا
د ۱۹۴۵ او ۱۹۴۸ كلونو په اوږدوكې ، په دې چې دلته دملي مشرانو اوگاندي جي
ترمنځ په وارو واروناستې ولاړې ترسره شوې اودلته دگاندي اوانگريزي مشرانو
ترمنځ تاريخي اوبرخليك جوړونكې خبرې هم ترسره شوې دي..
بريلا هوس په ۱۹۷۱ كال كې دحكومت له خوا دمليت دپلار دپادون دمانې په نامه ياده
شوه او دمهاتما گاندي په ياد ددغې مانې نومولو مراسم د ۱۹۷۳ كال داگست په (۵)
ترسره شول .

د (گاندي سمرتي اودرشن سمرتي) په نومونو چې كوم جوړښت اوس نومول شوې
ددغه جوړښت بنسټ د ۱۹۸۴ كال په سپتمبر كې د گاندي سمرتي په نامه په تيس
جنوري مارگ اودگاندي **درشن نامه** په راج گات كې كينښودل شو، اوس داپوه
خپلواكه موسسه ده چې چارې يې دكلتور وزارت ترسرپرستۍ لاندې ترسره كيږي ،
دهندلومړۍ وز پردغه مشردي ، اواصلي موخه يې داده چې دگاندي دژوند اوافكارو
په اړه په بيلابيلو ټولنيزو او روزنيزو پروگرامونو اوخيرنوباندې لاس پورې كړي..
گاندي سمرتي مانې چې اوس په تيس جنوري مارگ كې ده ، دادگاندي دژوند د ۱۴۴
وروستيوورځو په زړه پورې خزانه ده چې په عين وخت كې يې دهند اونړۍ دمليونو
خلكولپاره دزيارت ځاى بڼه هم غوره كړې ده، دگاندي جي كوته په هماغه شان سره
ساتل شوې لكه څنگه چې ده د ۱۹۴۸ كال دجنوري په ۳۰ دخپل وروستي عبادت
پرمحال پريښي وه ، دده نړيواله شتمني دلته ده اوپه دغه كوته كې هرچا ته په خپله
وړتيا سره ځان ځلوي .

دمقالې ليكواله يې سويتا سينگ ده .

(۸)

لارد بیخو پریخ :

گاندي اوسوراج (خپلواکي)

د گاندي په وړاندې سوراچ یا خپلواکي په غوڅه توگه یوه اخلاقي اوسياسی مفکوره وه. او په انفرادي کچه دغه مفکوره د ځاني هیلو او غوښتنو په وړاندې یو دلیل او په پای کې داپه خپله یوه ننی هم آهنگي وه. خو په ملي کچه دغه مفکوره پر هغه څه باندې ولاړه وه چې دهغې په واسطه د ټولني گرد برخلیک د بدلون او تحول منگولو ته لویده داسې چې دهغې ټولني هر غړي تر هر څه دمخه په دغه بدلون او تغیر او دهغه په وړتیا او پایلو باندی باوري و. د گاندي له پاره هم هر انفرادي وگړی دواک او ځواک سرچینه و. هیڅوک باید بل څوک ددې له پاره ناچار نه کړي چې دده دارادې خلاف دې څه ووايې او که یې وایې نو پایله به یې دهغو په مړینه او ځورونه پای ته ونه رسیږي . او یوازې به هغه څوک په دې وتوانیږي چې د ځانی او چتیا په ترڅ کې پر خپل ځان باندې بسیا او ډاډمن واوسیږي .

په دغه برخه کې تر ټولو مهم او د پاملرنې وړ ټکی دادی خو باوري شو چې هر انفرادي وگړی تر هر څه دمخه دلور تیا غوښتنې او د ځان غوښتنې خورا پیاوړی شعور لري. ځکه نو دا او یا دی به ځانو ته ددې اجازه ورنه کړي چې دنورو دیکتی او انحصار ته دې غاړه کیږدي. اونه نور چا ته ځواک او پیاوړتیا ور کولای ، ځکه نو دا پر هر انفرادي وگړي پورې اړه لري چې هغه تر لاسه کړی او ویې ارزوي .

په جنوبی افریقا او هند کې د گاندي د ژوند او وړدې مبارزې دی په دې باوري کړ چې د زورزیاتی یوسستم کولای شي رامنځ ته شي ، خودا باید په دغه اړه په پام کې وي

چې که له هغه سره یې د قربانیانو مرسته نه وي هغه له منځه تللی دروشمیرئ، بریتانیا ونه شوای کولای چې هنددځان کړي، هندبانوپه پرله پسې توگه دهغوپه وړاندې خپل عکس العمل، بیلتون اوسرټکونې اوپاریدنې وښودې. خوله دې سره هم انگریزانو پرهندباندې خپله واکمنی ترډیرو پورې وساتله ځکه چې هندبانوخپله له هغوی سره مرسته اوهمکاري کوله، اوان چې دوی یې اصلي انساني ځواک لکه سرتیري هم ورته برابرول، په دغه ترڅ کې دوی خپله په ځان بسیا ایدلوژي په خپل واک کې له لاسه ورکړه، لکه څنگه چې گاندي په دغه اړه داڅرگندونه کوله، هغوی چې لکه دچنجیوپه څیر چلن باندې روږدي شوي وي اونوردې له پاره رابولي چې پردوی باندې برلاسی شي دا هغه نادانې ده چې دوی دخپلې ناپوهې په ترڅ کې دځان کړې ده، دزورزیاتې په وړاندې دې عدالتی په نامه قربانیان چې دوی خپله هغه ته په خپله خوښه غاړه ږدي اولاره ورته برابروي کله هم بې گناهان نه شوبللی.

دگاندي له پاره دواک مانادلورواوپچلواړیکو سمبالول دي. دواړه واکمن اودعدالت قربانیان په دې باوردي چې ټول واک بیا هم له پخوانوسره دی، کله چې زورزیاتوته پرځان دواکمن کیدوداډ ورکوي اوهغوی بیا دخپلوقربانیانوپه بې روحیې کولو باندې لاس پورې کوي او ددوی دزیرمه والوپه توگه دوی ته په خپله دچوپړلاره پړانیزی، په دغه ترڅ کې داڅرگنده چې هر هغه څوک چې دوی ته خدمت کوي اوله دوی سره دملا تر دندې ته اوږې ورکوي ددې ټولومانا داده چې دوی په خپله دزیببناک له پاره په څرگنده دعمل ډگر ته راوتلي اوورسره یوشوي دي چې په دغه کارسره دغه کسان دبرلاسودریځ اوځواک دواړه پیاوړي کوي.

له هغه ځایه چې محکومان تل دځان لپاره دادلیل راباسی اووایی چې مورخوبیواکه اوبې ځواکه یو، دوی په دغه حال کې دهغه چا په دریځ کې درېږي چې یوخودځان په باره کې فکرکوي اوبل داچې په دغه ترڅ کې نور ددې توان له لاسه ورکوي چې دځان په سمبالولو باندې لاس پورې کړي، دغه هڅه هغه څه ده چې دمقابل لوري ځواک پیاوړی کوي اوپه عین حال ددې سبب کیږي چې دهغه ترسیوري لاندې بیادډارفضاهم پرهره خواباندې خپل وزرونه وغوړوي.

داخبره چې زوروالا تل دهرډول ځواک لرونکی دی، په رښتیا هم یو حقیقت دی، خوله دې سره کوم څه چې تراوسه ددې دواړو خواوو په منځ کې د رښتیا ځای نیولی او تر زیاتې اندازې هغه ددوی پر هیلو او دلایلو باندې ولاړدی هغه دادی چې هر څه باید په خپله ترسره شي اوسړی باید په خپلو پښو باندې ودرېږي .

په دغه اړه داهم ځکه مهمه او د پاملرنې وړده چې دوی باید د سستم په اهمیت او طرحه باندې فکر وکړي . په تیره بیا هغوی چې د ژوند په اوږدو کې د پیاوړتیا لورې پولي ته رسیږي او په څرگنده په یوه سایکولوژیکي پاملرنه او لیوالتیا باندې اوړي. د گاندي په نظر ددغې پوښتنې اوستونزې له پاره ځواب د خلکو په لور لارښونه او خوځیدنې، ځان برجسته کول او کمپاین دي، اودا په گوته کول دي چې واک په کوم ځای کې اوله چا سره دی . چې دا په خپله د ساتیاگرانو له موخو او مرامونو څخه بلل کیدای شي .

په جنوبی افریقای کې د ۱۹۰۶ کال په ترڅ کې دهلوځلو ترسره کول او په پرله پسې توگه بیا په هند کې د هغو تجربو عملي کول، داهر ټول هغه څه وو چې د هغو په ترڅ کې پرې عدالتی باندې زیاته رڼا اچول شوې وه اوداغوښتنه یې رامنځ ته کړې وه چې له یوه بل سره وگوري، او په یوه ځانگړې انتخاباتي حوزه کې سره و خوځېږي چې بالاخره دا کار ترسره شو خوله لږ وړتیاوو اوستاینوسره. هسې نه لکه چې د یوشمیر نور و بریاوو په برخه کې په په سمه توگه د عملي توب جوگه شوی وای . خوله دې سره سره هم دا کار د خلکو په وړاندې ددې سبب شو چې هغوی یې راوهڅول او هغوی ته یې دا توان ورکړ چې دیوه عمل په لور ځانونه سره منظم کړي، ددغه عمل یوه بریا داهم وه چې د هغوی چې پرواک باندې وو د هغو روحیه او ځان غره والی یې هم له سختې کمزور تیا سره مخامخ کړ. او په ځواک کې د خلکو په گټه یو څرگندانډول رامنځ ته شو.

ددموکراسۍ په ترڅ کې تل واک د خلکو له استازو سره وي، گاندي هم فکر کاوه چې دا خبره سمه ده، خودخلکو لپاره باید چې دنورشیانو ترسره کیدل هم اړین وي، داسمه نه ده چې دهرې ورځې په ترڅ کې باید هغوی خپل تصمیم ونیسي، په دې چې په دغه کار کې کله کله داستعدادونو د وړتیا خبره تر پښو لاندې کیږي. دغه اصل په

خپل وارسره دعامو اتباعودادعاوو له مخې له دووخواڅخه دپاملرنې وړوي ، لومړی داچې دوی باید خپل کسان اواستازي نښې اونارينه دې ته وهڅوي چې باید دنيواکولوواو درناوي وړتياولري اوپه عين حال کې بايد دملې گتوخبه هم په پام کې ونيسی.

دويم داچې ددوی استازي ددوی په نامه عمل اوخبرې کوي ،ددوی دپريکړو دعلمي کولو په تکل کې کيږي ،خلک بايد ځانونه په دې ډاډه کړي چې دوی دخپلو استازوپه واسطه کولای شي خپل مرامونه اوغوښتنې عملي کړي. گاندي داوايي چې له همدې امله خلک بايد دخپل سياسي ژوند په ترڅ کې په پوره ليواتياسره برخه واخلي.

له هر حکومت سره داتړلې چې دوی واک په ناوړه توگه کاروي ان چې دموکراتيک حکومت هم بياپه دغه برخه کې له اتوکراسۍ څخه بيل نه دی ، خو کوم توپير چې ددغودواړو ترمنځ شته هغه دادی چې يوله دغه چلن سره غاړه وړي اوبل يې نه وړي، اوهمداده چې دا په ډيرووختوکې داتوکراسۍ لپارغیراحتمالي وي، يودموکراتيک حکومت په دې پوهيږي چې که دا کاروکړي ،دهغه اتباع به د هغه حکومت له مرستې څخه لاس په سرشي. اوپه پایله کې داهم شونې ده چې هغه دموکراتيک حکومت په ډيره اسانې سره خپله څيره دخپلووگړو په وړاندې شیطاني کړي اوخپل خلک په څرگنده توگه ددرغلی اوانحصاربنسکيل ته وراچوي . لکه چې گاندي هم دغه خبره په گوته کوي:

« رښتني خپلواکي به کله هم دواکمنواويوڅو تنوپه واسطه رامنځ ته نه شي. بلکه داهغه ډالۍ ده چې ټول خلک دهغې په مرسته دکمزورواکمنوپه پرضدکه چيري هغه ونه مني راپورته کيدای شي... دخلکودپوهې دهغوي دوينستيا په شعوراوځواکمني سره کيدای شي ، هغه وچليږي اوياترکنترول لاندې راشي »

هندي ولس ان تراوسه پورې سوراچ ته اړتيا لري چې بايد پرهغې باندي لارښونه شي، گاندي فکرکاوه چې په دغه ترڅ کې ښه اوپه زړه پورې لاره داده چې ترهرڅه دمخه موړ

په هيوادکې ديوي سراسري ټولني يارگانيزيشن له لارې چې په هغه کې دهيوادټول وگړی نراوښخې برخه ولري اوپه خپل پراخ گډون سره دخپلوستونزو، دخپلوسياسی

خو اکمنيود بسياکيدني اودبي عدالتيو پر ضد دخپلوساز مانود جوړولو په کارباندې لاس پورې کړو. گاندي دخپل ژوند په وروستيو څو کالوکې په دغه اړه يوشمير جالبو او دپاملرنې وړ وړانديزونو سره دعمل ډگر ته راووت.

گاندي فکر کاوه چې دخپلواکي له پاره دمبارزې په اوږدوکې کانگرس په روحياتي برلاسي باندې ټينگار کاوه چې دا هڅه ان ددولت له مهمو اولومړنيو دندوسره يوشي اوان چې ترې لوړه هم وه. ددغې طرحې بې ساري والی په دې کې وچې دغه کار دخلکوله خوالارښونه، اود ټولنې له خوا پالل کيده چې په پای کې ددغه اغيزمن مورال په ترڅ کې دولت په خپله ديوي مهمې اود پاملرنې وړ وړتيا دځان کولای شوای. دده خپله ويناده چې ويل يې، له هغه ځايه چې کانگرس دآزادۍ په لاره کې دخلکو په مرسته واک ترلاسه کړې نواوس دا ورته ورده چې دوی بايد خپل (لوک سيوک سنگ) يانې دخلکو خدمت لپاره ملي ټولنه ولري. دهغې غړي بايد په کليوکې ځاي پرځای وي خوچې د (سم گره گرام سيوک) په پوره واک اوځواک سمبال کارکونکي چې ځان يې په دغه اړه خپلوژمنوته ونډه کړی وي لاس په کارشي. دوی بايد دخلکو پام خپلوقونو، ددوی اودولتي نمايندگيو ترمنځ منځگړ بتوب اوپه سيموکې دې عدالتی هلته چې اړين وي راوگرزوي اوله ساتياگرانو سره دې په تفاهم کې شي.

گاندي په دغه اړه تيروتی و چې دکانگرس بيوسي يې په ډاگه کوله، خپلواک هند په سخته توگه پردغه مهال ديوه داسې گوند لپاره اړتيا درلوده چې هيواد او حکومت يې په ښه توگه لارښونه کړي وای. کانگرس په دغه مهال په سازمانی لحاظ هغه پياوړتيا نه درلوده چې په دغه مهال يې په اوچت مورال اوسياسی قانونيت سره لکه چې دوی ددولت لپاره دژمنې په توگه پاس کړې و عمل وکړای شي.

دگاندي له خوا د لوک سيوک سنگ اویاورته سازمان نظريې سره له دې چې خپل ارزښت يې درلود، خودابايد ووايوچې دهند د بياراژوندي کولو دکاراوپه دغه برخه کې هلوځلو پرسياسې اوييروکراتيکو کړيو برسیره په خپل واردپرگنيزو او وگړنيوسازمانو مرستې اوملتيات ته اړتيا درلوده. خو برعکس سنگ او دې ته ورته ټولنې په دغه وخت کې په داسې توگه رامنځ ته شوې چې هغوی په مخامخ توگه له دولت سره دسيالی

اوالترنتف ځواک خبره په خپل مرام کې تر لاس لاندې ونيوله ،خپله څارنه اوکتنه يې په داسې توگه عياره اوبرابره کړه چې هرچا فکر کاوه دوی په خپله دگوند اودولت له اړوندو اداروڅخه دي. ددوی دغه چلند دهغوکسانو له پاره يوالترنتف چينل پرانست چې هغوله سياست اوسياسي ژوند سره لېوالتيا اومينه درلوده. بله داچې دوی داهم په گوته کوله چې دولت په سياسي لحاظ په دې نه دی توانيدلی چې پرگډوډيوباندي برلاسی ومومي. دغه کارددې لامل هم شوچې درغل مامورين رامنځ ته کړل، دولتي بودجه دچوراوتالان منگولو ته ولويده اوپه پای کې قانون ، حکومتي مشورتي سرچينوخلکوته دامشوره ورکړه چې دوی بايد دسيمه ييزې بې عدالتی پرضد خلک لارښونه کړي .

لنډه داچې ، دوي داورتيا درلوده چې له قانون سره مرسته وکړي اودځان اوحکومت ترمنځ ديوه پله په جوړولو باندي لاس پورې کړي .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتوژباړل شويده .
ليکوال دانگلستان دويست مينسترپوهنتون ددموکراسی دڅانگې استاد اودمشرانو جرگې غړی دی .

(۹)

مارس اپستين :

گاندي په اوسني عصر کې

هند د ۲۰۰۷ کال داگست په مياشت کې دخپلواکي (۶۰) مه کاليزه ولمانځله، په دغه پراخه سيمه کې چې نن سبا تريوه بيليون زياتو وگړو ټاټوبی او هیواد دی، په دغه پراخه سيمه کې هر څوک ځان له ورايه پراخ ، بډای اوترنورويچلی په گوته کوي. دلته چې نه يوازې يوملي لارښود او پلار بلکې دوه جواهر لال نهرو او گاندي ددغې ټولني ملی وياړونه بلل کيږي لري .

لومړنی يې په ريشنلسټ ليدباندي ولاړ او باور من دی، ځکه هند هغه دخپلې ودې لامل او هڅوونکی بولي چې هند ته يې اجازه ورکړه خو په نړۍ کې دپياوړې دموکراسې په پرېنست باندي آن له خپل ايجاد څخه ترننه پورې پرته له کوم ټکراو کړکيچ څخه له قانون ، پارلمان اوفيدراليزم سره يوځای وده وکړي . برلاسي او زور زياتي دلته داسې څرگنده بڼه نه درلوده لکه څنگه يې چې دپوځيانو ترسيوري لاندې په گاونډي پاکستان کې درلوده.

دگاندي برخه اخيستنه په دغه ترڅ کې هم بنسټيزه وه او هم دپاملرنې وړ، مهاتما هغه لغت چې په سانسکریت کې يې مانا (ستره اروا) ده ديوه هڅون اوودې په کارباندي لاس پورې کړ چې اغيزيې تراوسه پورې په عامه توگه دپاملرنې او يادونې وړ دي، دده دسوله بيز مقاومت فلسفه نه يوازې په شپيتمو کالونو کې په متحده ايالاتو کې دمارتين لوتر کينگ له پاره لارښوده شوه بلکه دنلسن مانديلا له پاره په جنوبي افريقا کې هم

دا پار تاید په وړاندې ډاډمنه تکیه گاه شوه. دعدم تشدد بهیر هغه پراخه اولویه وسیله شوه چې په خوراخیر کې اوله مطبوعاتوڅخه دکاراخیستلوپه ترڅ کې یې په یوشمیر هیوادولکه سربیا، جورجیا او اکراین کې د ((رنگینه خوبونو)) په څیره کې په دې وروستیو کالو کې ځان راوپر کاوه.

دهندپه باره کې څنگه؟ په دغه هیواد کې چې خدایان یې پرهره خوا کې دي، گاندي وکولای شول چې دخپل روحاني اوفلسفي لید پر بنسټ ددموکراسی له پاره لاره چاره اواره کړي.

دده دهڅې اوبلنې په ترڅ کې داآسانتیا رامنځ ته شوه چې دهندهر وگړی بایدځانته حرکت ورکړي او ټول هند وان اومسلمانان ، نراوښځې باید په دغه پراخ ډگر کې دبرخې اخیستنې په ترڅ کې خپل ځان عملاً احساس کړي . ددموکراسی لپاره رښتینې جگړه مورته گاندي رازده کړه، چا چې په دغې ځانگړې لارښوونې سره یې زړونه ددې له پاره راوخوځول چې بایدله خپل گاونډي سره په څنگ کې دسولې اوخوندي ساتنې په فضا کې ژوندوکړي

او دهغه یوازني چا چې دې ته یې پام شو چې باید انسان دنني کړکیچ له احساساتوسره سره ددې توان ولري چې نوروته درناوي وکړي اودیوه اړین اصل په توگه بایدپه خپل چاپیریال کې یوښه اوپه زړه پورې استوگنی شي . دگاندي داڅرگندې اوسنی ځانگړنې دعصر داوسنی نوي پرمختگ په ترڅ کې دمخکې پرمخ داسې ډالۍ شوې چې دهغوسرچینه بیا هم له همدغه نالوستی اوبیوزلي هندوستان څخه په ۱۹۴۷ کال کې راپیل شوه. که اوس په دغه ترڅ کې دپرتلې په لورگورو ، تاسې وینې چې پرتگالي میرمنو تر ۱۹۷۶ کال پورې چې درایوور کولوډگرته راووخې منتظرې پاتې شوې ! البرت انشتاین وویل : ((نسلونه باید راپورته شي ، څو یې په رښتینې توگه باور راشي چې دده په شان بل چاکله هم دمخکې پرمخ له وژنو او وینو تویونو پرته ژوند نه دی کړی)).

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندنیو چارو وزارت له خوا خپرېږي له انگریزي ژبې پر پښتو ژباړل شویده. دلیکوال دغه مقاله له له اکسپرس فرانس څخه رااخیستل شوې ده .

(۱۰)

جاکويس اتالی :

"اونت گاري" يا سترگاندي "

تاسې ولې دگاندي ژوند ليک وليکه ، آیا ددې لامل دهند دخپلواکۍ شپيتمه کاليزه وه ؟

ماکله هم ددغې کاليزې په اړه فکر نه وکړی ، زما ددغې ليکنې په اړه ، زه بايد ووايم چې زه تل دهغوخلکو په ژوندليک ليکل کوم ، هغوی چې نړۍ يې دخپل روحانيت اومعنويت په زور له يوه بدلون سره مخامخ کړې وي ، لکه داوسنې مالي سستم کاشف زيگموند واربورگ ، داوسنې رياضي مخکښ باليوس پاسکال ، زما له پاره ، اوسنې فرانسوي ادبيات ، کارل مارکس . په دغه اړه هم ما په داسې يوچا پسې چې هغه دلويديز نه وي کتل . دنړې زياتولو يوکسانو په خپلوهخوسره نړۍ له بدلون سره مخامخ کړې چې گاندي هم دغه خبره په خپلونظر ياتوسره په رښتيا باندې بدله کړه .

تاسې هغه څنگه وموند ؟

دامارتين لوترکينگ و چې زه يې گاندي ته ځيرکړم ، مخکې تردې چې زه هندکشف کړم او په دغه باره کې لاس په کارشم ، هغه زما پام دعدم تشدد په لور راواړاوه ،

وروسته نلسن ماندیلا دگاندي او په جنوبي افریقا کې دهغه داوسیدواو کړوړو په اړه له ماسره خبرې وکړې ، گاندي دهغه روښانگر لارښودو ، هغه دځان په اړه فکر کاوه چې داوړنه ده چې سړی باید په زندان کې هم یاغي وي ، هغه په دغه ترڅ کې په دې باورو چې یونې ځواک باید له سړي سره مل وي ، هغه له مېدیشن څخه منندوی و ، هغه ځان ماته له هغه سره په تړاو کې راوښود.

آیا گاندي په اوسني عصر کې مهم دی ؟

هو ، هغه ډیر اړین اوضروړي دی ، گاندي فکر کاوه چې هند باید په خپل هويت سره جوړشي ، هغه ښایي ځان په دې ملامت بللی وي او یایې نه غوښتل ، چې هغه هند ته دلویديز ترنامه او هويت لاندې دپیژندنې وړتیا ورپه برخه کړي ، گاندي ولیدل چې دهغه هیواد دډښمنانو له خوا غوښل شوی ، هغه هیواد چې په دغه ځواک سره باید اوچت پاتې شوی وای ، هغه فکر کاوه چې هند پیاوړی ملي ویاړ اوبرم لري هغه باید له ورکې سره مخامخ نه شي.

دهغه اصلي دنده څه وه ؟

گاندي دهندي هويت ایجادونکی و ، هغه دهندي ټولني ملي والي ته عملي بڼه ورکړه ، ویاړ پر هغو تبلیغاتي هڅو چې ده ته یې په جنوبي افریقا کې دمهاجرو دحقوقو ددفاع له امله لوړتیا ورپه برخه کړه ، په هند کې هم ده خپلې ټولې هڅې ددې له پاره وکړې چې دخلکو پاملرنه یې لاریونو ، دمالګې دنامتو لاریون اغیز ، روژو ، سفرونو اونورو کړو وړو ته راواړوله . گاندي له شکه پرته لومړنې څوک و ، چې ترهتله دمخه یې میدیا دانځورونو ، بحثونو اوخپرونو په ترڅ کې دځان په گټه وکاروله ، په دودیزو کالیو ، لوڅو پښو ، لکړې ، او عینکو سره یې ډاکشف هم وکړ چې هندیان باید څنگه دځانو له پاره هندي کالي وکاروي .

گاندی ڇه ڊول هندوستان غوڻست؟

هغه يو خيالي هندوستان ، چيرې چې کښتني پاٽکي نورد کرکي اونفرت ورنه وي، هندو او مسلمان بايد په سوله کي له يوه اوبل سره ژوند وکړي. هلته چې هندو بايد په اوونۍ کي څو ځلي روژه ونيسي ، هلته چې بايد تشدد نه وي. گاندي ډير لوړ انسان و، هغه ته چې څه په فکر کي ورتيريدل هغه يې په خوله ويل، همداوه چې کله کله ډيرې تيروتنې هم ترې کيدې، لکه دهغه ليک په ترڅ کي چې هتير ته يې وليږه او هڅه يې کوله له هغه سره استدلال وکړي خوبيا يې دهغه له امله له هتير څخه بښنه وغوښته.

گاندي دموکراسۍ په ټاکنه کي څه ونډه درلوده ، داسې يوسستم يې غوښت چې هغه به لکه دلويديز په شان وي او که برعکس ؟

هغه سياسي گوندونو ته زيات درناوي درلود، ان که به هغو له دوی سره اړيکي هم نه درلودل، دموکراسي دده له پاره يو څرگند انتخاب و، په اقتصادي برخه کي دنوبل جايزې ورونکي امرتيا سينگ دذداپه گوته کړې چې دموکراسي لويديزه هڅه نه ده ، بلکه دا يوه هندي فکري برياده. چې کيدای شي خبرې پرې وشي .

هغه څه ځانگړې کرشمه درلوده ؟

هو، هغه داسې يوفوق العاده ځواک درلود چې کولای يې شول خلک پر ځان پسې راوکارې. ان هغوی چې دده له کړنو څخه کومه گټه هم نه ورته رسیده، گاندي ډير څه وليکل، هغه په خپل ژوند کي تل موسکي او هڅاندو ، گاندي همداراز له تلپاتي والي سره ليوانيدار لوده. دهغه خوبنيدل چې يو څوک دې ووژني ، هغه کيدای شول دخپل مرگ له پاره څه په نښه کړي وي، هغه دپرتم اوشوکت په لوړتيا کي ووژل شو، په داسې حال کي چې ده ته وروه چې يو څه دمخه مړ شوی وای، مانا دا چې يو څه ترويش دمخه. له ۱۹۲۰ څخه تر ۱۹۴۵ کال پورې هندي په خپله گاندي و، ستاسې له پاره به

اوس داگرانه وي چې دنړۍ د پوهيدوپه راز باندې پوه شى داسې لکه چې گاندي دغه رمز درک او پرې پوهيدلى وو. ده هغه برلاسي اوزورزياتي چې د يوڅو سپينوله خوا پر ټول بشریت باندې زغمل شوى و وغانده، دا اوس په هر ذهن کې يوسمبوليکه طرحه ده چې کله گاندي جنوبي افريقې ته په رسيدو سره له گاډى څخه دباندې غورځول کيږي . دا هغه شان کيسې دي چې دزياتو انسانانوله خوا تجربه شوې ، خونه پر مور ، پرمور لويديزوالو باندې ځکه چې مور د زورزياتو خلکو په اړخ کې يو، او هغه زورزياتي وهلي خلک له خوبه راويښ کړل .

کوم درسونه له هغه پاتې شول ؟

يوساده سړى کولای شي چې نړۍ بدله کړي ، وياړدهغه په سوچونو ، تشدد کله هم دخوريدلي اوترستم لاندې انسان له پاره دمنلووړلاره نه ده .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندليد) له مجلې څخه چې دهند دباندنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگريزي ژبې پر پښتوژباړل شويده.
ليکوال لوي ژوند ليکونکى دى، جاکويس اتالی به په راتلونکي منې کې دمهاوما گاندي ژوندليک وليکي

(۱۲)

پروفیسور تسیوشی نارا

خه شی ما له مهاتما گاندي خخه زده کړي دي...

پر دغه نړۍ زه دخپلې ۷۴ کلنې اوږدې تجربې په اوږدوکې په دې باوري شوم چې هرانسان دیومطلق موجود په توگه دی وي اوکه داباید په خپل ژوند کې په خپله ننی خوشالی باندې پوه کیدای شي. له دغې پوهیدنې سره سم دمطلقیت ترڅنګ دوه آره نورهم دي چې هغه په خپل وارزمور انسانانو له پاره له یوې خواهمم اوله بلې خوادپاملرنې وړدي ، دغه دوه توکه ، خپلواکي اوآزادي اوسوله اوامنیت دي. له خپلواکۍ پرته به یوکس هم په ډله ییزه اوهم په انفرادي توگه دخوشالی احساس ونه کړي. په ورته شان ، دامنیت اوخوندې ساتنې نشته والی په څرگنده توگه هرڅوک اندینبمن اوخواشینۍ کوي . دلته

(سوله) هغه دانسان په لاس جوړشوی دولت په گوته کوي چې دهرډول خوراوستونزې ، مقابلي یاچکړې څخه په یوه خواوي، همدارنگه (امنیت) هم په خپل واریوازې کوم مصنوععي مفهوم نه دې بلکه داپه خپل وار هغه اصل اوحالت دی چې په طبعيې توگه دیوې غمیزې په مخ کې ډال کیږي .

دهند دخپلواکۍ دمبارزې په ترڅ کې سیاسي مشرانواوانقلابیانو دالویه بریا بلله چې دوی باید له انگریزي بنسکیلاکي واکمنې څخه خپله خپلواکي واخلي ، ددغې موضوع په اړه شري اربندودیوه انقلابي لارښود په توگه هڅه وکړه چې دپوځي مقابلي په ترڅ کې انگریزان له خپل هیوادڅخه وباسي اودهغوي واکمنې پردغه خاوره باندې پای ته

ورسوي. خوورسته چې کله هغه تقاعد شونوبيايي په پاندي چري کې په خپل نني انقلاب اونې صفایي باندي دخپلې روحاني خپلواکۍ له پاره چې په هغې کې به هيڅ ډول رنځ اودرد اړول نه وي پيل وکړ.

خو دمهاگماندي دلارې په څارلوسره دی په خپل ژوند کې په بې ساروبرياوو باندي برلاسی شو او دا يې باورشو چې انساني خوشالي يوازې دهغه دټولني په سياسي - اقتصادي وړتيا پورې نه ده اړونده بلکي په دغه ترڅ کې هغه ته داهم اړينه ده چې هيوادوال يې دسوسیو— کلچر او معنوي خپلواکۍ په فکر کې هم شي.

زه غواړم دلته دغه ټکی په گوته کړم چې هغه (اړبنډو) په څومره ژور تياسره دگاندي دژمني اوژورزغم تراغيزلاندي وچې دخپل هيواد دسوله ييز حالت له پاره يې نه يوازې دهند يانودگتې په خاطر بلکي دانگر يزي ولس په خاطر هم گام اوچت کړی دی.

ده کله هم ددې له پاره هڅه ونه کړه چې بریتانويان بايد ووژني. ددې پرځای ده تل هڅه کوله چې انگریزان په خپله بې عدالتي باندي باورمن کړي ، او دا يې تر غوړ ورتيره کړه چې دوی بايد هغه تگلارې ترلاس لاندي ونیسی په هغه کې چې دانسان اوانسانيت دواړو خپروي. گاندي جی هم په خپل وار سره دخپلې مبارزې په ترڅ کې کله هم نه څوک ورتل اونه يې دچاپه وړاندي په هغوشپوورڅوکې چې د بې عدالتي پر ضد يې مبارزه کوله له سپک نظری څخه په خپل ټول فزيکي ، روښانفکري اومعنوی ځواک سره کارواخيست .

د يوه جاپاني اوسيدونکي په توگه چې داتومي بم سپيرې تجربې اومزې موهم ددويمې نړيوالې جگړې په ترڅ (۱۹۴۵) کې وليدې ، په دې نظراو باوريم چې بايد داسې يوه نړيواله خوندي اوسوله ييزه تگلاره چې دهغې له مخې نړۍ نوره له اتومي ناتاراودډله ييزې وژنې له نورو ډولووسلوڅخه خوندي پاتې شي رامنځ ته شي . برسیره پردې د يوه نړيوال تبعه په توگه په دې هيله يم چې بايد بشریت دابدله پاره په يوه بشپړه هم غاړۍ اولوی طبيعت کې سره پاتې شي. ما د تيرو دريولسيزوپه ترڅ کې له زياتو نړيوالو رضاکاروسازمانونو او روڼ اندوانفرادي کسانو سره کار وکړ . ددغه شاليد په پام کې نيولوسره زه اوس غواړم له ځان سره په لنډه توگه داواوایم چې ، کوم

خه ما له گاندي جي ڇخه زده ڪري اودده ڏڙوند ڪوم اڀرخونه زما ڏڙوند له اوسني حالت سره خه شان تڙاولري ؟

زه ڪله هم په گاندي جي پسې دلته نه وم راغلي اونه هم زماله پاره داشيبه برابره شوه ڇي له هغه سره دي دده ڏڙوند په شپو ورځوڪي وگورم ، ڪله ڇي په ۱۹۵۸ ڪال ڪي زه دلومڙي ځل لپاره دهند په خاوره باندې پلي شوم ، دي برهغه مهال نورپردي نڙي نه و اوهغه ديوه ځوان افراطي په گوليو باندې په ۱۹۴۸ ڪال ڪي له نڙي ڇخه سترگي پتي ڪري وي. ڇوڪوم خه ڇي ماله هغه ڇخه زده ڪري هغه گڙدسره هغه خه دي ڇي ما دده له ڙوندليڪ اونورو آٿاروڅخه ڇي نوروليوڪوالودده په اڙه ليڪلي اوباهم دهغوڪسانوله كيسوڅخه ڇي هغوي له ده سره ليدلي ڪتلي اويابي ڪارورسره ڪري وپه غيرمستقيمه توگه اوريدلي دي.

له هغوځانگڙنوڅخه ڇي گاندي جي درلودې اوپرمايې اغيزه ڪري يوه هم دده رښتينيولي ، صميميت ، ساده گي اوگذشت دي، دده دشخصيت دغه جذابيت داڀه گوته ڪوي ڇي داده له خپلوپلرونواونيوکونو څخه ترلاسه ڪري دي. خوزه په ځاني توگه په دي باوري يم ڇي ده دغه ځانگڙني ترهغوڇي ده ته ميراث وي په خپل وخت ڪي پياوڙي اوبدائي ڪري . هغه ترزياتي اندازي دخپلومعنوي آٿارولکه (بهگوت گيتا) اونورو په زڙه پورې ليوال اومينه وال و. ڪله ڇي ده په دقيقه توگه دغه ڪتاب ولوست، هغه په دغه برخه ڪي ترهر خه دمخه دلارڊڪرشنا اوارجن ترمنځ خبرواترو سخت ترخپل اغيزلاندي راووست. همداهه ڇي گاندي دخپل عمرپه اوڙدوڪي تل دڪرشنا لارښوني دخپل ڙوند دلارښود په توگه دخپل باورپه توگه وڅارلي.

لارڊ ڪرشنا ، لويي هستي ارجن ته وويل ڇي ڪه چيري دبشراستازي په رښتياهو غواڙي ڇي دتل لپاره خپلواک اوله نني خوشالي څخه برځمن وي بايد دالاندي ٽڪي په پام ڪي ونيسي.

۱- بايد ڇي خپل نفس اوڏهن له بيڪاره شيانوڅخه په يوه خوا ڪري اوپر خپل نفس بايد واکمن پاتي شي.

۲- هرڅه ته بايد دخدايي خدمت په رڼاڪي ملاوتري نه داڇي دهغه دبدل اواجرپه هيله وي.

۳- هر چا اوهرڅه ته بايد پرته له هرډول توپير او تعصب څخه درناوي وكړي .

۴- دلويې هستې او دهغې په مطلق شتون باندې بايد دزړه له كومي ايمان اوباورولري.

۵- پرځان او خداي باندې بايد دزړه له كومي اوله شكه پرته باوري وي .

تاسې كولاى شى په دغه برخه كې فكر وكړئ چې گاندي جې دغه پورتنې ټكي په خپل ژوند كې په پام كې نيولي وو كه نه ؟

دلومړي ټكي په اړه څرگنده ده چې ده څومره اوپه څه شان خپل ژوند په دغه ترڅ كې عيار كړى و. ددويم ټكي په اړه موږ وينو چې دى په څه شان دپرتم اوغورورپه وړاندي دريده. په دريم ټكي كې موږ ټول وينو چې هغه له هرچاسره چې له ده سره به مخامخ كيدل په څه درناوي اوويارسره پرته له دې چې دهغه اوباهغې پاتكى ، عمر، جنس ، شتمني ، عقیده او قومي هويت په پام كې ونيسى چال چلندكاوه.

اوپه څلورم ټكي كې موږ وليد چې هغه په څه زړورتيا سره دلويې اروا او معنوي ځواك په باور باندې مغروره خپله هڅه ترسره كوله. اوپه پنځم ټكي كې وينو چې گاندي په څه شان وكولاى شول چې په عملي توگه دلوى خداي په مرسته د ساتياگرۍ شعار اوبيرغ اوچت كړي.

ددغو پورتنيو شعارونو په پام كې نيولوسره ده داسپارښتنه كوله چې هرڅوك اوهر موجود بايد پر (لوى خداى) باندې دباور له پاره هڅه وكړي ، گاندي په پيل كې په همدې باور وځو وروسته يې دغه دلوى خداى مفهوم اووينه په (رښتيا او حقيقت اورښتياينه) باندې واړوله. ښايې دگاندي موخه به له دغه چلندڅخه داوه چې په دغه كار دنورو مذهبوله پلويانوسره د خواخوږۍ څرگندونه وكړي ځكه ده فكر كاوه چې دخداى ترنامه بياهم رښتياينه چې هغه خپله له هغه پرته بل څه نه ده په يوه پراخه مفهوم سره كارول كيږي.

گاندي به تل پر هغه مهال چې په هيواد كې به يې كوم فرقه يى اخ وډب رامنځ ته شو، نوبيا به يې روژه نيوه ، دده دغې تگلارې هم دا په گوته كوله چې دى څومره پر خپل نفس واكمن دى او عمل يې څومره پر (ساتيا، رښتياينه) باندې برابر دى ، تر نامعلومې مودې پورې دروژې نيول چې ان دده ژوندي له خطر سره مخامخ كاوه ، په دې ماناوو چې دخپلې هستۍ په وړاندي دانا بته كړي چې دى په رښتياينې سره په عمل

اونظرکې دهغې په وړاندې رښتني دي، په عين وخت کې ده په دې هم باور درلود چې دی کولای شي دهرډول شرايطو او حالاتو په ترڅ کې دخپل باور او هوډ په وړاندې داثابته کړي چې دی هغو ته رښتيني اومتواضع دی.

يوڅوک کولای شي درښتياينې په ترڅ کې دروحانيت اوروح دحلول پراغيزباندي چې په هرژوندي موجودکې لکه دنوروپه شان خپله وړتيا لري باورمن ياتي شي، دهمدغه تسل اوباورله مخې يوڅوک کولای شي پرته له هرډول ډاراوترهې څخه او پرته له دې چې لاس تشدد اوزورزياتي ته واچوي دهرډول بې عدالتې په وړاندې بريمن شي.

دغه عملي بيلگه اودغه عادت چې دگاندي جي له خواچارل کيده زماونورو جاپانيانوله پاره چې په خپل قانون کې يې له جگړې سره دتل لپاره خدای پاماني کړي اوپه دې باوري دي چې دزورکارولومانا په خپله دنړيوالې شخړې پياوړي کول دي، په زياته اندازه الهام وركوونکې وه. داځکه چې څومره ښه ويل شوي چې مخکنی، سمندري او هوايي ځواک اونورې دې ته ورته زيرمي به کله هم ونه ساتل شي.

يوشميرجاپانيان دخپل دغه هميشني نه وسله وال كيدو اونه پوځی كيدو پر خلاف دي،

دوي وايي چې نه، مور بايددقانون ددغې مادې دبدلون په فكرکې شو اومور بايد لږترلږه ديوشميرناڅاپي حملواونيوواک اودبانديو حملوپه وړاندې دخاني دفاع وس ولرو. خوکه مورپه تيرکې دجگړې تاريخ اوددوولوريوترمنځ دواک پرسر شخړوته کتنه کوو، مور په دې پوهيږو اودا درک کولای شو، چې يوه لورنه يوه لوري په څه شان دخپل غرورله مخې دجگړې له پاره دناوړه تفاهم په ترڅ کې يوه لاره دجگړې کولو لپاره موندلې اوپه گوته کړې ده. چې په دغه ترڅ کې يې ترهرڅه ښه دليل همدغه ځاني دفاع دخان دبرحق بللو له پاره تاويز کړي ده، هغه چې پايله يې په هماغه تشدد اوجگړه، عام وژنه اواتومي جگړې اوناتارباندي دريدلې ده.

هرډول متقابل عمل چې دخاني دفاع ښه هم لري په خپله کله کله دډارله منگولوڅخه وزي او هغه ديرغل کوونکوپه ماغزو کې ځان په بله بڼه اروي چې زياتره

وختونه يې بڼه په غچ اخیستنه باندې وراوړي ، لکه چې مور يې نن سبا نه يوازې په منځني ختيز بلکي په گرده نړۍ کې څه ناڅه شاهدان يو. ددې لپاره چې د جگړې جرړې موله بيخه ايستلې وي په دغه اړه تر هر څه دمخه دې ته اړتيا لرو چې د ځاني کنترول په ترڅ او هڅونه کې تر پوځي وړتيا درېستني او بې حده انساني مينې په ترڅ کې له يوه اوبل سره په خواخوږۍ او همدردۍ کې ځانونه وساتو. په لنډه توگه، لکه څنگه چې گاندي جي باور درلود چې د چاپر ضد به کله هم له زور او ځور څخه کار وانخلي ان که دی دنوروله خواوهم ځورول شو او ووهل شو، مور هم بايد دده هماغه درس په پام کې ونيسواوله ده څخه بايد د زغم درس ولولو.

دا چې داڅه اسانه خبره نه ده چې لکه گاندي جي غوندې دې ژوند وکړای شو، خودلته يوشمير داسې کسان وو لکه مارتين لوتر کينگ (جونير) اونور چې هغوی په خوراميرانې سره د گاندي لاره وڅارله او هغه يې د ځان لاره کړه. هغه لاره چې په خپل ذات کې يوه يونيورسل لاره او تگلاره وه. په جاپان کې هم د گاندي د لارې خورازيات لارويان شته چې د گاندي د ژوندليارې خپله لاره کړې ده. زه په خپله هم يوله دغو کسانو څخه يم چې ځان په دغه لاره کې د گاندي له پلويانو او پيروانو څخه بولم .

تر کومه ځايه چې څرگنده ده زما مذهبي والي په دغه ترڅ کې د پوښتنې وړدی ځکه چې زه ځان (ديونيورسل مذهب) پلوی گڼم. زه هغه څوک يم چې په نړۍ کې هر مذهب زما مذهب دی اوزه پرته له دې چې پوه شم دا کوم دی او هغه کوم دهر مذهب چې پر معنويت باندې ولاړ وي پيرويم. ددې له پاره چې رښتيا ووايم، زما مذهبي ايديا اوليواتيا په بشپړه توگه درام کرشنا، پارامهانسو او دهغه د شاگرد سوامي ويويکانندا ترينغ اغيز لاندې دي .

له گاندي جي څخه ما ډير شيان زده کړي ، زه به هڅه وکړم چې دهغه روحاني ارزښتونه په خپل ژوند کې هم په هراړخيزه توگه په پام کې ونيسم. له نيکمرغه چې زه په خپل دغه کار کې تر ډيره حده بريالی شوی هم يم. په هر ډول کوم مشکل اوستون زمين شى چې زما له پاره گران او تراوسه هم دی ، هغه د گاندي جي رښتياينه اوصداقت دی. هغه په خپل ژوند کې په دغه برخه کې دومره رښتيني و چې دخپلې

بيوگرافي له لارې يې خپلې ټولې کړنې ان خپل جنسي اړيکي هم له مور څخه پټ نه کړل. هغه په خپل ژوندليک کې په خپلو ټولو هغو تيروتنو او گناوو باندې چې له ده شوې وې په صادقانه توگه اعتراف وکړ او ځان يې زموږ په وړاندې د يوه فوق العاده انسان په توگه رابرجسته کړ.

اوپه پای کې يوڅه چې يقيني دي هغه دا دي چې زه به کله هم خپلې هغه هڅې چې ددغه بري ټولې ته مې که څه هم په گرانی سره ورسوي ، ونه دروم.

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندليد) له مجلې څخه چې دهند د باندنيو چارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتو ژباړل شوې ده.
ليکوال د جاپان د توکيو پوهنتون د باندنيو څيړنو استاد دی.

(۱۳)

دنوي زيلاند گورنرجنرال انند ستيا نند

گاندي دسولې نېنه

دالاندې ليکنه دهغې وينا يوه برخه ده چې دنوي زيلاند گورنرجنرال انند ستيا نند د ۲۰۰۷ کال داکتوبر په (۲) دگاندي په ياد دهغه دمجمې د مخ لوخي له امله د ويلينگتون داورگادي په تم ځای کې وکړه .

زه ترهرڅه دمخه دهغې بلنې له امله چې د ويلينگتون ښارښاروال دمهاوما گاندي د زيرو ددغې مجسمې دمخ لوخي دمراسمو له امله ماته راکړې د زړه له کومې مننه کوم.

همدارنگه په دغه شيبه کې زه غواړم چې په لنډه توگه په اوسنې نړۍ کې دمهاوماگاندي په تليپاتي ميراثونو باندې لنډې خبرې وکړم اوهم به دهند اونوي زيلاند داپړيکو په اړه يوه يادونه ولرم.

مهنداس کرم چند گاندي (۱۳۸) کاله پخوا په گجرات کې چې دهندپه شمال لويديزه برخه پرته سيمه ده وزېږيد ، نه اويا کاله وروسته د ۱۹۴۸ کال دجنوري په (۳۰) دهندله خپلواکۍ څخه نژدې شپږمياشتې وروسته ، دهغې ډالۍ له پاره چې ده دخپل ژوند نژدې ديرش کاله دهغې له پاره ونډه کړل ديوه هندي ترهه گر له خوا ووژل شو . دخپلې نه زورزياتي يا عدم تشدد ددلسفې له مخې يې د زورزياتي اوبې عدالتی پرضد دانتقاد غږ پورته کړ ، دخپل ژوند په لومړيو کې يې په جنوبي افريقاکې د قانونپوه په توگه دنده پيل اوله پوره ځواک سره هند ته راستون شوه.له انگرېزي واکمنۍ څخه دخپلواکۍ ننداره په خپلواکيوکړه.

دی دویس او بیلتانه پر ضد و، هغه چې اوس یې هند او پاکستان شپيته کلني و نمانځله ، هغه ویش چې په (۱۹۴۷) کال کې د هند پر وچه باندې و تپل شو. دې پر هغه مهال په کلکته کې و چې په هیواد کې اخ وډب رامنځ ته شو او په ترڅ کې یې په زرگونه مړه او بې کوره شول . دنوي زیلاند پیژندل شوی هندي آري روتريایی جراح منیرقادرې د ججرات په احمدآباد کې زیږیدلی اود گاندي له کورنۍ سره یې ملگرتیا درلوده. په هغه مقاله کې چې تیره میاشت په هند کې خپره شوه، منیرقادرې هم په هغې کې د آزادی په شپو ورځو کې دخپلو سترگولیدلی حال ولیکه ، هغه ولیکل چې کله هغه گاندي ته وویل چې :

زه غواړم ډیلي ته ولاړ شم ، څو هلته دخپلواکۍ دنمانځلو ننداره وکړم ، گاندي په خواب کې ورته وویل چې :

« هلته څه شي دي چې ويې نمانځو، په هغه ورځ زه باید اوښکې اووینې وژاړم »

دهیواد دخونړیو پیښو په درشل کې هم هغه هڅه وکړه چې هیواد د هندو، مسلم اوسیک ترمنځ دفرقه یی کرکیچ له لمنې وباسي. د هند لومړنی لومړي وزیر جواهر لال نهرو په هیواد کې ددغه نومیالي له مړینې وروسته وویل :

« ملگرو... اور نا نوره زموږ له ژونده کډه وکړه ، تیاری هره خوا په سراخیستې ... زموږ گران لارښود هغه زموږ بپو نور له مور سره نشته ... هغه رڼا چې پردغه هیواد راوړپه کیده هغه څه عادي رڼا نه وه ، هغې رڼا چې دغه هیواد یې د پیر کالولپاره رڼا کړ او دغه هیواد به دنورو پيرو کالونولپاره رڼا کړي ، اودغه رڼا به زرگونه کلونه وروسته پردغه هیواد اوگرده نړۍ باندې راوخلیږي اود زرگونو زړونو لپاره به یوتلیپاتي ډاډ اوتسل وي»

رڼا کډه وکړه ، دهغه فزیکي شته والی نور نه ترسترگو کیږي ، یوازې دهغه روح اودرسونه چې دده ستر میراث دي هغه به له مور سره تلیپاتي وي.

گاندي درښتیا یې په لور خپله لاره پرانیسته ، هغه نه زور زیاتی ، نه همکاري دانگریزي واکمنۍ پر ضد ځکه وکارول څوله یوې خوا پر ځان ډاډمن شي اوله بلې خوا بې عدالتۍ ته دپای ټکی کیږدي. هغه همدارنگه په ژوند، روح اوفزیکي سپیڅلتیا کې

دسادګۍ اصل رامنځ ته کړ ، ده په خپل ژوند کې داوړتياهم دځان کړه اودازغم يې هم رامنځ ته کړ چې نورمذهبونه هم دخپل هغه ترڅنګ هم وزغمي اوهم يې درناوی وکړي . دده غږ دځوریدلیو خلکوله پاره دنړۍ په هره برخه کې دهیلې زیرې و. لکه چې ده خپله وویل :

« کله چې زه خواشینې کېږم ، تاریخ ته گورم ، اوهلته گورم چې رښتیاينه اومینه په هروخت اتله او وړونکې وې. سمه ده چې هلته به یووخت داسې وحشت اوبدمرغي برلاسي وي چې هغه به هرناوړتیا ترسره کوي، په داسې حال کې چې هغه زور اووحشت رانسکوریدونکی دي »

یوسرسپارلی هندو ، بنايې یومهاال په ټولو مذهبوکې یوه ننۍ واقعي رښتیاينه داسې هم وگوري چې دهغې په زور دې عدالتی په وړاندې ودرېږي، په دغه ترڅ کې که بیایوڅوک داسې هم پیداکېږي چې مذهب ته داسې فتواپه خوله ورکوي چې دهغې له مخې دې تشدد عادلانه وبولي ، دغه شان طرحه اوخبره دگاندي په وړاندې په دغه ترڅ یوه بې مانا اوبابیزه خبره ده. لکه چې هغه په دغه برخه کې په خپله ويلي دي :

« ترمذهب بل څه رښتني نشته چې پرمعنویت باندې واکمني وکړي، یوڅوک دبیلګې په توګه هم نه شي کولای پردغه باندې په بې ارادتی والي اوقهرجن توب سره داسې چې خدای يې مل شي شونتیاومومي »

تایمز مجلې چې په ۱۹۳۰ کال کې گاندي دکال سپری ونوماوه ، همداسې يې په ۱۹۹۹ کې البرت انشتاین دپېړۍ سپری ونوماوه ، په دې نژدې وختوکې دامنل شوې چې دگاندي دمیراث په پام کې نیولوسره باید هغوی چې د زورزیاتی په وړاندې جنگیږي اویامري هغوی باید ((دگاندي دماشومانو)) په نامه سره یادشي،

لکه دپولنډدیووالی لارښود لیچ ولیسا، دکاترمارتین لوترکینگ ،دماینامار ددموکراسۍ مشره انگ سان سوکي اودجنوبي افریقي داپارتاید خلاف مشران نلسن ماندیلا اوارچی بیشف .

دگاندي دغه مجسمه چې په نوي زیلاندي کې له ده سره دمینی اوارادت لومړنۍ نښه ده داد ویلنگتن ښارته دهنددکلتوري اړیکو ډټولني له خوا ډالۍ شوې ده ، داسې ډالې چې هغه به دهند اونوي زیلاندي ترمنځ دوستۍ اوبښواریکو په زړه پورې اوغوره

نښه وي ، هغه به پردغه ځای دتل لپاره دسولې دسمبول په توگه ولاړه وي او په نړې کې به په مليونوهغوی چې دگاندي له حقانيت ، درسوناوولارښوونوسره دزورزياتي په وړاندې په هره خواکې راپورته کيږي خپله ملتيا په ډاگه کوي ، په تيره بيا په نوي زيلاندکې به هغه درناوي ترلاسه کړي ، لکه چې (تی وي اورنگمای)) په پارپهکا کې په ۱۸۷۰کلونوکې ترلاسه کړی و.

زه دلته په نوي زيلاند کې زيږيدلی يم اودلته مې دهندي ميراث ديوه غړي په توگه وده کړې نن ځان په دې وياړن بولم چې دهمدغو اړيکو له امله ماته بلنه راکړه شوې اودلته ستاسې په مخ کې ولاړيم. زه باورلرم چې ددغې مجسمې درول به له شکه پرته دهنداونوي زيلاند په جوړونه او وده کې دهنديانواونوي زيلانديانو دبرخې اخيستني په زړه پورې بيلگه وي، هندي آرو خلکو زموږ ټولني ته ډير څه ورپه برخه کړي دي، زموږ دټولني په اخلاقي اوټولنيزه روزنه ، ديوه پراخ ټولنيزنظم په جوړولو اودنوي زيلاند په اقتصادي وده او جوړښت کې د دوی ونډه په روښانه ته هرچاته څرگنده ده.

د ۲۰۰۶ سرشميرنه په ډاگه کوي چې په دغه هيوادکې دهنديانو دشمير کچه ډيره مخ په زياتيدوده، دم گړۍ (۱۰۴۰۰۰) هنديان نوی زيلاند خپل کوربولي اودلته ژوند کوي. دهندي آرو استوگنو دټولنيزواړيکو له لارې نوی زيلاندپه دې بريالی کيدونکی دی چې دخپلې اقتصادي ودې اوکلتوري وړتيا په برخه کې رغنده گامونه اوچت اوله هند سره دخپلواړيکو دپياوړتيا په برخه کې نورهم اوچت گامونه پورته کړي.

اوپه پای کې زه په دغې مجسمې اودهغې په رغنده درسونو باندې دزړه له کومي باورلرم اودابه داوږدې مودې له پاره زموږ په پلازمينه کې دسولې دنښې په توگه اوچته اودنگه ولاړه وي .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندينوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتوژباړل شويده.

ليکوال او ويناوال : دنوي زيلاند گورنرجنرال انند ستيا نند

(۱۴)

فرانسسکو روتلي

مور يې بايد له مهاتما گاندي څخه زده کړو

د ادبناغلي روتلي هغه ويناده چې په روم کې يې يوې ټولني ته د گاندي د زوکړې پر کاليزه کې اورولې وه .

دمهاتما په نامه دغه ماني له نژدې د يرشو کالو راپه ديخوا دلته ولاړه ده. مادلته خوځوځلې د گاندي د افکارو او يادو په خاطر په تير څو کالو کې برخه اخيستې ده. څه شې چې زما له پاره دلته د دغې تاريخې ماني په اړه د پاملرنې وړ دي ، اوڅه چې د دغو کلنيو مراسمو په اړه دلته ويل کيږي دهغو ترڅنگ داهم د يادولو وړ ده چې دغه ځای اودغه سيمه په خپل وار په داسې ځای کې پرته ده چې دلته آرامي او خاموشي په رښتيا نې توگه ژوند په خپله غيږ کې نيولی دی.

کله چې نامتو اولوی تاريخپوه توين بې له هنده دانگر يزانودو تلوپه اړه خبرې کولې ، ويې ويل :

« مور نور څه نه شو تر سره کولای اوناچار يو چې بايد دې ته غاړه کيږدو، د گاندي عمل ددې له پاره لاره پرانيسته چې مور بايد هندله رسوايي پرته پرېږدو »
د ادعدم تشدد زوراوځواک و ، کله چې مور د ساتيا گری تجربه اورو ، هغه کليمه چې مانا يې د حقيقت اورښتيا يني ځواک دی ، کله چې مور وينوسونيا گاندي اوله هغې سره دهند ټول ملت ددې لپاره هوډ کوي چې د ساتيا گری پيړۍ ونمانځي ، کيدای شي چې دنړۍ د ټولو مشرانو په وړاندې داووايي چې داکتوبر (۲) د گاندي د زېږيدو ورځ بايد د عدم تشدد دورځې په نامه سره ياده شي .

کله چې گاندي به ويل، زه بايد يوڅه تاسې ته درزده کړم او هغه داچې د عدم تشدد اونه زور زياتی مفکوره دومره لرغونې او پخوانۍ ده لکه دغه غرونه ، هغه څه نور هم ويلي وو، خو تر ټولو يې دامهمه ده چې وايي ، چې درنښتيا يني تر ټولو مهمه برخه دنړۍ د تاريخ په اوږدوکې لکه څنگه چې تشدد لرغونی دی ، هماغسې عدم تشدد هم لرغونی دی.

زه هيله من يم چې د گاندي تجربه اودرسونه به دهغو کړو ورله پاره يودرس اوالهام شي لکه څنگه چې نن سبا په ماینامار (برما) کې روان دي اوموږ يې خورا زيات اندېښمن کړي يو. د گاندي په خورامهمو خبرو کې يوه داخورامهمه اودپاملرنې وړده لکه چې وايي :

« که سترگه دسترگې په گناه راوباسو، نويوه ورځ به ټوله نړۍ ږنده شی »

موږ هيله من يو چې دموکراتيک ارزښتونه او پوره زغم به آخر خپل ځای ونيسي.

نني سترهند ته زما پيغام دادی چې ، تاسې موږ ته پر هغو کړو وړو چې تاسې له گاندي څخه راپه ديخوا ترسره کړي د درناوي وړ ياست. داسمه ده چې هند ته هم ډيرې ستونزې لکه چې دنړۍ نور هيوادونه ورسره لاس او گريوان دي وردغاړې دي ، خوموږ بيا هم وينو چې ستاسې هيواد تراوسه ديو پياوړې دموکراسۍ په لور چې پراخ پلوراليزم ، پراخ توپيرونه ، او ديلايلومذهبو پيروان يې ترسيوري لاندې ژوند کوي مخ په وړاندې حرکت کوي. زما په اند د هماغه زغم دی ، هغه چې د گاندي دخورا ستراوپراخ ميراث په توگه تاسې روزي ، هغه چې موږ بايد ډير څه ترې زده کړو.

پر دې برسیره ، نن سبا موږ بايد دهغوی چې خالي لاس ښکاري او خالي لاس نه دي، هغه چې وسله وال نه دي ، او په خپلواک کارو وسله وال ښکاري ، ډير څه زده کړو، دهغوی روحی ارزښتونه داتوان لري چې ديوه آزاد او خپلواک جهان له پاره وجنگيږو اونړۍ د تشدد له غم څخه بې غمه کړو. د همدغه اصل په رڼاکي زه په دې ډاډه اوباور لرم چې د گاندي پيغام داسې دروند او تلپاتې دی، لکه چې ددغو پياوړو غرونو ډبرې دي، لکه دغه ټولې هيلې چې دلته د گاندي درناوی کوي ، دهغه پر هيواد وياړي اودهغه له مخې د عدم تشدد دغه ورځ چې ملگرو ملتوپه دغه نامه اعلام کړې

نمانځي ، دابه ټول هغه څه وي چې راتلونکي نسلونه به هم له دغې جادويي تگلارې
څخه ډير څه زده کړي ، له ده څخه مننه !

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دبانډنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له
انگریزي ژبې پر پښتو ژباړل شویده .
لیکوال : دایتالیا د لومړي وزیر مرستیال اودکتور وزیر و .

(۱۵)

راج مهان گاندي

گاندي دشلمې پيرۍ يو لوی اتل

لی نویل ایزروٹیور ، له راج مهان گاندي سره دگاندي دژوند اوعصر په باره کې مرکه کړې. دغه هماغه مرکه ده چې ددغه فرانسوی اخبار کې د ۲۰۰۷ کال په اگست کې خپره شوې ده.

هغه دشلمې پيرۍ له لویو اتلانو څخه دی، یوشمیر خلک هغه داوسنی عصر دمسیح په سترگوگوري ،خوهغه په رښتیا هم داسې څوک وچې خپل خلک یې دخپلواکۍ په لور لارښونه کړل ؟ هغه څنگه عدم تشدد رامنځ ته کړ اوڅنگه یې پرانگړیزانو باندې بری وموند ؟

(وینسټ جوورل) ددغه لوی اوبې ساري اتل وروستې ځان ناستی موندلی . دگاندي زیات پاتې شوني اوملگري داسې چې دمهاوما لاره یې وڅارله دوی ټولو خپلې هغه کیسې چې دگاندي دآزادۍ دمبارزې، دزندان دشپو، دلیډرانو دماټواوشکونو،

ماشومتوب ، له ماشومانو اوميرمنې سره دهغه دارپكو، دهغه داغيزناك توب ، نړۍ ليد او باورنه كيدونكې كړو ورواو كركترپه اړه درلودې هلته دلته يو بل ويلې او رسولې دي . هغه دخپلو خلكوله پاره مهاتما يالويه اروا اولوى اتل و، پيروانو او پلويانو يې هغه دبپو (پلار) په نامه باله ، دهغه نوم مهنداس كرم چند گاندي و، دهغه په مړينه نامتو پوه انشتاين خپله خواشينې څرگنده كړه اوويې ويل :

« راتلونكي نسلونه به پر داسې يوه سپيڅلي سړي باندې د زړه له كومي باورمن وي . » اوپه رښتيا هم چې حيرانوونكې خبره ده .

په هند كې ، چېرې چې خلكو همدا اوس دخپلې آزادۍ شپيتمه كاليزه ونمانځله ، گاندي دغه بوډا سړي يې پرفضا باندې ولاړدى اوپه موسكا سره هرې خواته گوري : بانك نوټوته، پستي ټكتونوټه ، دكورونو ، ښوونځيو او تالارونو ديوالونو ، ان چې دباليود سينما هم په خپلوشعارونو كې بپوتل پاتې لوړاو اوچت اودهند له پياوړو لارښوونكوڅخه وباله اوپه دغه ترڅ كې يې ځان ښودنه وكړه .

خودنورې نړۍ لپاره تردې هم لوړدى ، هغوى ټولو گاندي په شلمه پيړۍ كې ديوه مورالۍ ځواك په توگه منلى داسې لكه دنوي عصر مسيحا، هغه ديبلابيلووجو نومباليو مشرانو لكه مارتين لوتر كينگ، ليچ وليسا اونلسن ماندپلا ته سترالهام شو.

همداسې موږ په دې نژدې وختوكې دنړۍ په يوشمير زياتو برخو كې دنارنجى انقلابونو لكه په جيورجيا، لبنان او كراين كې چې گاندي پر تگلاره باندې ترسره شول شاهدان يو. همداسې په ۲۱ پيړۍ كې هم دده دسولې ، رښتياينې او زغم پيغامونه تربل هروخت اړين اودپاملرنې وړ دي .

گاندي څوك و ، دغه دزړونو اويادونو اوپرهراچا گران سړي ، دغه سيكيولر روحانى ، دغه فداكاره انسان ولي په خپل ژوند كې دژوند دغه نوې تگلاره دخپل پيغام په توگه ترلاس لاندې ونيوله؟

دده لمسى راج مهان دمهاثما گاندي مهم ژوند ليك چاپ كړ . هغه نويل اوبزرويتور ته ددغه اياتي وكيل ، سابه خوري ، څوك چې نيمه پيړۍ دعلمي مبارزې او كړنې له امله دخپلواودنړۍ دخلكو لپاره ازمويونكى كتونځى اوتكبه ځاى شو.

نويل ابزرويتيور :

کله چې هغه په ۱۸۶۹ کال کې وزیږید، دهغه کورنۍ په هغه وخت کې د پوربندر چې د بمبې په شمال کې یوه کوچنې سیمه ده له نومیالیواو درنو کورنیو څخه وه، پلار یې کرم چند گاندي پر هغه مهال لوی دیوان یانې دهغې سیمې شهزاده اولومپري وزیر و چې هغه سیمه اودهغې خلک یې لارښوونه کول. په لنډه توګه که چیرې دهند ددغه راتلونکي خپلواکي غوښتونکي بډای میراث نه وای، هغه به په رښتیا هم دغې لوړتیا ته رسیدلی وای.

ن. ۱: اوپه ډیر مذهبي ډول؟

ر. گ: هو، په کور کې یې دهندويزم مقدسات، په کومو پورې چې گاندي اړوند وټول عملي کیدل، دعا وې او عبادت به په ورځ کې څو څو ځلې تر سره او ویل کیدل، هلته نه څه څکول کیدل، نه شراب خوړل کیدل، غوښه نه یوازې منع وه بلکه ددې اجازه هم نه وه چې پر هغې باندې څوک ولګیري.

ن. ۱: هغه په خورا ځوانې کې واده هم وکړ؟

ر. گ: دې دخپل واده پر مهال (۱۲) کلن و، دده پلار اومور یوه نجلی ومونده چې دده له پاتکي اودده په عمر **وه، کستور**. هغه خورا ښکلې، خو نالوستې وه، هغه ترمړینې پورې دده دمیرمنې په توګه له ده سره یوځای وه. یوشپيته کاله وروسته په ۱۹۴۲ کال کې مهندس تل دخپل پلار دغه عمل چې ده ته یې په کوچینوالي کې په زور واده کړی و انتقاداوه، دی دخپل ژوند په اوږدو کې دماشومانود واده کولو پر خلاف و.

ن. ۱: په ۱۹ کلنې کې دې دزده کړې لپاره لندن ته ولاړ، لامل یې داو چې دې په هندي لوړو کورنیو کې راته ...

ر. گ: هو، په هغه وخت کې، یانې دنولسمې پیړۍ په وروستیو کې یوازې دوو سوو تنو د امپراتورۍ پلازمینې ته سفرو کړ، مهندس یوله همدغوزده کوونکو څخه و چې ده انگریزي واکمني، دهغې قانون، دهغې دود په ښه توګه پیژندلې وو. هغه چې په رښتیا هم د بیا دهغې پر خلاف خپله جګړه پیل کړه. خولندن ته تګ هم دځوان گاندي د آزاد خیالی یوه ښه وه، په داسې حال کې چې دده دپاتکي مشران په دې نه وو خوښ چې هغه دې لندن ته ولاړ شي. دهغو په وینا چې بنیا (هغه پاتکي چې گاندي

پرهغه پورې اړوند و) یورپ ته ځي چې هلته له انگریزانو سره وځوري اووځښي .
خومهنداس دا هوډوکر چې ددوي پر خلاف په دغه ترڅ کې گام پورته کړي .

ن.ا. : په لندن کې دریو کالو زده کړې پرده باندې ژوره اغیزه وکړه ؟ خو دایې ردوله
چې باید عیسوي شي ؟

ر.گ : گاندي د مسیح تراغیزه لاندې و، هغه چې په هندویزم کې هیڅ ډول بیلگه نه
درلوده، هغه (سیرمون ان ده مونت) ولوست ،خو کله یې هم ددې له پاره خپله
لیوانیا، سره له دې چې عیسوی دوستانو یې زیات هڅاوه ونه ښوده چې هغه دې ومنې
اوورواد وږي. ځکه دې په دې باورنه وچې مسیح دې دخدای یوازني زوی وي. په دې
چې که ده دامنلې وای مانادا چې ده باید هندویزم رد کړی وای ،مگر هغه د عمر تر پایه
په هندویزم باندې ولاړ هندویانې شو.

ن.ا. : له کله یې دمبارزې په ډگر کې دپاتې کیدو اودریدو ژمنه وکړه ؟

ر.گ : دا ۱۹۰۶ کال و، په دغه کال زولوقبیلې دانگریزانو پرضد پاڅون وکړ، گاندي
سره له دې چې له زولوسره یې خواخوږي درلوده ، خو ده داسمه ولبله چې باید
دانگریزانو اطاعت وکړي ،په حقیقت کې دا هغه وخت وچې ده کله هم دافکر نه کاوه
چې دی به دهندد خپلواکی له پاره متې رانغاړي. ده پردغه مهال یوازې هلته دهندیانو
له حقوقونوڅخه دستم په دننه کې دفاع کوله. همدا لامل وچې ده ځان
دانگریزانو اوزولو دجگړې په ترڅ کې دامبولانس په ډله کې ونیو. جگړې خورا
دردونکې وې ، سراسر تشدد، وژنواوسادیزم دهغه احساسات وځپل اودناروغی
احساس یې وکړ، اودغه عمل دده ژوند له بدلون سره مخامخ کړ. هغه به وروسته
دجگړې انځور ایستلی وای،خوده خپل (پلاوی) ته لارښونه وکړه چې دوی باید
دحقیقت او نه زورزیاتي له پاره تبلیغ وکړی . اومهاتما له همدغه ځایه راوزیږید.

ن.ا. : ولي گاندي د نه زورزیاتي مبارزې ته ډیر اهمیت ورکړ ؟

ر.گ : هغه دامریکایی لیکوال (دیوید توریو) تراغیزلاندې و، هغه چې دولسي
سرکښی دمفهوم کاشف دی ، لکه دهغه په شان دې هم په دې باور وچې یوتبعه باید
داحق ولري چې دغیرمورالي واک په وړاندې سرکښي وکړي اوراوپارېږي. برسیره

پردي هغه په دې باوروچې څه په تشدد سره غوښتل او عملي کيږي، هغه بايد په تشدد سره وساتل شي، هغه وويل :

(پای په ماناکې دی، لکه څنگه چې ونه په تخم کې ده) .

گاندي په دې پوهيده چې دانگريزي واکمني په وړاندې وسله وال مقاومت سم نه دی ، ځکه چې ماتېږي . همداه چې هغه (ساتياگره) چې مانا يې په هندي کې (درښتيا پياوړتيا) ده رامنځ اوومنه .

ن.۱ : څنگه ساتياگره ، بالاخره انقلابي شوه ؟

ر.گ : گاندي هغه څه ترسره کړل چې نورچا هغه کله هم په دغه پراخه اندازه اودغې ځواکمنۍ نه وو ترسره کړي . هغه خپل پلويان د نه زورزياتي تگلارې ته راوبلل او هغه يې دساتياگرانوپه نامه يادکړل . په دغه لاره کې ده دپاملرنې وپيروان په نښه کړل چې دساده ژوند، مذهبي باور اوعدم تشدد پرنسټ روان شول .

ن.۱ : هغه په رښتياني ډول ، دتبليغاتواورسنیولوی تاريخ جوړونکی و ...

ر.گ : هو، هغه تربل هرچا دميديا په اهميت اووړتيا باندې پوهيده، هغه تل ددې له پاره هڅه کوله چې دخپل مرام لپاره تبليغ وکړي، هغه خپله ورځپاڼه راوايسته، هغه په هدف کې ځکه وړونکی شو چې ده تل خپل اړيکي دنړۍ په هره برخه کې له ژورناليزم سره وساتل اوهمدايې ويل چې :

(زه دنړۍ خواخوږي غواړم) . اوبيايې دخپل هويت اوله پرگنوسره دخپلواړيکو لپاره خورا پياوړي سمبولونه په گوته کړل . له څوڅوهلوڅلووروسته يې په ۱۹۲۱ کال کې ساده نري کالي (دوتی) واغوستل ، اوڅلورسوه مليونو هنديانوته يې وويل :
((زه هم يوله تاسې څخه يم)) .

ن.۱ : څه شی ده په رښتياهم دخپلوخلکولپاره غوښتل ؟

ر.گ : خپله واکمني .

ن.۱ : ده دانگريزانو دايستلوپه اړه څه فکر کاوه؟

ر.گ : دنه زورزياتي تگلاره ، هغه فکر کاوه چې دغه واکمنۍ تريوه کال زيات عمرنه شي موندلای په دې شرط چې خلک له دوی سره ملتيا پرې کړي ، ماليه ورکول ودروی ، ښوونځيوته ولاړ نه شي همداسې پوليس اوپوځ ... څرگنده ده چې ، دده په

دغو ټکو اونه اطاعت باندې دخلکوقانع کول په خپل وارڅه آسانه خبره نه وه . انگریزانو لامخکې ان پرمالګه چې دژوند تر ټولو ساده اوبې ارزښته څیز و هم مالیه لګولې وه . هغه څه چې دهندپه سواحلوکې په پراخه اندازه پرته وه ، خو هندیانو داحق نه درلود چې هغه په خپل سردانګریزانو له اجازې پرته راټوله کړي . دی دهمدغې بې عدالتې په وړاندې راوبارید اودمالګې لاریون یې پیل کړ .

د ۱۹۳۰ کال دمارچ په ۱۲ سهار ګاندي له خپلو اتیا ساتیاګرانو سره له خپل اشرم څخه راووت ، واټن اولوری یې سمندر و ، چې څلور سوه کیلومتره لرې و ، پلی یې پرهرښار اوهرکلي غونډې کولې اوخلکوته یې بلنه ورکوله چې له دوی سره یوځای شي ، ددوی بری دحیرانتیاوړو . دهندویسرای نه پوهیده چې ددوی په وړاندې څه وکړي ، هغه ډاریده چې که دوی ونه دروي ، ددوی لیکې دخلکودګډون په ترڅ کې لاپیاوړې کیږي . خو له دې سره سره ، درې اوونې وروسته ګاندي په دې وتوانیده چې یوموتې مالګه (دوندې) له ساحل څخه راپورته کړي اوهغو په زرګونو خلکو ته یې وروښی چې له دوی سره یوځای شوي وو.ددغې پېښې انځورپه ګرده نړۍ کې خپورشو ، اولویه کنایه هم دا ورسره مل شوه چې : هندخپل برخلیک په خپل لاس کې نیولی دی!

ن . ۱ : دانگریزي مقاماتوعکس العمل څنگه و ؟

رګ : دوی یې وترټل ، لومړی خوبې په زرګونه کسان دګاندي په ګډون زندانو ته واچول ، وروسته یې هوډوکړ له هغه چاسره چې خلکو مهاتما باله دخبرو لاره پرانيزي ، همداهو چې ګاندي دویسرای لارد اروین سره مخامخ وکتل ، اواصلي ټکي داوو چې : هندیان چې څومره یې زړه وي مالګه ټولولی شي ، زند انیان باید راخوشی شي . چې دا په خپله دګاندي لپاره پرزورزیاتي امپراتوری باندې دبري یوه سمبولیکه اتلولي وه .

■ دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دبانډنیوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگریزي ژبې پر ښتوژباړل شویده .

■ راج مهان دګاندي لمسی دی چې اوس په امریکا کې ژوند کوي ، دی وخت ناوخته دګاندي دافکارو په اړه له نړیوالو خپرونو سره مرکې کوي اوپه دغه برخه کې لیکنې خپروي .

(۱۶)

ویم ډیتمن

مور کولای شو ډیر څه له گاندي څخه زده کړو.

د ۲۰۰۷ کال د جون په (۱۵) دملگرو ملتو عمومي غونډې درایوپه اتفاق داومنه چې د اکتوبر دویمه نیټه باید (دنه زورزیاتي دنړیوالې ورځې) په توگه دهند دنومیالي بچي مهاتما گاندي دنامه په درناوي ونمانځل شي. زما له پاره دهگ دښاروال په توگه دډیرویاړځای دی چې نن دلته دسولې په دغه تالار کې دهغه نومیالي اتل دپادپه غونډه کې له تاسې سره یوځای برخه اخلم. دهغه چا دپادپه غونډه کې چې هغه په رښتیا هم دنه زورزیاتي هغه اتل دی چې په دغه توره باندي یې هند په خپلواکې سرلوړې کړ.

هاگ په ژوره توگه ځان له گاندي اودهغه له افکارو سره اړوند بولي ، په هغه وخت کې چې گاندي په جنوبي افریقا کې دنه زورزیاتي غورځنگ دبرابرو حقونو په خاطر راپیل کړ، په هغه مهال کې دلته دسولې لومړني کنفرانس جوړشو چې دغه مانې یې پرځای باندي جوړه شوه. لومړني غونډه هم ډیره زریه دغه ځای کې چې لوبغاړي یې دامپریالستی ځواک استازي وو جوړه شوه. دویم کنفرانس چې دلته په ۱۹۰۷ کال کې جوړشو هغه زیات دهغو قوانینوپه اړه و چې هغه دجگړې په اړه نه بلکې دسولې په اړه ول.

خودا په دې مانا هم نه وه چې گواکي ددې کنفرانس گډون کوونکي زیاتره په خپله ددې له پاره په دوو پښو وو چې گواکي دوی دسولې پلویان نه ول، پردغه مهال دسولې لومړنیو هڅوونکو او فعالانو لکه (ویلیم ستید) او (بریت ون سوتنر) دکنفرانس په څنگ کې دغونډو اولکچرونو په جوړولو باندې لاس پورې کړ چې د دوی دغو هڅو په نیغه توگه دگډون کوونکو هیوادو پراستازو باندې خپله مهمه اغیزه درلوده.

په روانه پېړۍ کې هاگ دنړیوال عدالت اونړیوالې همکارۍ دمرکز په توگه وده وکړه، اوس په ۲۰۰۷ کال کې دلته بې شمیره سازمانونه په دغه ښار کې دلاسوله ییزې اوخوندي نړۍ لپاره په کارباندې لگيادي. دهغې نړۍ لپاره چې نوره به دهیوادو ترمنځ دجگړو اوکړکيچونو ډگرنه وي، اویوازې دقانون محکمه هغه چې دبشري حقونو له پاره یوازنی مرجع ده هغه به په نړۍ کې دخونديتوب دنده ترسره کوي.

هاگ له گاندي سره یوازې په دې تړاو نه لري چې گواکي دادسولې ښاردی، بلکې تردې هم مهمه داچې دغه ښار په ټوله اروپاکې یوازنی ښاردی چې زیات شمیراستوگني یې هندیان دي. مانا داچې دهگ دښار له څلویښتوزرو اوسیدونکوڅخه نژدې په سلوکې لس هندي آري دي. همداده چې هاگ کیدای شي دنیدرلنډ پلازمینه نه، بلکې هغه ته په یقیني توگه هندوستانی پلازمینه هم ویلای شو. ځکه چې هندیان اوس ځانونه ددغه ښاراصلي اوسیدونکي بولي، داسې چې دوی تراوسه هم خپل تړاو له هند اوسورینام سره نه له یاده ایستلی اونه یې پرې کړی دی. له هندڅخه سورینام اوله هغه ځایه نیدرلنډ ته ددوی دمهاجرت یادونه هغه څه دي چې دهندوستانی ټولنې له خوادهگ مانې ته دمهاوما گاندي دمجسمې په څیره کې ورکړي شوی دی، زه په خپله ددغې مجسمې دځای پرځای کیدو دمراسموپه ترڅ کې هلته وم چې زه یې له شکه پرته دیوې حیرانۍ په سمندرکې وردوب اودځان پرلور یې وروهڅولم، په رښتیا هم ددغې مجسمې پرمخ خاموشۍ اوجذابیت زما دزړه احساس ماته راتشریح کړ:

«زه غواړم چې دټولې نړۍ کلتور زما دکورپرسرپه آزاده توگه راوالوزي، خو زه به داونه منم چې زماپښه دې دچا پرلور وراوچته شي»

آياداشونې ده چې په كليموکې دې ديوه پړانستي ، آزاد اوگن کلتوري ښارستاينه وشي ؟ دهمدغه آريه پام کې نيولو سره مور ټول دلته په نيدرلندکې تراوسه پورې ډيرڅه له گاندي څخه زده کوو، ځکه چې دا ترهرڅه په زړه پورې اودپاملرنې وړده چې داکتوبر د دويمې دنمانځلو په ترڅ کې به نور دتل لپاره دگاندي له ياد اودهغه له افکارو سره په تړاو کې وو: دسولې يوه خوندي نړۍ ، له تشدد اوبيوزلی څخه امن .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هنديد) له مجلې څخه چې دهند دبانډنيوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگريزي ژبې پر بڼتوژباړل شويده .

ليکوال دنيدرلند دهاگ دښارښاروال دی اودغه وينا يې په هغه غونډه کې چې دگاندي دزيريدو دورڅې له امله جوړه شوې وه دغونډې گډون والو ته ور واوروله.

(۱۷)

نویلین هیزر

دگاندي معنویت ژوندی دی

دغه لاندې وینا دهغې مقالې لړۍ ده چې میرمن نویلین هیزر دملگروملتو اندرسکریتري جنرال اود اسکاډ اجرايوي سکرتری په بنکاک کې دعدم تشدد دنړیوالې ورځې دنمانځلو په غونډه کې واوروله .

ز دلته دژور ویاړ اوخوښی احساس کوم چې ستاسې په وړاندې دعدم تشدد دلومړی ورځې په ویاړ چې دمهاوما گاندي دسولې ، تفاهم اوعدم تشدد له پیغام سره تړلې ده خبرې کوم .

دغه نمانځنه زمالپاره هم په ځانگړې توگه دپاملرنې وړده ځکه چې داوما لومړی ځل دی چې داسکاډ دسکرترې په توگه له ټاکل کیدو وروسته په داسې یوه عامه غونډه کې خبرې کوم .

دغه شیبه ماته داحق راکوي ، چې د هغواقتصادی ، ټولنیزو اوچاپیریالی پېښو په اړه چې دآسیافاسفیک سیمه ورسره مخامخ ده ددغه سترلارښود مهاوما گاندي دتفکرپه رڼا کې وغږیږم . دگاندي دوه اصله ، دې عدالتي پرضد هڅه یا عدم تشدد اوسوله بیزه سرکښي ، هغه چې یونړیوال وړاندیزدی له هندسره دامرسته وکړه چې دهغوپه رڼا کې خپلواک شو ، بشري حقوق خوندي شول ، اودعدالت اوخپلواکی هنگامه په نړۍ کې خپره شوه . هنددغه لړۍ په پرله پسې توگه ترننه پورې وساتله ، لکه څنگه چې اوس موږ هیله من یو چې په خپله سیمه کې دغه کټ مټ نظریه داقتصادی ، ټولنیز اوجنسی عدالت پرینست عملي کړو .

گاندي په دې باوري وچې دتشدد ترټولو بده څیره بیوزلي اوخواري ، تعصب اوتولنیزه گډوډی ده ، دببوزلی ، بنځواوماشومانو پرضد تشدد تراوسه پورې موږ په خپلو

منگولو کې نیولي یو، په آسیا و فاسفیک سیمه کې دغه کچه خورا لوړه ده، ځکه چې په دغه برخه کې خورا لږ څه تراوسه ترسره شوي دي. سره له دې چې دغه سیمه په چټکۍ سره د ودې په لور روانه ده، خو له دې سره سره هم دعاید کچه خورا ټیټه او په هیڅ حساب ده. د آسیا فاسفیک سیمه چې د (۶۴۰) ملیونو وګړو کور او استوګنځی دی، زیاته برخه یې له خواری او بیوزلی سره لاس او ګریوان دي.

خو له دغو ستونزو څخه د وتلو لار لکه څنګه چې ګاندي پر هغې باندې ټینګار کوي هغه، هماغه دخلکو ځواکمن کول دي، په تیره بیا بیوزلي خلک او میرمنې چې له اقتصادي پلوه باید په خپلو پښو ودرېږي. مهاتما ګاندي ویل چې د ټولنیز عدالت لپاره راپورته شی، چې داچلند په وار سره د برابری او عدالت وده ده چې دهغه په ترڅ کې ټیټ ژوند د ودې لاره نیولای شي، زموږ په عصر کې تر هر څه دمخه داقتصادي او ټولنیزې ودې تر څنګ داډیره مهمه ده چې دروغتیا او پښوونې او روزنې په برخو کې د پرمختګ په لور ګامونه واخلو، ځکه چې زموږ سیمه په دغه برخه کې خورا زیاتې پاملرنې ته اړتیا لري، باید په دغه برخه کې د ګاندي پراصولو باندې د زړه له کومې ټینګار وښيي. د ګاندي اصول په دغه برخه کې دا ټینګار کوي چې د تنې په کیکنښلو سره باید اقتصادي حالت له ناسم نظم سره ددې ضمانت وکړي چې ټولنه باید دودې لوړې پورې ته ورپورته شي. ځکه تر هر څه دمخه د ضروري ده چې باید یوسم جوړښت په دغه برخه کې د عدالت پر بنسټ رامنځ ته او پرمختګ وکړي. موږ باور لرو چې تر ۲۰۱۵ کال پورې به (۲۳) ملیونه ماشومان د لوړې له درده ونه کړي، تر یوه ملیون زیات ماشومان به د پنځه کلنۍ په عمر باندې نه مري، او څلور ملیونه ماشومان به په دې وتوانېږي چې لومړنۍ زده کړې وکړای شي.

د ګاندي د اصولوله مخې سوله زموږ ورځنۍ اړتیا ده، آسیا فاسفیک سیمه اوس د نړیوالې اقتصادي ودې په لور روانه شوې چې ددې کار له پاره موږ تر هر څه دمخه په ملي او سیمه ییزه کچه نورو هڅو ته اړتیا لرو، ځکه نوموړ باید اوس د همدغې اقتصادي وړتیا په څنګ کې د ټولنیزې او انساني ودې په فکر کې هم شو.

د ښځو په وړاندې تشدد اوس په خورا پیاوړې کچې کې دی، چې باید ودرول شي. داستونزه کیدای شي چې په کورنیو او ټولنو کې د ملیونو ښځو او نجونو له مخې لرې کړه

شي. نن سبا وسله والې شخړې ، پرېنځوتيري اودوسلې په زور پرېنځو باندې جنسي تشدد زغمل په خپله بدرنگې څيرې سره برلاسی دی، له ماشومتوب څخه ترزېږېدو پورې ، دولورله ستونزو نيولې بيا ترجنسي تيري اوتېنټولوپورې درندې ستونزې دم گړې دېنځوپه وړاندې پر تې دي،، زموږ ځواب ددې غميزې اوتشدد په وړاندې يوازې اويوازې دادی چې دېنځوپه وړاندې پلان شوی توپير اوستونزه بايد په هره ځواکي دهيوادو دمشرتابه اوواک لرونکو مقاماتوله خوا ترلاس لاندې ونيول شي .

همدارنگه دمهاثما گاندى په وخت کې دچاپيريال په اړه کوم بحث نه و، په دې چې په هغه مهال کې دومره زياتې ستونزې دايکولوژيکو انديسينو په اړه لکه چې نن ترسترگو کيږي نه ترسترگو کيدې ،دهغه د ژوند ساده ډول موږ په دې باوري کوي چې ددغې ځمکې پرمخ دخپلو ماشومانو اوبشریت دراتلونکي په خاطر دخپل چاپيريال په فکر کې شو، نن سبا دآسيا فاسفيک سيمې دپراختيا په اړه دگاندي پيغام انتقادي بڼه لري ،ځکه چې په دغه برخه کې داقتصادي ودې اوتولنيزې ودې د پياوړتيا ترمنځ انډول په خپله دچاپيريالي ستونزو لامل شوی دی. .

لکه چې ماياوه کره زما کار په اسکاډ کې دادی چې دجوړونې له پاره سيمه ييزې همکارۍ په داسې توگه چې په هغې کې داقتصادي اوتولنيزې ودې اوچاپيريالي وړتيا اصولونه په پام کې نيول شوي وي په پام کې ونيسم .ددې په څنگ کې داهم څرگنده ده چې دمهاثما گاندي دعدم تشدد پيغام به له شکه پرته زما دهڅو محور وي هغه چې ويلی يې وو:

« سوله به کله هم له پرمختگه پرته خوندي نه شي ، اوکله به هم کوتلی پرمختگ دېنځو اونارينه وو له برابرې برخې اخيستني پرته شونی نه وي »
دهغه اروا دې ښاده وي

□
دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دبانديوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتوژباړل شویده .

□
ليکواله : ميرمن نويلين هيزر دملگروملتو اندرسکرېتري جنرال اود اسکاډ اجرايوي سکرتره ده .

(۱۸)

راتوجوني مد رياواوي

دگاندي د وينتيا څارنه ...

دمهنداس کرمچند گاندي ژوند دهغه دآزمونې او تجربې ډگرو، هغه به په دې ډير خوښ شوی وای چې که موږ دهغه پرگامونو باندې خپل گامونه په رښتيا سره پورته کړي وای. هغه په خپل عصراوزمان کې دملیونو خلکو له خوا ملاتړ او وستايل شو، گاندي په نادره توگه ځانته اجازه ورکوله چې په کبر او غرور دی ځان سرلوړی وښيي. دهغه پوهې اودرک يوازې ددې له پاره لاره پرانيسته چې د بشري طبيعت او کرکتر ژوراستازيتوب او څرگندونه وکړي. زه په دې هم باور لرم چې هغه يوه داهيله هم درلوده چې هغه بايد لکه ديوه عادي وگړي په شان ياد شي، نه داچې هغه په پتوسترگو له رښتینې او حقيقي نړۍ څخه وتلی او پر يوه خواوبلل شي.

دگاندي په اند او ژوند کې دا ترهڅه زياته مهمه اودپاملرنې وړه چې دده آر او رښتینې پيغام دهند لپاره انساني ورورولي، سوله اوبسياینه وو. دهغو ی لپاره چې له خپل لوی او پراخ هیواده ناخبره اوله هغه سره ناآشناوو. دلته سره له دې چې ددغه هیواد ډیرکی هندوان هم دي خو له دې سره سره دغه هیواد دخپل جوړښت له مخې دبیلابیلو فرقو او ډلو ټاټوبی او کوردی چې دژوند او استوگنې بیلابیل ډولونه اودودونه لري.

هند ديوه ځانگړې اويوازي کلتور مينه اوسيمه نه ده، ځکه نو زياتره خلک له دغه هیواد سره مينه لري، داهيواد دبدای کلتوربدای بنسټونه لري چې دکلتورونو، مذهبونو، ژبو، فرقو اوباورونودجوړښت هیواد ورته ويلای شو. گاندي جي دغې نیمې وچې ته له جنوبي افریقي څخه راغی اودانگریزې واکمنې پر خلاف یې ددغه هیواد

دسمبالولو کارته دعدم تشدد دتوري اوانتقاد په زور اوږې ورکړې . دده هڅونې دهندولس دصفر له برخليک څخه دځواکمنۍ په لور راپورته اوشعوريې ورکړ . هند دتيرو شپږو لسيزو په اوږدو کې سره له دې چې دلته خورازياتې ستونزې اوتوپيرونه وو بياهم يوموتې اوواحد پاتې شو.سلمان رشدي دخپلې يوې مقالې په ترڅ کې داوسني هند دطلايبې نمانځنې(گلدن جوبلي) په درشل کې داخبره وکړه چې داهيواد په توپيرونوکې دزغم اوتحمل پياوړې پايله اوثمره دی .

هغه مهال چې گاندي چې ونه شواى کولای دپاکستان دجوړيدومخه ونيسي ، له هغه سره سره نن سبا هند په نړۍ کې له انديزيا، نايجريا اومصرڅخه وروسته دمسلمانانو دستراکثريت کوراوهيواددى.اجازه راکړئ چې داډه ډاگه ووايم چې دوى به کله هم دپاکستان په لورمهجرشوي نه واى که چيرې په هندکې هغه تگلاره په پام کې نيول شوې واى لکه چې گاندي يې هيله درلوده. دده نړۍ ليد په داسې يوه وړه دايره کې نه وراښکيل چې هغه به دنورو مذهبو درناوى دهندويزم په مقابل کې په پام کې نه واى نيولای. هغه له جواهرلال نهرو اونورو مشرانو سره يوځاى اوپه يوه خوله ديوه سکیولردولت دجوړولو په کارباندي دزړه له کومې پوهيده. داسې چې په هغه کې بايد دهرې ډلې اوهرعقيدي دخوندي ساتلو خبره له ياده ونه ايستل شي اودهغې ضمانت بايد وکړاى شي. گاندي په دې پوهيده چې مذهب ددولت لپاره داندوينې وړ ټکى اوستونزه نه ده ،بلکې يوازې ځاني لوړتيا ده چې ديوشميرخلکو په کرکټراوکړو وړو کې په څرگنده داندوينې وړ ده.

په هرډول هغه ديوه حساس هندي په توگه داډه ډاگه کړه چې دى ددغه هيواد اوخلکويواروندڅوک دى ، اوپه عين وخت کې دى په دې هم وتوانيده چې په خپله وړتيا سره خپل خلک راوپاخوي اودنړې دخلکوپه شان يې دلورټيا په لورلارښونه کړي اوله هغوى سره يې په يوه کتارکې ودروي. چې لامل يې په دغه ترڅ کې په څرگنده توگه آزادي ،برابري ،عدالت ، زغم اونه زورزياتى و چې دزمانې نومياليو مبارزينولکه مارتين لوترکينگ، نلسن مانديلا، ان سان سوچي دگاندي دغه تگلاره په خپله کړو کې په پام کې ونيوه اوپه دغه برخه دگاندي پلويان شول.

پرېل څه باندې چې زه دزړه له کومې باورمن یم هغه دادی چې کله په فیجی کې دبنکیلاک ضد غورځنگ په خپله په تشدد او زورزياتي باندې وانه وښت داهم داندو – فیجی داریکو برکت و. له ۱۹۳۰ کال څخه بیا تر ۱۹۸۰ کالونو پورې زموږ د هیواد داوسیدونکو ډیر کې برخه هندي فیجیان ول، دیادو شویو کالونو په ترڅ کې هندي ټولني په پرله توگه دخپلو حقونو لپاره په ټینگار لاس پورې کړی دی چې له نیکمرغه دلته تراوسه پورې کله هم خبره د تشدد او زورزياتي تریولې پورې نه ده رسیدلې. په داسې یوه هیواد کې لکه زموږ چې دبیلایلو کلتورونو، عقایدو او خلکو هیواددی یوڅه خورا څرگند او د پاملرنې وړ دي چې هغه زموږ د شته والي لامل شوی هغه په خپل هیواد کې دیوه اوبل په وړاندې زموږ زغم او درناوی دی. اوداهغه ډالی وه چې گاندي دهغولپاره راپورته اودخلکو پرمخ کې پرمیدان باندې ودرید.

دگاندي زړه هغه مهال په خپلو هڅو کې مات شو چې کله مسلم لیک دمحمدعلي جناح په مشرۍ په ډاگه کړه چې دوی تیار نه دي چې له هند سره په یوه هیواد کې واوسېږي، دوی غواړي چې دیوه ځانگړي مسلمان دولت په جوړولو باندې لاس پورې کړي.

هغه څوک چې گاندي یې وواژه هغه په خپله دیوې هندي افراطي ډلې غړې و، هغه فکرو کړ چې گاندي په خپله د ویش اوبلتانه دغه معامله په لوی لاس سره وکړه. په څه شي چې په دغه برخه کې دوی پوه نه وو هغه داوو چې دوی گاندي نه پیژاند گاندي په هراړخیزه توگه ځان دهندي میراث او هندویزم د وارث په توگه د ټولو په مخ کې درولی و هغه به ویل چې دوی باید له هرچا سره دروغې جوړې داصل له مخې چال چلند وکړي، دده افکارو او کړو وړو په تمامه مانا دده دخپل کلتور او خپل مذهب ترسیوري لاندې خپله وړتیا څرگندوله، هغه په دې نظرو چې زموږ پر شاوخوا راجا پیره ځمکه باید له جنگ اودارڅخه خالي او په امن وي. خدایان اودهغو وړتیاوي ددې لامل شوې چې هندي په داسې دریځ کې درولي چې د تاریخ په اوږدو کې آریایان، مغل او ډیر نور نیواکگر ددغې وچې په شته والي باندې برلاسي شوي دي. چې داځانگړنه یې زموږ له فیجی سره څومره ورته والی لري؟ موږ په هراړخیزه توگه دپارتیزاني مبارزې پرضد مبارزه کوو، قومي هویت له مذهبي توپیرونو سره سره دلته

په کټ مټ ډول ترسترگو کېږي . همداده چې له دغه وروستي چلند سره د ټولني دجوړښت په کار کې پرته له توپيره گام اخستل کېږي.

زموږ په هيواد کې ددواړو مذهبپلويان مسلمان او عيسويان جدي هڅه کوي چې ديوه اوبل عقيدو ته درناوی وکړي، همداده چې موږ په دغه برخه کې له دوی سره هيڅ ډول ستونزه نه لرو. او که چيرې داسې څه وي نوماننا به يې داوي چې دوی هم غواړي د بيلوالي او ځانگړيتوب په لور حرکت وکړي.

دگاندي چې ژوند دجوړپراودسپلين ژوند و، په جنوبي افريقې کې دده دهڅوله پيل څخه بيا دژوند تروروستې پولې پورې هغه له عادي خلکو سره نژدې پاتې شو دادده له پياوړو ځانگړنو څخه وه اوداهغه څه وو چې دې يې له هغه چال چلندونو څخه چې انگرېزي ، مغلي اودهندي راجگانو په خپلوواکمنيو کې درلود لوړاوه .

دگاندي دژوند له لويو ځانگړنو څخه داهم وه چې دده ژوند په خپل ذات کې يو پيغام و، که هغه نن ژوندی وای ، بنايی په دغه غونډه کې به له مور سره نه و ، ځکه هغه به ویلی وای چې موږ بايد دهغه څه لپاره ځان خوار کړو چې دی دهغه لپاره را اوچت شوي و. هغه څه چې موږ هغه په څه شان عملي کولای شول ، دهغه پيغام په رښتني توگه ډير مهم دی ، دومره چې موږ هغه يوازې ديوې ورځې (داکتوبر د دويمې نيتې) په تنگ چاپيريال کې نه شوایسارولای ، موږ دې ته اړتيا لرو چې هغه بايد دورځنی ژوند په اوږدو کې خپل مل اولارښود ومنو.

□ دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دباندينیوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انگرېزي ژبې پر پښتو ژباړل شویده .

□ ليکوال دفيجي دټاپوگانو دولس مشر پخوانی مرستيال اودايې هغه ويناده چې په جنوبي فاسفيک پوهنتون کې يې دمها تما کاندې دزيريدو دکاليزې په مراسمو کې کړې وه .

(۱۹)

میخایل . جي . نوجیم

دامریکا ،

دعامه حقونو پر غور ځنگ باندې د گاندي اغیز

« مسیح دروح اودهغې دالهام په آر باندې لاس پورې کړ خو گاندي یې په ترڅ کې دعمل تگلاره رامنځ ته کړه »

دغه خبره زیاتره وختونه دامریکا دعامه حقونو دمبارزې داتل ډاکتر مارتین لوتر کینګ (جونیر) له خواتکراریده . دگاندي د عملي کړنلارې اغیز دامریکایې عامه حقونو په غور ځنگ باندې نیغه اغیزه وکړه ، دالاندې مقاله په امریکا کې د بشري حقونو دغور ځنگ پر مبارزه باندې دگاندي اغیزه راپه گوته کوي .

دملت پلار اودهنددخپلواکۍ دغور ځنگ مشر غوښتل په خپل هیواد کې انگریزي واک پای ته ورسوي ، ددغه چار په خاطر یې دنه زورزیاتي دمقاومت غور ځنگ رامنځ ته کړ او هغه یې د (ساتیاگری) په نامه یادکړ . چې مانا یې دده په وینا: « هغه ځواکمني چې په رښتیا اورښتیا یې سره پیاوړې وي » ده .

دگاندي ددې اصل تخنیک په عمومي توګه پر دری (آر) ، په دری (اس) اودری (تی) باندې ولاړدی ، له دریو آرونو څخه یې مطلب ریزستانس یامقاومت ، ریفورم یا سم سمنکی او ریډمپشن یاخپلواکي او خلاصون دي . او له دریو ایسونو څخه یې موخه سمپلستی یاساده گی ، سلف سفرینګ یا زغم ، اوسرویس یا چوپړدی . اوله

دریو ټي گانو څخه يې موخه ، تروټ يا رښتيا ، ټالرنس يا زغم ، او ترست شيف باوريا صداقت دی .

په عمومي توگه دغه نه زورزیاتي په خپل وار د سولې اوبدلون داسې نښه ده چې دپوره رښتياينې او صداقت په ترڅ کې دځاني زغم وسيله هم ورته ويل کېدای شي . په دغه ترڅ کې ټولې هغه هڅې دياډونې اوياملرنې وړ دي چې دمينې او درناوي په زور سره دخپل مخالف په زړه اوفکر کې رامنځ ته کېږي او هغه پرځان راماتوي .

گاندي ، هغه څوک چې په ژوره توگه د امريکا يې نيگروگانو دپلوي په توگه پيژندل شوی ، هغه دخپلوهلوځلو اومبارزې په شپو ورځو کې دامريکا دتورپوستو دسترسکالر اولارښود اودتورورپرگنود ملي ټولني(ناسپ) دايدیتر ، د ډبليو ، ابي . بي . دو بویز په نامه يوييغام هم استولی دی . همداسې ددوبویز هم د ۱۹۲۹ کال په فبروري کې گاندي ته يوليک راواستاوه ، په ليک کې يې له هغه څخه هيله کړې چې هغه بايد له دوی سره ددوی په هلوځلو کې مرستندوی شي . هغه ليکلي وو چې :

" توکم او رنگ او س يوه نړيواله ستونزه شوې ، مور دلته ستا مرستې ته اړيو" کله چې گاندي دهماغه کال په می کې کوم څه په خپل ليک کې ددوبویز له پاره وليکل هغه يې د (ناساپ) په خپرونه کې چاپ کړل چې په هغه کې راغلي دي :

« راځی ووايو چې دا دوولس مليونه نيگرو ولسونه بايد په دې ونه شرميږي چې دوی دمریانولمسيان دي ، که ووايو چې مور مريان يو په دې کې هيڅ ډول نه درناوی نشته ، ځکه نه درناوی په دغه ټکي کې دی چې دمریانو خاوندان وو... راځی چې په دې باوري شو چې راتلونکي له هغوی سره ده ، چې رښتياينې ، مينه ناک او سپيڅلي وي ، ځکه چې مينه هغه ډالې ده چې دهغې ترشا رښتيا ده اوداهغه لاره چاره ده چې سړی دکمينی او تواضع پرپوله باندې دروي »

خوله دې سره سره هم دتورپوستود شخړې په اړه دگاندي ډول مقاومت خبره دامريکايی نيگروو له خوا د ۱۹۲۴ کال په سمپوزيم کې رامنځ ته او بيا په پراخه توگه رد شوه . خو ددوبویز دهغه ليک له مخې چې په ۱۹۲۹ کال کې کښلی ووپه ډاگه داټکی راغلی چې ايده اومفکوره لاتراوسه هم نه ده مړه ، هماغه وه چې په

۱۹۳۰ کال کې کله گاندي دمهاټما په توگه راوپرکيد، پرهمدغه مهال امریکايي نيگروگانو دهندپرلور هڅه راوکړه خو دلته هغه لومړی لاس زده کړې دگاندي دتخنيک په اړه ترلاسه اوزده کړې چې وکولای شي هغه په متحده ايالاتو کې په عملي توگه ترلاس لاندې ونيسي .

يوځل گاندي په ۱۹۳۵ کال کې خپل ميلمانه هغه مهال له حيرانتيا سره مخامخ کړل چې له دوی څخه يې هيله وکړه خو ده ته دده دخوښې سندرې ووايي . (تاسې هلته وی کله چې دوی زما بادار .....) په زړه پورې خوداده چې کله کينگ په ۱۹۵۹ کال کې دهنددکتني او ليدنې په موخه دلته راغی پر هغه مهال ده دهنديانو هغې مينې ته اشاره وکړه چې دنيگرو له سندروسره يې درلوده . کله چې دوی دغه سندرې پای ته ورسوله گاندي يوه وړاندوينه وکړه : « دبيلگې په توگه ، کيدای شي دا رښتياوي ، چې دغه نيگرو بايد د نه زورزياتي پيغام نړۍ ته ورسوي »

سره له دې چې کينگ پر هغه مهال شپړکلن و، خو ويې کولای شول چې دگاندي وړاندوينه نږدې دوي لسيزې وروسته ديوه تاريخي حقيقت په توگه دخپل عمل لاره کړي .

په ۱۹۴۰ موکلونو کې پر هغه مهال چې کينگ لاهم په کوچني عمرو ، (اسافليف رندولف) يوسوله ييز لاريون دواشنگتن په ښار کې ترسره کړ چې پر فرانکلن روز ولت باندې فشارواچوي خو د هيوادجنکي صنايع سره راټولې او په خپل لاس کې ونيسي . رندلف هغه څوک چې د ورورولي دهغو مشراو په عين حال کې دکارگرانو يو ښه اوبيژنډل شوی سازمان ورکوونکی و، هغه په دې باوري وچې دگاندي دمقاومت تگلاره کيدای شي په متحده ايالاتو کې وکارول شي .

په ۱۹۴۷ کال کې هغه يوبل غورځنگ چې متحده ايالات سره يومتی کړي رامنځ ته کړ . پوځ ، نه يوازې دی تر گواښ اوڅپنې لاندې ونيسو بلکه په زرگونه دکاليجونيگرو زده کوونکي يې هم وځپل " رندولف ته يې د(امريکايي گاندي) نوم اوويار ورکړ، چې بيا کينگ هم کټ مټ وياړ دځان کړ، هغه ډيرې ويناوې وکړې او په هغوکې يې په هند کې دگاندي په کړنوباندې رڼاواچاوله او دغه ټکې يې په گوته کړ

چې نیگروگان باید دخپلې مبارزې تاکتیکونه دگاندي دهنغوبه شان کړي او هم باید عامه نه همکارې اود هغه دولسی سرکینی تگلاره په امریکا کې وڅاري .
د رندولف ارمان لاریون بالاخره په ۱۹۶۳ کال کې په واشنگتن کې دپراخوډلولو له خوا ترسره شو چې دهغه په ترڅ کې کینگ خپله نامتو وینا (زه یوخوب لرم) هم وکړه . دغه لاریون وکولای شول چې په خپله غیرکې دیوه ملیون څلورمه برخه خلک سره راغونډ کړي . چې یوه دریمه برخه یې سپینان وو ، دوی دتوکمي توپیرله غورځنگ سره خپل غږ یوکړی و اوپه دغه سوله ییزه مظاهره کې یې برخه اخیستی وه . دغه مظاهره پردغه مهال دیوې پراخې مظاهرې او دعدم تشدد د یوه پراخ غورځنگ نوم یې دامریکا په تاریخ کې دځان لپاره وگاټه اویاهم داڅه دحیرانې وړ خبره نه ده ،چې په دغه غونډه کې کینگ راندولف دامریکایی نیگروگانو د مشر په توگه یاد اوومانه .

دواشنگتن لاریون به کله هم نه وای ترسره شوی که چیرې دهغه دسازمان ورکولو په ترڅ کې (بیارد روستین) خپل دیادونې وړ سازمان ورکونکي تاکتیکونه اولارې چارې نه وای کارولې . دایوبل نیگرو نومیالی و چې هند ته راغې اودگاندي له لیوالو پیروانو څخه شو . روستین دعامة حقونو له اتلانو اود ملگرو دټولني له نومیالیو څخه و. داهغه هماغه څوک و چې د دویمې نړیوالې جگړې په ترڅ کې یې له عسکرې دندې څخه سروغړاوه او په همدغه گناه زندان ته واچول شو. دمونت گومیري بس پریکړون پرمهال دی دکینگ دنه زورزیاتي دتگلارې چې دژوند تگلاره وه تراغیزلاندې راغی . دبیلگې په توگه کله چې هغه دا واوریدل چې کینگ ترخپل بالنبت لاندې ټوپک له ځان سره ساتي ، هغه ټوله شپه هلته پاتې شو اوله هغه سره یې ټوله شپه ددې لپاره استدلال کاوه چې که عدم تشدد خپله لاره کوو نوبنه به داوي چې هغه دهغې په رښتینې مانا سره وڅارو اوپه رښتینایي توگه باید له هغې لارې دخپل مقاومت دپیاوړتیاپه لورگامونه پورته کړو. په پای کې کینگ اودهغه ساتونکو وسله له ځانه لرې کړه همداهو چې روستین او دهغه ملگري گلین سیملی کینگ په دې باوري کړ چې دوی باید دگاندي دنه زورزیاتي تگلاره خپله تگلاره کړي اوهغه باید له شکه پرته دخپل ژوند دفسلفي په توگه ومنې .

روستين دعامه اومذهبي سازمانو دسمبالولوپه برخه کې دځانگړې استعداد او مهارت لرونکی و ، چې ډير مهم اوڅرگند يې دپخولایني فيلوشف (اف . او . آر) اود نژادې برابري کانگرس (سی . او . آر . ایی) وو چې (اف . او . آر) يې مسیحي آزادپالې ډله وه چې په ۱۹۱۴ کال کې يې په انگلند کې بنسټ ایښودل شوی واود عدم تشدد له ټولنيزو بدلونونو يې ننگه کوله . او (سی . او . آر . ایی) بیا په ۱۹۴۲ کال کې په متحده ایالاتو کې د(جمز پارمر) له خوا چې هغه په خپله د(اف . او . آر) نیگرو ډلې غړی ورا منځ ته شو . پارمر ځان ددې لپاره ځانگړې کړی و چې دی باید دگاندي تگلاره د توکمي توپیر په ترڅ کې تر جنوبی امریکې پورې ورسوي . دده اونورو په دغه خبره باندې دزړه له کومي باور راغی چې د (سی . او . آر . ایی) غړي په ژوره توگه دگاندي دشاگرد چې کرشنالال شری دهاراني وتراغیزلاندې دي ، هغه څوک چې د کتاب نوم يې (له زورزیاتي پرته جگړه) واود (سی . او . آر . ایی) (نیمه رسمي انجیل) و .

ای . جی . موسټي نامتو امریکا يي سوله خوښونکي له هند او ان مهاتما گاندي سره په ۱۹۳۱ کال کې وليدل . موسټي هغه څوک وچې د(اف . آر . او) له لیوالو او سرسپارلو غړو څخه و ، کله چې له هنده راستون شو ، په کالیجونا او پوهنتونو کې يې د یوشمیر لکچرونو په ورکولو باندې لاس پورې کړ . په ۱۹۴۷ کال دنیگرو دهلوڅلو دغه ځوان پلوي ددې لپاره لیوال شو چې دمسحیت عقیده د ژور ټولنیز عمل له بهیر سره غوټه کړي . له موسټي سره دهغه کتنه دموسټي دلکچرونو په کمپس کې وشوه .

لاسون هغه څوک وچې دگاندي د تگلارو سخت لیوال اومدافع و ، هغه له (اف . او . آر) سره یوځای شو ، او هم يې دخپل مرام د عملی کولو په موخه د ۱۹۵۰مو کالونو په ترڅ کې ترجیل پورې هم ورسید ، دې له دغې آزمویني وروسته هغه څوک شو چې دکوریا په جگړه کې يې له برخې اخیستنې څخه سرغړاوی وکړ . لاسون دیوه میتودیک استازي په توگه هند ته د تبلیغی او دگاندي دساتیاگری د یوه شاگرد په توگه سفروکړ . همدغه هند و چې ده هلته مارتین لوتر کینگ ، هغه څوک چې هغه د نه زورزیاتي مقاومت له امله نامتو شو وپيژاند . لاسون په زیاته اندازه د کینگ د

اغيز په ترڅ کې دهغه له ډيرو ځانگړنو څخه اغيزمن او برځمن شو. کله چې په ۱۹۵۵ کال کې هغه متحده ايالاتو ته راستون شو، له کينگ سره په گډه له هغو ځواکونو سره يوځای شو چې جنوب ته راشي او دلته د نه زور زياتي تگلاره اودهغې ارزښتونو ته کار وکړي. ځکه چې په دغه برخه کې يوازې يوڅو تنه ددغه کار له پاره وړ او مجرب وو لکه لاسون .

په پای کې لاسون وکولای شول چې په سراسر جنوب په تيره بيا د تنسيسی په ايالت کې دنه زور زياتي يوپياوړې غورځنگ رامنځ ته کړي. هغه په دې وتوانیده چې دگاندي دتگلارې دهنگامې دلاپياوړتيا لپاره په سلگونه زده کونکي په خپله خوښه دخپلو تودو وينا ووپه ترڅ کې وروزي :

« مينه هغه ځواک ده چې پرهغې باندي خدای سړی له خپل ځان اوسړی له سړي سره تړي ، رښتيني مينه ځان په خپله لورتيا ته رسوي ، هلته چې ان د دنښمنې په زړه کې هم په مينتوب او بښنې باندي اوړي . هغه کولای شي چې له بدی سره غاړه غړی اومقابله شي اوکولای شي چې دومره ځواکمني هم په ځان کې ولري چې ان هغه بدې هم پرځان پسې راوکاړي . ټول چې کله په مينه باندي ټينگار کوو ... بايد تشدد اوځورونه پرځان ومنو ځکه چې هغه په خپله له ځواب ورکولو پرته په هيڅ شماره شي »

کله چې په ۱۹۵۰ کال کينگ پنسلوانيا په چستر کې (ديوانيتی ات کروزر تکنالوژيکل سيميناری) په باره کې دخپلې بچلر ډگری لپاره په زده کړو بوخت و په همدغه مهال ده موسټي د موسټي په بل کاليج کې وليده چې پرويناوو باندي بوخت و. کينگ دموسټي لکچر په ليوالتيا سره واوريد خو زيات اغيز يې پرې ونه کړ. ان چې له موسټي سره په استدلالونو کې هم ښکيل شو. په کروزر کې يې دزده کړو پرمهال په خورا جدي توگه دگاندي ساتياگره ترلاس لاندي ونيوله او هغه يې ولوسته . د کينگ دهمدغو سرگرميو شپې ورځې وې چې پردغه مهال له هندڅخه دهند په سفر تللی يوه بل نيگرو، ډاکتر (مورديسيا جانسون) ، چې وروسته د هاورد پوهنتون هغه چې له تاريخي پلوه دتورانو کاليج دی او په واشنگتن دی سی کې پروت دی مشرو ، هم راستون شو.

مارتین لوتر کینگ اومهاتما

دگاندي دنه زورزياتي له امله پرکينگ باندي دجانسون د ويناوو نيغه اغيزه ددې لامل شوه چې په بېرني توگه دهغو کتابونو په لټه کې شو، هغه چې دگاندي په باره کې ليکل شوي او هلته موندل کيدای شول . ده په دغه اړه يودپاملرني وړ کتاب له جورج داويز څخه چې په کروز کې دده خورا نژدې استادو ترلاسه کړ . کينگ د داويز ددغه اوپرگاندي باندي دنورو کتابونو له لوستلو وروسته په جدي توگه په دې باوري شو چې که مينه اوخواخوږي دنه زورزياتي مقاومت له غورځنگ سره مل او عملي بڼه ومومي په دغه ترڅ کې به دمبارزې پايله له شکه پرته پياوړې ، اغيزمنه اوپه زړه پورې وي .

کينگ کيدای شي په دې هم دگاندي د درسونو تراغيزلاندي وي چې ده دگاندي اوخپل ژوند ترمنځ يولړ گډې ځانگړنې له ځان سره درلودې ، دوی هغه څوک وو چې درنگ ضد مبارزه يې دتوپيرپالو متعصبينو په وړاندي پرمخ بيوه ، دواړو ان په ولسي کچه دسپينود ستم اوزور زياتي تجربې له ځانه سره درلودې (دلته زه هغه ټکی ته اشاره کوم چې مهاتماگاندي په جنوبي افريقا کې يوازې په دغه گناه چې ده ځانته په

لومړۍ درجه کې ځای نیولی و له اورگاډي څخه راواچول شو. خو کينگ پر هغه مهال چې جورجیا ته او ترځان یې لویه پرده ډوله تکه راتاوکړې وه له همداسې یوې پینې سره دسپینوله خوا مخامخ شو). دواړو دځانگړي تشدد (هغه چې ددوی ژوند یې په خپله ادعاکوي) خورا سخت زغمونه له ځانو سره درلودل او په پای کې دواړه هغه څوک وو چې دخپل ایمان اوعقیدې په زور یې ځانونه دنورو دچوپړ او خدمت پراخ بهیر ته ور واچول.

هغه په خپل لومړني کتاب (دآزادی په لور گامونه) کې خپل تش په نامه (دنه زورزیاتي په لور سفر) په اړه کروونولوژیکه څېړنه کې یولپړداسې اشارې وړاندې کړې چې دهغو په ترڅ کې یې دگاندي په لوړو ستاینو باندې لاس پورې کړ. «گاندي دتاریخ په اوږدو کې لومړنی څوک و چې دمسیح مینه او اخلاق یې په خورا جالبه اوځانگړې لیواتیا سره د انفرادیت او اغیزمنې ټولنیزې ځواکمنې پرپولو باندې په پراخه کچه زموږ په وړاندې کینودل.»

کله چې گاندي په دې ټینگار کوي چې له خپل دښمن سره مینه ولره، دغه ټکی په خپل ذات کې د کينگ له مسیحي ایدیالونو سره په کټ مټ ډول سر لگوي. گاندي له دښمن سره دمینې عملي لاره کينگ ته ور وښوده، کينگ په دغه ترڅ کې ترهرڅه دمخه دگاندي دټولنیزې جوړونې هڅونکې مینه دځان کړه او هغه یې دخپلې تگلارې په توگه و منله. هغه، دغه ټکی ته ځیرو چې دگاندي ایدیا دبدۍ اوشیطاني هڅو په وړاندې کوم غیرفعال نه زورزیاتي مقاومت نه دی، بلکه هغه په دې باوري و چې دا په خپله دشیطاني بدۍ او هڅو په وړاندې یو فعال او هڅاند مقاومت دی، چې له پراخې ملي او ټولنیزې لیواتیا سره ملتیاکوي، داگاندي دی چې دتیري پرځای په هرڅه کې دلومړیتوب حق زغم او تحمل ته ورکوي. "لکه څنگه چې زه دگاندي د فلسفې په ژوروکې ډوب یم، زما ..زیاته اندیښنه په دې کې ده چې دمینې ځواک مخ په ځوریدوشو او ما دلومړي ځل لپاره دادرک کړه چې دمینې مسیحي دوکتورین او نظریې په نیغه توگه د گاندي دنه زور زیاتي د تگلارې تراصولو لاندې دزورزیاتي خپلولپاره دآزادی په لاره کې ترټولوبڼه او درنه وسله ده"

کینګ په هند کې د ګاندي د تګلارو د بریو تر اغیز لاندې راغی او د ګاندي درنښتیا یې اصول او تګلاره چې پر مینه، رنښتیا یې او ځاني قرباني باندې ولاړه وه د ځان لپاره ومونده. کینګ د عدالت او انصاف غوښتنې لپاره داسې دوکتورین وموندل، چې نه یوازې له مسیحي باور سره یوشان وو بلکې په امریکا کې یې د سیاسي قانونیت او روحي حقونو له آرونو سره هم یورنګي درلوده. په لومړي ګام کې د کینګ لیوالتیا په تمامه مانا یوه نګه اکاډیمیکه لیوالتیا وه. دی په دې باوري نه و چې د ګاندي د مقاومت طرحه به داسې یوه طرحه وي چې هغه به د امریکا په کچه هم د پراخو پرګنو لپاره په درد دوا شي.

برسیره پردې هغه فکر کاوه چې د ګاندي میتود او تګلاره کیدای شي یوازې په انفرادي برخه کې اغیزمنه وي، ځکه نو دوی په دغه برخه کې په دوه لارې کې وو چې آیادان تګلاره به امریکایي نیګرو ګانو او دهغوی پراخې پرګنې چې دخپلواکۍ او برابرۍ لپاره یې متې رابډو هلي په هغه شان چې د دوی هیله ده لارښونه وکړای شي. پردې ټولو برسیره، هغه دا دلیل هم وایه چې ګاندي د نه زورزياتي غورځنګ په داسې یوه ټولنه کې لارښونه کاوه چې دهغې ټولنې ډیرکې په خپله هندوان او په مقابل کې یې یو کوچني لړکې چې هغه انګریزي سپینان وو په مخ کې درلود، خو امریکایي نیګرو ګان بیا په خپله د امریکایي شمیرنې په سلوکې له لسو تر دوولسو پورې دي چې په یوه خورا وړه لړکې کې راځي. برسیره پردې کینګ د اهم احساسوله چې له ګاندي سره دهغه د مقاومت په ترڅ کې دهغه خبره نه یوازې په هند کې انګریزي واکمنان او اوریډه بلکې له هغه سره له هند څخه د باندنیو خلکو او په خپله دانګریزي ولس اولویو مخکښو کسانو خواخوږي او ملتیا هم وه. کینګ پر همدغه ټکي باندې باور نه درلود، هغه شک درلود اودایې ویل چې دغه تګلاره به په امریکاکې د زورزياتي په مقابل په تیره بیا په جنوب په هغه ځای کې چې تور یوازې دیوې ښځې دنوکر په توګه دهغې لاس ته گوري کار ورکړي او که نه؟ په هر ډول د کینګ هغو تجربو چې د الاباما په مونت گومیری او هند ته د سفر په ترڅ کې یې د ځان کړې ددې لامل شوې چې دده نظریه یې په دایمي توګه د ګاندي د عدم تشدد د تګلارې په لور ورواړوله.

مونټ گوميري اوهندوستان اود کينگ بدلون

په ۱۹۵۴ کال کې کله چې کينگ خپله دوکتورا په تکنالوژي کې له بوستون پوهنتون څخه ترلاسه کړه ، له هغې سره سم يې د مونټ گوميري ، هغه ځای چې د يوې لنډې مودې لپاره دکورنۍ جگړې په شپو ورځو کې د کانفرسي پلازمينه و. په ديکسټر اويونيو بېټسټ چرچ کې **دهيد پوسټر** په توگه دنده پيل کړه . دلته خورا زيات توران اوسيدل چې هغوی ټولودسپينوله خوا د ټيکيلاک او زورزياتي سختې اوظالمانه شپې ورځې زغملې . د مونټ گوميري دېسونو خبره په دغه اړه د يوې عينې پيښې په توگه د يادونې وړده ، چې هلته دا منل شوې وه چې توران بايد دېس دمخې پرڅو کيو باندې کينني ، دېس وروستې برخه ددوی لپاره وه ، څوکه چيرې به سپين په بس کې ولاړ و تور حق نه درلود چې دهغه ددريدو په حال کې بايد هغه پرڅوکی باندې ناست پاتې شي . دېسونو چلونکي چې ټول سپين وو ، له توروڅخه غوښتنه کوله چې دېس کرايه بايد دمخنی دروازې په پيل کې چلونکي ته وسپاري ، اوبيا ددوروستۍ دروازې له لارې بس ته ورننوزي . کله کله خو به داسې هم کيدل چې بس چلونکو به کرايه ترې واخيسته ، هغو به چې ترڅو وروستۍ دروازې ته رسيدل دوی به حرکت وکړ او هغوی به يې په ډنگ ډوال باندې پريښودل . د مونټ گوميري تورپوسټو په ورځ کې څوڅوڅلې دلته دسپين پوسټوله خوادغه شان زورزياتي په خورا بد شان سره چې هغه ته سړی انساني چلند نه شي ويلای د مونټ گوميري دتوپيرپالو سپينوواکمنو له خوا په خپله ټوله ناولتيا سره زغامه .

څوکلې چې په ۱۹۵۴ کال کې يوه آرامه خو پرتمينه ميرمن چې (روزه پارک) نوميده په دغه گناه چې سپينو ته يې دخپلې څوکی له پرېښودلو څخه انکار وکړ بندي شوه . په دغه وخت کې په مونټ گوميري کې دتورپوسټو شمير په عمومي توگه زيات و ، نيگرو ټولني دخپلو وزيرانو او خپلوکليساوو له لارې دټول ښار په کچه پراخه

پریکړون له بسونو سره وکړ . دوی پر همدغه مهال مارتین لوتر کینگ دخپلې نوې جوړکړې ټولنې د مشراولارښود په توګه وټاکه ، او پر همدغه مهال دی په مونت ګومیری کې نوې کس و چې دلته یې له یوې سیاسي او نورو ډلو او ګروپونو سره هم اړیکې نه درلودل . د مونت ګومیری د بسونو پریکړون د کینگ لومړنې تجربه او په دغه ترڅ کې لومړنۍ هڅه وه چې دده دملي اونړیوال کرکتر په جوړولو کې یې مرسته وکړه او په متحده ایالاتو کې یې دیوه مورالي مشر په توګه راوپرکاوه .

په پیل کې پر مونت ګومیری باندې د ګاندي اغیز خورا لږ و ، د بسونو پریکړون د ګاندي ډول مقاومت پر تگلاره باندې نه جوړشوی و او نه هم لارښونه ، سره له دې چې کینگ ګاندي ته درناوی درلود ، هغه خپل یوه ملګري ته د اټکي په ګوته کړ چې دی څنګه کولای شي د ګاندي تگلاره اواصول په دغه ترڅ کې وکاروي . خوله هغه وروسته چې یوه سپین مونت ګومیری ایدورتایز ته یې یولیک ولیکه او په هغه کې یې د بسونو پریکړون په هند کې د ګاندي له کړو وړو سره پرتله کړ ، همدغه ټکی و چې د مونت ګومیری پر غورځنګ باندې د ګاندي داغیز خبره ورځ په ورځ پراخیده او زیاتیده . لکه څنګه چې کینگ ويلي ، چې د ګاندي نوم او دهغه د عدم تشدد مقاومتی غورځنګ په مونت ګومیری کې هلته چې ددغه ځای خلکو دغه نوم تردغه دمه ګرد سره نه واوریدلی په پراخه کچه نامتوشو ، دومره چې په هرځای کې هغه « **دهند** **د تور پوستو کوچنی روحانی** » له زیات درناوي سره پیژندل شوی و . ان چې مطبوعاتو هم د مونت ګومیری دا اعتراض په ترڅ کې ، په هند کې دانگریزانو دواکمني له زورزیاتي سره د ګاندي پریکړونونه او لاریونونه په الاباما کې د سپینو دوزریاتي د جوړښت له کړو وړو سره پرتله کول .

پر هغه مهال چې پریکړون لاروان و کینگ « د ژورتیا په تل کې » د ګاندي د اصولو اوتاکتیکونو په ژورتیا کې ډوب او دهغو تر اغیز لاندې راغلی و . د ګاندي د اصولو دوړاندیزونو په پام کې نیولو سره کینگ په دې باوري و چې ، څه چې ده په مونت ګومیری کې ترسره کړل هغه « د بدۍ او شیطاني هڅې په وړاندې د مینې هڅونکې مقابله وه » .

هغه يوې غونډې ته هغه کيسې ټولې وکړې چې څنگه گاندي وکولای شول د نه زورزياتي مقاومت له لارې انگريزي امپراتوري په هند کې دپای پر ټکي باندې ودروي . هغه په دغه اړه داهم په گوته کړه چې :

« زه گاندي ته د مسيح پر لاره ورغلم » ځکه نو ده په دغه برخه کې د مسيحيت په پياوړتيا کې دخپل غورځنگ له لارې ونډه واخيسته »

کينگ وويل چې مونږ گوميري « له ماسره دامرسته وکړه چې زما هغو پوښتنو ته يې روښانه ځوابونه راکړل چې ما دعدم تشدد په برخه کې په کتابونو کې لوستي وې » په رښتيا هم کينگ هغه فکري بهير ته ور واوښت ، هغه ته چې دی دهغه په وړاندې ديوه گاندين په شان نه وزيرېدلای . کله چې گاندي په (سرمون ان ده مونږ) کې د مسيح ښکلا وليده ، هغه يې ديوه هندي اصل او باور په توگه ومنله ، خو کينگ چې بيا کومه ښکلا په ساتياگره کې وليده دهغې له مخې يې په خپلو امريکايي پلويانو او اوريدونکو باندې ټينگار وکړ چې دوی بايد گاندي ته له مسيح اودهغه له نظر ياتو سره په موازې دريځ کې وگوري . کينگ ان گاندي ته دا وياړهم ورپه برخه کړ چې له ده څخه وروسته يې دبشري حقونودنوي سازمان له پاره هم د ده نوم وکاراوه . دبشري حقونو لپاره دگاندي ټولنه کينگ گاندي ته دهغه درناوي له مخې پرانيسته چې ده دبشري حقونوپر غورځنگ باندې خپله درنه اغيزه ښندلې وه .

دمونږ گوميري دېسونو له بريالي پرېکړون څخه وروسته (سره له دې چې ديوه وژونکي يرغل په ترڅ کې سخت ټپي هم شو) کينگ له خپلې ميرمنې (کوريتا سکاټ کينگ) اوخپل نژدې ملگری پروفيسور (لورنس ريډيک) سره يوځای د هندوستان سفروکړ . هندته د کينگ سفر يولوی وياړ او تجربه وه چې دی يې د (په نه زورزياتي سره داوښتوپه لور په لوړتيا) کړ ، دده له لويو هيلوڅخه وه چې بايد هندوستان وگوري ، خو دده مهال وپش ده ته اجازه ورنه کړه چې دی بايد د ۱۹۵۹ کال تر فبروري اوماړچ پورې هلته پاتې شي . هندته دهغه د رارسيدو پرمهال دهند له لومړي وزير جواهر لال نهرو سره دکتني په ترڅ کې کينگ وويل چې :

« نورو هيوادو ته کيدای شي زه ديوه سيلاني په توگه سفروکړم خو هند ته زه لکه ديوه زيارت کونکي په توگه راغلم » . هند ته د کينگ سفر يوه روحاني اومعنوي

بیا هڅونه وه داسې چې دهغه په ترڅ کې دی دگاندي پرايدیالونو باندي نورهم باوري او سمبال شو. هغه د ټول هند په اوږدو کې دگانديوالو هڅو له فعالينو او هڅونکو سره وکتل، کينگ په انفرادی توگه دزياتو شيانو له ليدو او هڅونو وروسته، په دغه برخه کې ډير څه هغه مهال وويل چې کله دی بيرته متحده ايالاتو ته ستون شو. هغه دغه ټکی په گوته کړ چې څنگه هندیانو او انگریزانو له يوه اوبل سره په برابرۍ کې چال چلند کاوه، او ديوه بل په وړاندي يې دهغوی کړنې په يوڅه بيل ډول سره په گوته کړې، او دايې څرگنده کړه چې داډول اړيکي په خپله دهغې وينې پايله ده چې گاندي دهغې له مخې د مخالفانو په وړاندي دعدم تشدد او خواخوږۍ له اصولو سره سمه کاروله. کينگ همدارنگه ددغه کار درناوی کاوه چې څنگه ددغه هیواد (مشرا نو خپل مورالي ځواک او وړتيا دخپل قانون ترشا کارولی دي) هغه همداسې دي ته هیله من او خوشاله و چې :

(له لومړي وزير څخه تر کليوال پورې ټول دکينښنې پاتکي په وړاندي له کرکې سره جوړنه دي) . اودهغې پرض خبرې کوي . دی په خپله ددې کتونکی اوشاهد و چې نهرو په خپله د کوزنې پاتکي په وړاندي پر هغه مهال چې دملي خپلواکۍ دنظريې دپرمختيا او پياوړتيا په اړه يې خبرې کولې دهغوی په وړاندي ذکر کې او نه درناوي تگلاره په کلکه غندله . کله چې کينگ امريکا ته راستون شو، ده دمتحده ايالاتو پرمشرانو ايزنهاور او جانسن باندي غږ وکړ چې بايد دامريکا دکوزنې او خپل شوي پاتکې لپاره چې درنگ او توکم په گناه ځورول شوي او وروسته پاتې کړل شوي دي يوڅه وکړي ، ده پردغه مهال هغه هڅې چې دهند حکومت په دغه برخه کې ترلاس لاندې نيولې وى ، ديوې بيلگې په توگه دمتحده ايالاتومقاماتو ته چې بايد هغوی هم کټ مټ هڅې دامريکايې خپل شوي پاتکي په وړاندي په عملي توگه ترلاس لاندې ونيسي ورپه گوته کړې .

په رښتياينې توگه دا هند و ، نه يوازې مهاتما گاندي چې کينگ يې ديوې بيلگې په توگه په څه ډول ديوې خپل شوې ټولنې لپاره په خپله کارخانه کې جوړاو وروزه . کينگ هند ته دخپل سفر په ترڅ کې پردې نورهم باورمن شو چې عدم تشدد دخپلې رښتياينې له مخې يوازني وسله ده چې خپل شوې پرگنې يې په ټوله نړۍ کې دخپلو

غوښتنو د ترسره کېدو لپاره کارولای شي . کینگ په دغه سفر سره د (امریکایی گاندي) لقب د ځان کړ ، دا خورا په زړه پورې خبره ده چې کینگ په خپله دامریکا د تاریخ په اوږدو کې دیوه ستر لارښود په توگه دا ومنله چې مهندس گاندي : « له هر پلوه او په هره کچه دنړۍ د تاریخ په پانوکې یوله هغو کسانو څخه دی چې دنیم درجن لویو کسانو په شمار کې راتلای شي . » . په دې باید باوري یو چې دکینگ عمل دبشري حقونو په باره کې هغه څه دی چې د گاندي پر تخنیکونو باندې ولاړ دی . پریکړونونه ، لاریونونه ، ورځ شپه لیکنې (شب نامې او روزنامې) ان عامه روژې نیونې دا ټول هغه لاسوندونه اونښې دي چې په امریکا کې یې دبشري حقونو پر غورځنگ باندې د گاندي د تگلارې اغیز بللی شو .

خود کینگ په هڅونکو پریکړو کې یوه چې هغه تر یوه حده ناسپړلې او ناروښانه پاتې وه هغه په زندان او جیل ورننوتل و ، چې دنه زور زیاتي له خورا مهمو ډولو څخه گڼل کیده . کینگ هم لکه د گاندي په شان زیات ددې لپاره لیوال نه و چې باید زنداني شي . ده ته څرگنده وه چې په جنوب کې د زندان په سلولونو کې نیگروگان څه شی څنگه زغمي . کینگ به خپلو پلویانو ته ویل چې باید زندان ته ولاړ شي خو هلته باید هغه څه ترسره شي لکه چې گاندي ترسره کړل : په هیله منې هوا اولیواتیا کې ، هغه له دوی سره استدلال کاوه ، چې دوی باید داومني چې په زندان کې خپله ټوله موده باید په یوه ځای کې تیره نه کړي ، بلکه : « هغه باید دشرم زندان د آزادۍ د جنت او انساني پرتم په لور واړوي » همدارنگه کینگ هم زندان ته راغی او هغه یې د آزادۍ تجربه ځای وباله . دا زندان و چې گاندي د

(هنری دیوید توریو) لیکنه چې د عامه سرکښۍ په اړه وه ولوسته او ده ته یې د اتوان ورکړ چې دخپل مرام په لور نور هم په بري سره خپل سفراو گامونه اوچت کړي . اوداهم جیل و چې کینگ هلته (د برمینگهم له جیل څخه لیک) هغه چې د بشري حقونو د غورځنگ لپاره خورا مهم لارښود ولیکه . دهغه په ترڅ کې چې ده دهغه لپاره په غیرقانوني توگه کاغذ وموند او پر هغه باندې یې دخپل زندان شپې ورځې تیرې کړې . په دغه لیک هم د گاندي په هنگامه یانې ، رښتیا ، انصاف ، ځان تیریدنه او نه زور زیاتي باندې ټینگار شوی دی . دبیلگې په توگه کینگ په روښانه

توگه له گاندي څخه دمندويي په ترڅ کې وليکل : « زه په ټينگار سره داخبره کوم او وایم چې عدم تشدد داغواړي چې موږ باید دهغه په اړه داسې رښتیايي وو لکه څنگه چې دهغه پای زموږ هیله اوغوښتنه ده » .

خودایوازې دگاندي تاکتیکونه او تگلارې نه وې ، هغو چې په کینگ کې یې یولړ داسې ځانگړنې را وپارولې چې هغو کینگ ته د بشري حقونو دغوښتنې او غورځنگ په ترڅ کې د مشرۍ لاره برابره کړه . بلکې خبره ټوله دهغو په عملي کیدو وه ، ځکه چې هغه اوس په عملي توگه د کینگ په ویناوو اولیکنو کې په پرله پسې توگه عملي کیدې . هغه تل داخبره دگاندي له خولې په هرځای کې تکراروله چې که دویو سیندونه هم د تورانو د خپلواکۍ په وړاندې وبهیري باید چې خپلې وینې یې وي نه داچې د خپلو دښمنانو هغه دې تويي کړي .

تردې هم لاهمه داچې دهمداسې طرحو په رڼاکې ، دگاندي د مینې منطق زیات خواخوږي او پلویان وموندل ، په دې چې کینگ دهغو په رڼاکې دامریکا له پاره خپل خوبونه لیدل . داسې چې دهغو په رڼاکې یې باید دامریکا داسې جوړه کړي چې هغه دده د مینې وړ ټولنه وي . داسې یوه ټولنه چې کینگ هغه د خپلې نامتو وینا په ترڅ کې (زه یو خوب لرم) په ډاگه کړه . خلک باید له شکه پرته (دکرکتر په ننیوځانگړنو باندې قضاوت وکړي نه داچې دهغه په رنگ او پوستکي باندې ځان بوخت وساتي) .

پر کینگ باندې دگاندي داغیز یوه بله بیلگه دویتنام د جگړې په اړه دهغه مخالفت وچې دهغه په پایله کې یې دولس مشر جانسون اونورونیکرو مشرانو ملاتړ له لاسه ورکړ . ځکه هغوی ورته ویل چې د جگړې په اړه خوله پټه ونیسي خو کینگ داخبره نه منله او خپله خبره یې کوله ، دده له خورا مهمو ویناوو څخه یوه هغه وه چې په هغې کې یې وویل : (انصاف نه ماتیدونکی څیز دي ، ناانصافي په هرځای کې دانصاف له پاره خطر ده) .

کینگ همدارنگه د کاورډیک په اړه هم دگاندي دنظر یې پر پله باندې ولاړ دهغه څه په باره کې چې گاندي به ویل که چیرې څوک **د کاورډیک** او تشدد ترمنځ دځاني دفاع په موخه ټاکنه کوي ښه به داوي چې تشدد وټاکي ، په ۱۹۶۵ کال کې کینگ دیوې مرکې په ترڅ کې دگاندي نظر ومانه ځکه یې وویل : « کله چې زه د تشدد په

اړه خبرې کوم هلته یوه بډې شته چې هغه تر تشدد او زور زیاتي هم سپیره اوناوړه ده چې هغه ډار دی . د کینګ او گاندي دواړو لپاره دهخونې او تشویق تگلاره د تشدد تر ردولو زیاته مهمه اودپاملرنې وړ وه .

اوپه پای کې ، کینګ له گاندي سره خپله یوه پیاوړې اودحیرانتیاوړکړنه شریکه کړه چې هغه د پیاوړو سمبولونوپه عمل کې په سپیڅلې توګه عملي کول وو. دواړو په خورا وړتیا سره دناوړې بې انصافی په وړاندې چې ددوی دواړوخلکو زغمله په یوفکر اونظر سره ودریدل . دواړو د خورانواوبیوز لانولپاره متې رانغښتې اودهغو په استازیتوب یې هرې خوا ته نه سترې کیدونکې منډې ترې ترسره کړې اودواړو دژوند کولو هغه ډول لکه چې خورانو دځان لپاره درلود وټاکه . گاندي په کلیوالی جونګړه او کینګ دشیکاګو په چوپړیو کې استوګنه کوله . دوی سفرهم لکه دعامو اوخواروخلکو په شان کاوه . گاندي داورگاډي په دریمه درجه خونه اوپه پلې توګه سفر کاوه همدارنګه کینګ دبس او یا هم دکچرې په واسطه له یوه ځایه بل ته . دوی لکه عامووگړو غوندې کالي اغوستل ، گاندي ساده خامتا. اوکینګ بیاخپل سګنچردهقاني سرتړپایه خورې جامې اغوستې . دوی به لکه دعادي خلکو په شان کارکاوه ، گاندي به په توده هوا کې په خپل څرخي باندې لګیا و او هغه به یې څرخاوه اوکینګ به په تودو لوونوکې له مهاجرو فارمي کارگرو سره لوونه کول . دواړه په دې توانیدلي وو چې له خپلې سیاسي کلتوري زیرمې څخه خورا درانه او پیاوړي سمبولونه راوټاکي .

دگاندي دمالګې لاریون دبیلګې په توګه دهم غاړی. اوهم آهنګی په ترڅ کې هندیانوته دولسونو له پاره په ټول هیواد کې یودپاملرنې اودرناوي وړ آر و. همداسې کینګ په خپل وار سره په دې وتوانیده چې د مسحیت او امریکایی مشروطیت آرونه هغه چې دواړه سپین اوتور ورته لیوال او ترې اغیزمن وو په خورا مهارت سره وکاروي . کینګ ته داویاړ وړپه برخه شو چې دبشري حقونو په لاره کې یې دنه زورزیاتي د درنې وسیلې په برکت کانګرس دې ته رامات کړ چې دبشري حقونو قانون دپه ۱۹۶۴ اودرایې ورکولو حق دې په ۱۹۶۵ کې پاس اوومني . په دواړو

برخوکی مور ته دگاندي هغه اغیزه څرگنده په ډاگه کېږي چې دهغه دلوړ فکراو

معنوي ځواک ونډه یې په ټولنیز اوسیايي مقاومت کې بللای شو. خو کله او په کوم ځای کې مور د کینګ تگلارې له گاندي څخه بیلې بللای شو؟ تر هر څه دمخه دغه یو ټکې باید ووايو او هغه دا چې کینګ کله هم دگاندي کار بن کاپي نه و، د بیلگې په توگه کینګ او دون گارد د بشري حقونو د غورځنگ زیاترو مشرانو د پاملرنې او اړتیا وړ څه ونه موندل. سره له دې چې هغه کولای شول چې په لوړه کچه واوسېږي. کینګ په عادي کور کې واوسید، دعادي موټر سپرلي یې وکړه او په عمومي توگه یې ځان د لوړې له منگولو څخه په یوه خوا نه کړ.

کینګ سره له دې چې دگاندي تاکتیکونه یې عملي کړل، خو په ډیرو برخو کې له هغه څخه بیل و، گاندي ددې لپاره چې په هند کې دانگریزانو واکمني ته د پای ټکی کېږدي، هغه دنه همکارۍ اوولسي سرکینۍ تگلاره وکاروله، ده خپلو پیروانو ته دا خبره کوله چې دوی باید له انگریز سرکار سره له هر ډول همکارۍ څخه ډه ډه وکړي ځکه چې هغه انگریز د یوه شیطاني ځواک په توگه منلی و. خو کینګ برعکس دغه تگلاره په دغه شان چې واکمن سستم دې د پای پر ټکي باندې ودروي تر لاس لاندې ونه نیوه. په دغه برخه کې هغه دسم سمکي او ځانگړو دموکراتیکو ژمنو او نظریو وړتیاو گټور تیا په پام کې ونیوه. کینګ یو ..... امریکایي هیواد پال و، داسې چې په امریکایي ځانگړتیا یې باور درلود او په دې هیله و چې متحده ایالات باید دنورو هیوادو لپاره بیلگه بیزځای لارښودځای ولري. لکه څنگه چې هغه په خپله هم په امریکایي د مشروطه واکمنۍ له لیوالو او مینه والو څخه و. دده نه زورزیاتۍ له همدې امله یوازې ددغې هیلې له پاره و چې تورانو ته باید په خپل هیواد کې دامریکایي دموکراسۍ په زړه کې دخپل خوب عملي تعبیر وروښيي او حقونه یې باید په هغې کې دیوه پوره استوگنې په توگه خوندي وی.

او په پای کې دخلکو د وینبنتیا په وړاندې دواک کولو په ترڅ کې هم کینګ له گاندي سره توپيرونه درلودل. کله چې گاندي کلیوالو ته دا درسونه ورکول او په دغه ټکي یې ټینگار کاوه چې دوی باید پر ځان باندې سیاسي، خو کینګ په دغه برخه کې په

دغه ټکي باندې ټينگار کاوه چې دا دفيديرال حکومت دنده ده چې دامريکايي بيوزلو تورو اوسيدونکو لپاره زده کړې ، کورونه اودندې ومومي .

آياگاندي له نننيو متحده ايالاتوسره څه تړاو لرلای شي ؟

کينگ ويلي چې دگاندي انقلاب په هندکې دهيلې او مينې پرېنست و، هغه وايي چې په امريکا کې دعامه حقونوغورځنگ هم په کټ مټ آرياندې ټينگار کوي: « د دوديزو انقلابونوڅخه ديوه مثبت بدلون په توده کې دواک داوښتون په ترڅ کې مورهم دهيلې آر په پام کې نيولی دی . » کينگ غوښتل چې دغه هيله دگاندي په ټولنه کې دبشري حقونو داعادې آر دبسيانې داصل پرېنست پر يوه ولسي غورځنگ باندې بدل کړي .

په هرډول دغه غورځنگ نن هم په متحده ايالاتوکې دگاندي دهيلې اومينې دوکتورين پرمخ بيايي اودکينگ په وژنه باندې چې په (ميمپيس تينسي) کې د (لورين موتيل) په برنډه کې په ۱۹۶۸ کال کې عملي شوه له پښورانه لويده .

نن سبادبشري حقونو افریقایي - امريکايي فعالان لکه ريو.جيسي جکسن او ريو.الشارپتون ، دگاندي دهيلې اومينې دارونودعملي کيدو په ترڅ کې غواړي دافریقايانو او امريکايانو لپاره دهيلې زيری شي ،دوی سره له دې چې دڅظرونو په کړلېچونو کې ځان گوري او په دغه برخه کې دنه زورزياتي په رڼاکې گامونه پورته کوي . ان چې کله ده دولس مشرۍ لپاره په ۱۹۸۰ يمه کې ورمندې کړې پرهغه مهال يې په خپلو اوريدنکو باندې غږ وکړ چې : (هيله ژوندۍ وساتي) .

برسيره پردې نورهم زيات اسناد شته چې دهغو له مخې سرې دمهاتما گاندي اړيکي له متحده ايالاتوسره په څرگنده په گوته کولای شي ، په ۲۰۰۲ کال کې ټايم مجلې گاندي (دپيرۍ سرې وباله) دټايم بل وړونکی البرت انشتاين گاندي ته ځانگړی ارادت اودرناوی درلود هغه په دې باور وچې گاندي دخپل عصر اوزماني يوه څرگنده څلا و . په ۱۹۸۶ کې جن شارپ دامريکا دنه زورزياتي نامتو اوپيژندل شوي سکالر له هارورډ سره تړلې دالبرت انشتاين دنه زورزياتي پروگرام پرانيست هغه چې اوس دالبرت انشتاين دانستيتوت په نامه سره چې دنه زورزياتي په برخه کې دخپرنواو تحقيقاتو کارپرمخ بيايي . متحده ايالات هم دگاندي په نامه دبيلابيلو جوړښتونولکه

دگاندي مرکزونو ، دگاندي کتابتونونو، دگاندي یادگارونو ،دگاندي کنفرانسونو او دگاندي خپرونوچې داټول د گاندي دمينې ، رښتياينې اونه زورزياتي نظريې څرگندويي ميلمه دي . چې دلته يوازې ديوڅو دنومونواو کړنو په اړه خبرې کوو.دگاندي دياډون ټولنه د بيلگې په توگه په ۱۹۵۹ کال کې جوړه او په ۱۹۷۶ کال پرانستل شوه ، دگاندي مرکز بيا له واشنگتن ډي سي څخه يوڅه دباندي دی په دغه اړه کارکوي ددغه مرکز دوېب پانې له مخې

(Gandhimc.org)

ښکاري چې ددغه مرکز هڅه اودندي دادي چې بايد دگاندي د فلسفې ، نظريې ، ژوند خدمتونواو درسونواو همدارنگه دهندي کلتوراو کلتوري ميراثونود پيژندنې په برخه کې هلې ځلې وکړي .

په ۲۰۰۰ کال کې مورهاوس کالج، د کينگ گاندي د بيا پخولايښې مرکز پرانيست هغه چې دنده يې د کينگ هيله وه . همدارنگه په اتلانټا او جورجيا کې د کينگ مرکز د کينگيانواو گانديانو دنه زورزياتي اوعدم تشدد تاريخي یادگار دی . په نيويارک سټي کې د اې. جي . موسټي انستيتوت دگاندي ډوله نه زورزياتي او پخولايښې اصولو ته وده او پراختيا ورکوي . برسیره پردې دلته دگاندي کنفرانسونه هم شته چې هغوی هم کارپوهان اوهم عملي کارکوونکي په دغه ترڅ کې سره راټولوي څوله يوه اوبل سره دنظر ياتو د راکړې ورکړې لپاره ناستې ولاړې ترسره کړي ، دوی په اوسني عصر کې په نړيواله کچه داتومي ناتار او ترهه گری دجگړې په اړه دگاندي دنظريو په رڼاکې دلارو چارو په کارباندي اخته دي . په يوه همداسې کنفرانس کې چې په ممپيس تينسي کې د ۲۰۰۷ کال په اکتوبر کې جوړشو ، تر ۷۵۰ زياتو سکالرانو، عملي برخه والواو زده کونکو گډون کړی و چې هغوی د کينگيانواو گانديانودنه زورزياتي په دغو سيمينارونو اوورکشاپونه کې برخه واخيسته .

دگاندي په ياد دنمانځنې يوه غونډه دامريکا دعامة فضا دخانگې له خوا جوړه شوه ، دغې غونډې پرموږ باندي غږ وکړ چې دگاندي ايديوته بايد کاروشي ، په هوستون او تکزاس کې دگاندي کتابتون په جنوبي تکزاس کې دگاندي دميراثونواو نظريودخوړيدو اوساتلو سپارښتنه کوي . هرکال په اکتوبر کې دگاندي کتابتون

دښار په کچه د (یوزر شمې دسولې لپاره) ټولون دمهاتما گاندي دزیریدود کالیزې په ویاړ جوړوي . د هوستون ښاروال بیل وایت څوک چې د گاندي د نه زورزیاتي دتگلارې په ترڅ کې یو یواوړې وکیل اودمتحده ایالاتو دکانگرس غړی هم دی هرکال په دغه غونډه کې چې دزرگونو گډون کونکو په گډون سره جوړیږي برخه اخلي .

اوپه پای کې ددغه اصل داهمیت په پام کې نیولو سره په متحده ایالاتو کې سړی کولای شي یواوړد لست ددغه پراخ غورځنگ په اړه چې دگاندي او کینگ د نه زورزیاتي نظریاتو او تاکتیکونو دپراختیا په ترڅ کې په شعوري او غیرشعوري دپاملرنې وړ دی په گوته کولای شي . ددغو نښو تر ټولو مهمه اودپاملرنې وړ یوه ډیره نوې چې د ۲۰۰۷ کال په سپتمبر کې رامنځ ته شوه داده چې دهغې له مخې په لسگونو زرو امریکایانو د لویزینا په (تینی ټاون جنه) کې لاریون و چې دافریقایی — امریکایی ښوونځي له شپږو زده کونکوسره د توپیر پالو غیر عادلانه چال چلند له امله ترسره شو. په ښوونځي کې یوشمیر تورو له سپینوسره دجگړې په ترڅ کې شکمن سپین له ښوونځي څخه وایستل خو په څنگ کې یې په کټ مټ جرم کې شپږ تنه توران د سړي وژنې په نامه ترمحاكمه لاندې ونيول . غونډې یالاریون دتښ په نامه (**جیناسکس**) په وړاندې رامنځ ته شو، داسې چې دتورو اوسپینواو دښسړي حقونو دلاړویانو لکه ، ریو جاکسون او شارپتون لپاره په ځانگړې توگه دکینگ اوگاندي دنظریاتو ترسیوري لاندې دپاملرنې وړو. لاریون په عمومي توگه دعدم تشدد له اصولو سره سم ترسره شو.دوی په عمومي توگه داغوښتنه درلوده چې سمه بیز وکیل باید دافریقایی - امریکایی زده کونکو پروسه باندې بیاکتنه وکړي اودهغودجرم دسزا کچه باید راتیټه کړي .

سره له دې چې یوشمیر غورځنگونه لکه (جینه سکس) گاندي پلوي نه وو خودوی چې کومه چاره اوکړنه ترسره کړه په هغه کې دگاندي دتگلارې اونه زورزیاتي روح په تمامه مانا په پام کې نیول شوې وه . دوی د نه زورزیاتي تگلاره ترهغو وڅارله ترڅو یې توپیر پالي بې انصافي پرهغه باندې سمه کړه .

دگاندي اوکینگ میراث کیدای شي په امریکایی بدن کې د بدوگی په شان خپله دنده دتوپیر پالي روحيې ،سیاست اونورو ټولنیزو ستونزو دپاکوالي او تصفیې او زموږ

دوینې دنگه والي او پاکوالي په برخه کې په پرله پسې توګه ترسره کېږي . سره له دې چې زموږ یوشمیر زیات په دغه اړه ځانونه ناګار اوناخبره اچوي . په داسې حال کې چې زموږ ژوند پرته له هغو ناشونې دی .

دغه مقاله په ۲۰۰۸ کال د (هندلید) له مجلې څخه چې دهند دبانډنیوچارو وزارت له خوا خپرېږي له انګریزي ژبې پر پښتو ژباړل شویده .

پنجم خپر کی

دگاندي مرغلرې

« سپری په رښتیا هم خپلو خلکو ته د خدمت له کچې سره دلور تیا او اوچتیا وړ کيږي
مهاتما گاندي .
« نه زغم په خپله د تشدد یو ډول اوچلن دی چې درښتیا او دموکراتیک معنویت په
وړاندي خنډ کيږي »
مهاتما گاندي
« ساتیاگره یعنې د نابرابرۍ په وړاندي جگړه ده داسې چې یو څوک په خپله خوښه
خان دهغې زغم ته ور وسپاري » .
مهاتما گاندي
« کمزوری کله هم بښونکی نه وي بلکه بښنه تل د پیاوړي ځانگړنه ده » .
مهاتما گاندي

« که همکاري یو دنده ده ، ما دنه همکاري دنده هم تر سره کړې کیدای شي په
ځانگړو شرایطو داهم د دندې یو ډول وي »
مهاتما گاندي
« که مور ددې ترمنځ توپیر وکړای شو چې مور څه کوو او یاد څه کولو توان لرو، په دې
توگه کیدای شي چې دنړۍ ستونزې په یوه خوا او حل شي » .
مهاتما گاندي
« په یوڅه باندې باور او دهغه بیا نه ایله کول رښتیا یښه نه ده » .
مهاتما گاندي

« په ميرانې سره رښتياڼي زغم ان د تېرو زړونه هم سوځوي او هم يې ويلې کوي »

مهاتما گاندي

« تر هر څه لومړنې زغم او تحمل د فکر زغم او تحمل دی . »

مهاتما گاندي

« زه تشدد رد م ځکه کله چې هغه دښو کړوپه وړاندې راڅرگندېږي ، ښه کړه په

داسې حال کې موقتي وي ، او شيطانې کړه يې په وړاندې دايمي کيږي . »

مهاتما گاندي

« مهاتما گاندي راغی او دهند د مليونو په دروازه کې ودرید ، ځان يې له دوی څخه

يووباله ، دوی ته يې ددوی په ژبه خبرې وکړې ... څوک چې په تلپاتې توگه دهند

د پراخو پرگنو له خوا په درنښت ومنل شو . رښتيا رښتيا پاڅوي .

رابيندرانات تاگور

« زړورتيا ، واک ته رسيدل ، اتلولي او پردي ټولو برسیره ځان تيريدنه هغه وړتياوې

دي چې زموږ لارښوونکي يې بايد ولري . »

مهاتما گاندي

« پياوړتيا له فزيکی وړتيا څخه نه رامنځ ته کيږي ، بلکه هغه د پياوړې ارادې برياده . »

مهاتما گاندي

« موږ پرېږدئ چې په پوره اندازه مېرني وواو په تلپاتې توگه مړه شو ، خو يوڅوک

هم مه پرېږدئ چې ددغه تلپاتې په لورگام واخلي . »

مهاتما گاندي

« د بيان او قلم آزادي دخپلواکۍ بنسټ دی »

مهاتما گاندي

« که چيرې په دويم کس چې ته يې گورې دخدايي نښې ونه گورې ، دهغه په تمه

کیدل دوخت خرڅول دی ، راتلونکې ته يې گورئ . »

مهاتما گاندي

« خوشالی هغه مهال ده چې کله يوڅوک څه فکرکوي ، څه وايي اوڅه په هم

غاړی سره ترسره کوي . »

مهاتما گاندي

« دهرچا خپل مذهب دهغه اودهغه دهستوونکي ترمنځ خبره ده ، نه دنورچا »

مهاتما گاندي

« که زه دیوه لیونې سپړې په گولۍ باندي ووژل شم ، زه باید په هغه شیبه کې وخاندم . په هغه حال کې به په ما کې هیڅ ډول قهر نه وي ، خدای به زما په زړه او شونډو باندي وی. خوته له ماسره یوه ژمنه وکړه چې : که داسې څه واقع شي چې یوه اوښکه دهم توې نه کړې . »

مهاتما گاندي

« سوراچ (خپلواکي) د وینسواو بیدارو خلکو له پاره ده ، نه دخوبولیواو بې پرواو لپاره»
مهاتما گاندي

« گاندي په سیاسي تاریخ کې یوې ساری څوک دی، مور نیکمرغه یو اوله تقدیر څخه مندوی یو چې پرمور یې دغه د عصر رڼا ولوروله ، هغه چې دنویونسونو له پاره به یوه رڼا اوالهام وي »

البرت انشتاین

« هغه به ماته پیاوړتیا راکړې اوماته به لار راوښيي ، تر ټولو پیاوړې وسله د زړه اونفس خفي عبادت دی ، ځکه نو دسولۍ او آرامۍ شتون تل په خدای کې دی . »
مهاتما گاندي

« غواړم چې د ټولو وچو کلتورونه چې څومره شونې وي زما پر کورباندي خپل سیوري په آزادی سره راوغوروي ، خو زه به کله ځان ته دحق ورنه کړم چې خپله پښه دچا په لور چې زما دمبارزې خنډشي وراوږده کړم . »
مهاتما گاندي

« که زموږ موخه داوي چې دغې نړۍ ته رښتینې سوله وښیو، که موږ په دې برلاسي شو چې دجگړې پر ضد رښتینې جگړه پرمخ بوځو، زموږ له پاره وږده چې له ماشومانو دزړه خبرې پیل کړو.»

مهاتما گاندي

« هغه اتلولي چې په تشدد سره تر لاسه شي دهغې پایله ماته اولنډمدتې ده.»

مهاتما گاندي

ماخذونه :

- قرآن کریم ، (سیقول ، ۱۵۲ او ۱۵۳ ایتونه)) ۱)
- (۲) انجیل ، (رومن ۱۲.۱۶.۲۱)
- (۳) نیتیرا کایام نتیا ، دجن مذهب لارینونکی کتاب ، ۲۰۳ مخ
- (۴) بنگلادب ، (په اردو ژبه)
- (۵) حمزه شینواری ، کلیات ، دکابل چاپ ۱۳۸۷ .
- (۶) مولانا ، مثنوی معنوی ، تهران چاپ نیکلسون)
- (۷) اشرف خان هجری ، دیوان دپینبور چاپ ،
- (۸) عبدالغفار خان ، زما ژوند اوجدو جهد ، دکابل چاپ ۱۳۵۹
- (۹) نیکلسون ، رینولد ، اسلام و تصوف ، ترجمه محمد حسین مدرس نهاوندي ، تهران ۱۳۴۳
- (۱۰) سید شاه حسین احمد ، تصوف عهد بعهد ۲۰۰۱ (په اردو ژبه) پتینه بهار ،
- (۱۱) ضیا الحسن فاروقی ، شهید جستجو داکتر ذاکر حسین ، (په اردو ژبه) دیلی ۱۹۸۸ .
- (۱۲) رحمان بابا دیوان ، دکابل چاپ (۱۳۵۶) .
- (۱۳) تاریخ هندوستان (رود کوثر) ، دیلی ، ۱۹۹۸ .
- (۱۴) بی آر نندا ، مهاتما گاندي . (په اردو ژبه) دیلی ۱۹۸۶ .
- (۱۵) کیخسرو اسفندیار دبستان مذا هب چاپ تهران ۱۳۶۲

(16) Majumdar ... An Advance History of India.

(17) S.P. Kanal , Quest for trust , New Delhi , 1976 P 738)

(18) Calvin Kytte Gandhi Soldier Of Nonviolence 1982. P 93 U.S.A

(19) Gandhi .M.K An Autobiography introduction P. 11

(20) Mahatma Gandhi, What is Hinduism? 2004 New Delhi

(21) R .Tagore, GITANJALI , 2000 New Delhi

(22) Yogi Philosophy , by Yogi Ramacharaka, Bombay 1977.

- Mahatma Gandhi, New Delhi, 1945. (23) Select Works of
(24) Select Works of Jawaharlal Nehru New Delhi , ?
(25) Anwar Sheikh ,THE VEDIC CIVILISATION , U.K 2003 .
(26) Encyclopedia Britannica (23 Volumes) 18 edition
(27) The Bhagavad–Gita New Delhi , 19977
(28) Young India , Ahmadabad Wednesday 11th August 1920.
(29) B.S.Upadhyaya. FEEDERS OF INDIAN CULTURE. New Delhi 1989.
(30) India perspectives (magazine from external ministry of India) Jan - Mar , 2008
(31) Washington post , march 30 , 2008 ,
(32) Hindustan Times , August 15 2010

About the Author :

"Professor Abdul Khaliq Rashid was born in 1957 in Ghazni (Afghanistan). He had his early education in the historical city of Ghazni and left for Kabul for higher education in 1975. He obtained his Master's degree from the University of Kabul in 1979. He has attended international seminars in Uzbekistan, Tajikistan, Turkmenistan, Pakistan and India. Professor Rashid is a prominent figure in the world of Pashto and Dari Studies. Presently he is a Visiting Professor in the Center of Persian and Central Asian Studies in Jawaharlal Nehru University, New Delhi wherein he has developed the Pashto Programme of study up to Advanced Diploma and B.A levels. He is keen to promote Indo-Afghan relation in academic and cultural spheres. He is deeply interested in Sanskrit studies. He has authored several books and research articles pertaining to Pashto and dari studies. His works include: Criticism in Pashto, Resistance Literature in Pashto, History of Pashto Criticism, and he has translated Meghdutam and Vikram Urwasiya of Kalidas in to Pashto and Dari. He has penned five collections of short stories and four novels in Pashto. Professor Rashid has been awarded a Ph.D. degree by Jamia Millia Islamia, New Delhi on his outstanding work: 'Iqbal's Contribution to Afghan Studies.' He is indeed a devoted scholar, amicable colleague and a loving teacher."

له تارا گاندي (دگاندي لمسي) سره د ليکوال عکس

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنگپال شخصیت
بناغلي (میرحمزه سامزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر
چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک وياړي چې د علمي اثارو د
چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. مور له ټولو درنو
هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او
مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

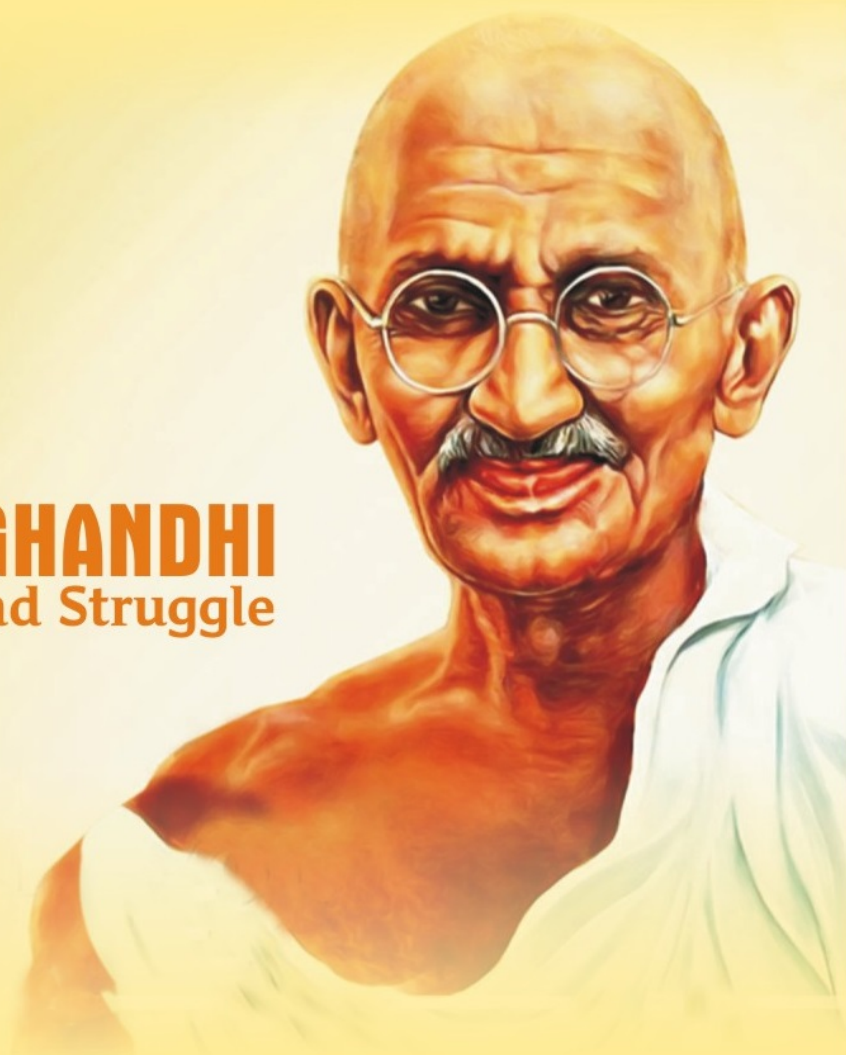
يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحریک

MAHATMA GHANDHI

Life, Thoughts and Struggle

BY: PROF. ABDUL KHALIQ RASHID

د افغانستان ملي تحريك
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۱۱۸

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**